

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان خراسان رضوی

گزارش تحلیل اقتصادی
استان خراسان رضوی ۱۳۹۹

تهیه و تنظیم:
معاونت اقتصادی

بهمن ۱۴۰۰

عنوان گزارش: تحلیل اقتصاد استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹

پدید آورنده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی

نظارت عالی: رضا خواجه نائینی، مدیر کل

تهیه کنندگان: سید حامد حسینی معاون اقتصادی و کارشناسان، محسن رضانی، سید حمید حسینی، فاضل خیاط، محمد اعظم رجبیان، زهرا

ذوالفقاری، رضا عسگری، عفت شمس، مصطفی باقری، مریم حجازی، هادی ذاکری

حرفچینی: محسن رضانی

واژگان کلیدی

سال انتشار: زمستان ۱۴۰۰

آدرس: مشهد، بلوار خیام، بعد از چهارراه ارشادتلفن ۵-۳۷۶۳۵۶۰۲-۵۱

پیشگفتار:

آمار و اطلاعات یکی از اجزای اصلی و ضروری برای برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری‌ها و ارزیابی عملکردهای سطوح مختلف مدیریت است. سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و کارشناسان برای تدوین راهبردها، سیاست‌گذاری و تعیین خط مشی، برنامه‌ریزی، نظارت همگانی و هدایت برنامه‌ها و نیز فعالان اقتصادی برای شناسایی جایگاه و وضعیت کشور از نظر اقتصادی، به داده‌های آماری نیاز دارند. ارائه تصویری روشن از وضعیت موجود، پیش‌بینی وضعیت آینده و رفع نقاط ضعف موجود در بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی مستلزم وجود داده‌های آماری دقیق، جامع و بروز است. تجزیه و تحلیل درست از طریق شناخت مناسب از وضعیت موجود و درک نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت، عامل مهمی در طی مسیر توسعه اقتصادی و اجتماعی است. رصد و ارائه تحلیل کارشناسی از متغیرهای اقتصادی، می‌تواند در تدوین راهبردها و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و نیز بهره‌برداری محققین و دانشگاهیان به‌منظور انجام پژوهش‌های اقتصادی مؤثر واقع شود.

وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال‌های اخیر یکسان‌سازی چارچوب گزارشات اقتصادی ۳۱ استان را که توسط ادارات کل امور اقتصادی و دارایی استان‌های کشور تهیه می‌گردد، با هدف تعیین سهم و نقش استانها در راستای زمینه سازی جهت دستیابی به اهداف توسعه‌ای مورد توجه قرار داده است.

گزارش تحلیل اقتصادی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ شامل ۲۰ فصل می‌باشد و داده‌های اقتصاد ملی، محصول داخلی استان، بخش کشاورزی استان، بخش صنعت و معدن استان، ساختمان و مسکن، خدمات، حمل و نقل، بخش انرژی، سرمایه‌گذاری خارجی، تجارت خارجی، بازار سرمایه، صنعت بیمه، بازار پول و اعتبار، نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی، وضعیت مالی و بودجه‌ای، نظام مالیاتی، بازار کار، بهبود فضای کسب و کار، و درآمد هزینه خانوار ارائه و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در این گزارش سعی شده است با ارائه تصویری روشن از وضعیت اقتصادی استان، بررسی ارتباط متغیرها در بخش حقیقی با بخش اسمی و بررسی نقاط قوت و ضعف بر اساس اصول اقتصاد منطقه‌ای در جهت ارائه راهکارهای اقتصادی و افزایش مشارکت در سیاستگذاری‌های منطقه‌ای گام برداشته شود.

ضمن تشکر از همکاری کلیه مدیران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی استان بابت همکاری در جمع‌آوری آمار و اطلاعات، از ارائه رهنمودها و نقطه نظرات سازنده خوانندگان محترم که بدون شک بر غنای هر چه بیشتر نگارش‌های بعدی گزارش خواهد افزود، استقبال می‌نمایم.

در پایان از مجموعه همکاران حوزه معاونت اقتصادی این اداره کل که زحمت تدوین گزارش را بر عهده داشته‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم و امیدوارم گزارش تهیه شده در کنار سایر گزارش‌ها، مطالعات و پژوهش‌های انجام شده بتواند در مسیر توسعه اقتصادی منطقه‌ای و ملی مؤثر واقع شود.

رضا خواجه نائینی

مدیر کل

چکیده:

در راستای تصویری روشن از وضعیت اقتصادی استان و ارائه راهکارها و سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر تئوری‌های اقتصادی و افزایش مشارکت در سیاست‌گذاری‌های منطقه‌ای، بدین منظور در این گزارش از متغیرها و شاخص‌های استانی استفاده گردیده است و در صورت لزوم با استان‌های دیگر و متوسط کشوری سنجیده شده و بعضاً طی سال‌های متمادی مورد بررسی قرار گرفته است.

سال ۱۳۹۹ سال پر چالش بود که ریشه‌های اصلی این چالش را به سه دسته عوامل ساختاری، تشدید تحریم‌ها و خطاهای سیاست‌گذاری می‌توان بیان کرد. یکی از مهمترین چالش‌ها در سال ۱۳۹۹ جهش نرخ ارز دانست به طوریکه نرخ ارز از ۱۵۸۱۰ تومان در فروردین ماه به ۳۲۰۰۰ تومان در مهرماه رسید (حدود ۱۰۰ درصد در هفت ماه) و پس از آن با کاهش ۲۵ درصدی به ۲۳۸۰۰ تومان رسید.

گزارش تحلیلی سال ۱۳۹۹ استان خراسان رضوی نمایی روشن از اقتصاد استان در این سال می‌باشد، که در آن بطور خلاصه اقتصاد ملی مورد تجزیه تحلیل قرار گرفته است تولید ناخالص داخلی کشور در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تقریباً بدون تغییر بوده است. محصول ناخالص داخلی استان به قیمت بازار در سال مذکور با افزایش حدوداً ۴۶ درصدی به ۲۴۸۹ هزار میلیارد ریال رسید که پس از استان‌های تهران، خوزستان، بوشهر و اصفهان رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است.

بیشترین سهم از ارزش افزوده استان بخش خدمات با ۶۰/۷ درصد در سال ۱۳۹۹ به خود اختصاص داده است و پس از آن صنعت و معدن با ۲۱/۴ درصد و کشاورزی با ۱۱/۶ و ساختمان با ۶ درصد به خود اختصاص داده‌اند.

در بخش کشاورزی گروه غلات تقریباً ۴۳۶ هزار هکتار سطح زیرکشت، گروه نباتات علوفه‌ای تقریباً با ۱۳۶۳ هزار تن تولید و ۳۶۳۱ هزار کیلوگرم در هکتار بزرگترین گروه‌های مربوط به محصولات زراعی است.

در بخش صنعت رتبه سوم سرمایه‌گذاری کشور در صدور پروانه‌های بهره‌برداری بعد از استان‌های تهران و کرمان را به خود اختصاص داده است.

استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ سهم تقریباً ۵ درصدی در تولید ناخالص داخلی کشور و همچنین کاهش ۷ درصدی متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی استان نسبت به سال قبل و رشد ۴۹ درصدی متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی استان نسبت به سال قبل را داشته است.

در سال مذکور تعداد ۶۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی به ارزش قریب به ۱۳۳ میلیون دلار توسط هیئت سرمایه‌گذاری خارجی در استان به تصویب رسیده که در مقایسه با سال قبل صددرصد رشد داشته است.

صادرات استان در سال ۱۳۹۹ به میزان ۲۷۳۸ هزار تن و به ارزش ۱۳۴۱ میلیون دلار بوده، و تراز بازرگانی خارجی استان در سال مذکور مثبت و معادل ۹۶۲ میلیون دلار بوده است.

فهرست مطالب

فصل اول: اقتصاد ملی	۱۳
خلاصه فصل:	۱۳
۱-۱. بررسی اجمالی سیاستهای اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۹	۱۳
۱-۲. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران	۱۵
- تورم	۱۸
- بودجه دولت	۱۹
- درآمدهای مالیاتی	۲۱
- درآمدهای نفتی	۲۲
- وضعیت بورس	۲۲
- سرمایه گذاری خارجی	۲۳
- صادرات و واردات	۲۵
فصل دوم: محصول ناخالص داخلی استان	۲۶
خلاصه فصل:	۲۶
۱-۲. سیاستهای اقتصادی تولید و جهت گیریهای استان	۲۶
۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی	۲۷
۲-۳. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی	۳۰
۲-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی برای استان	۳۳
فصل سوم: کشاورزی استان	۳۵
خلاصه فصل	۳۵
۱-۳. سیاست های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیری های استان	۳۶
۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان	۳۷
۳-۳. بررسی وضعیت شاخص های بخش کشاورزی	۳۷
۳-۳-۱. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی:	۳۷
۳-۳-۲. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی:	۴۰

۳-۳-۳. حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی استان:	۴۰
۳-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۴۳
فصل چهارم: صنعت، معدن و تجارت	۴۴
خلاصه فصل:	۴۴
۱-۴. سیاستهای اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیریهای استان:	۴۴
۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن	۴۵
۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن	۴۹
۱-۳-۴. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن	۴۹
۲-۳-۴. بررسی وضعیت کارگاه های صنعتی	۵۲
۳-۳-۴. بررسی وضعیت زیر بخش معدن	۵۶
۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن	۵۷
۴-۴. حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن	۵۷
۵-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی برای استان:	۵۹
فصل پنجم: ساختمان و مسکن استان	۶۱
خلاصه فصل :	۶۱
۱-۵. سیاستهای اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت گیریهای استان	۶۱
۲-۵. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن	۶۲
۳-۵. بررسی و تحلیل شاخصها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن	۶۴
۱-۳-۵. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن	۶۶
۲-۳-۵. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن	۶۸
۴-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن	۷۰
فصل ششم: خدمات استان	۷۲
چکیده:	۷۲
۱-۶. سیاست های اقتصادی بخش خدمات و جهت گیری های استان (با محوریت گردشگری)	۷۲
۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات با تأکید بر گردشگری	۷۳
۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش خدمات	۷۴
۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات	۷۴

۶-۳-۲. بررسی وضعیت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	۷۷
۶-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۸۰
موانع و چالشها:	۸۰
توصیه های سیاستی:	۸۰
فصل هفتم: حمل و نقل استان	۸۱
خلاصه فصل:	۸۱
۷-۱. سیاست های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت گیری های استان	۸۱
۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل استان سال ۱۳۹۹	۸۲
تحولات در بخش حمل و نقل جاده ای:	۸۲
تحولات در بخش حمل و نقل ریلی:	۸۲
تحولات در بخش حمل و نقل هوایی:	۸۲
سیاست های اقتصادی زیر بخش حمل و نقل جاده ای:	۸۲
سیاست های اقتصادی زیربخش حمل و نقل ریلی:	۸۳
سیاست های اقتصادی زیربخش حمل و نقل هوایی:	۸۳
۷-۳. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی بخش حمل و نقل	۸۳
۷-۳-۱. حمل و نقل جاده ای	۸۵
۷-۳-۲. حمل و نقل ریلی	۸۷
۷-۳-۳. حمل و نقل هوایی	۸۸
۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۹۱
فصل هشتم: بخش انرژی استان	۹۲
خلاصه فصل:	۹۲
۸-۱. سیاست های اقتصادی بخش انرژی و جهت گیری های استان در سال ۱۳۹۹:	۹۲
۸-۲. بررسی تحولات بخش انرژی در استان و کشور در سال ۱۳۹۹:	۹۳
۸-۳. بررسی و تحلیل وضعیت بخش انرژی در سال ۱۳۹۹:	۹۳
۸-۳-۱. بررسی وضعیت گاز طبیعی:	۹۳
۸-۳-۲. بررسی وضعیت برق	۹۴
۸-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی:	۹۷

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی.....	۹۸
خلاصه فصل:.....	۹۸
۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری‌های خارجی و جهت‌گیری‌های استان.....	۹۸
۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی.....	۹۸
۹-۳. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی.....	۹۹
۹-۴. فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری.....	۱۰۴
۹-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....	۱۰۷
فصل دهم: تجارت خارجی استان.....	۱۰۸
خلاصه فصل:.....	۱۰۸
۱۰-۱. سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان:.....	۱۰۸
۱۰-۲. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی:.....	۱۰۹
۱۰-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی:.....	۱۱۰
۱۰-۴. حجم تجارت خارجی:.....	۱۱۷
۱۰-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی:.....	۱۱۹
فصل یازدهم: بازار سرمایه استان.....	۱۲۱
خلاصه فصل:.....	۱۲۱
۱۱-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان:.....	۱۲۱
۱۱-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه:.....	۱۲۲
۱۱-۲-۱. بازدهی بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹.....	۱۲۲
۱۱-۲-۲. بازدهی بازارهای رقیب بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹.....	۱۲۳
۱۱-۲-۳. روند بیست ساله بازدهی بازارهای مالی در ایران:.....	۱۲۳
۱۱-۲-۴. عرضه‌های اولیه در سال ۱۳۹۹.....	۱۲۴
۱۱-۲-۵. بررسی عملکرد بورس خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹.....	۱۲۵
۱۱-۲-۶. بررسی روند متغیرهای استانی و ملی.....	۱۲۶
۱۱-۳. شاخص‌های عمده بازار سرمایه.....	۱۲۷
۱۱-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....	۱۲۸
فصل دوازدهم: صنعت بیمه استان.....	۱۲۹

خلاصه فصل:	۱۲۹
۱-۱۲. سیاست های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری های استان	۱۲۹
۲-۱۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه	۱۳۰
۳-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه	۱۳۰
۴-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه	۱۳۳
۵-۱۲. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۱۳۵
فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار	۱۳۷
خلاصه فصل:	۱۳۷
۱-۱۳. سیاستهای اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیریهای استان	۱۳۷
۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان	۱۳۸
۳-۱۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)	۱۳۸
۴-۱۳. بررسی کارایی بانکها	۱۴۵
۵-۱۳. وضعیت استان خراسان رضوی در کشور	۱۴۶
۶-۱۳. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۱۴۷
فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان	۱۴۸
خلاصه فصل:	۱۴۸
۱-۱۴. سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان	۱۴۸
۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص های قیمتی (مقایسه کشور با استان)	۱۴۸
۳-۱۴. بررسی وضعیت شاخص های قیمتی	۱۴۸
۱-۳-۱۴. شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق شهری و روستایی:	۱۴۸
۲-۳-۱۴. نرخ تورم مناطق شهری:	۱۴۹
۴-۱۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی	۱۴۹
۱-۴-۱۴. گروه های اصلی شاخص بهای مصرف کننده شهری:	۱۴۹
۲-۴-۱۴. نرخ تورم گروه های اصلی در مناطق روستایی:	۱۴۹
۵-۱۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۱۵۰
فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه ای استان	۱۵۱
فصل شانزدهم: نظام مالیاتی استان	۱۶۰

فصل هفدهم: بازار کار استان	۱۶۷
خلاصه فصل:	۱۶۷
۱-۱۷. سیاستهای ایجاد اشتغال و جهت گیری های استان:	۱۶۸
۲-۱۷. بررسی وضعیت تحولات بازار کار:	۱۶۸
۳-۱۷. بررسی و تحلیل وضعیت شاخصها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار	۱۷۲
۵-۱۷. عملکرد برنامه های اشتغال و تسهیلات پرداخت شده در استان	۱۷۷
۴-۱۷. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۱۷۸
فصل هجدهم: بهبود فضای کسب و کار استان	۱۷۹
خلاصه فصل:	۱۷۹
۱-۱۸. سیاستهای مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت گیری های استان	۱۷۹
۲-۱۸. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار	۱۸۰
۳-۱۸. اهم اقدامات صورت گرفته در راستای بهبود فضای کسب و کار	۱۸۲
۴-۱۸. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی	۱۸۴
فصل نوزدهم: درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان	۱۸۶
خلاصه فصل:	۱۸۶
۱-۱۹. سیاست های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت گیری استان	۱۸۶
۲-۱۹. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد	۱۸۷
۳-۱۹. بررسی وضعیت شاخصهای توزیع درآمد	۱۸۷
۱-۳-۱۹. ضریب جینی خانوارهای شهری و روستایی:	۱۸۷
۴-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع هزینه ها بین خانوارها	۱۸۹
۱-۴-۱۹. توزیع هزینه ها در خانوار شهری:	۱۸۹
۱-۴-۱۹. سهم نسبی دهک های هزینه ای در خانوارهای شهری	۱۸۹
۲-۴-۱۹. سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار شهری	۱۸۹
۳-۴-۱۹. نسبت هزینه های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری	۱۹۰
۴-۴-۱۹. نسبت هزینه های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری	۱۹۰
۲-۴-۱۹. توزیع هزینه ها در خانوار روستایی:	۱۹۰
۱-۲-۴-۱۹. سهم نسبی دهک های هزینه ای در خانوارهای روستایی	۱۹۰
۲-۲-۴-۱۹. سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار روستایی	۱۹۱

۱۹-۲-۳. نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای روستایی .. ۱۹۱

۱۹-۲-۴. نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای روستایی ۱۹۱

۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمدها و هزینه‌ها ۱۹۱

۱۹-۵-۱. متوسط هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای (به تفکیک خانوار شهری و روستایی) ۱۹۱

۱۹-۵-۲. سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی) ۱۹۲

۱۹-۵-۳. متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (به تفکیک خانوار شهری و روستایی) ۱۹۲

۱۹-۵-۴. مازاد یا کسری بودجه خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی) ۱۹۳

۱۹-۵-۵. بررسی بعد خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی) ۱۹۳

۱۹-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۹۴

توصیه‌های سیاستی: ۱۹۴

منابع و مأخذ: ۱۹۵

فصل اول: اقتصاد ملی

خلاصه فصل:

در این فصل به بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور در سال مورد نظر پرداخته شده و همچنین بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران از قبیل تولید ناخالص داخلی، اشتغال، تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده، تغییرات بودجه دولت نسبت به سال گذشته، درآمدهای مالیاتی و نفتی دولت، بازار سرمایه و سرمایه‌گذاری خارجی و وضعیت تجارت خارجی کشور مورد نظر قرار گرفته است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۹

سال ۱۳۹۹ را شاید بتوان یکی از پرچالش‌ترین سال‌های چند دهه گذشته دانست. در این سال تحریم‌های یکجانبه بین‌المللی و اثرات ناشی از گسترش پاندمی کرونا تشدید شد و در فضای اقتصادی نرخ دلار (به عنوان یکی از مهمترین شاخص‌های اقتصادی) نوسان زیادی را تجربه کرده است. خلاصه‌ای از مهمترین رویدادهای اقتصادی امسال به شرح زیر ارائه شده است:

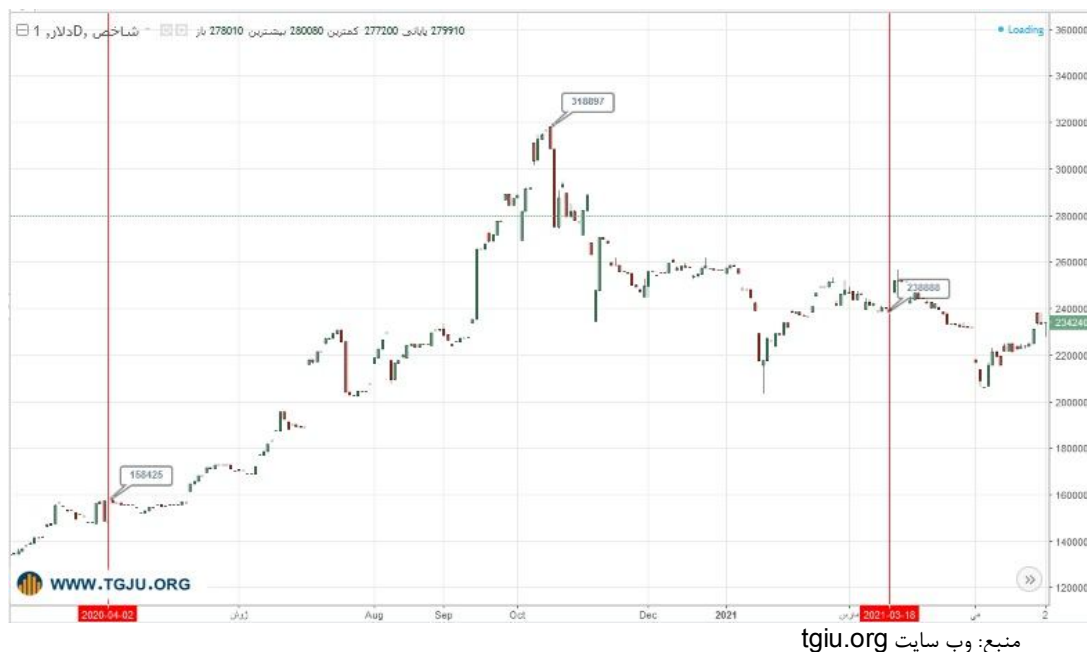
- جهش حدوداً ۱۰۰ درصدی نرخ ارز طی هفت ماه اول سال،
- تداوم رشد پایین محصول ناخالص داخلی (رشد GDP در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۰.۳۶ درصد و ۰.۳۰ درصد بوده است)،
- رشد ۴.۲ درصد سهم گروه صنایع و معادن و افت ۱.۵ درصدی سهم گروه خدمات از تولید ناخالص داخلی،
- کاهش میانگین کشوری، شهری و روستایی نرخ بیکاری (به ترتیب) به اعداد ۹.۶٪، ۱۰.۴٪ و ۷.۲٪،
- رشد ۳۶.۴٪ شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کشور (رشد این شاخص برای گروه‌های خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها معادل ۳۹.۱٪، دخانیات معادل ۳۶.۶٪، پوشاک و کفش معادل ۳۸.۷٪، مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها معادل ۲۵.۳٪، میلان و لوازم خانگی معادل ۴۶.۶٪، بهداشت و درمان معادل ۲۹.۹٪، حمل و نقل معادل ۶۵.۶٪، ارتباطات معادل ۱۶.۵٪، تفریح و فرهنگ معادل ۴۲.۵٪، آموزش معادل ۲۱.۵٪، هتل و رستوران معادل ۲۹.۷٪ و کالاها و خدمات متفرقه معادل ۳۷.۴٪ بوده است)،
- گزارش تفریغ منابع بودجه کل کشور به میزان ۱۲۷.۴٪ (تحقق ۳۷.۵٪ واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای - کاهش تحقق منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای - و تحقق ۱۵۱.۹٪ واگذاری دارایی‌های مالی - افزایش انتشار اوراق بدهی -)،
- گزارش کسری تراز عملیاتی به میزان ۱۸۳ هزار میلیارد تومان،
- کاهش ۳ واحد درصدی سهم مالیات از منابع بودجه عمومی به میزان ۳۵.۸٪،
- رشد ۱۸۱٪ ارزش بازار سهام از ۲۴.۵ میلیون میلیارد ریال به ۶۸.۹ میلیون میلیارد ریال،
- رشد ۱۵۵٪ شاخص کل بورس تهران از ۵۱۲۹۰۰ واحد به ۱۳۰۷۷۰۷ واحد در پایان سال (شاخص کل بورس تهران طی ۵ ماه ابتدایی سال حدود ۳۱۰٪ رشد کرده و پس از آن در اواخر مرداد ماه به مدت ۵ ماه دیگر نزول حدوداً ۴۶٪ را به ثبت رسانید)،
- تصویب بیش از ۲ میلیارد و ۴۶۹ میلیون دلار درخواست سرمایه‌گذاری خارجی در کشور (بیشترین حجم سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته مربوط به کشورهای چین با ۵۴۳ میلیون دلار، آلمان با ۴۸۶.۹ میلیون دلار، امارات متحده عربی با ۳۶۳.۷ میلیون دلار، کانادا با ۲۷۱.۶ میلیون دلار و اتریش با ۱۱۶ میلیون دلار می‌باشد)،
- حدود ۳۹ میلیارد دلار ارزش واردات به کشور و حدود ۳۵ میلیارد دلار ارزش صادرات از کشور می‌باشد (بیشترین میزان صادرات کشور به مقصد کشورهای چین با رقمی بالغ بر ۹۰۷۷ میلیون دلار، عراق با رقمی بالغ بر ۷۴۴۸ میلیون دلار، امارات متحده عربی با رقمی بالغ بر ۴۶۶۲ میلیون دلار، ترکیه با رقمی بالغ بر ۲۵۳۷ میلیون دلار و افغانستان با رقمی بالغ بر ۲۳۰۸

میلیون دلار بوده است. بیشترین میزان واردات کشور از مبداء کشورهای چین با رقمی بالغ بر ۹۸۴۳ میلیون دلار، امارات متحده عربی با رقمی بالغ بر ۹۷۵۸ میلیون دلار، ترکیه با رقمی بالغ بر ۴۴۰۰ میلیون دلار، هند با رقمی بالغ بر ۲۱۴۰ میلیون دلار و آلمان با رقمی بالغ بر ۱۸۵۱ میلیون دلار بوده است).

ریشه‌های اصلی چالش‌های اقتصادی سال ۱۳۹۹

شاید بتوان جهش نرخ ارز را مهمترین چالش اقتصادی سال ۱۳۹۹ دانست که با بررسی دلایل بروز آن می‌توان پی به مهمترین محرک‌های بروز این چالش برد. نرخ ارز از مبلغ ۱۵۸۱۰ تومان در فرودین ماه به حدود ۳۲۰۰۰ تومان در مهر ماه رشد کرده بود (حدود ۱۰۰٪ رشد طی هفت ماه) و پس از آن با حدود ۲۵٪ کاهش به عدد ۲۳۸۰۰ تومان سال در پایان سال ۱۳۹۹ رسیده بود. نمودار زیر نشان‌دهنده روند نرخ ارز در این سال می‌باشد:

شکل ۱-۱: روند نرخ ارز در سال ۱۳۹۹

جهش نرخ ارز از طریق تأثیرگذاری بر سایر بازارها زمینه بروز رشد قیمت‌ها را فراهم می‌نماید. بنابراین شاید بتوان بروز تورم را مهمترین اثرات منفی ناشی از نرخ ارز در سال ۱۳۹۹ بیان نمود (گرچه سایر عوامل با اهمیت نظیر کسری بودجه دولت، تحریم‌ها و ... را هم در بروز تورم دخیل دانست). بطور کلی مهمترین فاکتورهای بروز چالش‌های اقتصادی در کشور در دسته‌بندی‌های زیر قرار می‌گیرند:

- دسته اول (عوامل ساختاری) را می‌توان در ناترازی بودجه و عدم تعادل‌های مالی، کاهش نرخ سرمایه‌گذاری، بوروکراسی ناکارآمد و درون‌گرایی اقتصاد طبقه‌بندی کرد. این عوامل، محصول سیاست‌ها و عملکردهای بلندمدت است که به تدریج به صورت تضعیف ظرفیت‌های رشد اقتصادی، تورم مزمن و کاهش رفاه آشکار شده است. بنابراین بخشی از چالش‌های پیچیده اقتصاد در سال ۱۳۹۹، محصول انباشت و استمرار سیاست‌ها و ساختارهای اقتصادی ناکارآمدی است که از گذشته برجای مانده است.

- دسته دوم (تشدید تحریم‌ها) که از کانال‌های مختلف، عملکرد اقتصادی را تحت‌تاثیر قرار می‌دهد. اولین و اصلی‌ترین هدف تحریم‌های خارجی، کاهش صادرات نفت و ممانعت از دسترسی ایران به عواید فروش نفت است. کاهش صادرات نفت در سال ۱۳۹۹ منجر به کاهش عواید ریالی دولت از محل فروش ارز نفتی و کسری بودجه شدید دولت شده است. از جمله اقداماتی مانند برداشت ریالی از منابع صندوق توسعه ملی و افزایش تنخواه‌گردان خزانه، موجب انتقال مستقیم کسری بودجه دولت به متغیرهای پولی شده است. بنابراین بخشی از رشد متغیرهای پولی، در نتیجه اثرات غیرمستقیم تحریم‌های خارجی است. اثر دیگر تحریم‌های خارجی، کاهش صادرات غیرنفتی است. این مساله از یک طرف به کاهش تقاضای اقتصاد و تشدید رکود تولیدات داخلی و از طرف دیگر به کاهش منابع ارزی برای واردات ماشین‌آلات و مواد اولیه منجر شده است. کاهش واردات ماشین‌آلات نیز، به واسطه کاهش سرمایه‌گذاری، به تضعیف رشد اقتصادی منجر شده است. تحریم‌های خارجی بر افزایش نا اطمینانی و ریسک سرمایه‌گذاری نیز موثر بوده است. بر اثر محدودیت‌های بانکی و تجاری به وجود آمده از تحریم‌ها و چشم‌انداز نامشخص تحریم در آینده، بنگاه‌های اقتصادی با انواع نا اطمینانی‌ها مواجهند که هم بر کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری موثر است و هم بر رفتار بازار و شکل‌گیری تقاضای احتیاطی ارز و طلا و امثال آن اثر گذاشته است.
- دسته سوم (خطاهای سیاست‌گذاری)، در کنار دو عامل دیگر، اقتصاد کشور را با مشکلات مضاعف مواجه کرده است. با تشدید تحریم‌های خارجی، قابل پیش‌بینی بود که اقتصاد کشور هم‌زمان با تنگنای ارزی و کسری بودجه عمومی مواجه خواهد شد.

۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

- تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت
- تولید ناخالص داخلی یکی از مهمترین و اثرگذارترین واژه‌ها در عرصه سیاست‌گذاری‌های اقتصادی است که به معنای مجموع ارزش پولی کالاها و خدمات نهایی تولید شده در یک سال مشخص در یک کشور می‌باشد. روند ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۱-۱: محصول ناخالص داخلی سال ۱۳۹۹ به قیمت‌های ثابت

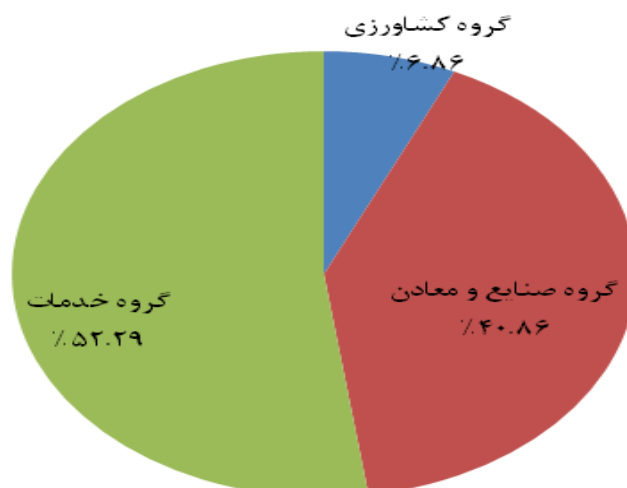
سال	به قیمت بازار (میلیارد ریال)	بدون نفت (میلیارد ریال)	نرخ رشد سالانه (بدون نفت)
۱۳۹۰ (سال پایه)	۶,۸۶۶,۸۱۱	۵,۱۶۵,۹۱۱	-
۱۳۹۱	۶,۲۸۰,۱۵۶	۵,۰۴۷,۱۴۶	-۲.۳۰٪
۱۳۹۲	۶,۴۳۵,۳۵۷	۵,۲۴۰,۱۹۱	۳.۸۲٪
۱۳۹۳	۶,۵۸۱,۴۴۷	۵,۳۹۰,۱۱۳	۲.۸۶٪
۱۳۹۴	۶,۵۷۷,۷۲۶	۵,۳۸۸,۷۳۵	-۰.۰۳٪
۱۳۹۵	۷,۵۰۹,۲۸۵	۵,۸۹۱,۸۹۵	۹.۳۴٪
۱۳۹۶	۷,۸۶۹,۷۶۳	۶,۲۳۹,۵۲۳	۵.۹۰٪
۱۳۹۷	۷,۴۸۲,۷۱۷	۶,۰۸۲,۹۳۷	-۲.۵۱٪

سال	به قیمت بازار (میلیارد ریال)	بدون نفت (میلیارد ریال)	نرخ رشد سالانه (بدون نفت)
۱۳۹۸	۷,۰۱۴,۲۰۹	۶,۱۰۴,۷۱۴	۰.۳۶٪
۱۳۹۹	۷,۰۸۳,۹۱۲	۶,۱۲۳,۰۳۸	۰.۳۰٪

منبع: مرکز آمار ایران

مطابق جدول فوق تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۷ کاهش و پس از آن در سال‌ها ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تقریباً بدون تغییر مانده است. مجموع محصول ناخالص داخلی تولید شده به قیمت‌های ثابت (بدون نفت) در سال ۱۳۹۹ معادل ۶,۱۲۳,۰۳۸ میلیارد ریال می‌باشد. همچنین بررسی سهم گروه‌های مختلف از محصول ناخالص داخلی کشور نشان می‌دهد که حدود ۵۲٪ از تولید ناخالص داخلی مربوط به گروه خدمات، حدود ۴۱٪ آن مربوط به گروه صنایع و معادن و مابقی مربوط به گروه کشاورزی است.

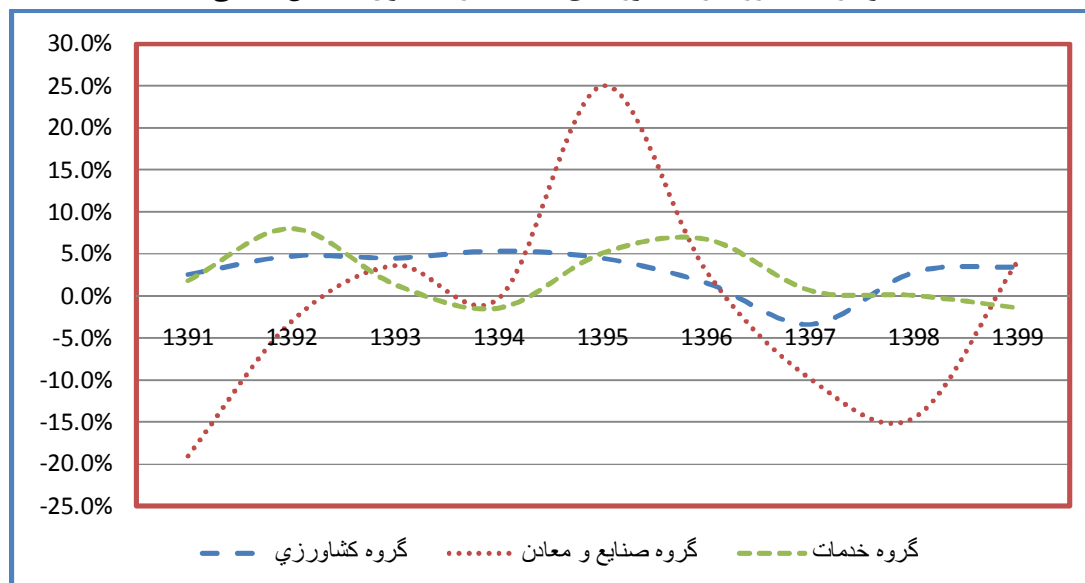
نمودار ۱-۲: سهم گروه‌های مختلف از محصول ناخالص داخلی سال ۱۳۹۹

منبع: مرکز آمار ایران

همچنین بررسی روند رشد گروه‌های تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد که گروه کشاورزی نسبت به دو گروه دیگر وضعیت باثبات‌تری را طی چند سال گذشته تجربه کرده است. در این بین گروه خدمات روند نزولی خود را ادامه داده و تولید ناخالص داخلی این گروه در سال ۱۳۹۹ حدود ۱.۵٪ کاهش داشته است. در گروه صنایع و معادن با وجود کاهش شدید تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ وضعیت در سال ۱۳۹۹ برعکس شده و با رشد ۴.۲٪ مواجه بوده است.

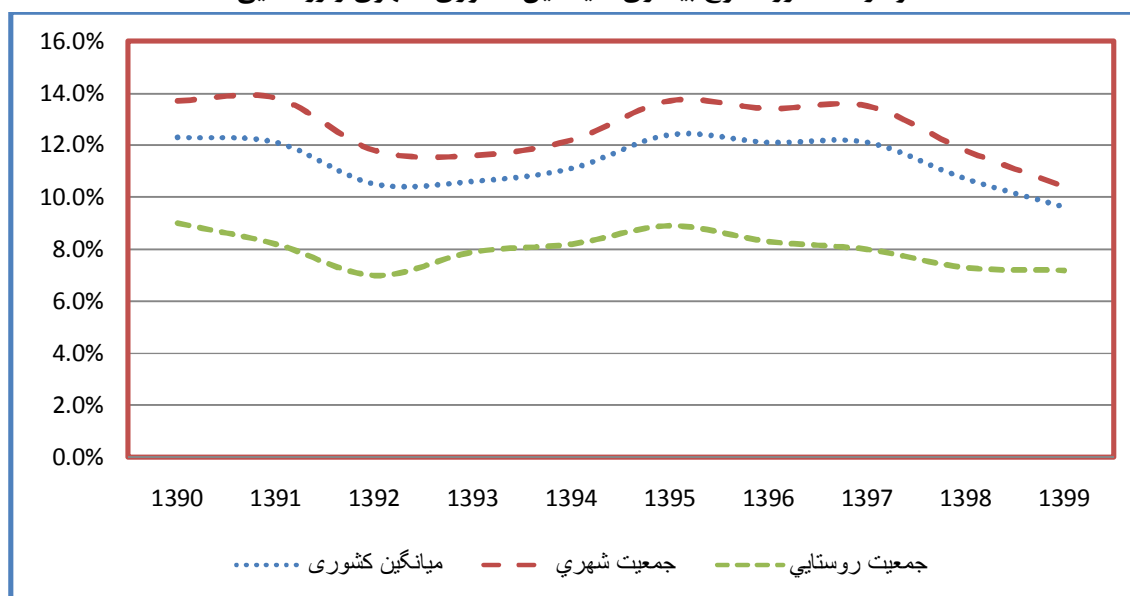
نمودار ۱-۳: روند رشد گروه‌های مختلف از محصول ناخالص داخلی

- اشتغال

میانگین کشوری نرخ بیکاری "جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر" در سال ۱۳۹۹ با کاهش نسبت به سال گذشته به عدد ۹.۶٪ رسیده است (این نرخ در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۰.۷٪ بوده است). میانگین نرخ بیکاری در جمعیت شهری معادل ۱۰.۴٪ و در جمعیت روستایی معادل ۷.۲٪ بوده است.

نمودار ۱-۴: روند نرخ بیکاری (میانگین کشوری، شهری و روستایی)

همانگونه که مشخص است، نرخ بیکاری در جمعیت روستایی نسبت به شهری پایین تر و باثبات تر بوده است. اما در سال های اخیر نرخ بیکاری جمعیت شهری با روندی نزولی اختلاف خود را از نرخ بیکاری روستایی کم کرده است. در بررسی نرخ مشارکت اقتصادی نیز میزان مشارکت بالاتر جمعیت روستایی نسبت به جمعیت شهری مشهود می باشد.

جدول ۱-۲: نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

سال ۱۳۹۹				نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر
زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۴۰.۹	۴۱.۴	۴۱.۸	۴۱.۰	نرخ مشارکت اقتصادی کل
۴۳.۵	۴۴.۲	۴۴.۹	۴۴.۰	نرخ مشارکت اقتصادی روستایی
۴۰.۱	۴۰.۵	۴۰.۸	۴۰.۰	نرخ مشارکت اقتصادی شهری

منبع: مرکز آمار ایران

- تورم

مطابق با گزارش مرکز آمار ایران، درصد تغییر شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۶.۴٪ بوده است. این عدد برای گروه خوراکی ها و آشامیدنی ها معادل ۳۹.۱٪، گروه دخانیات معادل ۳۶.۶٪، گروه پوشاک و کفش معادل ۳۸.۷٪، گروه مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها معادل ۲۵.۳٪، گروه مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها معادل ۴۶.۶٪، گروه بهداشت و درمان معادل ۲۹.۹٪، حمل و نقل معادل ۶۵.۶٪، گروه ارتباطات معادل ۱۶.۵٪، گروه تفریح و فرهنگ معادل ۴۲.۵٪، گروه آموزش معادل ۲۱.۵٪، گروه هتل و رستوران معادل ۲۹.۷٪ و گروه کالاها و خدمات متفرقه معادل ۳۷.۴٪ بوده است.

جدول ۱-۳: درصد تغییر شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور

ردیف	درصد تغییر شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور			۱۳۹۹
	شاخص کل			۱۳۹۸
				۱۳۹۷
				۳۶.۴
۱			خوراکی ها و آشامیدنی ها	۳۴.۸
				۲۶.۹
۲			دخانیات	۳۹.۱
				۴۳.۰
۳			پوشاک و کفش	۲۹.۹
				۱۰۲.۴
۴			مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها	۲۹.۶
				۴۳.۹
۵			مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۲۳.۷
				۱۶.۸
۶			بهداشت و درمان	۴۳.۰
				۴۹.۳
۷			حمل و نقل	۲۹.۹
				۲۵.۹
۸			ارتباطات	۶۵.۶
				۴۶.۸
				۲۷.۲
				۲۳.۳
				۱۶.۵
				۱۵.۴

ردیف	درصد تغییر شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
	شاخص کل	۲۶.۹	۳۴.۸	۳۶.۴
۹	تفریح و فرهنگ	۴۳.۵	۴۵.۵	۴۲.۵
۱۰	آموزش	۱۷.۵	۲۱.۸	۲۱.۵
۱۱	هتل و رستوران	۲۱.۶	۴۰.۱	۲۹.۷
۱۲	کالاها و خدمات متفرقه	۳۴.۸	۳۷.۲	۳۷.۴

منبع: مرکز آمار ایران

مطابق جدول فوق در سال ۱۳۹۹ بیشترین رشد شاخص قیمت مصرف کننده خانوارهای کشور مربوط به "گروه حمل و نقل" و کمترین رشد مربوط به "گروه ارتباطات" بوده است.

- بودجه دولت

بودجه کل کشور در سال ۱۳۹۹ مطابق با قانون بودجه ابلاغی مصوب مجلس شورای اسلامی، از حیث منابع و مصارف بالغ بر بیست میلیون و دویست و شصت و شش هزار و پانصد و سی و چهار میلیارد و سیصد و هفتاد و یک میلیون (۲۰,۲۶۶,۵۳۴,۳۷۱,۰۰۰,۰۰۰) ریال بوده است. جزئیات بودجه سال ۱۳۹۹ در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱-۴: جداول کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور

منابع (میلیون ریال)		مصارف (میلیون ریال)	
درآمدها	۲,۸۸۷,۹۹۱,۴۵۹	هزینه‌ها	۴,۳۶۰,۳۱۵,۵۶۷
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۰۷۴,۸۹۵,۰۰۰	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۸۷۹,۸۲۰,۸۹۳
واگذاری دارایی‌های مالی	۱,۷۴۷,۲۵۰,۰۰۱	تملك دارایی‌های مالی	۴۷۰,۰۰۰,۰۰۰
جمع منابع عمومی دولت	۵,۷۱۰,۱۳۶,۴۶۰	جمع مصارف عمومی دولت	۵,۷۱۰,۱۳۶,۴۶۰
منابع بودجه کل کشور	۲۰,۲۶۶,۵۳۴,۳۷۱	مصارف بودجه کل کشور	۲۰,۲۶۶,۵۳۴,۳۷۱

منبع: قانون بودجه سال ۹۹

مطابق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس در منابع بودجه سال ۱۳۹۹ در بخش منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً منابع حاصل از صادرات نفت) می‌توان دریافت که پیش‌بینی منابع در قانون بودجه با همان فروش موجود در لایحه (مبنی بر صادرات ۱ میلیون بشکه و قیمت نفت ۵۰ دلار) برآورد شده است (که با توجه به میانگین فروش نفت در یک سال گذشته، پیش‌بینی می‌شده از این محل بودجه کشور با کسری قابل توجهی همراه خواهد بود).

همچنین تحقق منابع حاصل از مولدسازی دارایی‌های دولت به مقدار تعیین شده در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، با توجه به عملکرد بسیار پایین ردیف‌های مشابه پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سال‌های گذشته و عدم تغییر قابل توجه در قوانین و ساختارهای مرتبط با موضوع مولدسازی دارایی‌های دولت، دور از انتظار است.

مهمترین تغییرات قانون بودجه سال ۱۳۹۹ نیز به شرح زیر می‌باشد:

- تکلیف دولت به تحویل نفت بابت تسویه بدهی دولت.
- کاهش سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفتی و تصویب مجوز برداشت از صندوق توسعه ملی خارج از سقف بودجه.
- تصویب سازوکار واگذاری سهام و دارایی‌های دولتی.
- پایش و تأدیه بدهی‌های سازمان تأمین اجتماعی.
- تهاتر و تسویه زنجیره‌ای بدهی‌های دولت.
- تکلیف سازمان امور مالیاتی به اخذ مالیات از خانه‌های خالی با همکاری شهرداری‌ها.
- راه‌اندازی سامانه قرارداد الکترونیک تنظیم قرارداد الکترونیکی بین وکیل و موکل.
- اخذ مالیات از خانه‌های مسکونی و خودروهای گرانقیمت.
- تجمیع حساب‌های دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی نزد بانک مرکزی.
- افزایش برداشت از یک دوازدهم هزینه‌های جاری شرکت‌های دولتی سودده.
- تعیین سازوکار فروش دارایی‌ها در سامانه تدارکات دولت.
- افزایش مبلغ و دوره بازگشت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج.
- ساماندهی سیاست‌های حمایتی با درج اطلاعات همه دستگاه‌های حمایت‌کننده در یک سامانه ملی.
- افزایش تسهیلات به کمیته امداد و سازمان بهزیستی.
- افزایش حقوق گروه‌های حقوق‌بگیر معادل افزایش ضریب ریالی به میزان پانزده درصد.

جدول ۱-۵: گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور

مصارف (میلیون ریال)				منابع (میلیون ریال)			
درصد تفریغ	تفریغ	قانون بودجه (پس از تغییرات)	عنوان	درصد تفریغ	تفریغ	قانون بودجه (پس از تغییرات)	عنوان
۹۹.۴٪	۴۶۲۱۰۴۵۳۲۷	۴,۶۵۰,۸۷۶,۸۴۰	هزینه‌ها	۹۶.۵٪	۲,۷۸۷,۵۳۱,۱۴۳	۲,۸۸۷,۹۹۱,۴۵۹	درآمدها
۷۶.۹٪	۷۹۲۰۷۶۳۳۵	۱,۰۲۹,۹۷۳,۱۴۳	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۳۷.۵٪	۴۰۳,۰۳۶,۴۳۰	۱,۰۷۴,۸۹۵,۰۰۰	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۱۰۰.۰٪	۴۲۲۱۱۵۲۶۶	۴۲۲,۲۰۰,۲۶۷	تملك دارایی‌های مالی	۱۵۱.۹٪	۲,۶۵۴,۶۱۴,۹۷۳	۱,۷۴۷,۲۵۰,۰۰۱	واگذاری دارایی‌های مالی
۹۵.۶٪	۵۸۳۵۲۳۶۹۲۸	۶,۱۰۳,۰۵۰,۲۵۰	جمع مصارف عمومی دولت	۱۰۲.۴٪	۵,۸۴۵,۱۸۲,۵۴۵	۵,۷۱۰,۱۳۶,۴۶۰	جمع منابع عمومی دولت
۱۲۵.۹٪	۳۰,۴۶۲,۹۹۵,۴۴۸	۲۴,۲۰۱,۷۳۱,۷۳۳	مصارف بودجه کل کشور	۱۲۷.۴٪	۳۰,۴۷۰,۷۱۹,۵۶۳	۲۳,۹۱۵,۵۸۵,۴۶۳	منابع بودجه کل کشور

منبع: گزارش تفریغ بودجه سال ۹۹

مهمترین نکات قابل تأمل این گزارش به شرح زیر می‌باشد:

- درصد تفریغ منابع بودجه کل کشور معادل ۱۲۷.۴٪ و درصد تفریغ مصارف بودجه کل کشور معادل ۱۲۵.۹٪ بوده است.
- درصد تفریغ منابع عمومی دولت معادل ۱۰۲.۳٪ بوده است (درصد تفریغ درآمدها معادل ۹۶.۵٪، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۳۷.۵٪ و واگذاری دارایی‌های مالی معادل ۱۵۱.۹٪ بوده است).

- درصد تفریغ مصارف عمومی دولت معادل ۹۵.۶٪ بوده است (درصد تفریغ هزینه‌ها معادل ۹۹.۴٪، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای معادل ۷۶.۹٪ و تملک دارایی‌های مالی معادل ۱۰۰٪ بوده است).
- همچنین میزان کسری تراز عملیاتی در سال ۱۳۹۹ معادل ۱۸۳ هزار میلیارد تومان گزارش شده است.

– درآمدهای مالیاتی

سهم مالیات از ۳۸.۵٪ منابع بودجه عمومی در سال ۱۳۹۸ به ۳۵.۸٪ در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است (حدود ۳ واحد درصد کاهش یافته است). بررسی روند ارقام بودجه‌ای نشان می‌دهد که با وجود رشد ۲۷.۳٪ منابع بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال گذشته، رشد درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال گذشته صرفاً ۱۸.۵٪ بوده است. به عبارتی در سال ۱۳۹۹ بخشی از رشد منابع بودجه عمومی دولت از محل دو سرفصل واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی (به غیر از درآمدها) تأمین شده است.

جدول ۱-۶: سهم درآمدهای مالیاتی از منابع عمومی دولت و درآمدها (ارقام به میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
منابع بودجه عمومی دولت	۳,۴۶۷,۵۲۰	۳,۸۶۷,۸۷۰	۴,۴۸۵,۸۱۰	۵,۷۱۰,۱۳۰
درآمدها	۱,۷۴۰,۹۶۰	۲,۱۶۱,۸۵۰	۲,۳۸۹,۸۳۰	۲,۸۸۷,۹۹۰
درآمدهای مالیاتی	۱,۱۶۴,۵۹۰	۱,۴۲۰,۷۸۰	۱,۷۲۵,۳۷۰	۲,۰۴۵,۱۹۰
نسبت درآمدهای مالیاتی به منابع بودجه عمومی	۳۳.۶٪	۳۶.۷٪	۳۸.۵٪	۳۵.۸٪

منبع: قوانین بودجه سنواتی

بررسی ترکیب تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که حدود ۴۵٪ این منابع از محل مالیات بر کالاها و خدمات، حدود ۲۲٪ از محل مالیات بر اشخاص حقوقی، حدود ۱۷٪ از محل مالیات بر درآمدها، حدود ۱۲٪ از محل مالیات بر ثروت و حدود ۴٪ از محل مالیات بر واردات می‌باشد.

نمودار ۱-۵: اجزای تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۹

منبع: قوانین بودجه سنواتی

در سال ۱۳۹۹ برای کمک به غلبه بر شرایط ناشی از ویروس کرونا موضوع تمدید و امهال برای مؤدیان مالیاتی پیشنهاد شده است تا دغدغه کمتری برای تحقق درآمدها و اهداف مصوب بوجود آید.

- درآمدهای نفتی

مطابق با گزارش‌های تفریغ بودجه سنواتی، میزان تحقق درآمدهای ناشی از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (از جمله درآمد حاصل از فروش نفت) در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به شدت کاهش پیدا کرده است. اعمال تحریم‌های یک‌جانبه علیه کشورمان مهمترین علت کاهش درصد تفریغ بودجه در این سرفصل می‌باشد.

جدول ۷-۱: وضعیت تفریغ واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (ارقام به میلیون ریال)

سال	قانون بودجه	گزارش تفریغ بودجه	درصد تفریغ بودجه
۱۳۹۹	۱,۰۷۴,۸۹۵,۰۰۰	۴۰۳,۰۳۶,۴۳۰	۳۷.۵٪
۱۳۹۸	۱,۵۸۵,۲۳۲,۰۰۱	۴۷۵,۵۹۲,۹۳۶	۳۰.۰٪
۱۳۹۷	۱,۰۷۵,۶۱۴,۴۰۵	۱,۱۰۸,۰۱۰,۵۳۰	۱۰۳.۰٪

منبع: گزارش تفریغ بودجه

- وضعیت بورس

ارزش بازار سهام در بورس تهران و فرابورس ایران در سال ۱۳۹۹ با ۱۸۱٪ رشد از ۲۴.۵ میلیون میلیارد ریال به ۶۸.۹ میلیون میلیارد ریال رسیده است.

جدول ۸-۱: ارزش بازار بورس تهران و فرابورس ایران در سال ۱۳۹۹

سال	ارزش بازار سهام در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۳۰	ارزش بازار سهام در تاریخ ۱۳۹۸/۱۲/۲۹	درصد رشد
بورس تهران	۵۲,۵۴۷,۶۴۳	۱۸,۷۳۱,۴۶۶	۱۸۰.۵٪
فرابورس ایران	۱۶,۴۴۹,۳۰۳	۵,۸۳۵,۰۸۰	۱۸۱.۹٪
جمع	۶۸,۹۹۶,۹۴۶	۲۴,۵۶۶,۵۴۶	۱۸۰.۹٪

منبع: سایت SEO

در همین سال شاخص کل بورس تهران با ۱۵۵٪ رشد از ۵۱۲۹۰۰ واحد به ۱۳۰۷۷۰۷ واحد و شاخص کل فرابورس ایران نیز با ۱۷۳٪ رشد از ۶۵۹۱ واحد به ۱۷۹۹۰ واحد رسیده است.

نمودار ۱-۶. روند شاخص کل بورس تهران در سال ۱۳۹۹

منبع: سایت rahavard۳۶۵

همانگونه که از شکل فوق مشخص است سال ۱۳۹۹ به عنوان یکی از پرچالش‌ترین سال‌های بازار سرمایه بود. در این سال شاخص کل بورس تهران طی ۵ ماه ابتدایی سال حدود ۳۱۰٪ رشد کرده و پس از آن در اواخر مرداد ماه به مدت ۵ ماه دیگر نزول حدوداً ۴۶٪ را به ثبت رسانید.

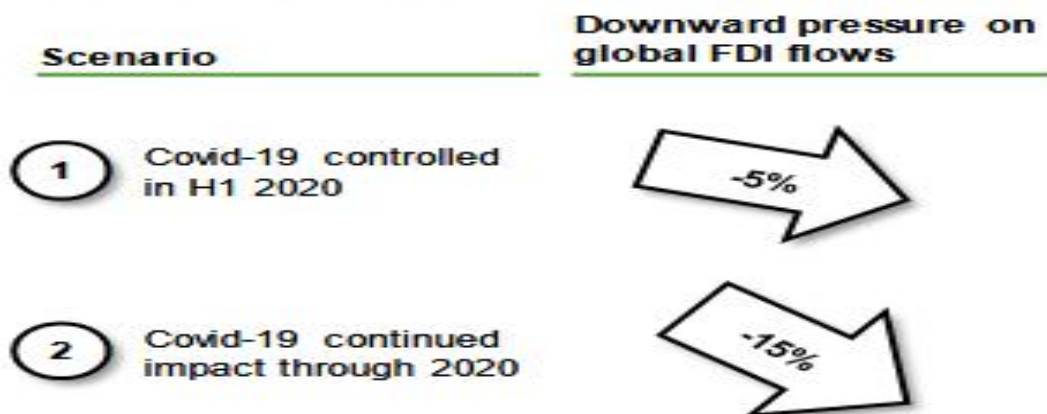
- سرمایه‌گذاری خارجی

جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران همواره در اولویت کاری دولت‌ها قرار داشته و فارغ از میزان موفقیت برنامه‌ریزی‌های انجام شده برای این مسئله، در همه برنامه‌های بالادستی کشور سهم قابل توجهی برای جذب سرمایه خارجی منظور شده است؛ چرا که ایران به عنوان کشوری نفت خیز و در حال توسعه، برای افزایش توان رقابتی و بهبود جایگاه خود در میان کشورهای در حال توسعه، انگیزه بالایی برای جذب فناوری‌های خارجی داشته و برای این کار روی جذب سرمایه خارجی نیز حساب ویژه‌ای باز کرده است.

در سال ۱۳۹۹ شاهد شیوع وسیع ویروس کرونا در جهان و ایران بوده‌ایم که به تبع آن پیش‌بینی می‌شد میزان سرمایه‌گذاری‌های خارجی در جهان نسبت به سنوات گذشته حدود ۵ الی ۱۵ درصد کاهش یابد.

نمودار ۷-۱: گزارش آنکتاد از کاهش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۰

Expected impact on global FDI flows in 2020 -2021

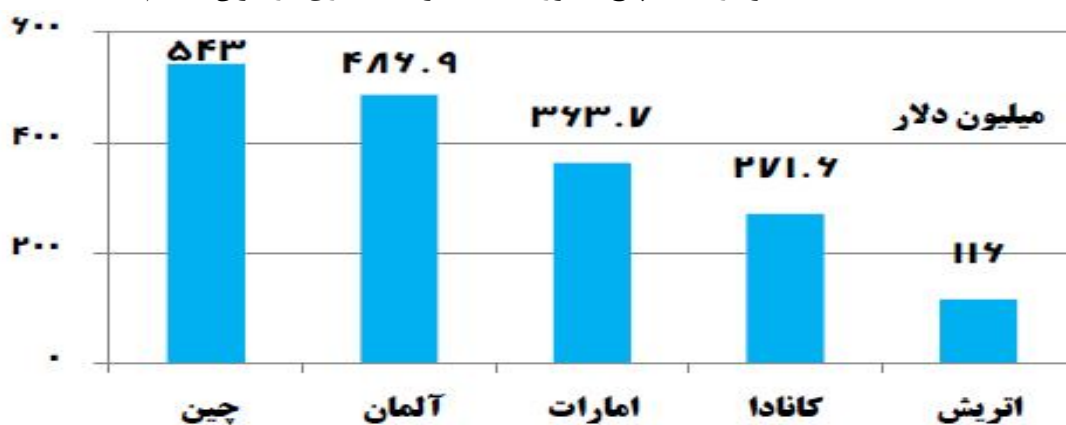

منبع: آنکتاد

اما مطابق با آمارهای منتشر شده، در سال ۱۳۹۹ بیش از ۲ میلیارد و ۴۶۹ میلیون دلار درخواست سرمایه‌گذاری خارجی در کشور تصویب شده است. این میزان سرمایه‌گذاری خارجی مصوب مربوط به ۱۵۸ فقره طرح و پروژه است که از این نظر در مقایسه با سال ۹۸ رشد ۹۲٪ را نشان می‌دهد.

همچنین ارزیابی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ کشورهای چین با ۵۴۳ میلیون دلار، آلمان با ۴۸۶.۹ میلیون دلار، امارات متحده عربی با ۳۶۳.۷ میلیون دلار، کانادا با ۲۷۱.۶ میلیون دلار و اتریش با ۱۱۶ میلیون دلار به ترتیب پنج کشور نخست سرمایه‌گذار در ایران بوده‌اند. کشورهای افغانستان با ۴۷ طرح، ترکیه با ۱۴ طرح، چین و آلمان با ۱۲ طرح و امارات با ۱۰ طرح، به ترتیب پنج کشور نخست از نظر تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری در ایران محسوب می‌شوند.

نمودار ۸-۱. پنج کشور نخست سرمایه‌گذاری در ایران (حجم)

منبع: گزارش سرمایه‌گذاری خارجی

– صادرات و واردات

براساس آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران، میزان صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور در سال ۱۳۹۹ (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون صادرات از محل تجارت چمدانی)، بالغ بر ۱۱۳,۶۷۴ هزار تن به ارزش ۳۴,۹۹۸ میلیون دلار بوده است. همچنین میزان واردات کشور در این مدت، بالغ بر ۳۳,۷۳۶ هزار تن به ارزش ۳۸,۸۹۳ میلیون دلار بوده است.

جدول ۹-۱. آمار واردات صادرات کالاهای غیرنفتی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

درصد رشد		سال ۱۳۹۸		سال ۱۳۹۹		شرح
ارزشی	وزنی	ارزشی (میلیون دلار)	وزنی (هزار تن)	ارزشی (میلیون دلار)	وزنی (هزار تن)	
-۱۱.۷٪	-۵.۸٪	۴۴,۰۵۸	۳۵,۸۱۶	۳۸,۸۹۳	۳۳,۷۳۶	واردات
-۱۴.۶٪	-۱۵.۱٪	۴۰,۹۹۶	۱۳۳,۸۱۳	۳۴,۹۹۸	۱۱۳,۶۷۴	صادرات

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

کشورهای عمده مقصد صادرات :

بیشترین میزان صادرات کشور در سال ۱۳۹۹ به مقصد کشورهای چین با رقمی بالغ بر ۹۰۷۷ میلیون دلار و سهم ۲۶٪ از کل ارزش صادرات کشور، عراق با رقمی بالغ بر ۷۴۴۸ میلیون دلار و سهم ۲۱٪ از کل ارزش صادرات کشور، امارات متحده عربی با رقمی بالغ بر ۴۶۶۲ میلیون دلار و سهم ۱۳٪ از کل ارزش صادرات کشور، ترکیه با رقمی بالغ بر ۲۵۳۷ میلیون دلار و سهم ۷٪ از کل ارزش صادرات کشور و افغانستان با رقمی بالغ بر ۲۳۰۸ میلیون دلار و سهم ۶.۵٪ از کل ارزش صادرات کشور بوده است.

کشورهای عمده مقصد واردات :

بیشترین میزان واردات کشور در سال ۱۳۹۹ از مبداء کشورهای چین با رقمی بالغ بر ۹۸۴۳ میلیون دلار و سهم ۲۵٪ از کل ارزش واردات به کشور، امارات متحده عربی با رقمی بالغ بر ۹۷۵۸ میلیون دلار و سهم ۲۵٪ از کل ارزش واردات به کشور، ترکیه با رقمی بالغ بر ۴۴۰۰ میلیون دلار و سهم ۱۱٪ از کل ارزش واردات به کشور و هند با رقمی بالغ بر ۲۱۴۰ میلیون دلار و سهم ۵.۵٪ از کل ارزش واردات به کشور و آلمان با رقمی بالغ بر ۱۸۵۱ میلیون دلار و سهم ۵٪ از کل ارزش واردات به کشور بوده است.

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی استان

خلاصه فصل:

استان خراسان رضوی با ۲۴۸۹ هزار میلیارد ریال محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در سال ۱۳۹۹ و افزایش حدوداً ۴۶ درصدی این شاخص نسبت به سال قبل "پس از استان‌های تهران با سهم ۲۲.۴٪، خوزستان ۱۴.۳۵٪، بوشهر ۶٪ و اصفهان ۵.۸٪" رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است.

بخش خدمات با ۶۰/۷٪ بیشترین سهم را در ارزش افزوده استان در سال ۱۳۹۹ داشته است و پس از آن صنعت و معدن ۲۱/۴٪ (شامل صنعت، معدن، تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا، آبرسانی و خدمات تصفیه آب)، کشاورزی ۱۱/۶٪ و ساختمان با ۶٪ سهم قرار گرفته است.

۲-۱. سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

خراسان رضوی در شرق کشور با برخورداری از ۳۰۰ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان و ترکمنستان و ذخایر و فرصت‌های ارزشمند برای توسعه اقتصادی یک گنج به‌شمار می‌رود. با وجود بارگاه مضجع شریف ثامن الحجج و داشتن صدها جاذبه فرهنگی و گردشگری که ریشه در تمدن این سرزمین دارد، یک استان فوق‌العاده برای سرمایه‌گذاری است. وجود دو منطقه ویژه اقتصادی در استان، وجود شبکه ریلی به راه آهن آسیایی در منطقه ویژه اقتصادی دوغان‌تون تاپاد را نیز می‌توان از دیگر مزیت‌های اقتصادی این استان برشمرد. از همه مهم‌تر سرمایه‌های سرگردان خرد و بخش خصوصی آگاه و هوشمند برای سرمایه‌گذاری از مزیت‌های ویژه خراسان رضوی است که می‌توان با ارائه یک مدل مطلوب همه این سرمایه‌ها را در جهت مناسب هدایت کرد و توسعه اقتصادی استان را رقم زد.

در سالهای اخیر کاهش رشد اقتصادی ناشی از سهم پایین و حتی منفی بهره‌وری و عدم تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، که باعث کاهش شدید حجم اقتصاد کشور شده است، شرایط اقتصادی کشور را بسیار پایین‌تر از ظرفیت‌ها و استعدادهای ملی در مقیاس جهانی قرار داده است. درکنار تحریم‌های ظالمانه شرایط بی‌ثبات اقتصاد ناشی از جهش نرخ ارز و افزایش فزاینده تورم، شرایط نامساعدی را برای تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران اقتصادی بوجود آورده و این نوسانات انگیزه مشارکت مردم در اقتصاد را کاهش داده است.

محدود شدن مقاصد صادراتی و تمرکز بر صادرات مواد اولیه یا با فناوری پایین، شرایط مقاومت در مواجهه با تکان‌های مختلف را تضعیف کرده است. از سوی دیگر علیرغم ظرفیت‌های فراوان استان، صدور خدمات از جمله خدمات فنی مهندسی نیز دچار آسیب جدی شده است.

غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات نامناسب‌ترین مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار است که توسط فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در طرح پایش محیط کسب و کار (اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران-زمستان ۱۳۹۹) بیان شده است. کمبود زمین برای استقرار واحدهای صنعتی و عدم وجود زمین‌های مناسب برای واگذاری به واحدهای تولیدی، افزایش چند برابری هزینه تامین آب برای واحدهای صنعتی، تامین انرژی به‌ویژه در فصل زمستان برای واحدهای بزرگ صنعتی (تولید فولاد و سیمان) از مهمترین چالش‌های بخش تولید استان است که در صورت بی‌توجهی تبدیل به بزرگترین معضل استان برای تولید خواهد شد.

در راستای برنامه‌های حمایت از تولید می‌توان به مواردی از قبیل تشکیل کارگروه‌های ستاد تسهیل و رفع موانع تولید و کارگروه تامین مالی برای واحدهای اقتصادی اشاره کرد که در سال ۱۳۹۹ تعداد ۱۹۹ جلسه ستاد تسهیل (گروه کاری و

کارگروه تسهیل و رفع موانع تولید برگزار و در این جلسات ۱۴۳۸ پرونده رسیدگی و برای رفع مشکل واحدهای تولیدی همکاری و اقدام لازم انجام شده است. (سازمان صمت خراسان رضوی)

افزایش سهم نسبت مصارف به منابع بانکها از ۷۲٪ به ۷۷٫۶٪ جهت افزایش کارایی و اثربخشی منابع پولی و مالی در جهت رشد و توسعه اقتصادی استان و حمایت منطقی از حوزه تولید از دیگر اقدامات استان در راستای افزایش تولید و بهره‌وری منابع مالی استان بوده است.

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

✓ محصول ناخالص تولیدی استان به قیمت جاری

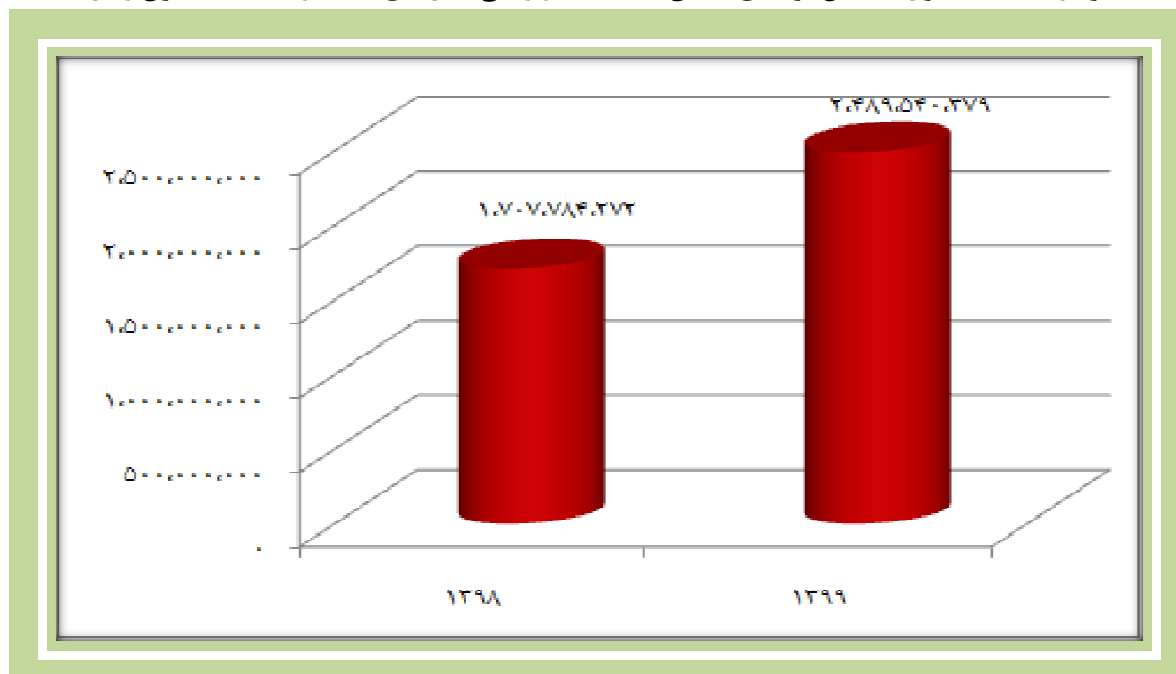
جدول ۱-۲ - مقایسه محصول ناخالص تولیدی استان و کشور به قیمت بازار طی سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

محصول ناخالص داخلی (میلیون ریال)	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشور	۳۴,۲۵۵,۰۰۹,۴۸۰	۵۰,۳۱۴,۲۰۹,۵۰۶
خراسان رضوی	۱,۷۰۷,۷۸۴,۲۷۲	۲,۴۸۹,۵۴۰,۳۷۹
سهم از کل کشور	۵	۴٫۹۵

ماخذ: حسابهای ملی منطقه ای - مرکز آمار ایران

*آمار سال ۹۸ و ۹۹ برای محصول ناخالص داخلی استان بر اساس آمار زودرس مرکز آمار ایران از مجموع حساب‌های فصلی می‌باشد و قطعی نیست.

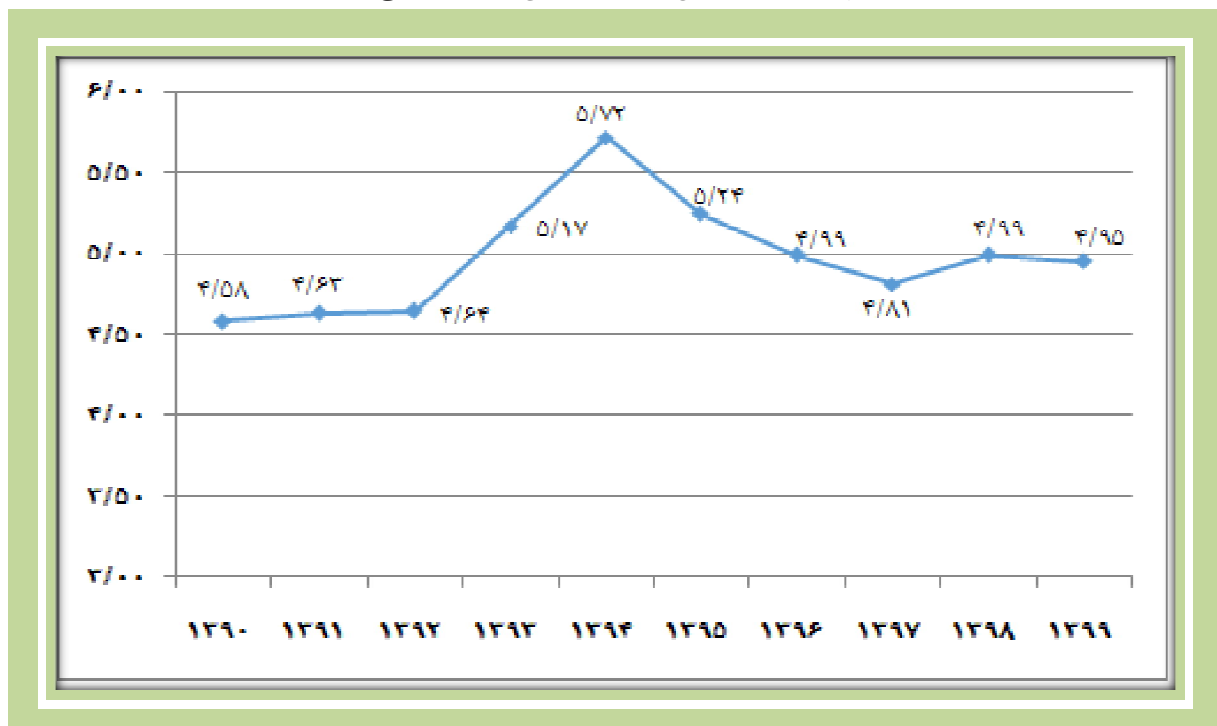
نمودار ۱-۲ - محصول ناخالص تولیدی استان به قیمت بازار طی سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ (میلیون ریال)

در سال ۱۳۹۹ محصول ناخالص داخلی استان به قیمت بازار حدود ۲۴۸۹ هزار میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال ۱۳۹۸ دارای رشدی معادل ۴۵.۷ درصد می‌باشد. اما تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۱۳۹۰ حدود ۵ درصد رشد را تجربه کرده است.

علیرغم افزایش ارزش اسمی تولید ناخالص داخلی طی سال‌های مورد بررسی روند کاهشی سهم استان در کشور قابل ملاحظه است (نمودار ۲-۲). البته آمار سال‌های ۹۸ و ۹۹ از تجمیع عملکرد فصلی حاصل شده است و قطعی نمی‌باشد. به نظر می‌رسد با ارائه آمار قطعی برای سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ و حذف بخش نفت از محصول ناخالص داخلی کشور سهم استان در تولید ناخالص کشور افزایش یابد.

نمودار ۲-۲- روند سهم محصول ناخالص تولیدی استان در کشور طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۹

در شرایطی که ویروس کرونا بر تولید و رشد اقتصادی استان اثرات نامطلوب و منفی بر جای گذاشت به طوریکه رشد اقتصادی استان از ۰.۰۲- درصد در پایان سال ۱۳۹۸ به ۱.۲۸- درصد در پایان سال ۱۳۹۹ رسید صنایعی که به دلیل محدودیت‌های ناشی از کرونا با کاهش تقاضا مواجه شدند رشد منفی را تجربه کردند و در مقابل صنایعی مانند صنایع غذایی، محصولات لاستیکی و پلاستیکی، شوینده و محصولات بهداشتی و دارو و فرآورده‌های دارویی در زمان شیوع کرونا رشد مثبتی داشته‌اند که این صنایع در خراسان رضوی بخش مهمی از گروه صنعت را تشکیل می‌دهند. بخش صنعت با ۶۲.۵ درصد رشد اسمی در پایان سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، سهم حدوداً ۲۰ درصدی در محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۸ داشته‌است و با توجه به ترکیب صنایع استان (غذایی، شوینده، سلولزی و بهداشتی) با شیوع و تشدید کرونا در سال ۱۳۹۹ سهم این بخش به ۲۱.۴ درصد افزایش یافته است.

بخش کشاورزی با تجربه رشد اسمی ۴۰.۸۸ درصدی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل با کاهش سهم از ۱۱.۹ به ۱۱.۵ درصد در پایان سال ۱۳۹۹ مواجه شده است.

بخش خدمات با تجربه رشد اسمی ۴۰.۷ درصدی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، به دلیل بیشترین اثرپذیری از شیوع کرونا با کاهش سهم از ۶۲.۹ درصد در محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۸ به ۶۰.۷ درصد در پایان سال ۱۳۹۹ (اوج شیوع کرونا) مواجه شده است.

✓ محصول ناخالص داخلی سرانه

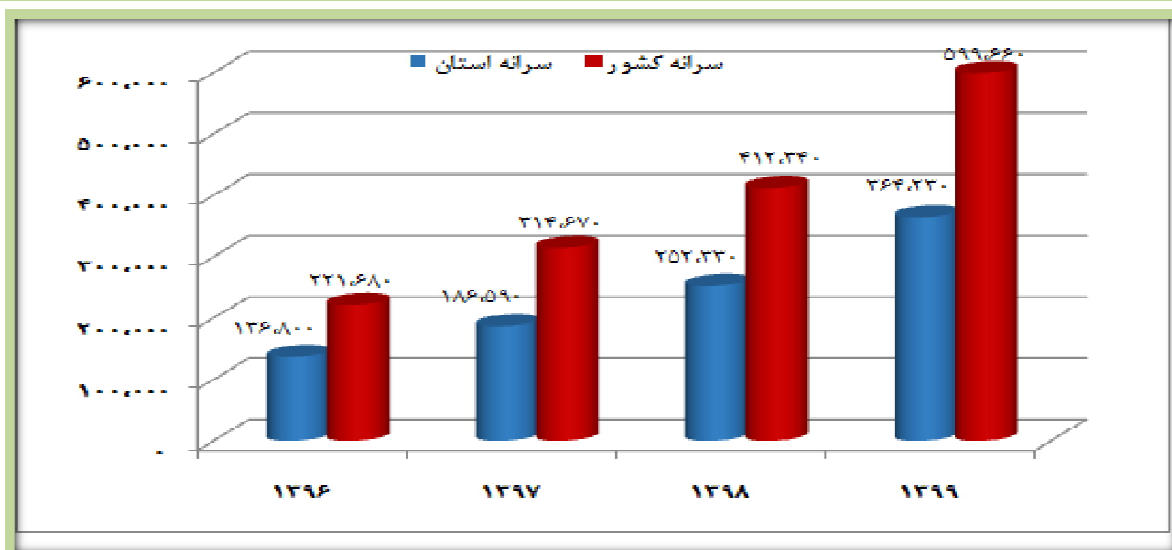
جدول ۲-۲- مقایسه محصول ناخالص داخلی سرانه در استان و کشور (هزار ریال) طی سالهای ۱۳۹۹-۱۳۹۶

سال	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشور	۲۲۱,۶۸۰	۳۱۴,۶۷۰	۴۱۲,۳۴۰	۵۹۹,۶۶۰
استان	۱۳۶,۸۰۰	۱۸۶,۵۹۰	۲۵۲,۳۳۰	۳۶۴,۲۳۰
نسبت استان به کشور	۰.۶۲	۰.۵۹	۰.۶۱	۰.۶۱
تفاوت استان با کشور	۸۴,۸۸۰	۱۲۸,۰۸۰	۱۶۰,۰۱۰	۲۳۵,۴۳۰

ماخذ: حسابهای ملی منطقه ای ۱۳۹۹-۱۳۹۵

- جمعیت برای سال ۱۳۹۹ با ۱٪ رشد نسبت به سال ۹۸ برای استان و کشور تخمین زده شده است.

نمودار ۲-۳- محصول ناخالص داخلی سرانه در استان و کشور (هزار ریال) ۱۳۹۹-۱۳۹۶

همان‌طور که روی نمودار مشهود است محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال‌های مورد بررسی در سطحی پایین‌تر از کشور قرار گرفته است اما روند صعودی با شیب ملایم را همانند کشور طی کرده است. ضمن اینکه چون اقتصاد استان خراسان رضوی وابسته به نفت نیست سرانه محصول ناخالص داخلی با نفت و بدون نفت تقریباً در یک سطح قرار دارند. اما مقایسه سرانه با نفت استان و کشور اختلاف سطح استان در کشور را بیشتر می‌کند.

از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ با افزایش سرانه محصول ناخالص داخلی شیب تغییرات نمودار کشور بیشتر شده و اختلاف سرانه محصول ناخالص داخلی استان و کشور افزایش یافته که میزان اختلاف در جدول ۲-۲ قابل ملاحظه است. البته با حذف بخش نفت از محصول ناخالص داخلی کشور قطعا این اختلاف کمتر خواهد شد.

۳-۲. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی

✓ ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی

جدول ۲-۳. ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی استان ۱۳۹۸-۱۳۹۹ (میلیون ریال)

شرح	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	درصد تغییرات
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۲۰۴,۴۱۳,۱۵۴	۲۸۷,۹۸۳,۰۳۸	۴۱
استخراج معادن	۸,۸۹۱,۰۵۴	۱۲,۰۲۵,۶۸۷	۳۵.۳
صنعت	۲۲۳,۱۶۲,۱۴۳	۳۸۵,۲۹۹,۲۸۹	۷۲.۶
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۹۵,۵۸۴,۱۵۸	۱۲۴,۱۷۶,۱۰۴	۳۰
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۷,۴۷۲,۷۱۳	۸,۶۰۸,۶۰۳	۱۵.۲
ساختمان	۸۳,۸۶۵,۰۷۳	۱۴۸,۵۵۱,۰۵۷	۷۷.۱
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت	۲۹۴,۸۲۷,۰۴۴	۴۷۴,۰۸۰,۳۶۶	۶۰.۷
حمل و نقل و انبارداری و پست	۱۳۷,۱۸۳,۴۴۶	۲۰۳,۰۱۲,۴۲۷	۴۸
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	۴۳,۷۶۲,۹۸۸	۲۵,۹۴۰,۶۷۱	-۴۱.۶
اطلاعات و ارتباطات	۴,۶۰۲,۹۷۹	۵,۹۷۵,۲۲۰	۲۹.۸
فعالیت های مالی و بیمه	۳۱,۱۵۵,۳۵۳	۶۷,۴۵۵,۴۹۴	۱۱۶.۵
املاک و مستغلات	۲۷۹,۷۹۱,۰۰۷	۳۷۳,۶۰۷,۷۰۱	۳۳.۵
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۲۶,۶۸۳,۴۸۳	۴۵,۸۸۶,۴۶۷	۷۲
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۸,۵۸۹,۲۳۱	۱۴,۷۷۰,۵۴۱	۷۲
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی	۸۵,۹۳۷,۵۳۲	۱۲۵,۹۱۹,۳۶۶	۴۶.۵
آموزش	۶۶,۴۰۵,۳۱۲	۸۳,۲۶۹,۴۵۳	۲۵.۴
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۷۱,۳۸۱,۳۸۱	۷۴,۵۹۰,۸۳۶	۴.۵
فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۲۴,۴۶۷,۲۷۳	۱۷,۷۴۲,۶۴۷	-۲۷.۵
جمع	۱,۶۹۸,۱۷۵,۳۲۵	۲,۴۷۸,۸۹۴,۹۶۶	۴۶
خالص مالیات بر واردات	۹,۶۰۸,۹۴۷	۱۰,۶۴۵,۴۱۳	۱۰.۸
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۱,۷۰۷,۷۸۴,۲۷۲	۲,۴۸۹,۵۴۰,۳۷۹	۴۵.۸

ماخذ: مرکز آمار ایران - حسابهای ملی منطقه ای ۹۹-۹۸.

ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستانده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می‌گویند. پس از کسر مصرف سرمایه ثابت از ارزش افزوده ناخالص، ارزش افزوده خالص به دست می‌آید.

بخش صنعت با ۶۲.۵ درصد رشد اسمی در پایان سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، سهم ۱۹.۶ درصدی در محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۸ داشته است و با توجه به ترکیب صنایع استان (غذایی، شوینده، سلولزی و بهداشتی) با شیوع و تشدید کرونا در سال ۱۳۹۹ سهم این بخش به ۲۱.۴ درصد افزایش یافته است.

بخش کشاورزی با تجربه رشد اسمی تقریبی ۴۱ درصدی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل با کاهش سهم از ۱۱.۹ به ۱۱.۶ درصد در پایان سال ۱۳۹۹ مواجه شده است.

بخش خدمات با تجربه رشد اسمی ۴۰.۷ درصدی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، به دلیل بیشترین اثرپذیری از شیوع کرونا با کاهش سهم از ۶۲.۹ درصد در محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۸ به ۶۰.۷ درصد در پایان سال ۱۳۹۹ (اوج شیوع کرونا) مواجه شده است.

بررسی آمارها و شاخص‌های اقتصادی استان از زمان شیوع کرونا یعنی پایان سال ۱۳۹۸ تا دوره جاری و حتی زمان بعد از واکسیناسیون کامل در کشور می‌تواند روند اثرگذاری این ویروس را بر اقتصاد استان بهتر نمایان سازد.

آثار اقتصادی شیوع این ویروس بر کسب و کارها و فعالیتهای اقتصادی در استان را می‌توان از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار داد. با این وجود تمام بخش‌های اقتصادی به یک نسبت دچار رکود نمی‌شوند بخش‌هایی مانند گردشگری و حمل و نقل از جمله بخش‌هایی هستند که به سرعت تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا قرار گرفتند.

استان خراسان رضوی با دارا بودن گردشگری به عنوان مهمترین مزیت اقتصادی، با کاهش حدود ۴۱ درصدی فعالیتهای مربوط به این بخش (تامین جا و غذا) و کاهش ۲۸ درصدی در فعالیتهای هنرسرگرمی و تفریح در محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به ۱۳۹۸ مواجه شد که آشکارترین اثر ویروس کرونا بر اقتصاد استان بود.

کاهش درآمدهای مالیاتی ناشی از کسب و کارهای تعطیل یا نیمه تعطیل چالش آتی اقتصاد استان در سال جاری خواهد بود که برنامه فروش دارایی‌های دولت به عنوان یک منبع درآمدزا بدون اثرات تورمی در جهت افزایش درآمدها و بهبود شرایط اقتصادی استان با جدیت بیشتری توسط وزارت اقتصاد دنبال می‌شود.

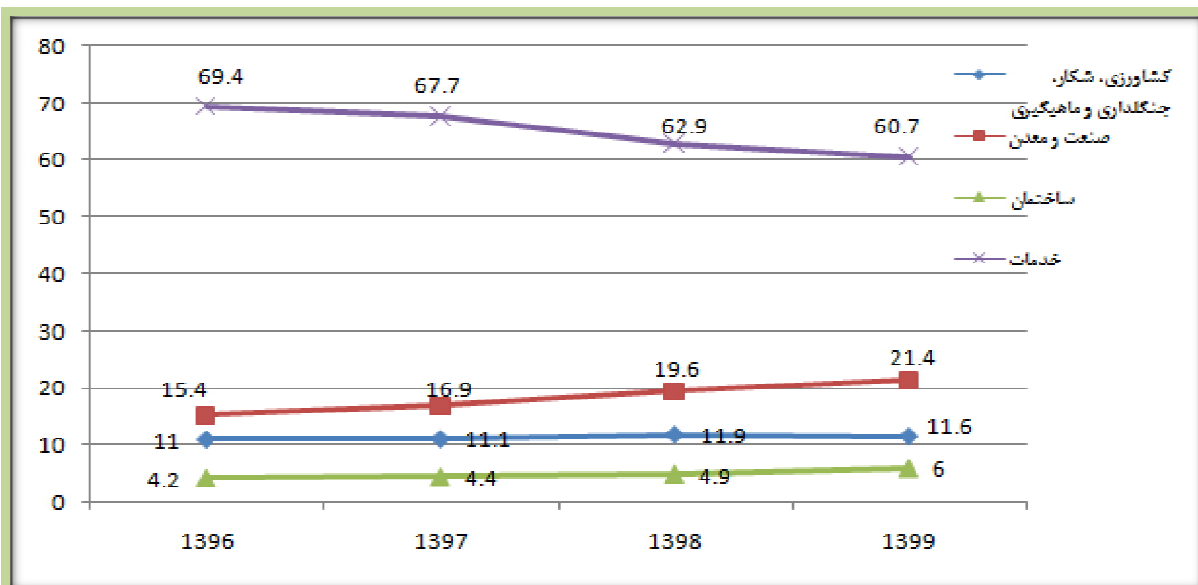
جدول ۲-۴- سهم ارزش افزوده به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی استان ۱۳۹۸-۱۳۹۹

سهم بخش در تولید ناخالص داخلی	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۱۱	۱۱.۱	۱۱.۹	۱۱.۶
صنعت و معدن	۱۵.۴	۱۶.۹	۱۹.۶	۲۱.۴
استخراج معدن	۰.۶	۰.۷	۰.۵	۰.۵
صنعت	۱۲	۱۳.۳	۱۳.۱	۱۵.۵
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۲.۴	۲.۶	۵.۶	۵
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۰.۴	۰.۳	۰.۴	۰.۳۴
ساختمان	۴.۲	۴.۴	۴.۹	۶
خدمات	۶۹.۴	۶۷.۷	۶۲.۹	۶۰.۷
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

ماخذ: مرکز آمار ایران - حسابهای ملی منطقه ای ۹۹-۹۸.

افزایش سهم بخش صنعت و معدن در تولید استان و در مقابل کاهش سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و خدمات به دلیل اثرات قابل توجه کرونا بر این بخش در نمودار سهم بخش‌ها قابل مشاهده است.

نمودار ۲-۴- سهم بخش‌های مختلف اقتصادی در ارزش افزوده استان ۱۳۹۶-۱۳۹۹

۴-۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

جدول ۲-۵- استان‌های دارای بیشترین تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۹

ردیف	استان	تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)	سهم در کشور
۱	تهران	۱۱,۲۶۲,۷۶۹,۴۲۷	۲۲.۴
۲	خوزستان	۷,۲۲۳,۳۴۶,۷۰۳	۱۴.۳۵
۳	بوشهر	۳,۰۲۹,۳۹۸,۰۳۷	۶.۰۲
۴	اصفهان	۲,۹۲۵,۶۲۸,۵۲۸	۵.۸
۵	خراسان رضوی	۲,۴۸۹,۵۴۰,۳۷۹	۴.۹۵
۶	فارس	۲,۳۶۷,۰۷۸,۰۶۴	۴.۷
۷	آذربایجان شرقی	۱,۷۶۰,۴۵۰,۰۳۹	۳.۵
کشور		۵۰,۳۱۴,۲۰۹,۵۰۶	۱۰۰

ماخذ: مرکز آمار ایران - حسابهای ملی منطقه ای ۱۳۹۹-۱۳۹۰

• به گزارش مرکز آمار ایران آمار سال‌های ۹۸ و ۹۹ از تجميع حسابهای فصلی حاصل شده است.

- با حذف بخش نفت از محصول ناخالص داخلی، استان خراسان رضوی به رتبه سوم خواهد رسید. تولید در خراسان رضوی بدون اتکا به نفت و بر پایه صنایع کوچک و متوسط صورت می‌گیرد و این مهمترین مزیت بخش تولید در استان است.

- شیوع ویروس کرونا بخش‌های اقتصادی از جمله گردشگری، بازرگانی خارجی، بازار سرمایه، بازار ارز، بازار مسکن، کسب و کارهای خرد، کسب و کارهای عمومی، قیمت کالاها، تولید ناخالص داخلی را تحت تأثیر قرار داده است. همچنین میزان فروش، تولید، جریان نقدینگی و وضعیت اشتغال کسب و کارهای اقتصادی با شیوع ویروس کرونا دست‌خوش تغییرات منفی شدند به‌طوری‌که از میزان فروش، تولید و جریان نقدینگی در هر سه بخش اقتصادی کاسته شد و برخی از نیروی انسانی این کسب و کارها یا مورد تعدیل قرار گرفتند یا دچار دورکاری و غیبت موقت شدند که نشان‌دهنده تأثیر منفی بر اشتغال است. اپیدمی کرونا و همچنین کاهش تولید ناشی از آن، اقتصاد را با تورم بالاتر و رشد اقتصادی پایین‌تر مواجه ساخت.

- کساد بازار در استان ناشی از رکود بخش گردشگری تحت تأثیر شیوع کرونا است. خدمات در استان بیش از ۶۰ درصد تولید ناخالص داخلی را شامل می‌شود که گردشگری و خدمات وابسته مهمترین بخش آن هستند. لذا اگر اجرای سیاست‌های حمایتی به بهبود بخش گردشگری منجر شود می‌تواند بر رونق بازار نیز مؤثر باشد.

- غیرقابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات نامناسب‌ترین مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار است که توسط فعالان اقتصادی مشارکت کننده در طرح پایش محیط کسب و کار (اتاق بازرگانی و صنایع و معادن

ایران) بیان شده است. شاخص محیط کسب و کار استان از ۶.۱۶ در بهار ۱۳۹۹ به ۵.۷۱ در زمستان ۱۳۹۹ رسید که این مسئله نشان دهنده بهبود محیط کسب و کار استان حتی با شیوع کرونا است.

توصیه‌های سیاستی:

- بررسی مزیت‌ها و عدم تعادل‌های استان از لحاظ موقعیت جغرافیایی، فرهنگی و اقتصادی، جمعیتی، حمل و نقل و ترانزیت، بازار کار، صنعت، کشاورزی و سرمایه‌گذاری خارجی و ارائه فعالیت‌های اولویت‌دار استان برای سرمایه‌گذاری.
- موضوعات تحلیل هزینه-فایده ورود گردشگران به سبب نقش مدیریت شهری و خدمات شهرداری و گردش مالی زائرین در اقتصاد استان، پروژه‌های نیمه تمام با پایش دلایل عدم رغبت دستگاه‌ها در واگذاری پروژه‌ها به بخش غیردولتی در استان بررسی و نتایج آن در برنامه‌ریزی شهری مورد استفاده قرار گیرد.
- کمک به بخش گردشگری استان از طریق برقراری معافیت مالیاتی، تعرفه برای بخش انرژی (آب، برق و گاز) و ارائه تسهیلات حمایتی با نرخ سود پایین در شرایطی که شیوع کرونا بیشترین آسیب را به این بخش وارد کرده است.
- اگر چه که نرخ بیکاری در سال‌های ۹۱ تا ۹۴ در استان افزایش داشته اما از سال ۹۵ روند نزولی در پیش گرفته و از ۱۳.۲٪ به ۶.۲٪ در پایان سال ۹۹ رسیده است. این مسئله نشان دهنده عدم همسویی اقتصاد استان با اقتصاد ملی در مواقعی است که اقتصاد ملی به دلیل متاثر بودن از بخش نفت دچار بحران می‌شود. توصیه می‌شود این موضوع در انتخاب فرصت‌ها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری استان مدنظر قرار گیرد.
- توجه جدی به‌ویژه در حوزه تخصیص و تامین زمین در شهرکهای صنعتی اطراف مشهد به متقاضیان احداث واحدهای تولیدی و تامین آب و برق و گاز واحدها در این منطقه به عنوان یکی از ارکان تولید.
- توجه جدی به تامین مواد اولیه و ماشین آلات و تجهیزات مورد نیاز در زنجیره تولید و کوتاه کردن زمان سفارش گذاری تا تخصیص و تامین ارز از طریق بازنگری و ایجاد تعهد برای سیستم بانکی و مشخص شدن بازه زمانی تعریف شده برای تخصیص و تامین ارز بعد صدور ثبت سفارشات.
- عدم انطباق بسیاری از دستورالعمل‌ها و رویه‌های داخلی با شرایط حاکم بر بازار. لذا برای رسیدن به قوانین و رویه‌های کم نقص می‌بایست از نظرات دست اندرکاران خط مقدم تولید و مجریان قوانین و رویه‌های مذکور در بخش دولتی و خصوصی بهره‌گیری بیشتری به عمل آید.
- یکپارچه‌سازی سیستم تخصیص تسهیلات: عموماً تخصیص تسهیلات با عناوین مختلف در قالب تسهیلات رونق تولید، تسهیلات تبصره ۱۸، تسهیلات جهش تولید، تسهیلات فنی و اعتباری و در طول سال به تدریج ابلاغ می‌شود که سیستم را دچار سردرگمی و مشکلات می‌نماید. بخشی نمودن تسهیلات و اختصاص به بخشهای مختلف اقتصادی از جمله صنعت، کشاورزی، خدمات و با نرخ‌های تعدیلی و ترجیهی مشخص متناسب با شرایط و فضای حاکم بر اقتصاد و ابلاغ یکپارچه آن.
- راه‌اندازی سیستم تشویقی و امتیازدهی در دستگاه‌های اجرایی و خدمات‌رسان همانند آب، برق، گاز، بیمه و تامین اجتماعی، مالیات و بانکها برای واحدهای خوشنام و دارای اهلیت و پایبند به تعهدات.
- شناسایی مزیت‌های استان و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی و تخصیص منابع بانکی بر اساس مزیت‌های موجود در جهت افزایش سطح تولید و رشد اقتصادی استان.

فصل سوم: کشاورزی استان

خلاصه فصل

بخش کشاورزی یکی از بخش‌های فعال و مهم اقتصادی به حساب می‌آید که دارای ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل زیادی می‌باشد، که می‌تواند نقش بزرگی در تامین امنیت غذایی، ایجاد اشتغال، تامین مواد اولیه بخش صنایع و ... ایفا نماید. از مهمترین نقاط قوت این حوزه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- وجود اقلیم‌های متنوع و اراضی مستعد برای انواع محصولات زراعی، باغی و دامی؛
 - وجود ظرفیت‌های بالقوه مناسب جهت توسعه کشت ارگانیک، گلخانه‌ای و کشت دوم در تولید محصولات زراعی؛
 - وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بلااستفاده از لحاظ منابع، عوامل و نیروی انسانی متخصص به منظور افزایش تولیدات کشاورزی؛
 - امکان بکارگیری تکنولوژی‌های نوین و افزایش بهره‌وری؛
 - وجود بازارهای مصرف داخلی و منطقه‌ای برای جذب، مصرف و صادرات محصولات کشاورزی؛
 - امکان ارتقاء ارزش صادراتی اکثر محصولات زراعی، باغی و دامی از طریق بهبود کیفیت، بسته‌بندی، فراوری و بازارهای مناسب؛
 - وسعت بالای عرصه‌های مرتعی، جنگلی و وجود جاذبه‌های گردشگری و بستر مناسب برای حفظ آب، خاک، ذخیره‌سازی و استحصال آب؛
 - وجود شبکه گسترده خدماتی دامپزشکی، تعاون روستایی، حفظ نباتات و ...
- در ادامه خلاصه‌ای از مهمترین موارد بیان شده در این بخش ارائه می‌شود:
- با وجود نزولی بودن روند محصول ناخالص داخلی کشور در سه سال گذشته اما روند ارزش افزوده بخش کشاورزی صعودی بوده است. به نظر می‌رسد بخش کشاورزی به علت نیاز بازار داخلی به محصولات کشاورزی و دامی، کمتر از سایر بخش‌ها تحت تأثیرات منفی سنوات گذشته (تحریم و ...) قرار گرفته است.
 - مقایسه ارزش افزوده بخش کشاورزی یا محصول ناخالص داخلی نشان می‌دهد که سهم بخش کشاورزی در استان خراسان رضوی بیشتر از میانگین کشوری می‌باشد.
 - گروه غلات با ۴۳۶,۲۸۳ هکتار سطح زیر کشت، گروه نباتات علوفه‌ای با ۱,۳۶۲,۶۶۶ تن تولید و ۳,۶۳۰,۹۱۲ کیلوگرم در هکتار به عنوان بزرگترین گروه‌های مربوط در محصولات زراعی بوده‌اند.
 - در محصولات باغی نیز سطح زیرکشت، تولید و عملکرد بارور گروه آبی به ترتیب ۳۱۷,۴۷۰ هکتار، ۱,۰۸۳,۳۶۳ تن و ۱۰۹,۲۴۴ کیلوگرم در هکتار و در گروه دیم نیز به ترتیب معادل ۵۴,۹۶۸ هکتار، ۲۴,۲۸۶ تن و ۱۵,۱۴۸ کیلوگرم در هکتار می‌باشد.
 - در حوزه تولیدات دامی گوشت قرمز با مبلغ ۹۶,۱۵۵,۱۵۵ میلیون ریال بیشترین ارزش تولیدات دامی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین بررسی روند تولیدات دامی نشان می‌دهد که تمامی تولیدات دامی طی سه سال گذشته روندی صعودی داشته‌اند اما تولید گوشت مرغ در سال ۹۹ نسبت به ۹۸ افت حدوداً ۵ درصدی را تجربه کرده است که به نظر می‌رسد نحوه تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی برای طیور به گونه‌ای بوده است که در نهایت توجیه‌پذیری اقتصادی تولید این گروه کاهش یافته است.
 - در حوزه آبزیان نیز تولیدات گرمایی به میزان ۲,۹۴۹ تن در مساحتی بالغ بر ۳۸,۱۱۵,۰۳۷ مترمربع و تولیدات سردابی به میزان ۸,۴۵۷ تن در مساحتی بالغ بر ۴۸۷,۳۸۵ مترمربع بوده است.
 - بررسی وضعیت اعتبارات مصوب و تخصیص‌یافته در حوزه کشاورزی نشان می‌دهد که از ۴۹۰,۰۸۸ میلیون ریال اعتبارات مصوب این حوزه در سال ۱۳۹۹ صرفاً ۱۴۰,۷۵۴ میلیون ریال آن (معادل ۲۹٪) تخصیص یافته است که بخش عمده این

کسری تخصیص مربوط به "سه درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی" می‌باشد (که عمدتاً مربوط به کاهش درآمدهای نفتی ناشی از تحریم‌های بین‌المللی می‌باشد).

- وضعیت تسهیلات ابلاغی و مصوب و عقد قرارداد شده در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد از ۸,۱۴۳,۵۲۵ میلیون ریال تسهیلات مصوب معادل ۷,۹۱۳,۶۵۲ میلیون ریال تسهیلات عقد قرارداد شده است (معادل ۹۷ درصد).
- بررسی روند سه ساله قیمت تضمینی محصولات کشاورزی نشان می‌دهد که بیشترین نرخ رشد سه ساله قیمت‌های تضمینی مربوط به محصولات "گندم" می‌باشد.
- در سال ۹۹ "دانه سویا" بیشترین نرخ رشد را در میان سایر محصولات داشته است (دانه سویا به عنوان غذای طیور مورد استفاده قرار می‌گیرد که در سال ۱۳۹۹ به دلیل بحران‌های جهانی و همچنین جهش نرخ ارز شاهد رشد قیمت این محصول در بازار بوده‌ایم).

۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان

یکی از سیاست‌های مهم اقتصادی در همه کشورها، حمایت از طریق پرداخت یارانه به تولیدکننده یا مصرف کننده می‌باشد، پرداخت یارانه علاوه بر جنبه اقتصادی دارای ابعاد گوناگون سیاسی و اجتماعی است. بنابراین سیاست‌گذاری درباره کاهش، حذف و یا تغییر روند پرداخت یارانه‌ها با پیچیدگی‌ها و دشواری‌هایی مواجه است.

بخش کشاورزی در مقایسه با بخش صنعت، بنا به دلایل مختلف از آسیب پذیری بیشتری برخوردار است که باعث می‌شوند. این در شرایطی است که در مقایسه با کشورهای توسعه یافته، بخش کشاورزی در کشورهای در حال توسعه نظیر ایران به علت برخورداری از قدرت رقابت بالنسبه کمتر از عرصه تجارت بین‌الملل نیاز به حمایت بیشتری دارد.

یارانه‌های پرداختی در اقتصاد ایران در سه بخش تولیدی، مصرفی و خدماتی توزیع می‌شوند که در این میان یارانه‌های مصرفی هرساله بیشترین سهم از کل یارانه‌ها را به خود اختصاص می‌دهند. مجموعه سیاست‌ها و اقدامات دولت بر بخش کشاورزی اثر گذار است. در یک دیدگاه کلی سیاست‌های اعمال شده از سوی دولت‌ها را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد.

- سیاست‌های پولی که تمایزی میان بخش‌های مختلف اقتصادی قائل نشده و بدون توجه به اثر آن در بخش کشاورزی، به اجرا در می‌آیند.

- سیاست‌هایی که بین بخش‌های مختلف اقتصادی تفاوت قائل شده و اثرات ویژه بر بخش کشاورزی دارد. این سیاست‌ها در تقسیم بندی جزئی‌تر به دو بخش تفکیک می‌شوند.

۱. سیاست‌های مستقیم: سیاست‌هایی است که به طور مستقیم بر انگیزه تولید محصولات کشاورزی و بر قیمت هر یک از محصولات و نهاده‌های کشاورزی اثر دارند. (سیاست‌های قیمتی)

۲. سیاست‌های غیر مستقیم: شامل آن گروه از سیاست‌هایی می‌شود که اثر غیرمستقیم بر قیمت محصولات و نهاده‌های کشاورزی دارند. از این دسته می‌توان از سیاست‌هایی که به نظام بازرگانی و پرداخت‌ها مربوط می‌شود مانند مالیات بر صادرات محصولات کشاورزی، حقوق و عوارض گمرک بر واردات کالاهای کشاورزی، مالیات بر سود، سیاست اعتباری، انواع قوانین و تسهیلات زیربنایی نام برد.

اهداف دولت از دخالت در بخش کشاورزی بسیار متنوع و شامل تثبیت عرضه یا تقاضای محصولات بخش و تنظیم بازار، تثبیت قیمت محصولات و درآمد تولیدکنندگان کشاورزی، تشویق تولید و یا مصرف نهاده‌های خاص و یا بالعکس محدود نمودن مصرف آن‌ها، تشویق صادرات و واردات، توسعه روستا و کمک به توسعه پایدار می‌باشد.

سیاست‌های حمایتی دولت‌ها از بخش کشاورزی، شامل اعطای وام و اعتبارات کشاورزی، برقراری بیمه محصولات کشاورزی، توزیع نهاده‌های مورد نیاز تولیدکننده با قیمت ارزان، ترویج آموزش یافته‌های تحقیقاتی به روستائیان، معافیت‌های مالیاتی، تعیین قیمت‌های حمایتی، کاهش نرخ تعرفه گمرکی، واردات نهاده‌های کشاورزی و افزایش نرخ تعرفه واردات محصولات زراعی می‌باشد.

۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان

از جمله مهمترین تحولات بخش کشاورزی استان می‌توان به جایگزین کردن آبیاری قطره‌ای و باران به جای آبیاری سنتی قرق آبی، مکانیزه کردن روش‌های کاشت، داشت و برداشت محصولات کشاورزی، تبدیل قطعات کوچک زمین به قطعات بزرگتر و یک پارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی، استفاده بهینه از کود و سم و همچنین بذر اصلاح شده در مزارع و باغات، استفاده و بکارگیری نیروهای متخصص مرتبط با این بخش و در نهایت صرفه‌جویی در وقت و هزینه و کاهش بهای تمام شده تولیدات کشاورزی اشاره نمود.

۳-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی

۳-۳-۱. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی:

در سه سال ۱۳۹۷-۱۳۹۹ روند محصول ناخالص داخلی کشور و استان (به قیمت ثابت) نزولی بوده (نرخ رشد کشور و استان به ترتیب معادل ۲.۷٪- و ۰.۷٪- بوده است) اما در همین مدت روند ارزش افزوده بخش کشاورزی صعودی بوده است (نرخ رشد کشور و استان به ترتیب معادل ۳.۱٪ و ۸.۲٪ بوده است) که به نظر می‌رسد در سنوات گذشته و بر خلاف روند کلی اقتصادی کشور و استان، بخش کشاورزی به علت نیاز بازار داخلی به محصولات کشاورزی و دامی، کمتر از سایر بخش‌ها تحت تأثیرات منفی قرار گرفته است. نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور و استان طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۹ به ترتیب ۳.۱٪ و ۸.۲٪ می‌باشد. همچنین مقایسه ارزش افزوده بخش کشاورزی یا محصول ناخالص داخلی نشان می‌دهد سهم بخش کشاورزی در استان خراسان رضوی بیشتر از میانگین کشوری می‌باشد.

جدول شماره ۳-۱: محصول ناخالص داخلی و ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان و بخش کشاورزی (میلیارد ریال)

شرح / سال	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	نرخ رشد
ارزش افزوده بخش کشاورزی استان به قیمت ثابت	۲۵,۵۸۴	۲۹,۰۳۵	۲۹,۹۵۳	۸.۲٪
محصول ناخالص داخلی استان به قیمت ثابت	۳۵۰,۶۹۱	۳۵۰,۶۱۹	۳۴۶,۱۳۲	-۰.۷٪
ارزش افزوده کشاورزی به تولید ناخالص داخلی استان	۷.۳۰٪	۸.۲۸٪	۸.۶۵٪	-
ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور به قیمت ثابت	۴۵۴,۵۷۹	۴۶۷,۴۳۲	۴۸۳,۵۷۳	۳.۱٪
محصول ناخالص داخلی کشور به قیمت ثابت	۷,۴۸۲,۷۱۷	۷,۰۱۴,۲۰۹	۷,۰۸۳,۹۱۲	-۲.۷٪
ارزش افزوده کشاورزی به تولید ناخالص داخلی کشور	۶.۰۸٪	۶.۶۶٪	۶.۸۳٪	-
ارزش افزوده کشاورزی استان به کشور	۵.۶۳٪	۶.۲۱٪	۶.۱۹٪	-
محصول ناخالص داخلی استان به کشور	۴.۶۹٪	۵.۰۰٪	۴.۸۹٪	-

مأخذ: مرکز آمار ایران

همچنین بررسی آمار مربوط به سطح زیر کشت، تولید و عملکرد محصولات زراعی نشان می‌دهد که گروه غلات با ۴۳۶,۲۸۳ هکتار سطح زیر کشت، گروه نباتات علوفه‌ای با ۱,۳۶۲,۶۶۶ تن تولید و ۳,۶۳۰,۹۱۲ کیلوگرم در هکتار به عنوان بزرگترین گروه‌های مربوط در محصولات زراعی بوده‌اند.

جدول شماره ۳-۲: محصولات زراعی به تفکیک گروه‌ها در سال ۱۳۹۹

نام گروه	سطح زیر کشت (ha)			تولید (ton)		عملکرد (ha/Kg)	
	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	آبی	دیم
حبوبات	۱,۷۱۷.۲	۸,۳۹۳.۰	۱۰,۱۱۰.۲	۲,۲۷۷.۹	۳,۵۵۹.۳	۸۹,۹۳۲.۳	۱۴,۶۱۲.۹
سزیجات	۲۰,۶۹۲.۰	۰.۰	۲۰,۶۹۲.۰	۶۹۴,۸۶۳.۵	۰.۰	۳,۳۶۵,۷۸۱.۲	۰.۰
غلات	۲۴۵,۹۸۳.۰	۱۹۰,۳۰۰.۰	۴۳۶,۲۸۳.۰	۹۷۳,۲۳۶.۰	۱۶۰,۰۷۳.۰	۲۲۶,۶۵۶.۸	۳۲,۳۲۹.۸
محصولات جالیزی	۳۱,۲۳۷.۱	۳۲۰.۰	۳۱,۵۵۷.۱	۶۶۷,۰۳۳.۰	۱,۰۵۱.۰	۲,۱۱۰,۵۴۴.۸	۱۹,۲۸۰.۰
محصولات صنعتی	۴۷,۷۹۶.۴	۶,۷۸۹.۰	۵۴,۵۸۵.۴	۹۰۴,۸۷۳.۱	۸۷۵.۹	۱,۰۵۹,۰۷۷.۷	۱,۱۲۳.۶
نباتات علوفه ای	۵۱,۲۱۷.۵	۴۶۸.۰	۵۱,۶۸۵.۵	۱,۳۶۲,۱۵۱.۱	۵۱۵.۰	۳,۶۲۵,۳۱۲.۰	۵,۶۰۰.۰
سایر محصولات	۸,۸۶۹.۸	۶,۸۰۰.۰	۱۵,۶۶۹.۸	۹,۶۰۵.۶	۲,۰۵۰.۹	۱۴۹,۱۳۵.۰	۴,۰۹۴.۰
جمع استان	۴۰۷,۵۱۳.۰	۲۱۳,۰۷۰.۰	۶۲۰,۵۸۳.۰	۴,۶۱۴,۰۴۰.۱	۱۶۸,۱۲۵.۱	۴,۷۸۲,۱۶۵.۳	۷۷,۰۴۰.۳

ماخذ : سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

در محصولات باغی نیز سطح زیر کشت، تولید و عملکرد بارور گروه آبی به ترتیب ۳۱۷,۴۷۰ هکتار، ۱,۰۸۳,۳۶۳ تن و ۱۰۹,۲۴۴ کیلوگرم در هکتار و در گروه دیم نیز به ترتیب معادل ۵۴,۹۶۸ هکتار، ۲۴,۲۸۶ تن و ۱۵,۱۴۸ کیلوگرم در هکتار می‌باشد.

جدول شماره ۳-۳: محصولات باغی به تفکیک در سال ۱۳۹۹

نام گروه	سطح زیر کشت (ha)			تولید (ton)	عملکرد بارور (ha/Kg)
	بارور	غیربارور	جمع		
آبی	۲۷۳,۲۹۸.۳	۴۴,۱۷۲.۶	۳۱۷,۴۷۰.۸	۱,۰۸۳,۳۶۳.۶	۱۰۹,۲۴۴.۰
دیم	۵۱,۰۲۵.۰	۳,۹۴۳.۴	۵۴,۹۶۸.۴	۲۴,۲۸۶.۰	۱۵,۱۴۸.۰
جمع استان	۳۲۴,۳۲۳.۳	۴۸,۱۱۶.۰	۳۷۲,۴۳۹.۲	۱,۱۰۷,۶۴۹.۶	۹۶,۳۵۲.۰

ماخذ : سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

در حوزه تولیدات دامی نیز گوشت قرمز با ارزش ۹۶,۱۵۵,۱۵۵ میلیون ریال بیشترین و پيله با ارزش ۳۶۸,۸۳۲ میلیون ریال کمترین ارزش تولیدات دامی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین بررسی روند تولیدات دامی نشان می‌دهد که تمامی تولیدات دامی طی سه سال گذشته روندی صعودی داشته‌اند اما تولید گوشت مرغ در سال ۹۹ نسبت به ۹۸ افت حدوداً ۵ درصدی را تجربه کرده است که به نظر می‌رسد نحوه تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی برای طیور به گونه‌ای بوده است که در نهایت توجیه‌پذیری اقتصادی تولید این گروه کاهش یافته است.

جدول شماره ۳-۴: تولیدات دامی به تفکیک در سال ۱۳۹۹

سال	شرح	شیر	گوشت قرمز	گوشت مرغ	تخم مرغ	عسل	پیل
۱۳۹۷	مقدار (تن)	۱,۰۵۰,۹۷۴	۷۶,۰۶۳	۱۵۳,۰۶۰	۱۴۰,۴۴۰	۲,۶۳۶	۲۱۶
۱۳۹۸	مقدار (تن)	۱,۱۵۶,۹۵۷	۸۳,۲۸۰	۱۸۳,۰۵۳	۱۴۵,۷۴۵	۳,۳۴۰	۵۴
۱۳۹۹	مقدار (تن)	۱,۲۲۹,۷۵۵	۸۴,۴۲۴	۱۷۳,۴۷۰	۱۴۹,۷۴۷	۳,۳۴۰	۳۳۵
	ارزش (میلیون ریال)	۳۰,۹۲۵,۶۲۷	۹۶,۱۵۵,۱۵۵	۳۱,۶۳۰,۹۸۰	۲۲,۷۸۹,۰۲۶	۲,۶۷۱,۸۷۱	۳۶۸,۸۳۲

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

در حوزه آبریان نیز تولیدات گرمایی به میزان ۲,۹۴۹ تن در مساحتی بالغ بر ۳۸,۱۱۵,۰۳۷ مترمربع و تولیدات سردابی به میزان ۸,۴۵۷ تن در مساحتی بالغ بر ۴۸۷,۳۸۵ مترمربع بوده است.

جدول شماره ۳-۵: تولیدات آبریان به تفکیک در سال ۱۳۹۹

شرح	تولید (تن)	رهاسازی	سطح (m ²)	تعداد
گرمایی	۲,۹۴۹	۲,۷۱۸,۱۷۰	۳۸,۱۱۵,۰۳۷	۱,۵۱۱
سردابی	۸,۴۵۷	۱۰,۴۴۳,۱۰۰	۴۸۷,۳۸۵	۳۷۸
جمع استان	۱۱,۴۰۶	۱۳,۱۶۱,۲۷۰	۳۸,۶۰۲,۴۲۲	۱,۸۸۹

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

جایگاه محصولات زراعی استان در کشور نیز در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۳-۶: جایگاه محصولات زراعی و دامی استان در کشور

رتبه در کشور (تولید)	نام محصول زراعی	نام محصول دامی
۱	جو	گوشت قرمز
	پنبه	
	خریزه	
۲	چغندر قند	تخم مرغ خوراکی
۳	-	تولیدات شیر
۴	گوجه فرنگی	-
	کنجد	-
۵	گندم آبی	گوشت مرغ
۶	گلرنگ	-
۸	گندم	-
۱۰	-	عسل
۱۲	سیب زمینی	-
	پونجه	-

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

۳-۳-۲. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی:

بررسی محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان نشان می‌دهد که عمده‌ترین محصولات کشاورزی صادر شده در سال ۱۳۹۹ شامل محصولاتی نظیر «پسته، زعفران، انگور، کشمش، سیب، تخم‌مرغ، گوجه‌فرنگی، رب گوجه‌فرنگی، لبنیات، سیب‌زمینی، انار و خرما» می‌باشد.

۳-۳-۳. حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی استان:

بررسی وضعیت اعتبارات مصوب و تخصیص یافته در حوزه کشاورزی نشان می‌دهد که از ۴۹۰,۰۸۸ میلیون ریال اعتبارات مصوب این حوزه در سال ۱۳۹۹ صرفاً ۱۴۰,۷۵۴ میلیون ریال آن (معادل ۲۹٪) تخصیص یافته است که بخش عمده این کسری تخصیص مربوط به "سه درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی" می‌باشد (که عمدتاً مربوط به کاهش درآمدهای نفتی ناشی از تحریم‌های بین‌المللی می‌باشد). همچنین اعتباری بالغ بر ۴۴۷,۳۲۸ میلیون ریال از منابع صندوق توسعه ملی به صورت ۱۰۰ درصدی این حوزه اختصاص یافته است.

جدول ۳-۷: اعتبارات مصوب و تخصیص یافته سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال)

منبع تامین اعتبار	اعتبار مصوب	اعتبار تخصیص یافته	درصد تخصیص
استانی (پیوست قانون)	۱۳۹,۰۰۳	۸۹,۷۰۳	۶۵٪
سه درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی	۱۶۱,۰۷۰	۱۱,۶۲۰	۷٪
اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور (جز ۱۸ و ۱۴ ردیف ۵۵۰۰۰)	۱۹۰,۰۱۵	۳۹,۴۳۱	۲۱٪
جمع سه منبع:	۴۹۰,۰۸۸	۱۴۰,۷۵۴	۲۹٪
منابع صندوق توسعه ملی (سایر منابع)	۴۴۷,۳۲۸	۴۴۷,۳۲۸	۱۰۰٪
اعتبارات موضوع بند (و) تبصره ۵۰	۰	۰	-
جمع کل:	۹۳۷,۴۱۶	۵۸۸,۰۸۲	۶۳٪

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

مقایسه اعتبارات مصوب و تخصیص یافته در سه سال گذشته نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ میزان اعتبارات مصوب و تخصیص یافته افت بسیار محسوسی را تجربه کرده است که به نظر می‌رسد عمدتاً مربوط به کسری بودجه دولت در سال ۱۳۹۹ (به دلایل کاهش درآمدهای نفتی ناشی از تحریم‌های بین‌المللی و شیوع ویروس کرونا) می‌باشد.

جدول ۳-۹: مقایسه اعتبارات مصوب و تخصیص یافته سه سال ۹۹-۱۳۹۷ (میلیون ریال)

سال / شرح	اعتبار مصوب	اعتبار تخصیص یافته	درصد تخصیص
۱۳۹۷	۱,۴۷۴,۵۶۴	۵۰۹,۲۷۶	۳۵٪
۱۳۹۸	۲,۷۹۱,۲۵۴	۲,۲۸۵,۵۴۶	۸۲٪
۱۳۹۹	۹۳۷,۴۱۶	۵۸۸,۰۸۲	۶۳٪

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

همچنین وضعیت تسهیلات ابلاغی و مصوب و عقد قرارداد شده این گروه در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد از ۸,۱۴۳,۵۲۵ میلیون ریال تسهیلات مصوب معادل ۷,۹۱۳,۶۵۲ میلیون ریال تسهیلات عقد قرارداد شده است (معادل ۹۷ درصد).

جدول شماره ۳-۱۰: عملکرد تسهیلات سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال)

منبع اعتبار	نوع اعتبار	تسهیلات ابلاغی	تسهیلات مصوب	تسهیلات عقد قرارداد شده
اشتغال پایدار روستایی (ادامه سال ۹۷)	سرمایه ثابت	-	۳۸۱,۱۱۸	۳۸۱,۱۱۸
	سرمایه در گردش	-	۱۲۰,۴۸۱	۱۲۰,۴۸۱
	جمع	-	۵۰۱,۵۹۹	۵۰۱,۵۹۹
بند الف ماده ۵۲ سال ۹۹	سرمایه ثابت	شناور کشوری	۱,۰۴۰,۶۹۳	۱,۰۴۰,۶۹۳
	سرمایه در گردش	شناور کشوری	۴۲۶,۸۱۴	۴۲۶,۸۱۴
	جمع	-	۱,۴۶۷,۵۰۷	۱,۴۶۷,۵۰۷
بند الف تبصره ۱۸ (ادامه ۹۸)	سرمایه ثابت	-	۱,۲۷۵,۱۳۲	۱,۲۷۵,۱۳۲
	سرمایه در گردش	-	۳۲۶,۱۷۷	۳۲۶,۱۷۷
	جمع	-	۱,۶۰۱,۳۰۹	۱,۶۰۱,۳۰۹
خط اعتباری مکانیزاسیون سال ۹۹	سرمایه ثابت	۱,۷۱۳,۹۰۰	۲,۵۵۴,۱۵۳	۲۳,۲۴۲,۰۸۰
	سرمایه در گردش	-	-	-
	جمع	۱,۷۱۳,۹۰۰	۲,۵۵۴,۱۵۳	۲۳,۲۴۲,۰۸۰
آبیاری تحت فشار ادامه سال ۹۸ (اعتبارات بلاعوض دولت)	سرمایه ثابت	-	۱,۳۱۱,۹۴۰	۱,۳۱۱,۹۴۰
	سرمایه در گردش	-	-	-
	جمع	-	۱,۳۱۱,۹۴۰	۱,۳۱۱,۹۴۰
بازسازی و نوسازی قنوات سال ۹۹ (در سال ۱۴۰۰ ادامه دارد)	سرمایه ثابت	۱۰۸,۸۹۰	۷۳,۹۱۶	۷۳,۹۱۶
	سرمایه در گردش	-	-	-
	جمع	۱۰۸,۸۹۰	۷۳,۹۱۶	۷۳,۹۱۶
کمک‌های فنی و اعتباری سال ۹۹	سرمایه ثابت	۷,۵۰۰	۷,۵۰۰	۷,۵۰۰
	سرمایه در گردش	-	-	-
	جمع	۷,۵۰۰	۷,۵۰۰	۷,۵۰۰
سرمایه در گردش زراعت (کشاورز کارت)	سرمایه ثابت	-	-	-
	سرمایه در گردش	۹۰۰,۰۰۰	۴۵۰,۲۶۵	۴۵۰,۲۶۵
	جمع	۹۰۰,۰۰۰	۴۵۰,۲۶۵	۴۵۰,۲۶۵
مشاغل خانگی	سرمایه ثابت	شناور استانی	۲۳,۴۱۶	۲۳,۴۱۶
	سرمایه در گردش	شناور استانی	-	-
	جمع	-	۲۳,۴۱۶	۲۳,۴۱۶
بهین یاب سال ۹۹	سرمایه ثابت	-	۴۱,۴۶۰	۴۱,۴۶۰

منبع اعتبار	نوع اعتبار	تسهیلات ابلاغی	تسهیلات مصوب	تسهیلات عقد قرارداد شده
جمع کل	سرمایه در گردش	-	۱۱۰,۴۶۰	۱۱۰,۴۶۰
	جمع	-	۱۵۱,۹۲۰	۱۵۱,۹۲۰
	سرمایه ثابت	۱,۸۳۰,۲۹۰	۶,۷۰۹,۳۲۸	۶,۴۷۹,۴۵۵
	سرمایه در گردش	۹۰۰,۰۰۰	۱,۴۳۴,۱۹۷	۱,۴۳۴,۱۹۷
	جمع	۲,۷۳۰,۲۹۰	۸,۱۴۳,۵۲۵	۷,۹۱۳,۶۵۲

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

بررسی روند سه ساله قیمت تضمینی محصولات کشاورزی نشان می‌دهد که بیشترین نرخ رشد سه ساله قیمت‌های تضمینی مربوط به محصولات "گندم" می‌باشد و در سال ۱۳۹۹ "دانه سویا" بیشترین نرخ رشد را در میان سایر محصولات داشته است (دانه سویا به عنوان غذای طیور مورد استفاده قرار می‌گیرد که در سال ۱۳۹۹ به دلیل بحران‌های جهانی و همچنین جهش نرخ ارز شاهد رشد قیمت این محصول در بازار بوده‌ایم).

جدول ۳-۱۱: قیمت‌های تضمینی محصولات کشاورزی در سه سال ۹۹-۱۳۹۷ (ریال)

نام محصول	قیمت‌های تضمینی محصولات			نرخ رشد سه ساله	درصد تغییر ۹۹ به ۹۸
	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹		
گندم	۱۴,۷۰۰	۱۷,۰۰۰	۲۲,۰۰۰	۲۲.۳٪	۲۹.۴٪
گندم دوروم	۱۵,۰۲۹	۱۷,۷۰۰	۲۲,۹۰۶	۲۳.۵٪	۲۹.۴٪
جو	۱۱,۶۳۹	۱۱,۶۳۹	۱۶,۳۰۰	۱۸.۳٪	۴۰.۰٪
ذرت دانه ای	۱۲,۲۷۲	۱۲,۲۷۲	۱۷,۰۰۰	۱۷.۷٪	۳۸.۵٪
چغندر قند بهاره	۳,۴۰۳	۳,۷۴۶	۵,۰۲۰	۲۱.۵٪	۳۴.۰٪
چغندر قند پاییزه	۳,۳۳۸	۳,۶۴۲	۴,۹۱۷	۲۱.۴٪	۳۵.۰٪
پنبه (وش)	۳۶,۱۱۹	۳۶,۱۱۹	۴۸,۷۶۱	۱۶.۲٪	۳۵.۰٪
دانه آفتابگردان	۳۰,۱۰۸	۳۱,۹۷۳	۳۸,۵۲۳	۱۳.۱٪	۲۰.۵٪
دانه سویا	۲۷,۹۰۴	۲۷,۹۰۴	۴۱,۵۶۵	۲۲.۰٪	۴۹.۰٪
دانه کلزا	۳۲,۳۹۱	۳۴,۳۹۸	۴۶,۶۰۲	۱۹.۹٪	۳۵.۵٪
دانه گلرنگ	۲۹,۵۹۰	۳۱,۴۲۳	۴۰,۸۵۰	۱۷.۵٪	۳۰.۰٪
سیب زمینی پاییزه	۴,۷۸۸	۴,۷۸۸	۶,۲۲۴	۱۴.۰٪	۳۰.۰٪
سیب زمینی بهاره و تابستانه	۴,۶۶۸	۴,۶۶۸	۶,۰۶۸	۱۴.۰٪	۳۰.۰٪
سیب زمینی استمرار	۵,۵۳۴	۵,۵۳۴	۷,۱۹۴	۱۴.۰٪	۳۰.۰٪
پیاز پاییزه	-	۳,۱۹۲	۴,۱۵۰	-	۳۰.۰٪
پیاز بهاره و تابستانه	-	۳,۱۰۵	۴,۰۳۷	-	۳۰.۰٪
پیاز استمرار	-	۳,۳۹۶	۴,۴۱۵	-	۳۰.۰٪
لوبیای چیتی	۳۲,۰۳۳	۳۲,۰۳۳	۴۳,۲۴۵	۱۶.۲٪	۳۵.۰٪

نام محصول	قیمت‌های تضمینی محصولات			نرخ رشد سه ساله	درصد تغییر ۹۹ به ۹۸
	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹		
لوبیای قرمز	۳۰,۶۱۶	۳۰,۶۱۶	۴۱,۳۳۳	۱۶.۲٪	۳۵.۰٪
لوبیای سفید	۳۲,۰۲۵	۳۲,۰۲۵	۴۳,۲۳۴	۱۶.۲٪	۳۵.۰٪
عدس	۳۵,۹۸۱	۳۵,۹۸۱	۵۰,۳۷۳	۱۸.۳٪	۴۰.۰٪
نخود	۳۳,۲۴۰	۳۳,۲۴۰	۴۶,۵۳۶	۱۸.۳٪	۴۰.۰٪

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی

۳-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بخش کشاورزی استان با سهم ۸.۶۵٪ از تولید ناخالص داخلی (به قیمت های ثابت) در مقایسه با سطح کشور به عنوان یکی از بخش های فعال و مهم اقتصادی استان به حساب می آید که دارای ظرفیت های بالقوه و بالفعل زیادی می باشد که می تواند نقش بزرگی در تامین امنیت غذایی، ایجاد اشتغال، تامین مواد اولیه بخش صنایع و ... ایفا نماید. بطور کلی عدم وابستگی این بخش به خارج و رشد و پویایی آن در شرایط تحریمی از مهمترین نقاط قوت آن بشمار می رود ولی از موضوعاتی نظیر خشکسالی های پیاپی، سنتی بودن آبیاری و هدر رفتن آب، کمبود تسهیلات و منابع مالی، یکپارچه نبودن اراضی و کمبود نیروی متخصص، پایین بودن سطح بهره وری از عوامل تولید (آب، خاک، منابع انسانی، سرمایه و...) آسیب پذیر می باشد. با توجه به مطالب ارائه شده در این بخش توصیه های سیاستی به شرح زیر پیشنهاد می شود:

با توجه به سهم بالاتر بخش کشاورزی استان از تولید ناخالص داخلی (در مقایسه با کشور)، بنابراین انتظار می رود تمرکز توجه به این استان در حوزه کشاورزی بیشتر از سایر بخش های استان باشد. در همین راستا توصیه می شود (۱) تخصیص منابع مالی به بخش کشاورزی متناسب با ظرفیت های استان و در راستای مکانیزاسیون کشاورزی و راه اندازی آبیاری نوین صورت پذیرد (۲) از ظرفیت نیروهای انسانی کارآمد و آموزش دیده در ارگان های بخش کشاورزی و کشاورزان استفاده شود (۳) سیاست های حمایت در راستای تشویق کشاورزان به تجمع اراضی کوچک صورت پذیرد (۴) برنامه ریزی ها در جهت جلوگیری از هدر رفت بی رویه آب در بخش کشاورزی باشد.

فصل چهارم: صنعت، معدن و تجارت

خلاصه فصل:

کسب رتبه سوم سرمایه‌گذاری کشور در پروانه‌های بهره‌برداری صادره (بعد از استان‌های تهران و کرمان)، سهم ۴.۹۵ درصدی استان در تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۹، کاهش ۷ درصدی متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل و رشد ۴۹ درصدی متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی استان نسبت به سال گذشته، تغییر رویکرد عمومی توسعه صنایع به سمت توازن مناطق محروم با توجه به افزایش سهم سرمایه‌گذاری شهرستان‌ها و کاهش سهم مشهد، افزایش سهم ارزش افزوده بخش صنعت و معدن از ۱۳.۵ درصد به حدود ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۹، از مهمترین نکات مورد بررسی در فصل چهارم می‌باشد. بیشترین سهم سرمایه‌گذاری در طرح‌های استان خراسان رضوی، مربوط به بخش ساخت مواد و محصولات شیمیایی و بیشترین اشتغال در طرح‌های استان خراسان رضوی، مربوط به پوشاک و عمل آوردن پوست خز بوده است. سهم استان از کشور در عملکرد سال ۱۳۹۹، ۶٪ در تعداد پروانه‌های بهره‌برداری، ۲٪ میزان سرمایه‌گذاری و ۶٪ اشتغال می‌باشد.

۴-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان:

بخش صنعت و معدن یکی از اصلی‌ترین و اثرگذارترین بخش‌ها در توسعه اقتصادی استان محسوب می‌شود. سال ۱۳۹۹ را می‌توان یکی از سخت‌ترین سال‌ها برای صنعت و معدن کشور و استان دانست. شیوع کرونا و همزمان تشدید تحریم‌ها علیه کشورمان موجب فشار مضاعف به صنایع استان شد. تحریم‌هایی که بطور عمده سیستم بانکی، صنایع خودروسازی، فلزات، و سرمایه‌گذاری در بخش انرژی، فروش نفت و خدمات بیمه‌ای را تحت تاثیر قرار می‌دهد. مزیت استان در این موقعیت تکیه بر صنایع کوچک و متوسط در زمینه‌های شوینده بهداشتی و آرایشی و ... بوده که در شرایط کرونا نه تنها با تعطیلی و رکود مواجه نشدند بلکه به دلیل افزایش تقاضا بیش از ظرفیت و شبانه‌روزی تولید کردند. از جمله سیاست‌های دولت در این بخش در جهت توسعه پایدار استان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری
- ایجاد شهرک‌های صنعتی در مناطق کمتر توسعه یافته کشور در دو دهه اخیر مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه بوده که در بسیاری از نقاط کشور اجرا شده است. این شهرک‌ها اثرات اجتماعی - اقتصادی قابل توجهی بر این مناطق گذاشته و منجر به ایجاد تغییر در اقتصاد و معیشت مردم شده است. در خراسان رضوی هم این موضوع به عنوان یک سیاست توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته است.
- حمایت و تقویت زیرساختها و زیر بناها و برقراری مشوقهای مناسب با رعایت اصول آمایش سرزمین.
- ❖ افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تامین منابع مالی.
- ❖ تقویت ابتکار و دستیابی به فناوریهای نوین و ارتقای سطح آموزش و تربیت نیروی انسانی، اولویت دادن به تأمین مواد مورد نیاز صنایع داخلی کشور، صادرات مواد معدنی فرآوری شده و استفاده از موقعیت ویژه زمین‌شناسی استان.
- ❖ توسعه روابط و تعاملات خارجی برای شناسایی منابع و اکتشافات ذخایر معدنی مشترک بین‌مرزی.
- ❖ توسعه شرکت‌های حرفه‌ای مدیریت صادرات و شرکت‌های بزرگ صادراتی با تنوع محصولات.
- ❖ تقویت صادرات خدمات فنی مهندسی به کشورهای پاکستان، تاجیکستان، عراق، افغانستان.

۴-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

- کسب رتبه سوم سرمایه‌گذاری کشور در پروانه‌های بهره‌برداری صادره (بعد از استان‌های تهران و کرمان).
تعداد ۵۴۷ فقره پروانه بهره‌برداری با سرمایه‌گذاری ۴۶,۳۵۰ میلیارد ریال، اشتغال ۸,۶۵۷ نفر صادر گردیده است.
پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی صادره استان در این مدت در مقایسه با سال قبل از لحاظ تعداد ۹٪ افزایش، سرمایه‌گذاری و اشتغال به ترتیب ۴۰ و ۵ درصد کاهش داشته است.
- سهم استان از کشور در عملکرد سال ۱۳۹۹، ۶٪ تعداد، ۲٪ سرمایه‌گذاری و ۶٪ اشتغال می‌باشد.

➤ در بین پروانه‌های صادره استان در سال ۱۳۹۹:

- شهر خواف با سرمایه ۸۲,۳۴۵,۴۹۹ میلیارد ریال بیشترین سهم را در استان و شهر مشهد با سرمایه ۷۱,۱۰۹,۰۴۸ میلیارد ریال رتبه دوم و نیشابور با سرمایه ۲,۵۱۰,۰۰۸ میلیارد ریال رتبه سوم شهرهای استان را به خود اختصاص داده‌اند.
بهره‌برداری از صنایع معدنی بزرگ در این شهرستان موجب ایجاد جایگاه اول برای این شهرستان در استان شده است.
- بخش استخراج کانه‌های فلزی با اختصاص ۸۸,۷۵۶,۱۱۷ میلیارد ریال بیشترین سهم و بخش سایر محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه ۵۱,۰۰۹,۸۳۱ میلیارد ریال رتبه دوم و ساخت فلزات اساسی ۳۱,۱۵۷,۱۱۹ میلیارد ریال رتبه سوم را در بین صنایع داشته‌است.
 - از نظر اشتغال نیز، بخش مواد غذایی و آشامیدنی با ۳۹,۰۰۷ نفر دارای بیشترین میزان اشتغال و بخش کانی غیرفلزی با ۳۲,۲۸۱ رتبه دوم و ساخت ماشین آلات و تجهیزات با ۱۵,۷۹۳ نفر رتبه سوم از در بین کل صنایع می‌باشد.

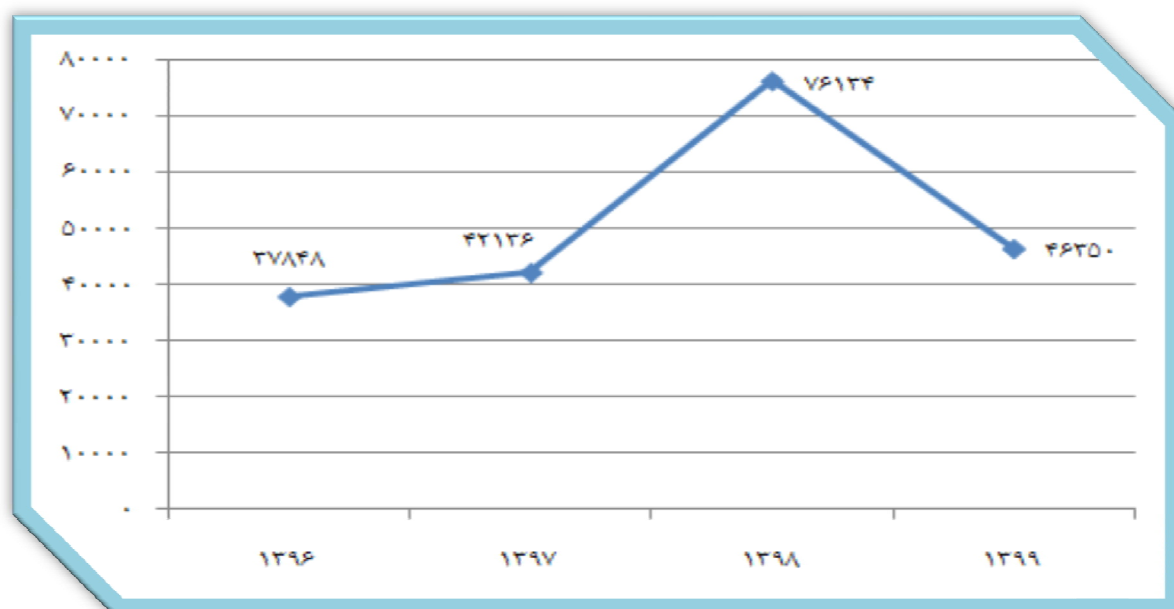
جدول ۴-۱- وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی (عملکرد سال ۱۳۹۹ و مقایسه با سال قبل)

شرح	شاخص	عدد	واحد
پروانه‌های بهره‌برداری صادره سال ۱۳۹۹ (استان)	تعداد	۵۴۷	فقره
	سرمایه گذاری	۴۶,۳۵۰	میلیارد ریال
	اشتغال	۸۶۵۷	نفر
پروانه‌های بهره‌برداری صادره سال ۱۳۹۸ (استان)	تعداد	۵۰۰	فقره
	سرمایه گذاری	۷۷,۳۳۵	میلیارد ریال
	اشتغال	۹۰۷۶	نفر
رشد شاخص‌های پروانه‌های بهره‌برداری صادره سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل (استان)	تعداد	۹	درصد
	سرمایه گذاری	-۴۰	درصد
	اشتغال	-۵	درصد
پروانه‌های بهره‌برداری صادره سال ۱۳۹۹ (کشور)	تعداد	۸,۴۸۱	فقره
	سرمایه گذاری	۲,۱۳۶,۸۶۲	میلیارد ریال
	اشتغال	۱۵۵,۳۵۷	نفر
پروانه‌های بهره‌برداری صادره سال ۱۳۹۸ (کشور)	تعداد	۷,۷۳۰	فقره
	سرمایه گذاری	۶۶۹,۵۵۵	میلیارد ریال
	اشتغال	۱۱۲,۹۲۲	نفر

شرح	شاخص	عدد	واحد
رشد شاخص‌های پروانه‌های بهره برداری صادره سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل (کشور)	تعداد	۱۰	درصد
	سرمایه گذاری	۲۱۹	درصد
	اشتغال	۳۸	درصد
سهم استان از کشور در عملکرد سال ۱۳۹۹	تعداد	۶	درصد
	سرمایه گذاری	۲	درصد
	اشتغال	۶	درصد

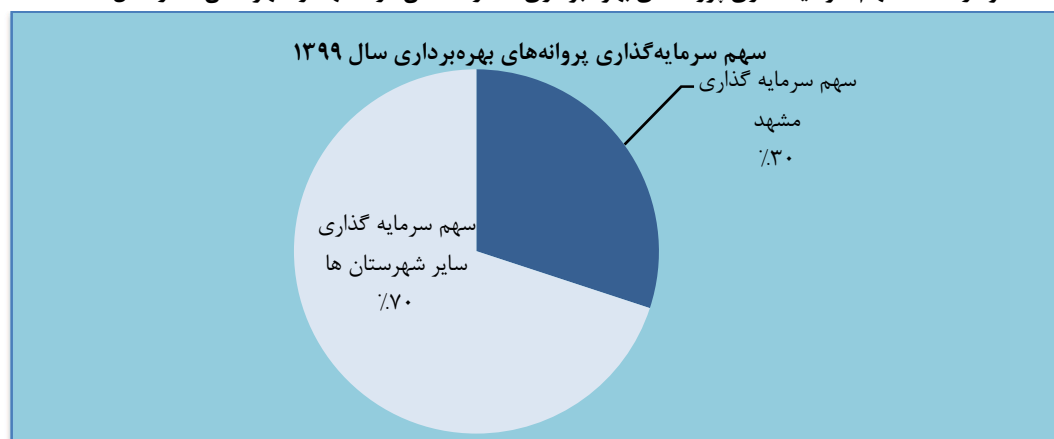
ماخذ: سازمان صنعت معدن و تجارت خراسان رضوی

نمودار ۴-۱- روند میزان سرمایه‌گذاری پروانه‌های بهره‌برداری صادره طی سالهای ۹۶-۱۳۹۹ (میلیارد ریال)

- طرح‌های فولادی و شیشه‌ای استان از سال‌های ۱۳۹۲ و مقابل آن در سال ۱۳۹۸ به بهره‌برداری رسیدند و با توجه به حجم بالایی که در سرمایه‌گذاری داشته‌اند موجب رشد قابل ملاحظه میزان سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۹۸ شده است.
- در سال ۱۳۹۹ با کند شدن ورود ماشین‌آلات و تشدید مشکلات تحریم وضعیت متعادلی را در سرمایه‌گذاری استان تجربه کرده‌ایم.

نمودار ۴-۲- سهم سرمایه‌گذاری پروانه‌های بهره‌برداری صادره استان در مشهد و شهرستان‌ها در سال ۱۳۹۹

- رویکرد عمومی توسعه صنایع به سمت توازن مناطق محروم استان به طوری که جایگاه شهرستان‌ها در پروانه‌ها تغییر و سهم شهرستان‌ها افزایش داشته است.

در خراسان رضوی همواره شهرک‌های صنعتی توانسته به عنوان پلی جهت ارتباط مناطق کمتر توسعه یافته استان و شهرهای بزرگ که توسعه در آن نمایان تر است، باشد. همچنین شهرک‌های صنعتی استان توانسته به عنوان عامل تحرکات اجتماعی و اقتصادی و همچنین انتقال منابع مالی جهت دستیابی به توسعه برای مناطق ضعیف‌تر مورد بررسی قرار گیرد. از برنامه‌های اصلی شرکت شهرک‌های صنعتی خراسان رضوی ایجاد توسعه اقتصادی پایدار صنعتی با محور قرار دادن رشد متوازن و تمرکز زدایی می باشد که تحقق آن روی نمودار مشهود است.

جدول ۴-۲- برخی از پروانه‌های شاخص صادره استان در سال ۱۳۹۹

ردیف	نام واحد	شهرستان	سرمایه مجوز (میلیارد ریال)	اشتغال مجوز	نام محصول	ظرفیت (تن)
۱	مجمع سیمان غرب آسیا	تربت جام	۱۱,۶۳۶.۱۰۴	۶۸	سیمان پرتلند	۱,۶۰۰,۰۰۰
۲	فنی و مهندسی فولاد قائم امید نور	رشتخوار	۶,۰۷۳.۷۳۷	۱۵۲	گندله آهن	۵۹۰,۰۰۰
۳	باتسام اینترنشنال جم	مشهد	۳,۰۰۰	۲۲	انواع پودر نوشیدنی و بسته‌بندی قهوه بر پایه قهوه و ...	۲۰,۰۰۰
۴	گروه معادن امیر سنگان پارسیان	خواف	۱,۶۸۲.۵۵۲	۱۵۰	کنسانتره آهن	۵۵۰,۰۰۰
۵	زال پارس	مشهد	۱,۲۰۰.۲۴۴	۱۵۰	بنزن	۳۶,۰۰۰
۶	شهاب سیم توس	بینالود	۷۵۷.۹۴۰	۱۰	قاب و قطعات فلزی انواع چراغ روشنایی برقی	۷۰۰
۷	صنعتی چیلان	مشهد	۶۴۱.۸۶۸	۲۰	پلی استر پلی ال	۳,۰۰۰
۸	زال پارس	مشهد	۱,۲۰۰.۲۴۴	۱۵۰	بالا برنده اکتان سوخت (فاقد بنزین، نفت سفید، گازوئیل و نفت کوره)	۳۶,۰۰۰
۹	قند غسل کاشمر	کاشمر	۵۸۴.۳۰۳	۶۶	انواع آب میوه مرکبات از کنسانتره	۸,۰۰۰
۱۰	تولیدی پوشش متین پایدار پارس	بینالود	۵۶۸.۰۶۸	۱۲	انواع کیف و ساک دستی	۳,۰۰۰,۰۰۰

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

- تعداد ۲,۴۵۴ فقره جواز تاسیس با سرمایه ۱۳۲ هزار میلیارد ریال و اشتغال ۶۲,۴۶۷ نفر صادر گردیده است. طرح‌های صنعتی صادره استان در این مدت در مقایسه با سال قبل از لحاظ سرمایه ۶۲ درصد افزایش نشان می‌دهد.
- شهر مشهد با اختصاص ۷۷,۷۵۴ میلیارد ریال از کل سرمایه (۵۸ درصد از کل)، شهر تربت حیدریه با سرمایه ۸,۳۱۳ میلیارد ریال (۹ درصد از کل) رتبه دوم و شهر خواف با سرمایه ۷,۹۲۰ میلیارد ریال (۶ درصد از کل) رتبه سوم را به خود اختصاص داده است.
- بیشترین سهم سرمایه‌گذاری در طرح‌های استان خراسان رضوی، مربوط به بخش ساخت مواد و محصولات شیمیایی بوده است که ۲۰,۷۱۵ میلیارد ریال (۱۷ درصد) از کل سرمایه‌گذاری و بخش سایر محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه ۱۴,۴۸۷ میلیارد ریال (۱۰ درصد) رتبه دوم و بخش ساخت فلزات اساسی با سرمایه ۱۲,۱۲۷ میلیارد ریال (۹ درصد) رتبه سوم را به خود اختصاص داده است.

➤ بیشترین اشتغال در طرح‌های استان خراسان رضوی، مربوط به پوشاک و عمل آوردن پوست خز بوده است که ۱۲,۷۵۵ نفر (۱۹٪) از کل اشتغال و ساخت مواد و محصولات شیمیایی ۷,۰۶۴ نفر (۱۰/۵٪) رتبه دوم و بخش محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها با اشتغال ۶,۳۴۷ نفر (۹/۵٪) رتبه سوم را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴-۳- وضعیت طرح‌های صنعتی (عملکرد سال ۱۳۹۹ و مقایسه با سال ۱۳۹۸)

فقره	۳,۴۷۲	تعداد	جوازهای تاسیس و طرح‌های توسعه صادره سال ۱۳۹۹ (استان)
میلیارد ریال	۵۶۹,۰۱۶	سرمایه‌گذاری	
نفر	۹۵,۷۸۰	اشتغال	
فقره	۲,۴۵۲	تعداد	جوازهای تاسیس و طرح‌های توسعه صادره سال ۱۳۹۸ (استان)
میلیارد ریال	۱۲۹,۴۴۱	سرمایه‌گذاری	
نفر	۶۸,۵۹۶	اشتغال	
درصد	۹	تعداد	سهم استان از کشور در سال ۱۳۹۹
درصد	۹	سرمایه‌گذاری	
درصد	۱۱	اشتغال	
درصد	۴۲	تعداد	رشد مجوزهای سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل (استان)
درصد	۳۴۰	سرمایه‌گذاری	
درصد	۴۰	اشتغال	

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

- مصرف ۲,۱۵۲ میلیون متر مکعب گاز در صنعت و معدن استان (۲۵/۳ درصد مصرف کل استان) که نسبت به سال قبل ۱۲ درصد افزایش داشته است.
- مصرف ۶,۰۳۶ گیگاوات بر ساعت برق در صنعت و معدن استان (۳۳ درصد مصرف کل استان) که ۱۳ درصد رشد داشته است.
- تعداد ۲۰۴ مجوز با ارزش ماشین آلات ۱۱۸/۷۱ میلیون یورو و میزان معافیت ۹/۷۲۲۴ میلیون یورو صادر گردیده است که از لحاظ ارزش و معافیت نسبت به سال گذشته ۹ و ۱۴ درصد رشد داشته است.
- همچنین تعداد ۱۲۷ مجوز ورود مواد اولیه با ارزش ۱۳/۱۲ میلیون یورو و میزان معافیت ۱۰/۹ میلیون یورو صادر گردیده است که نسبت به سال گذشته از نظر ارزش و معافیت به ترتیب ۴۶ و ۳۵/۴ درصد افزایش نشان می‌دهد.
- صدور ۲۶ فقره گواهی و پروانه‌ی تحقیق و توسعه و ۳۴ فقره جواز تاسیس و پروانه فنی مهندسی.
- ۵۶ فقره پروانه بهره‌برداری معدن با سرمایه‌گذاری ۷۲۶ میلیارد ریال و اشتغال ۴۵۵ نفر صادر گردیده است.
- استخراج اسمی پروانه‌های بهره‌برداری معادن استان ۲,۰۷۳ هزارتن بوده است که نسبت به سال قبل (۲,۳۹۹ هزارتن) ۱۳ درصد کاهش داشته است.

۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

۱-۳-۴. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

براساس آخرین آمار ارائه شده ارزش افزوده صنعت استان در سال ۱۳۹۹، به میزان ۳۸۵,۲۹۹ میلیارد ریال و سهم آن از تولید ناخالص داخلی، ۱۵.۵٪ و سهم ارزش افزوده معدن استان ۰/۴۸٪ بوده است. مجموع ارزش افزوده صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۹، ۳۹۷,۳۲۵ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال ۹۸ (۲۳۲,۰۵۳ میلیارد ریال) تقریباً ۷۱٪ رشد اسمی داشته است.

➤ سهم ارزش افزوده بخش صنعت از ارزش افزوده کل استان از ۱۳.۱ درصد در سال ۹۸ به ۱۵.۵ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است و ارزش اسمی آن بیش از ۷۲ درصد رشد یافته است.

➤ سهم ارزش افزوده بخش معدن از ارزش افزوده کل استان از ۰/۵۲ درصد در سال ۹۸ به ۰/۴۸ درصد در سال ۹۹ کاهش یافته در حالی که ارزش اسمی آن بیش از ۳۵ درصد رشد داشته است.

جدول ۴-۴- سهم تولید ناخالص استان از کشور (به قیمت بازار) - (میلیارد ریال)

عنوان / سال	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
تولید ناخالص داخلی کشور	۲۵,۸۲۹,۷۱۲	۳۴,۲۵۵,۰۰۹	۵۰,۳۱۴,۲۱۰
تولید ناخالص داخلی استان	۱,۲۴۳,۰۷۰	۱,۷۰۷,۷۸۴	۲,۴۸۹,۵۴۰
سهم استان از کشور (درصد)	۴.۸۱	۴.۹۹	۴.۹۵

ماخذ: مرکز آمار ایران

*آمار تولید ناخالص داخلی برای سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ بر اساس تجميع آمار فصلی توسط مرکز آمار ایران ارائه شده است. تولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹، ۲,۴۸۹,۵۴۰ میلیارد ریال و سهم استان از محصول ناخالص داخلی با نفت کشور ۴.۹۵ درصد می‌باشد.

جدول ۴-۵- میزان ارزش افزوده و سهم بخش صنعت و معدن در تولید ناخالص داخلی استان (میلیون ریال) ۱۳۹۷-۱۳۹۹

ارزش افزوده (میلیون ریال) و سهم (درصد)	۱۳۹۷	سهم	۱۳۹۸	سهم	۱۳۹۹	سهم
بخش معدن	۶,۰۳۸,۲۱۴	۰.۴۸	۸,۸۹۱,۰۵۴	۰.۵۲	۱۲,۰۲۵,۶۸۷	۰.۴۸
بخش صنعت	۱۵۶,۳۵۰,۹۵۴	۱۲.۶	۲۲۳,۱۶۲,۱۴۳	۱۳.۰۶	۳۸۵,۲۹۹,۲۸۹	۱۵.۵
مجموع صنعت و معدن	۱۶۲,۳۸۹,۱۶۸	۱۳.۱	۲۳۲,۰۵۳,۱۹۷	۱۳.۵۸	۳۹۷,۳۲۴,۹۷۶	۱۶

ماخذ: مرکز آمار ایران

مجموع سهم صنعت و معدن در سال‌های مورد بررسی در ارزش افزوده استان روند صعودی داشته و از ۱۳.۱ درصد در سال ۱۳۹۷ به ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است که نشان دهنده وجود فرصت و مزیت‌های فراوان برای این بخش علیرغم همه مشکلات موجود در بخش تولید بوده است.

جدول ۴-۶ - ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش‌های گروه صنعت در سال ۱۳۹۶

نسبت مصرف واسطه به ستانده	ستانده	مصرف واسطه	ارزش افزوده	زیربخش‌های گروه صنعت (میلیون ریال)
۰.۷۳	۴۰۳,۵۲۹,۶۸۶	۲۹۶,۳۳۳,۹۳۲	۱۰۷,۱۹۵,۷۵۴	صنعت
۰.۷۷	۱۵۲,۲۹۱,۲۸۲	۱۱۷,۵۱۴,۹۴۴	۳۴,۷۷۶,۳۳۸	تولید محصولات غذایی
۰.۶۷	۹,۶۹۷,۳۸۰	۶,۴۶۹,۶۱۲	۳,۲۲۷,۷۶۸	تولید انواع آشامیدنی‌ها
۰.۷۰	۹,۶۲۵	۶,۷۵۴	۲,۸۷۱	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو
۰.۵۸	۱۴,۹۶۴,۳۴۲	۸,۷۱۶,۰۹۹	۶,۲۴۸,۲۴۴	تولید منسوجات
۰.۳۷	۲,۶۷۲,۳۶۷	۹۹۰,۰۴۵	۱,۶۸۲,۳۲۱	تولید پوشاک
۰.۴۹	۲,۵۷۰,۴۶۲	۱,۲۶۰,۸۳۲	۱,۳۰۹,۶۳۰	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۰.۴۵	۹,۹۲۴,۴۲۴	۴,۴۹۹,۰۰۲	۵,۴۲۵,۴۲۲	تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰.۷۳	۴,۳۳۲,۴۸۲	۳,۱۵۲,۷۳۸	۱,۱۷۹,۷۴۴	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۰.۵۲	۱,۹۲۱,۲۲۳	۱,۰۰۶,۴۶۷	۹۱۴,۷۵۶	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰.۸۶	۲,۷۷۹,۱۵۵	۲,۳۹۴,۲۴۱	۳۸۴,۹۱۴	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۰.۸۰	۱۰,۳۶۶,۶۴۰	۸,۲۷۰,۶۷۴	۲,۰۹۵,۹۶۶	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۰.۵۴	۴,۳۶۴,۸۸۰	۲,۳۴۴,۷۳۰	۲,۰۲۰,۱۴۹	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۷۱	۱۵,۴۲۹,۳۹۲	۱۰,۹۵۸,۶۶۶	۴,۴۷۰,۷۲۶	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۰.۴۷	۲۳,۴۲۷,۱۸۶	۱۰,۹۸۹,۹۰۳	۱۲,۴۳۷,۲۸۲	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی
۰.۷۴	۲۹,۱۱۵,۴۵۸	۲۱,۵۵۳,۹۰۰	۷,۵۶۱,۵۵۸	تولید فلزات پایه
۰.۶۸	۱۱,۲۵۴,۷۵۲	۷,۶۶۴,۲۲۷	۳,۵۹۰,۵۲۵	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۰.۶۳	۱,۸۶۸,۱۳۷	۱,۱۷۳,۴۱۶	۶۹۴,۷۲۱	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰.۶۸	۱۸,۸۸۰,۳۸۶	۱۲,۹۱۱,۱۹۸	۵,۹۶۹,۱۸۸	تولید تجهیزات برقی
۰.۶۷	۷,۶۲۳,۱۱۳	۵,۱۴۰,۲۱۹	۲,۴۸۲,۸۹۴	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰.۸۹	۷۳,۲۲۴,۷۵۴	۶۵,۲۰۹,۰۷۳	۸,۰۱۵,۶۸۱	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۰.۶۱	۳۲۶,۱۲۸	۲۰۰,۱۹۴	۱۲۵,۹۳۴	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل

نسبت مصرف واسطه به ستانده	ستانده	مصرف واسطه	ارزش افزوده	زیربخش‌های گروه صنعت (میلیون ریال)
۰.۵۲	۳,۰۹۹,۷۲۲	۱,۶۱۶,۹۷۲	۱,۴۸۲,۷۵۰	تولید مبلمان
۰.۷۴	۲,۶۳۳,۴۰۴	۱,۹۴۱,۲۶۰	۶۹۲,۱۴۳	تولید سایر مصنوعات
۰.۴۶	۷۵۲,۹۹۲	۳۴۸,۷۶۶	۴۰۴,۲۲۶	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات

ماخذ: حساب‌های ملی منطقه‌ای ۹۶- مرکز آمار ایران

با توجه به عدم ارائه آمار تولید ناخالص داخلی به تفکیک ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده برای سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ برای جدول (۴-۶) از آخرین آمار موجود که مربوط به حسابهای ملی منطقه‌ای سال ۱۳۹۶ می‌باشد استفاده شده است. نسبت مصرف واسطه به ستانده نشان دهنده سهم ارزش کالاهای واسطه‌ای در کل ستانده مربوط به آن فعالیت می‌باشد و هرچقدر این نسبت پایین‌تر باشد نشان از توان بالای آن فعالیت یا آن بخش در تولید ارزش افزوده و رقابت‌پذیری دارد. بطور کلی بخش‌هایی که بیشترین نسبت مصرف واسطه به ستانده را دارند توجیه اقتصادی مناسبی ندارند و باید سرمایه‌های استان به سمت صنایع با نسبت مصرف واسطه به ستانده کمتر هدایت شوند. بررسی نسبت مصرف واسطه به ستانده نشان می‌دهد که پوشاک و منسوجات، صنایع دارویی و شیمیایی، فرآورده‌های معدنی غیرفلزی از ارزش‌افزوده بیشتری نسبت به سایر صنایع استان برخوردارند.

جدول ۴-۷- میزان تولید برخی از کالاهای اساسی در سال ۱۳۹۹ و مقایسه با سال قبل

ردیف	نوع کالای منتخب	واحد سنجش	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	درصد تغییر	دلایل نوسانات تولید
۱	انواع الیاف مصنوعی	هزارتن	۹.۶	۱۴.۰	۴۶	افزایش تولید خاوران الیاف پاریسیان در مهر ماه
۲	فرش ماشینی	متر مربع	۴,۲۷۷,۸۴۹.۳	۳,۸۰۳,۳۴۹.۰	-۱۱	-
۳	کاغذ	هزار تن	۱۷۷.۰	۸۱.۵	-۵۴	مشکلات تامین مواد اولیه
۴	روغن نباتی	تن	۸۸,۳۶۳.۰	۶۵,۷۹۸.۰	-۲۶	مشکلات تامین مواد اولیه
۵	رب گوجه فرنگی	تن	اعلام نشده	اعلام نشده	اعلام نشده	-
۶	خودرو سواری	دستگاه	۸۴,۰۹۹.۰	۱۰۶,۵۱۵.۰	۲۷	کاهش بازار
۷	لوله و پروفیل	تن	۱۵۳,۸۸۹.۰	۷۲,۴۱۱.۰	-۵۳	تعطیلی و کاهش تولید در فروردین به دلیل شیوع کرونا - قطع و محدودیت برق و گاز
۸	سیمان	میلیون تن	۵.۲	۵.۸	۱۳	رونق بازار مسکن و افزایش صادرات
۹	مقاطع فولادی	تن	۹۰۶,۶۰۴.۶	۸۱۱,۲۱۴.۰	-۱۱	تعطیلی و کاهش تولید در فروردین به دلیل شیوع کرونا
۱۰	کاشی و سرامیک	میلیون متر مربع	۲۵.۴	۲۵.۰	-۲	تعطیلی و کاهش تولید در فروردین به دلیل شیوع کرونا
۱۱	فولاد خام	تن	۱,۴۴۹,۷۳۵.۰	۱,۳۰۳,۱۶۴.۰	-۱۰	-
۲۱	ظروف چینی	هزارتن	۵۷.۷	۳۷.۶	-۳۵	عدم ثبت آمار تولید برخی از شرکتها در ماه‌های جدید
۳۱	انواع الکتروموتور	مگاوات	۲۸۳.۰	۲۹۷.۶	۵	افزایش تقاضا
۴۱	نخ سیستم پنبه ای	تن	۵,۶۷۹.۰	۵,۴۴۳.۴	-۴	تعطیلی کاشمر مدرس
۵۱	یخچال و فریزر	دستگاه	۲۴۸,۸۸۱.۰	۲۶۰,۵۰۹.۰	۵	-

ردیف	نوع کالای منتخب	واحد سنجش	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	درصد تغییر	دلایل نوسانات تولید
۶۱	کولر آبی	هزار دستگاه	۲۲۴۰۰	۱۴۱۸	-۳۷	مشکلات تامین مواد اولیه و ارز
۷۱	کنتور هوشمند	تعداد	۳۶,۱۳۴۰۰	۱۵۲,۰۷۰۰۰	۳۲۱	وصول بخشی از مطالبات از شرکتهای توزیع و توانیر و افزایش تولید
۱۸	محصولات پایین دستی پتروشیمی	تن	۳۹,۶۰۰۰۰	۲۹,۷۰۰۰۰	-۲۵	تعطیلی واحد به خاطر آتش سوزی
۱۹	کنستانتتره آهن	میلیون تن	۷۰	۷۰۱	۲	-
۲۰	سموم دفع آفات نباتی	تن	۱۷۵۸	۱۱۹۰	-۳۲	تولید با توجه به اعلام نیاز سازمان جهاد کشاورزی انجام می شود.
۲۱	گندله آهن	میلیون تن	۷۰۴	۹۰۱	۲۳	افزوده شدن تولید فولاد خراسان
۲۲	انواع ساندویچ پانل	تن	۱۱,۸۷۴۰۰	۹,۲۸۳۰۰	-۲۲	تعطیلی و کاهش تولید در فروردین به دلیل شیوع کرونا
۳۲	بخاری و آبگرمکن	هزار دستگاه	۲۲۲۰۰	۴۱۳۸	۸۶	عدم ثبت آمار تولید برخی از شرکتهای در ماههای قبل و اضافه شدن آمار آنها در ماههای جدید
۴۲	چینی بهداشتی	تن	۱,۹۸۸۰۷	۲,۶۱۶۰۶	۳۲	رونق بازار مسکن
۵۲	کنستانتتره مس	هزار تن	۱۴۸	۱۳۰۱	-۱۱	تعطیلی و کاهش تولید در فروردین به دلیل شیوع کرونا
۲۶	قند و شکر	تن	۱۴۹,۱۰۱۰۹	۱۶۶,۵۵۴۰۱	۱۲	شروع تولید قند تربت حیدریه و قند چناران
۲۷	موتور سیکلت	دستگاه	۶,۹۱۹۰۰	۱۱,۸۶۷۰۰	۷۲	جهش تولید
۲۸	سرنگ یکبار مصرف	میلیون عدد	۱۵۵۰۴	۱۳۹۰۴	-۱۰	تعطیلی و کاهش تولید در فروردین به دلیل شیوع کرونا

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

۴-۳-۲. بررسی وضعیت کارگاههای صنعتی

در بین پروانههای بهرهبرداری استان تا پایان سال ۱۳۹۹ (وضع موجود):

- شهر خواف با سرمایه ۸۲,۳۴۵,۹۹۹ میلیارد ریال، (۲۸.۹۲ درصد از کل سرمایه استان)، بیشترین سهم را در استان و شهر مشهد با سرمایه ۷۱,۱۰۹,۰۴۸ میلیارد ریال (۲۴.۹۷ درصد) رتبه دوم و نیشابور با سرمایه ۲۰,۵۱۰,۰۰۸ میلیارد ریال (۷.۲۰ درصد) رتبه سوم شهرهای استان را به خود اختصاص دادهاند.
- بخش استخراج کانیهای فلزی با اختصاص ۸۸,۷۵۶,۱۱۷ میلیارد ریال (۳۱.۱۷ درصد از کل سرمایه گذاری)، بیشترین سهم و بخش سایر محصولات کانی غیرفلزی با سرمایه ۵۱,۰۰۹,۸۳۱ میلیارد ریال (۱۷.۹۱ درصد از کل سرمایه گذاری) رتبه دوم و بخش ساخت فلزات اساسی با اختصاص ۳۱,۱۵۷,۱۱۹ میلیارد ریال (۱۰.۹۴ درصد از سرمایه گذاری) رتبه سوم را در بین صنایع داشته است.

➤ از نظر اشتغال نیز، بخش محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها با ۳۹,۰۰۷ نفر (۱۹/۹۵ درصد) از کل اشتغال استان دارای بیشترین میزان اشتغال و بخش سایر محصولات کانی غیرفلزی با ۳۲,۲۸۱ نفر (۱۶/۵۱ درصد) رتبه دوم و foa بخش ماشین-آلات و تجهیزات با ۱۵,۷۹۳ نفر (۸/۰۸ درصد) رتبه سوم از در بین کل صنایع می‌باشد.

جدول ۴-۸- ترکیب صنایع موجود استان تا پایان اسفند ۱۳۹۹

صنایع کوچک (زیر ۵۰ نفر)						
عنوان	تعداد	درصد از کل	سرمایه (میلیارد ریال)	درصد از کل	اشتغال	درصد از کل
جواز تاسیس	۵,۳۰۵	۸۹.۸	۲۵۶,۳۷۳	۲۴.۷	۹۴,۶۲۱	۵۳
پروانه بهره‌برداری	۴,۶۶۶	۸۷.۳	۵۴,۲۵۷	۱۹.۳	۷۶,۰۸۷	۳۸.۹
صنایع متوسط (۵۰ تا ۱۰۰ نفر)						
عنوان	تعداد	درصد از کل	سرمایه (میلیارد ریال)	درصد از کل	اشتغال	درصد از کل
جواز تاسیس	۳۶۸	۶.۲	۱۱۴,۰۸۴	۱۱	۲۴,۳۱۳	۱۳.۶
پروانه بهره‌برداری	۳۷۱	۶.۹	۲۱,۹۵۹	۷.۸	۲۵,۱۱۵	۱۲.۹
صنایع بزرگ (بالای ۱۰۰ نفر)						
عنوان	تعداد	درصد از کل	سرمایه (میلیارد ریال)	درصد از کل	اشتغال	درصد از کل
جواز تاسیس	۲۳۲	۴	۶۶۸,۰۰۹	۶۴.۳	۵۹,۷۷۱	۳۳.۴
پروانه بهره‌برداری	۳۱۱	۵.۸	۲۰۵,۲۵۰	۷۲.۹	۹۴,۲۸۳	۴۸.۲

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

بیش از ۸۰٪ جواز تاسیس و پروانه بهره‌برداری استان در بخش صنایع کوچک می‌باشد که این یکی از خصوصیات بارز صنعت در استان محسوب می‌شود.

صنایع بزرگ با وجود سهم حدوداً ۶ درصدی در پروانه‌های بهره‌برداری بیش از ۷۰٪ در سرمایه‌گذاری و حدود ۵۰٪ در اشتغال استان سهم دارند. و در مقابل صنایع کوچک استان با سهم حدوداً ۹۰ درصدی در پروانه‌های بهره‌برداری سهم ۴۰ درصدی در اشتغال استان دارند. نتایج نشان می‌دهد که صنایع بزرگ با حجم سرمایه‌گذاری بالاتر اشتغال بیشتر و البته پایدار را برای استان ایجاد می‌کنند. آسیب‌پذیر بودن صنایع کوچک در مقابل شوک‌ها و تکانه‌های اقتصادی مهمترین نقطه ضعف آنها در مقابل صنایع بزرگ و سرمایه‌بر می‌باشد.

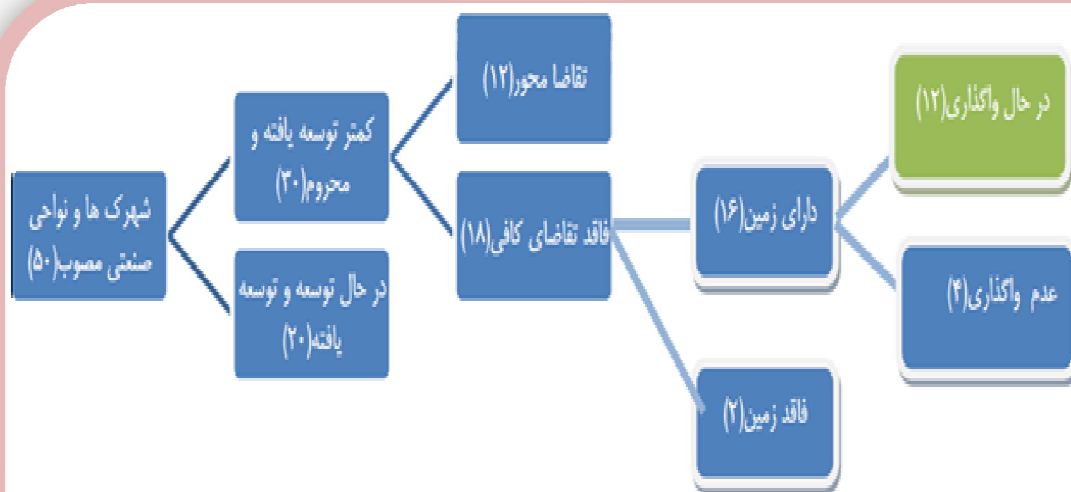
در بین جواز تاسیس‌های استان تا پایان سال ۱۳۹۹ (وضع موجود):

- شهر مشهد با سرمایه ۱۳۶,۶۳۵ میلیارد ریال (۳۵ درصد از کل سرمایه استان)، بیشترین سهم را در استان و شهر خواف با سرمایه ۱,۲۷۳,۵۵۹ میلیارد ریال (۳۳ درصد) رتبه دوم و تربت حیدریه با سرمایه ۲۶,۰۹۷ میلیارد ریال (۶ درصد) رتبه سوم شهرهای استان را به خود اختصاص داده‌اند.
- بخش ساخت فلزات اساسی با اختصاص ۸۹,۶۹۵ میلیارد ریال (۲۳ درصد از کل سرمایه‌گذاری)، بیشترین سهم و بخش استخراج کانی فلزی با سرمایه ۶۵,۶۵۵ میلیارد ریال (۱۷ درصد از کل سرمایه‌گذاری) رتبه دوم و فعالیت‌های کمکی و پشتیبان حمل‌ونقل با اختصاص ۵۳۰,۳۳۶ میلیارد ریال (۱۴ درصد از سرمایه‌گذاری) رتبه سوم را در بین صنایع داشته است.
- از نظر اشتغال نیز، بخش پوشاک و عمل‌آوری پوست خز با ۱۴,۷۹۰ نفر (۱۳ درصد) از کل اشتغال استان دارای بیشترین میزان اشتغال و بخش سایر محصولات کانی غیرفلزی با ۱۳,۹۰۰ نفر (۱۳ درصد) رتبه دوم، ساخت فلزات اساسی با ۱۱,۳۸۱ نفر (۱۰ درصد) رتبه سوم را در بین کل صنایع می‌باشد.

- وضعیت شهرک‌ها و نواحی صنعتی محروم و کمتر توسعه یافته استان

در خراسان رضوی از ۵۰ شهرک و ناحیه صنعتی مصوب تعداد ۳۰ شهرک و ناحیه صنعتی جزء مناطق محروم و کمتر توسعه یافته قرار می‌گیرند. از این تعداد شهرک و ناحیه محروم تعداد ۱۲ مورد تقاضا محور بوده و ۲۴ شهرک و ناحیه صنعتی در حال واگذاری زمین است.

بحث عدم تمایل سرمایه‌گذار مربوط به آن دسته از شهرک‌ها و نواحی صنعتی می‌شود که تقاضا محور نیستند (۱۸ شهرک و ناحیه صنعتی در استان) از این تعداد دو شهرک و ناحیه صنعتی (ناحیه صنعتی روداب و شهرک صنعتی گلبهار (ده نو)) زمین برای واگذاری ندارد. همچنین از این تعداد باقی مانده، ۲ مورد نیز در آن واگذاری زمین در حال انجام نمی‌باشد. از این رو علل عدم تمایل سرمایه‌گذار برای ورود به شهرک‌ها و نواحی صنعتی محروم در استان معطوف به ۱۲ شهرک و ناحیه صنعتی می‌گردد. این موضوع در چارت زیر قابل بیان است:

لازم به ذکر است از تعداد ۳۰ شهرک و ناحیه صنعتی مصوب محروم و کمتر توسعه یافته تعداد ۲۳ شهرک و ناحیه صنعتی جانمایی انجام شده است و تعداد ۷ مورد به دلایل مختلف، این مهم تحقق پیدا نکرده است.

از جمله مشکلاتی که سبب شده است هنوز جانمایی درست و دقیقی برای استقرار زمین این شهرک‌ها و نواحی صنعتی مصوب صورت نگیرد، شامل موارد زیر می باشد:

- مشکلات توسعه صنایع در محور غرب مشهد (شریان حیاتی آب کلان شهر مشهد، مشکلات آلاینده‌گی صنایع، مشکلات ترافیکی و ...)
- تداخل اراضی ملی با اراضی استان قدس رضوی
- عدم تامین امکانات زیربنایی لازم
- شناسایی زمین مناسب

توسعه شهرک‌ها و نواحی صنعتی محروم و سوق سرمایه‌های داخلی و خارجی به سمت آن از اهمیت ویژه‌ای در خراسان رضوی برخوردار است به دلایل:

- ۱- تمرکز زدایی از نواحی شهری پرجمعیت به دلایل ترافیکی و آلودگی‌های زیست محیطی
- ۲- فراهم بودن بستر و پتانسیل سوق صنایع و سرمایه‌ها به محور شرق مشهد با توجه به ظرفیت بالای شهرک‌ها در مشهد
- ۳- تراکم بالای جمعیتی در نواحی پرتقاضای شهری بخصوص غرب مشهد و چالش‌های آلودگی آب و تصفیه هوای کلان شهر مشهد
- ۴- نرخ بالای حاشیه نشینی در کلان شهر مشهد به دلیل عدم وجود فرصت‌های مناسب اشتغال در مناطق محروم استان
- ۵- برهم خوردن تعادل جمعیتی و افزایش فشار جمعیتی در نقاط خاصی از استان (خراسان رضوی رتبه سوم کشور در این موضوع را دارد)
- ۶- بالا بودن نرخ اضافه برداشت آب از منابع آبهای زیرزمینی در خراسان رضوی در مناطق پرتقاضای صنعتی به نسبت میانگین کشوری
- ۷- نرخ کاهنده روند سرمایه گذاری صنعتی مولد در استان (علی رغم اینکه خراسان رضوی در اشتغال صنعتی در کشور رتبه سوم را داراست، ولی از حیث سرمایه گذاری جایگاه هفتم کشوری را داراست)
- ۸- تمرکز بیش از ۵۰ درصد صنایع استان در کلان شهر به دلیل بازار فروش و امکانات زیرساختی و رفاهی مناسب
- ۹- عدم تناسب اقتصاد صنعتی و اقلیم در مناطق خراسان رضوی و کمبود تحرک بخشی در زیرساخت‌های مناطق محروم

۳-۳-۴. بررسی وضعیت زیر بخش معدن

جدول ۴-۹- وضع موجود و عملکرد بخش معدن تا سال ۱۳۹۹

پروانه بهره‌برداری معتبر	تعداد صادره (فقره)	ذخیره (میلیارد تن)	استخراج اسمی (میلیون تن)	سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)	اشتغال (نفر)
	۹۵۵	۲/۸۲	۴۴/۲	۱۲,۱۳۸	۱۰,۷۷۸

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

در استان خراسان رضوی تاکنون ۳۵۴ فقره گواهی کشف معتبر و با میزان ذخیره ۳۵۲ میلیون تن صادر شده است. همچنین ۹۵۵ پروانه بهره‌برداری معدنی معتبر با ذخیره ۲/۸۲ میلیارد تن و استخراج اسمی ۴۴/۲ میلیون تن توانسته است زمینه اشتغال ۱۰,۷۷۸ نفر را با میزان سرمایه‌گذاری ۱۲,۱۳۸ میلیارد ریال فراهم نماید.

جدول ۴-۱۰- تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صادره در بخش معدن در سال ۱۳۹۹

شاخص عملکرد	۱۳۹۹	۱۳۹۸	درصد تغییر
تعداد پروانه بهره‌برداری صادره	۶۸	۵۶	۲۱.۴
مساحت (کیلومتر مربع)	۳۶۳.۸۳	۳۴۵.۷۵	۵.۲
میزان سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)	۱۴۶۵	۷۲۶	۱۰۱.۸
ذخیره (میلیون تن)	۵۰.۵۴	۵۰.۵۷	۰
استخراج اسمی (هزار تن)	۲۴۴۷	۲۰۷۳	۱۸
اشتغال (نفر)	۵۵۲	۴۵۵	۲۱.۳

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

جدول ۴-۱۱- تعداد گواهی کشف صادره در بخش معدن در سال ۱۳۹۹

شاخص عملکرد	۱۳۹۹	۱۳۹۸	درصد تغییر
تعداد گواهی کشف صادره	۵۶	۴۹	۱۴.۳
مساحت (کیلومتر مربع)	۳۶۵.۸۸	۳۰۹.۲۹۵	۱۸.۲
میزان سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	۱۱۲,۹۰۲	۴۹,۴۳۲	۱۲۸.۴
ذخیره (هزار تن)	۴۵,۰۹۲	۳۹,۴۷۴	۱۴.۲

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

- در سال ۱۳۹۹ تعداد ۶۸ فقره پروانه بهره‌برداری معدن با میزان سرمایه‌گذاری ۱۴۶۵ میلیارد ریال و اشتغال ۵۵۲ نفر صادر گردیده است. که از نظر سرمایه‌گذاری در مقایسه با سال قبل ۱۳۴ درصد و از نظر اشتغال ۲۹ درصد و از نظر تعداد ۶ درصد افزایش داشته است.
- میزان استخراج اسمی پروانه‌های بهره‌برداری معادن استان ۲۴۴۷ هزارتن بوده است که نسبت به سال قبل (۲۳۹۹ هزارتن) ۱۸ درصد افزایش داشته است.

۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

جدول ۴-۱۲- ارزش و وزن صادرات و واردات استان واحد وزن: هزار تن / واحد ارزش: میلیون دلار

شرح عملیات	سال ۱۳۹۹		سال ۱۳۹۸		درصد تغییرات	
	وزن	ارزش	متوسط قیمت هر تن کالا	وزن	ارزش	متوسط قیمت هر تن کالا
صادرات کالا	۲,۷۳۸	۱,۳۴۱	۴۹۰	۳,۴۰۸	۱,۸۰۰	۵۲۸
واردات کالا	۱۸۴	۳۷۹	۲,۰۶۰	۲۷۸	۳۸۵	۱,۳۸۵

ماخذ: سازمان صمت خراسان رضوی

- در سال ۱۳۹۹ به ۱۰۱ کشور جهان از گمرکات استان کالا صادر گردیده است، که مهمترین کشورهای هدف صادراتی استان کشورهای افغانستان، ترکمنستان، عراق، امارات متحده عربی، هنگ کنگ، پاکستان، ازبکستان، تاجیکستان، ویتنام و اسپانیا می باشند.
- ترکیه، امارت متحده عربی، فدراسیون روسیه، آلمان، پاکستان، تاجیکستان، ازبکستان، چین، افغانستان و جمهوری کره مهمترین کشورهای مبدا واردات استان در سال ۱۳۹۹ بوده اند.
- متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی استان در سال ۱۳۹۹، ۴۹۰ دلار می باشد که نسبت به سال قبل ۷.۲ درصد کاهش یافته است.
- متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی استان در سال ۱۳۹۹، ۲۰۶۰ دلار می باشد که نسبت به سال قبل ۴۸.۷ درصد افزایش یافته است.

۴-۴. حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن

جدول ۴-۱۳- تعداد جلسات برگزار شده ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان در سال ۱۳۹۹

نام	تعداد جلسات	تعداد پرونده های رسیدگی شده	تعداد مصوبات	اقدام شده	در دست اقدام	عدم پیگیری و ارجاع
کارگروه تسهیل و رفع موانع تولید	۵۶	۶۴۰	۶۵۰	۳۱۴	۲۹۲	۴۴
گروه های کاری	۱۴۳	۷۹۸	۱۰۵۷	۵۰۷	۴۹۵	۵۵
جمع	۱۹۹	۱۴۳۸	۱۷۰۷	۸۲۱	۷۸۷	۹۹

در سال ۱۳۹۹ تعداد ۱۹۹ جلسه ستاد تسهیل (کارگروه تسهیل و رفع موانع تولید و سایر گروه های کاری) با حضور استاندار محترم و مسئولین استانداری تشکیل شده است. در این جلسات ۱۴۳۸ پرونده رسیدگی و ۱۷۰۷ مصوبه صادر گردیده است. ۸۲۱ مصوبه اقدام و مابقی در دست اقدام می باشد. ۴۸ درصد مصوبات اجرایی شده است.

جدول ۴-۱۴. عملکرد تسهیلات در سال ۱۳۹۹

مبلغ (میلیارد ریال)		وضعیت	محل منابع	سال	نوع تسهیلات
مبلغ	تعداد				
۴.۳۲۱	۹۵	مصوبه	منابع داخلی بانک‌ها	۱۳۹۸	رونق تولید
۲۱۱/۵	۸	پرداخت			
۱۱.۴۸۶	۱۸۸	مصوبه			
۱.۴۵۱	۳۱	پرداخت			
۱.۰۸۵	۳۳	مصوبه	منابع داخلی بانک‌ها	۱۳۹۸	بازسازی و نوسازی
۲۰۳/۴	۱۵	پرداخت			
۱.۶۷۰	۲۵	مصوبه			
۱۰۰	۳	پرداخت			
۱۱.۶۸۵	۱۲۹	مصوبه	۵۰٪ صندوق توسعه ملی	۱۳۹۸	برنامه تولید و اشتغال
۰	۰	پرداخت			
۵.۲۰۳	۱۶۳	مصوبه			
۴.۷۴۵	۷۵	پرداخت			

مهمترین چالش‌های اقتصادی استان:

- کمبود آب برای توسعه صنایع استان و الگوی نامناسب مصرف در بخش کشاورزی
- کمبود زمین با کاربری صنعتی
- کمبود زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه بخش (برق، گاز، راه، و ...)
- هزینه بالای شبکه توزیع در سبد مصرف خانوار
- عدم تمایل بانک‌ها جهت پرداخت تسهیلات سرمایه ثابت و بازسازی و نوسازی واحدها
- مشکلات تامین ارز ناشی از تحریم‌ها
- محدودیت‌های ناشی از شیوع کرونا
- محدودیت‌های تامین ماده اولیه واحدهای صنعتی
- تعطیلی اجباری ناشی از قطع آب و برق در فصول گرم و سرد سال

۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان:

بخش صنعت با افزایش سهم در اشتغال استان از ۳۳.۹٪ در سال ۱۳۹۸ به ۳۴.۹٪ در سال ۱۳۹۹ و کسب رتبه سوم سرمایه‌گذاری پروانه‌های بهره‌برداری حدود ۱۵.۵٪ سهم در تولید ناخالص داخلی استان دارد. شیوع کرونا در یک سال اخیر بسیاری از بخش‌های اقتصادی استان را تحت تاثیر قرار داد اما صنعت استان به لحاظ سهم بالای صنایع کوچک و متوسط توانست علیرغم همه فشارها سهم خود را در تولید استان افزایش دهد. بررسی روند صدور مجوزهای سرمایه‌گذاری در سال‌های اخیر نمایانگر افزایش سرمایه‌گذاری در بخش صنعت می‌باشد. بررسی وضعیت موجود نشان می‌دهد که میزان سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۹۸ به سبب بهره‌برداری از طرح‌های بزرگ فولادی و شیشه در استان به بالاترین حد خود رسیده است.

به نظر می‌رسد با توجه به تحریم‌های پیش آمده پیش‌بینی واقع بینانه متکی به راه‌اندازی طرح‌های نیمه تمام بالای ۶۰٪ و طرح‌های ۶۰-۴۰٪ پیشرفت فیزیکی در سال ۱۴۰۰ می‌باشد که سرمایه‌گذاری حدوداً (۴۰۰۰ میلیارد تومان) ایجاد خواهد کرد. با توجه به مطالب مطرح شده توسعه بخش صنعت نیازمند اجرایی شدن موارد ذیل می‌باشد:

- ۱- تامین زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه بخش (شامل زمین، آب، برق، گاز و راه و ...): کمبود زمین برای استقرار واحدهای صنعتی به یکی از چالش‌های تولید در خراسان رضوی تبدیل شده است. عدم وجود زمین مناسب برای واگذاری به واحدهای تولیدی، افزایش هزینه چند برابری تامین آب واحدهای صنعتی و تامین انرژی به ویژه در فصل زمستان برای واحدهای بزرگ صنعتی (فولاد و سیمان)
 - ۲- بازتعریف مجدد برنامه‌های حمایتی دولت در مناطق محروم و کمتر توسعه یافته بر اساس اصل ۲۱ قانون اساسی و قانون الزام دولت برای جبران عقب ماندگی‌های استانها و مناطقی که شاخص‌های توسعه آنها زیر شاخص میانگین کشور می‌باشد.
 - ۳- رایزنی با بانکها در سطح ملی جهت ارائه تسهیلات کم بهره و بلندمدت با کاهش ضوابط جهت بهره‌مندی صاحبان سرمایه و صنایع در مناطق کم برخوردار.
 - ۴- تدوین برنامه تخصصی شدن شهرک‌ها و نواحی صنعتی در مناطق محروم با توجه به سندهای توسعه شهرستانی
 - ۵- معافیت‌های بیمه کارگری برای صاحبان سرمایه و صنایع در مناطق محروم
 - ۶- اصلاح قوانین و دستورالعمل‌های شناسایی شده مخل تولید که به مراجع ذی‌ربط مکرراً اعلام شده است.
 - ۷- حذف معافیت مالیاتی صادرات مواد اولیه خام از کشور در حوزه صنعتی، معدنی یا صنایع معدنی برای رونق فرآوری مواد اولیه و ایجاد ارزش افزوده.
 - ۸- تدوین برنامه الزامات تحقق هر چه بیشتر سهم تخصیص یافته برای مناطق محروم از محل درآمد حاصل از دو درصد صادرات نفت خام و گاز طبیعی در امور زیربنایی و عمرانی و نیز معافیت از حقوق و عوارض دولتی (موضوع ماده ۵۰ قانون برنامه سوم توسعه) و معافیت مالیاتی (موضوع ماده ۹۰) اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم) و تسهیلات از محل صندوق توسعه ملی
- در مجموع روند سرمایه‌گذاری در پیوندی عمیق با رویدادهای سیاسی و اقتصادی در سطح کلان است و درصد اندکی

از ان معطوف به مناطق خاص می‌گردد. تا جایی که صاحبان صنایع شرایط مساعد کسب و کار و امنیت اقتصادی را پیش نیاز امنیت سرمایه و بازگشت آن تلقی می‌کنند. بنابراین در صورتی که امنیت اقتصادی و بهبود محیط کسب و کار در کشور با کاهش میزان ضوابط و بخشنامه‌ها در قالب بودجه‌های سنواتی همراه باشد، آن وقت ارائه مشوق‌ها مانند کاهش قیمت زمین و معافیت‌های مالیاتی و سایر تخفیفات و مشوق‌ها جنبه عملیاتی پیدا خواهد کرد.

فصل پنجم: ساختمان و مسکن استان

خلاصه فصل :

در این فصل با بررسی سیاست‌های اقتصادی بخش مسکن و تغییرات سالانه قیمت یک متر مربع زمین و زیربنای واحد مسکونی در شهر مشهد و استان، بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش مسکن، عوامل مؤثر بر طرف عرضه و تقاضای مسکن، نقش بخش ساختمان در ارزش افزوده و اشتغالزایی استان به ارائه راهکارهایی جهت کنترل قیمت مسکن و استفاده از مزیت‌های اقتصادی موجود در این بخش می‌پردازیم.

سهم ۳۷ درصدی هزینه مسکن در هزینه‌های خانوارهای شهری استان، سهم حدوداً ۶ درصدی ارزش افزوده بخش مسکن در کل ارزش افزوده استان در سال ۱۳۹۹، کاهش حجم معاملات استان در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به زمستان گذشته، افزایش ۵۱ درصدی اجاره بها برای یک متر مربع واحد مسکونی در شهر مشهد در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل و رشد ۱۷.۵ درصدی مانده تسهیلات بخش مسکن و ساختمان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل از مهمترین نکات مورد بررسی در بخش مسکن و ساختمان استان است.

۵-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان

داشتن مسکن متناسب با نیاز حق هر خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمند ترند بخصوص روستانشینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

مسکن با سهم ۳۷ درصدی در هزینه خانوار در سال ۱۳۹۹ و سهم ۴۰ درصدی در سرمایه گذاری و ۱۲ درصدی در ایجاد اشتغال مستقیم یکی از بخش‌های مهم در تولید استان می‌باشد. نسبت رشد قیمت مسکن به کالاها و خدمات ایران در ۲۰ سال گذشته بیش از ۳ برابر است که آن را در صدر جهان قرار می‌دهد. رشد قیمت حقیقی مسکن ایران در ۲۰ سال گذشته بیش از کانادا و استرالیا و به مراتب بیش از فرانسه، انگلستان، آمریکا و آلمان است. تا پیش از شوکهای ارزی ۹۹-۱۳۹۷ افزایش قیمت حقیقی مسکن ایران در حد انگلستان و فرانسه بود، اما ۶ برابر شدن قیمت ارز موجب افزایش شدید قیمت و در سوی دیگر کاهش قدرت خرید مسکن شده است.

به‌طور کلی می‌توان گفت که وضعیت مسکن به عملکرد سیاست‌های دولت، توانایی مالی و نظام‌های تهیه مسکن وابسته است. تسهیلات و وام‌های رهنی، مالیات بر نقل و انتقال واحدهای مسکونی، تغییر در نرخ مالیات بر ساخت و ساز، واگذاری زمین، کنترل اجاره و ... ابزارهایی هستند که از این طریق دولت می‌تواند بر بازار مسکن اثرگذار باشد. نقش بخش مسکن در تاثیرپذیری و اثرگذاری بر سایر بخش‌های اقتصادی غیرقابل انکار است. اعم از فعالیت‌های اقتصادی که زیرساخت‌ها و بستر مناسب را برای عرضه مسکن فراهم می‌کنند، تا تقاضای مسکن که موجب تحرک اقتصادی در بخش‌های دیگر می‌شود. بنابراین دولت می‌تواند با مداخله مؤثر در بازاری که اهرم‌های استراتژیک بازار مسکن هستند و سیاست‌گذاری‌های مناسب مربوط به این بخش به کنترل این بازار بپردازد.

در فاصله سال‌های ۹۰ تا ۹۵ درصد خانوارهای مستاجر از ۲۶.۶ به ۳۰.۷ رسیده و اکنون صحبت از آمار ۴۰ درصدی مستاجران است. افزایش سریع جمعیت مستاجران این علامت را به پژوهشگران می‌دهد که اگر دنبال یکی از مهم‌ترین تاثیرگذارترین عوامل گسترش فقر هستند باید سراغ بخش مسکن و مباحث مرتبط با آن بروند.

۵-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

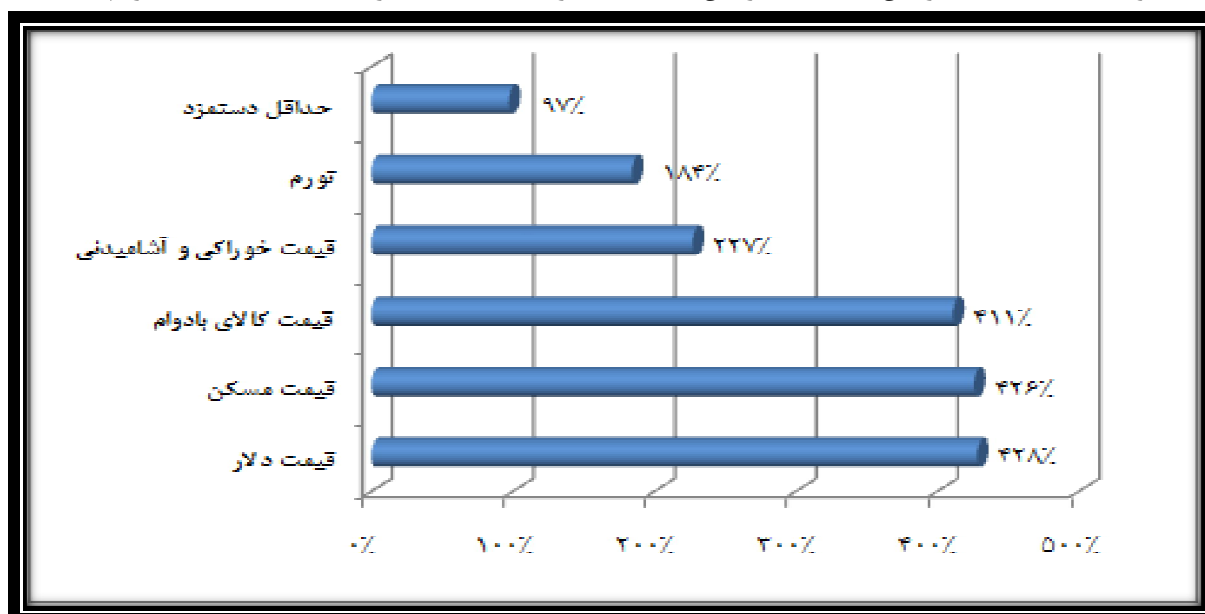
ترکیب هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری نشان می‌دهد که ۲۶٪ آن هزینه‌های خوراکی و دখانی و ۷۴٪ هزینه‌های غیرخوراکی است که ۳۷٪ آن مربوط به مسکن، سوخت و روشنایی است. در سال ۱۳۹۸، مسکن سوخت و روشنایی سهم ۳۶٪ در هزینه خانوار شهری داشته است. در خانوارهای روستایی هزینه مسکن در سال ۱۳۹۸، ۱۸٪ بوده که به ۱۹٪ در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است.

افزایش قیمت مسکن در سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و به تبع آن افزایش اجاره‌بها و افزایش سهم هزینه مسکن در هزینه‌های غیرخوراکی خانوارهای شهری موجب کاستن از سایر هزینه‌های خانوار جهت تامین هزینه مسکن و در نهایت کاهش سطح رفاه و سلامت خانوار شده است که در صورتی که برای رفع آن اقدامی صورت نگیرد اثرات زیان‌بار بر سلامت جسم و روان افراد جامعه خواهد گذاشت.

مهمترین عوامل مؤثر بر قیمت مسکن در بازار:

- عوامل قیمتی مؤثر در هزینه‌های ساخت و ساز شامل بهای مصالح، قیمت زمین، دستمزد کارگران، نرخ خدمات ساختمانی و نرخ سود بانکی و عوامل غیر قیمتی مؤثر بر هزینه‌های ساخت و ساز شامل انباشت سرمایه با توجه به محدودیت زمین و سایر عوامل، عرضه ناچیز زمین در کلان شهرها سبب افزایش تراکم، افزایش قیمت و کوچک‌تر شدن واحدهای مسکونی، تدوین نظام مالیات در حوزه مسکن، و سیاست‌های محرک دولت که به دلیل زمان‌بر بودن فرآیند ساخت مسکن اثرات آن در بلند مدت مشخص می‌شود.
- درآمد سرانه خانوارها، ازدواج، قیمت زمین، نرخ تورم، تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش مسکن، بازدهی بازارهای جایگزین (بازار سهام، ارز، طلا و ...)، مالیات برنقل و انتقال املاک و ... از مهمترین عوامل اثرگذار بر تقاضای مسکن می‌باشند.

نمودار ۵-۱ - مقایسه افزایش قیمت‌ها و افزایش حداقل دستمزد در سه سال اخیر (از آغاز دوره جدید تحریم‌ها)

افزایش ۴۲۶ درصدی قیمت مسکن در مقابل رشد ۹۷ درصدی حداقل دستمزد موجب رسیدن شاخص قدرت خرید مسکن در سال ۱۳۹۹ به پایین‌ترین میزان خود شده است. دو شوک پیاپی ارز در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ و کاهش تاریخی قدرت ریال و به تبع آن صعود قیمت مسکن و در همین حال سرکوب دستمزدها و رکود شدید اقتصادی موجب گردید تا قدرت خرید مسکن به شدت کاهش یابد. نظر به نبود تقاضای واقعی برای مسکن و به تبع آن رکود بازار، در مقابل افزایش تدریجی دستمزدها و درآمدها موجب خواهد شد تا قدرت خرید مسکن کمی بالا رود که البته به سطح گذشته نخواهد رسید.

جدول ۵-۱- برآورد جمعیت استان و تعداد خانوار برای سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۶

شرح / سال	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
پیش‌بینی جمعیت (هزار نفر)	۶,۵۵۶	۶,۶۵۶	۶,۷۳۹	۶,۸۱۶	۶,۸۸۹
پیش‌بینی خانوار	۱,۹۸۲	۲,۰۲۲	۲,۰۵۸	۲,۰۹۲	۲,۱۲۵

ماخذ: پیش‌بینی جمعیت استانها از ۱۳۹۶ تا ۱۴۱۵ - مرکز آمار ایران

بر اساس برآوردهایی که از جمعیت استان صورت گرفته تا پایان سال ۱۳۹۹، جمعیت استان ۶,۸۱۶ هزار نفر با ۲,۰۹۲ خانوار خواهد بود که از این میان ۱,۵۶۰ خانوار شهری (۷۴.۵ درصد) و ۵۳۲ خانوار روستایی خواهند بود. طبق آمار نرخ رشد جمعیت برای سال ۱۳۹۹ در استان ۱.۱ درصد برآورد شده است که بالاتر از میانگین کشوری (کمتر از ۱ درصد) قرار دارد.

بر اساس آمارهای رسمی و به دنبال کاهش شدید آمار تولدها، هم اکنون «نرخ باروری» (فرزندانی که هر زن در طول دوران بالقوه باروری خود به دنیا می‌آورد) در کشور به حدود ۲.۱ نفر کاهش یافته که از حد جانشینی (سطح جایگزینی) کمتر است. نرخ جانشینی جمعیت میزان کلی باروری است که منجر به جبران جمعیت در گذشته با جمعیت جدید می‌شود. این موضوع منجر به تاثیر بر ساختار کلی جمعیت شده و روند سالمندی جمعیت را در سال‌های آینده تسریع می‌کند. نرخ استاندارد جانشینی به‌طور متوسط ۲.۵ فرزند در ازای هر زن و شوهر است.

گروهی از کارشناسان معتقدند که افزایش شدید قیمت مسکن در مقاطع زمانی مختلف نرخ باروری را تحت تاثیر قرار داده و در واقع ارتباط مستقیم و معناداری بین افزایش قیمت مسکن و نرخ باروری وجود دارد. رابطه افزایش قیمت مسکن و کاهش زاد و ولد رابطه‌ای است که در شهرهای بزرگ و کلان شهرها عینیت بیشتری می‌یابد.

به سیاست‌گذاران حوزه مسکن توصیه شده با توجه به آنکه معیشت اکثر مردم روستا از طریق کشاورزی، دامداری و دامپروری است و از طرفی والدین روستایی برای کمک و بیمه پیری نیاز به فرزندان بیشتری دارند لازم است با کنترل صحیح عوامل طرف عرضه و تقاضای مسکن، موجبات کاهش قیمت مسکن در مناطق روستایی و به دنبال آن افزایش باروری در این مناطق برای رونق بخشیدن به فعالیت‌های کشاورزی، دامپروری و افزایش تولید فراهم شود.

۳-۵. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

۱۷ ارزش افزوده بخش ساختمان

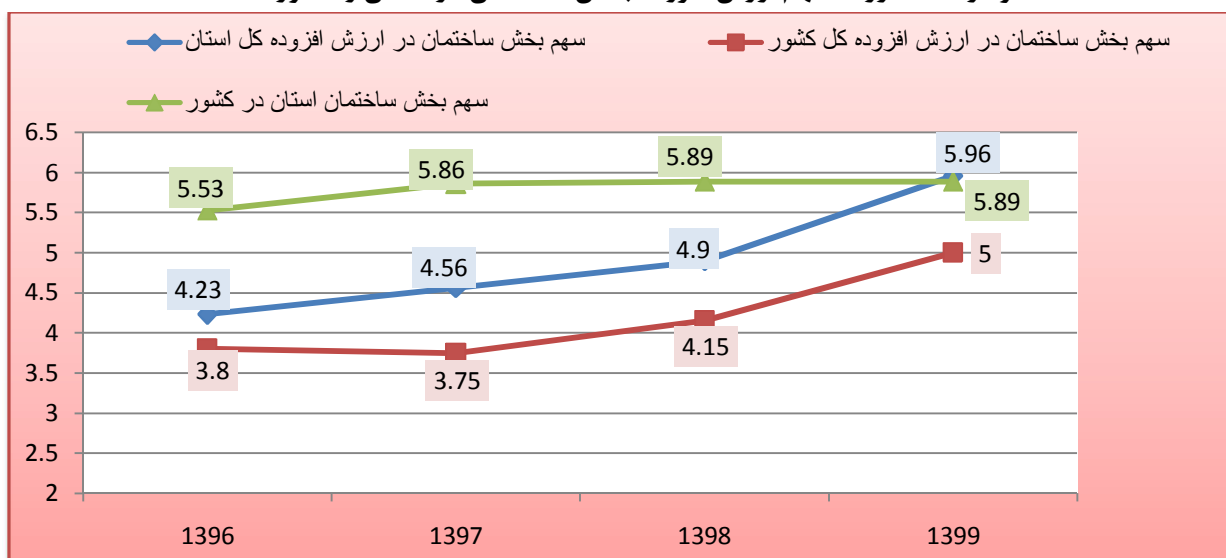
جدول ۵-۲- ارزش افزوده بخش ساختمان در استان و کشور

شرح / سال	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
استان (میلیون ریال)	ارزش افزوده بخش ساختمان	۳۷,۹۷۶,۹۶۱	۵۶,۷۸۴,۹۶۶	۸۳,۸۶۵,۰۷۳
	ارزش افزوده کل	۸۹۶,۷۵۴,۲۸۵	۱,۲۴۳,۰۶۹,۵۰۳	۱,۷۰۷,۷۸۴,۲۷۲
	سهم بخش ساختمان در ارزش افزوده کل	۴.۲۳	۴.۵۶	۴.۹
کشور (میلیون ریال)	ارزش افزوده بخش ساختمان	۶۸۵,۹۰۰,۷۰۲	۹۶۷,۵۵۷,۸۹۳	۱,۴۲۳,۳۳۶,۳۳۰
	ارزش افزوده کل	۱۷,۹۷۱,۸۷۱,۱۵۳	۲۵,۸۲۹,۷۱۲,۴۲۶	۳۴,۲۵۵,۰۰۹,۴۸۰
	سهم بخش ساختمان در ارزش افزوده کل	۳.۸	۳.۷۵	۴.۱۵
سهم بخش ساختمان استان در کشور	۵.۵۳	۵.۸۶	۵.۸۹	۵.۸۹

ماخذ: حسابهای ملی - منطقه ای مرکز آمار ایران

سهم بخش ساختمان در ارزش افزوده کل استان از ۴.۲۳٪ در سال ۹۶ به حدود ۶٪ در سال ۱۳۹۹ رسیده است. این رشد می‌تواند ناشی از افزایش ساخت و ساز و افزایش تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در سالهای اخیر باشد.

نمودار ۵-۲- روند سهم ارزش افزوده بخش ساختمان در استان و کشور

بخش ساختمان علاوه بر سهمی که در محصول ناخالص داخلی استان دارد در صورت رونق می‌تواند سهم عمده‌ای در اشتغالزایی استان نیز ایفا نماید.

بخش ساختمان کشور با ارزش ۲,۵۲۱,۱۷۰,۱۰۹ میلیون ریال، سهم ۵ درصدی در تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۹ داشته است. از مجموع ارزش افزوده ایجاد شده بخش ساختمان در کشور (۵۰,۳۱۴,۲۰۹,۵۰۶ میلیون ریال) ۵.۹ درصد آن متعلق به استان خراسان رضوی می‌باشد.

همانطور که آمار نشان می‌دهد سهم بخش ساختمان در ارزش افزوده استان با یک روند صعودی از ۴.۲۳٪ در سال ۱۳۹۶ به ۵.۹۶٪ در سال ۱۳۹۹ رسیده است و این اتفاق در کشور هم بصورت مشابه روی داده است. ضمن اینکه ارزش افزوده بخش ساختمان استان در کشور نیز با افزایش سهم از ۵.۵۳٪ در سال ۱۳۹۶ به ۵.۸۹٪ در سال ۱۳۹۹ رسیده است. آمار نشان می‌دهد که بخش ساختمان در استان سهم بیشتری نسبت به کشور دارد.

✓ پروانه‌های ساختمانی صادره برحسب نوع پروانه و بخش متقاضی

جدول ۵-۳- آمار پروانه و پایان کار صادره مسکونی در شهر مشهد در سال ۱۳۹۹ و مقایسه با سال قبل

شرح	سال	۱۳۹۹	۱۳۹۸	درصد تغییر
تعداد پروانه		۷,۷۰۳	۵,۹۳۲	۲۹.۸
تعداد پایان کار بهره‌برداری		۵,۴۸۹	۶,۸۴۰	-۱۹.۷۵

ماخذ: اداره آمار شهرداری مشهد زمستان ۱۴۰۰

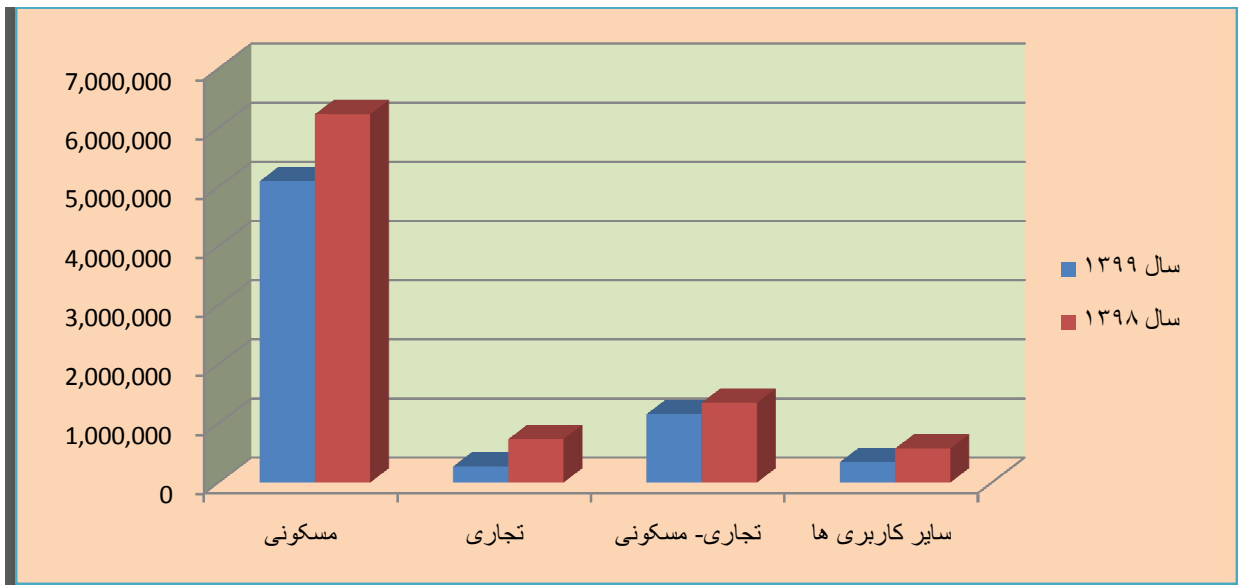
بنا بر آمار اعلام شده از سوی شهرداری مشهد تعداد پروانه‌های صادر شده در شهر مشهد در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل حدود ۳۰ درصد افزایش داشته اما به دلیل کمبود نقدینگی ناشی از افزایش قیمت مصالح ساختمانی و افزایش هزینه ساخت مسکن دوره تکمیل و ساخت طولانی و روند صدور پایان کار حدود ۲۰ درصد کاهش داشته است.

جدول ۵-۴- پایان کار صادره به تفکیک نوع در شهر مشهد در سال ۱۳۹۹ و مقایسه با سال قبل

پایان کار ساختمانی صادر شده بر حسب مساحت زیربنا (مترمربع)				
سال	مسکونی	تجاری	تجاری- مسکونی	سایر کاربری ها
۱۳۹۹	۵,۰۹۷,۷۶۷	۲۷۱,۹۹۱	۱,۱۵۵,۶۵۳	۳۴۴,۴۶۶
۱۳۹۸	۶,۲۳۱,۰۴۰	۷۳۴,۷۶۸	۱,۳۵۰,۶۸۲	۵۷۵,۱۶۱
درصد تغییر	-۱۸.۲	-۶۳	-۱۴.۴	-۴۰

ماخذ: اداره آمار شهرداری مشهد زمستان ۱۴۰۰- استان خراسان رضوی

نمودار ۵-۳- مساحت پایانکار ساختمانی صادر شده به تفکیک نوع در شهر مشهد (متر مربع)

مساحت پایانکارهای صادره در بخش مسکونی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال گذشته ۱۸٪، در بخش تجاری ۶۳٪ و سایر کاربری ها ۴۰٪ کاهش داشته است.

جدول ۵-۵- تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری‌ها بر حسب نوع پروانه، بخش متقاضی

۱۳۹۸		۱۳۹۹		شرح / سال
پروانه افزایش بنا	پروانه احداث ساختمانی	پروانه افزایش بنا	پروانه احداث ساختمانی	
۱,۷۲۷	۲۹,۶۳۰	۲,۲۶۲	۱۳,۷۳۸	خراسان رضوی

ماخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۵-۶- تعداد واحد مسکونی تعیین شده در پروانه‌های ساختمانی صادر شده

بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی در نقاط شهری استان

افزایش بنا				احداث بنا				احداث و افزایش بنا	سال
دولتی	تعاونی	خصوصی	جمع	دولتی	تعاونی	خصوصی	جمع		
۲	۰	۱,۷۲۵	۱,۷۲۷	۱۴۷	۱۵	۲۹,۴۶۸	۲۹,۶۳۰	۳۱,۳۵۷	۱۳۹۸
۱۶	۵	۲,۲۴۱	۲,۲۶۲	۲۵۴	۴۶	۱۳,۴۳۸	۱۳,۷۳۸	۱۶,۰۰۰	۱۳۹۹

ماخذ: سالنامه آماری استان خراسان رضوی ۱۳۹۹

۵-۳-۱. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

✓ شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی و غیر شخصی

بررسی آماری تحولات بازار مسکن در سال‌های اخیر نشان می‌دهد بازار مسکن در سال ۹۹، یک تورم بی‌سابقه را تجربه کرده است. کاهش بیش از ۵۰ درصدی حجم معاملات در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به زمستان گذشته در شهر مشهد و به تبع آن در کل استان، هم زمان با تورم حدوداً ۱۰۰ درصدی علامت دیگر جهش بازار مسکن بود. بر اساس اطلاعات بنگاه‌های ملکی شهر مشهد (جدول ۵-۷) میانگین قیمت یک متر مربع زیربنا در شهر مشهد در سال ۹۹ معادل ۶

میلیون و ۳۹۲ هزار تومان بوده که نسبت به سال ۹۸، بیش از ۸۰ درصد رشد کرده است. رخدادی که وضعیت بازار مسکن در یک سال ۹۹ را بی سابقه نشان می دهد .

۷- قیمت فروش یک متر زمین و زیر بنا

جدول ۵-۷- متوسط قیمت یک متر مربع زمین و زیربنا در بنگاه های ملکی شهر مشهد- سالانه

سال	متوسط قیمت یک متر مربع زمین ساختمانهای مسکونی کلنگی (هزار ریال)	متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی (هزار ریال)
۱۳۹۷	۵,۱۱۴	۱۷,۳۴۱
۱۳۹۸	۸,۸۴۷	۳۱,۱۱۱
۱۳۹۹	۱۷,۷۹۷	۶۳,۹۲۹

ماخذ : سالنامه آماری استان ۱۳۹۹

جدول ۵-۸- متوسط قیمت فروش یک متر مربع زیربنای مسکونی در نقاط شهری استان- هزار ریال

شرح	زمستان ۱۳۹۹			درصد تغییر نسبت به پاییز ۱۳۹۹		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۸	
	حداقل	حداکثر	متوسط	قیمت	تعداد معاملات	قیمت	تعداد معاملات
خراسان رضوی	۲,۹۲۹	۳۲۴,۴۴۳	۷۲,۸۱۸	۲۱/۲	-۱۰	۱۳۷/۶	-۴۱/۷
مشهد	۵,۸۵۴	۳۲۴,۴۴۳	۹۵,۰۸۹	۳۰/۲	-۲۲/۷	۱۳۱/۶	-۵۰/۱

ماخذ: اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور زمستان ۱۳۹۹- مرکز آمار ایران

کاهش ۴۲ درصدی تعداد معاملات استان در مقابل افزایش ۱۳۸ درصدی در قیمت مسکن در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به زمستان قبل نشان دهنده تورم همراه با رکود و افت تقاضای واقعی به دلیل کاهش قدرت خرید در بازار مسکن می باشد.

جدول ۵-۹- متوسط قیمت فروش یک متر مربع زمین و یا زمین ساختمان کلنگی در نقاط شهری استان- هزار ریال

شرح	زمستان ۱۳۹۹			درصد تغییر نسبت به پاییز ۱۳۹۹		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۸	
	حداقل	حداکثر	متوسط	قیمت	تعداد معاملات	قیمت	تعداد معاملات
خراسان رضوی	۲,۰۰۰	۱۴۵,۴۱۵	۲۰,۱۷۳	۶/۴	۳۰/۴	۱۰۴/۷	۳/۸
مشهد	۳,۵۰۰	۱۴۵,۴۱۵	۲۴,۲۸۱	۲۴	۱۸/۳	۹۴/۳	-۳۹/۱

ماخذ: اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور زمستان ۱۳۹۹- مرکز آمار ایران

در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل قبل (پاییز ۱۳۹۹) تغییرات قیمتی کم، اما رشد ۳۰ درصدی در تعداد معاملات زمین مشهود است که نشان دهنده افزایش معاملات در سه ماهه پایان سال می باشد. اما نسبت به زمستان سال قبل تعداد معاملات در زمین در استان تغییر چندانی نداشته و در مقابل قیمت زمین با افزایش حدودا ۱۰۵ درصدی همراه بوده است.

✓ مبلغ اجاره ماهانه به اضافه سه درصد ودیعه

جدول ۵-۱۰- متوسط اجاره بهای ماهانه در قراردادهای منعقد شده بین موجر و مستاجر

در بنگاه‌های ملکی به ازای یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی در شهر مشهد

سال	اجاره بها (ریال)	درصد تغییر
۱۳۹۶	۷۳,۶۷۰	۱۱/۴
۱۳۹۷	۸۷,۷۴۸	۱۹
۱۳۹۸	۱۰۸,۷۴۴	۲۴
۱۳۹۹	۱۶۴,۶۸۵	۵۱/۴

ماخذ: سالنامه آماری استان خراسان رضوی ۱۳۹۹

*مبلغ ودیعه در اجاره بها منظور شده است.

جدول ۵-۱۱- متوسط اجاره بهای ماهانه بعلاوه ۳٪ ودیعه پرداختی

به ازای یک متر مربع زیربنای مسکونی (ریال)

شرح	زمستان ۱۳۹۹			درصد تغییر نسبت به پاییز ۱۳۹۹		درصد تغییر نسبت به زمستان ۱۳۹۸	
	حداقل	حداکثر	متوسط	قیمت	تعداد معاملات	قیمت	تعداد معاملات
خراسان رضوی	۹,۱۵۷	۷۴۹,۸۲۸	۱۷۴,۶۲۱	۱۸/۲	-۴۶/۹	۶۵/۲	۳۶۱
مشهد	۹,۵۸۳	۷۴۹,۸۲۸	۲۱۳,۱۵۲	۱۸/۸	-۴۷/۷	۶۴	۲۹۰/۳

ماخذ: اطلاعات قیمت و اجاره مسکن در نقاط شهری کشور زمستان ۱۳۹۹- مرکز آمار ایران

بررسی اطلاعات متوسط اجاره بها در شهر مشهد نشان دهنده افزایش ۶۴ درصدی در قیمت و افزایش بیش از ۲۹۰ درصدی در تعداد معاملات در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل می‌باشد. افزایش تعداد معاملات می‌تواند ناشی از افزایش قابل ملاحظه اجاره بها و به دنبال آن افزایش جابجایی‌ها و بالا بردن حجم معاملات در بخش اجاره باشد.

۵-۳-۲. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

✓ تسهیلات پرداختی

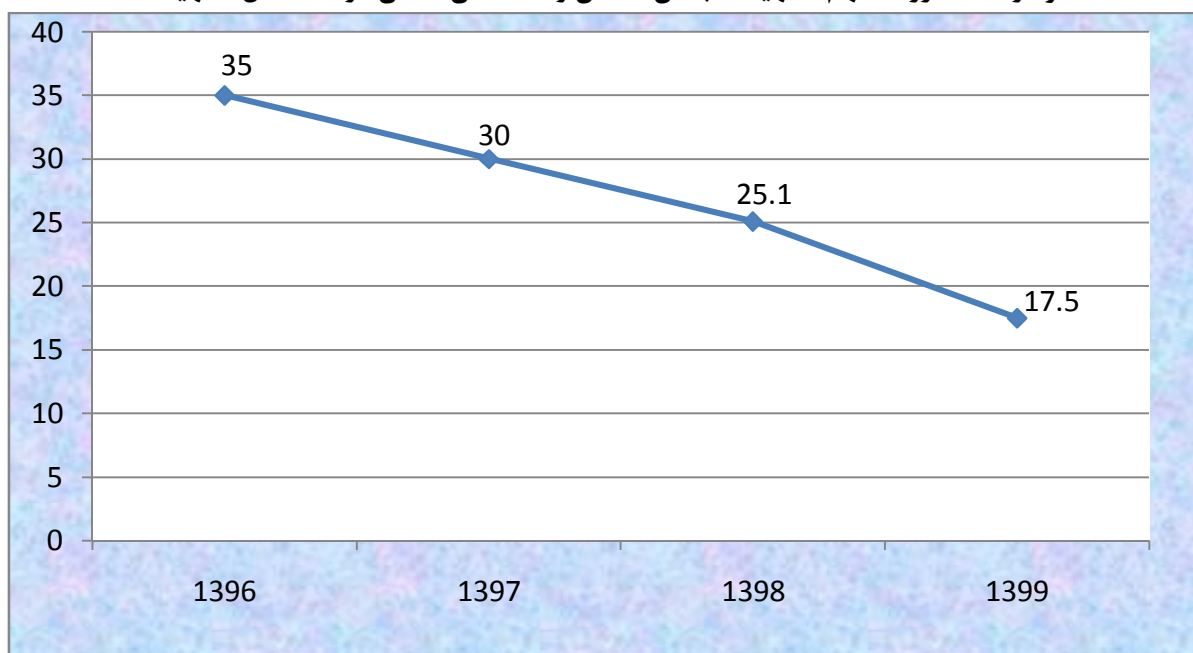
جدول ۵-۱۲- تسهیلات بخش مسکن و ساختمان استان

سال	مانده تسهیلات بخش مسکن (میلیون ریال)	سهم بخش مسکن از کل مانده تسهیلات
۱۳۹۶	۱۳۶,۱۶۸,۸۸۵	٪۳۵
۱۳۹۷	۱۳۹,۶۸۶,۷۷۴	٪۳۰
۱۳۹۸	۱۶۵,۶۶۷,۷۷۴	٪۲۵/۱
۱۳۹۹	۱۷۸,۵۱۶,۲۴۹	٪۱۷/۵

ماخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

رشد ۷.۷ درصدی مانده تسهیلات بخش مسکن در مقابل رشد ۵۲.۷ درصدی کل تسهیلات اعطایی بانک‌های استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل نشان می‌دهد که سهم تسهیلات بخش مسکن در کل تسهیلات اعطایی استان کاهش یافته است. از ۲۵/۱ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۱۷.۵ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است) زیرا با افزایش فزاینده قیمت مسکن، کارایی تسهیلات مسکن جهت تبدیل تقاضای بالقوه به بالفعل کم شده است. (کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان)

نمودار ۵-۴ - روند سهم تسهیلات بخش مسکن و ساختمان استان در مانده کل تسهیلات

جدول ۵-۱۳ - آخرین وضعیت پرداخت تسهیلات بافت فرسوده (بانک مسکن خراسان رضوی)

بافت ناکارآمد			سال پرداخت
تعداد (فقره)	درصد تغییرات	مبلغ (میلیون ریال)	
۸	-	۲,۹۰۰	۱۳۹۴
۱۹۰	٪۲۹۲۸	۸۷,۸۲۹	۱۳۹۵
۱,۴۱۴	٪۶۹۱	۶۹۵,۱۰۰	۱۳۹۶
۱۳۱	٪-۹۲	۵۴,۷۹۰	۱۳۹۷
۸۶۸	٪۱۳۶۹	۸۰۴,۷۰۰	۱۳۹۸
۴۸۶	٪-۱۳	۶۹۷,۷۹۵	۱۳۹۹

ماخذ: اداره کل راه و شهرسازی خراسان رضوی

بیشترین تسهیلات بافت فرسوده توسط بانک مسکن در سال ۱۳۹۸ اعطا شده است. در طرح اقدام ملی مسکن یکی از اقدامات دولت ارائه تسهیلات در بافت‌های فرسوده شهری است که با توجه به استقبال از تسهیلات و تخفیفات موجود در این بخش اختصاص سه هزار فقره تسهیلات جدید برای این استان به وزارت راه و شهرسازی ارائه شده است.

۵-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن

از یک سو اولویت و اهمیت مسئله مسکن توسط متولیان امر نادیده گرفته شده و تعهد دولت برای خانه‌دار کردن مردم بر اساس اصل ۳۱ قانون اساسی کمرنگ شده و از سوی دیگر کم‌توجهی متولیان امر به ابعاد دشواری مسکن و نقش بسیار مخرب هجوم نقدینگی سوداگر به این بخش موجب شده با افزایش سرسام‌آور قیمت و اجاره مسکن، زندگی برای بخش مهمی از جمعیت کشور روی تلخ خود را نشان بدهد. به این ترتیب طی سالیان گذشته با هر جهش قیمتی که در بخش مسکن رخ داده، تعداد قابل‌توجهی از خانوارها ناگزیر از اسباب‌کشی به زیر خط فقر شده‌اند.

افزایش قیمت مسکن پیامدهای سخت و ناگواری هم برای اقتصاد و مردم و هم برای بخش مسکن در سالهای آینده خواهد داشت:

- ۱- رشد بالای اجاره خانه و به تبع آن نرخ تورم بالا و فشارهای اقتصادی اجتماعی به اجاره‌نشینان و به‌ویژه در تهران و شهرهای بزرگ
- ۲- رکود شدید در بخش مسکن و بخش‌های وابسته به آن
- ۳- کاهش سرمایه‌گذاری در مسکن
- ۴- افزایش نرخ بیکاری
- ۵- کاهش نرخ رشد اقتصاد

- اولین ابزار افزایش سود بانکی است که گزینه‌ای برای در امان نگه‌داشتن بازار مسکن از تورم است و دومین ابزار که توسط سیاست‌گذار بخش مسکن باید پیگیری شود افزایش هزینه‌های سفته‌بازی و سرمایه‌گذاری در این بازار از طریق ابزار مالیاتی است.

- اجرای طرح "ساخت مسکن با زمین‌های ۹۹ ساله"، هزینه‌های مربوط به تامین زمین را به حداقل می‌رساند و با اتخاذ این رویکرد می‌توان حداقل ۳۰ تا ۴۰ درصد از هزینه‌های ساخت مسکن را کاهش داد و برای این موضوع نیز راهکارهایی وجود دارد. سرمایه راکد مسکن در قالب اراضی خالی به نوعی آسیب برای این حوزه تبدیل شده و می‌تواند محرکی برای سوداگران باشد و چرخش مالی خامی را برای ایجاد تورم در اقتصاد کشور ایجاد کند، برای کنترل این سرمایه راکد باید همه دستگاه‌های اجرایی وارد عمل شده و همه املاک و اراضی خالی و فاقد استفاده در حریم و محدوده شهرها شناسایی شده و دستگاه‌های اجرایی مسؤول در این زمینه به تکالیف قانونی و اخلاقی خود عمل کنند. بافتهای فرسوده بهترین گزینه برای ساخت واحدهای مسکونی جدید است زیرا می‌توان از اراضی این بافتهای بهترین استفاده را برای ساخت حداکثر واحدهای مسکونی کرد و برخی از این بافت فرسوده در حاشیه شهرها قرار دارند که واحدهای مسکونی کم دوام در آن قرار دارند لذا اجرای طرح مزبور می‌تواند بهترین فرصت برای بازسازی این خانه‌های کم دوام باشد.

- کنترل قیمت مصالح ساختمانی به عنوان دومین مؤلفه تاثیرگذار در هزینه مسکن پس از هزینه زمین.
- این استان ظرفیت بالایی برای اشتغالزایی از طریق بخش مسکن دارد لذا باید تلاش کرد مسکن را از سبد سرمایه‌گذاری خانوارها خارج کرد و دغدغه دهکهای پایین را برای تامین مسکن مورد نیاز برطرف نمود تا با توسعه ساخت و ساز، نرخ اشتغال نیز افزایش یابد.

- برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری حوزه مسکن جز در چارچوب ساختارهای اقتصادی و توجه به شرایط کلان اقتصادی امکان‌پذیر نیست و بدون شک نگرش و سیاست‌گذاری تک بعدی به مقوله مسکن آثار سوء بر این حوزه خواهد داشت. توجه به سیاست‌های مدیریت شهری، سیاست‌های دولت محلی و نظام شهرسازی، اجزای در هم تنیده در اقتصاد مسکن بوده و راهکار کاهش و کنترل فساد سکونتی موجود در کلان شهرها جزء در سایه برنامه‌ریزی جامع و همه جانبه فراهم نمی‌آید.
- حرکت به سمت تامین مالی ساختار یافته، چند وجهی و فراگیر و ایجاد نهاد مالی توسعه‌ای در بخش مسکن.
- سیاست‌های مسکن روستایی معطوف به حرکت از کمیت به کیفیت و حفظ هویت معماری روستایی در راستای تامین مسکن معیشت محور، مقاوم، منطبق بر الگوهای بومی و منطقه‌ای با بهره‌گیری از قوانین و مقرراتی که ویژه مسکن روستایی تدوین می‌گردد، مورد تاکید است. نقش دولت در این زمینه باید معطوف به راهنمایی، مدیریت، هدایت و نظارت بر مسکن روستایی باشد.
- لازم است درک شود که اقتصاد کشور در سخت‌ترین شرایط خود قرار دارد و به نظر می‌رسد آنچه در این شرایط و در بخش مسکن مطلوب است راه حل‌های ساختاری و نهادی است. با توجه به رویکردهای مختلف به مقوله مسکن پیدا کردن نقطه تعادل سیاست‌گذاری بسیار با اهمیت و مقوله‌ای پیچیده است. برای دستیابی به سیاست‌گذاری بهینه باید مساله مداخله دولت از حیث سطح و نوع مداخله به درستی تعیین شده و مورد اجماع سیاست‌گذاران قرار گیرد.

فصل ششم: خدمات استان

چکیده:

بخش خدمات از بخش‌های اصلی هر اقتصاد محسوب می‌شود که نقش بسیار مهمی در ایجاد ارزش افزوده و رشد و توسعه اقتصادی دارد. این بخش تسهیل گر فعالیت سایر بخش‌ها محسوب می‌شود. در مسیر توسعه اهمیت بخش خدمات ارتقا یافته و در کشورهای پیشرفته حدود ۷۰ درصد از اقتصاد را شامل می‌شود. بخش خدمات مشتمل بر دوازده زیر بخش و فعالیت اقتصادی شامل: ۱- عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر و وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت ۲- حمل و نقل و انبارداری و پست ۳- فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا ۴- اطلاعات و ارتباطات ۵- فعالیت‌های مالی و بیمه ۶- املاک و مستغلات ۷- فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی ۸- فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی ۹- اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی ۱۰- آموزش ۱۱- فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی ۱۲- فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات در حسابهای منطقه‌ای مورد نظر قرار گرفته است. بر اساس سرفصل راهنمای گزارش سال، در این بخش پس از بیان کلی سیاست‌های اقتصادی و تحولات بخش خدمات با محوریت گردشگری استان، اطلاعات و آمار در خصوص مصرف واسطه و ستانده و ارزش افزوده زیربخش‌های خدمات ارائه می‌شود. ارزش افزوده جاری بخش خدمات در سال ۱۳۹۷ برابر ۱,۵۱۲,۲۵۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۳۴.۷ درصد افزایش یافته است. همچنین در سال ۱۳۹۷ سهم استان از کشور در حدود ۶.۸ درصد می باشد.

۶-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان (با محوریت گردشگری)

در کشورهای توسعه یافته بخش خدمات، بیشترین سهم را در تولید ناخالص داخلی به خود اختصاص می‌دهد و به عنوان نیروی محرکه رشد و ترقی، نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی تلقی می‌شود. استان خراسان رضوی، با دارا بودن کلانشهر مشهد، مزیتها و قابلیت‌های پایداری در بعضی از زیر بخش‌های خدمات بالاخص گردشگری و بازرگانی دارد. برخی از این مزیتها عبارتند از:

- ✓ وجود مرقد مطهر امام رضا (ع) در مشهد مقدس
- ✓ موقعیت مناسب جغرافیایی، وسعت و تنوع طبیعی
- ✓ همجواری با کشورهای ترکمنستان و افغانستان
- ✓ سیستم توانمند حمل و نقل ریلی، هوایی و زمینی
- ✓ برخورداری از بیشترین تعداد تاسیسات گردشگری در بین استانهای کشور
- ✓ وجود جاذبه‌های مختلف در سطح استان به منظور جذب گردشگران با علائق مختلف
- ✓ وجود جاده تاریخی ابریشم و جاده تاریخی مذهبی ولایت در استان
- ✓ زیرساخت قوی آموزشی و پژوهشی در حوزه گردشگری
- ✓ مهمترین حوزه تاثیر گذار باستان شناسی در شرق کشور
- ✓ برخورداری از مفاخر و مشاهیر بزرگ ملی و بین المللی نظیر فردوسی، خیام، عطار

بررسی تحولات در ساختار اقتصادی کشور در سال‌های گذشته نشان از تلاش دولت برای افزایش سهم بخش خصوصی از اقتصاد ملی می‌باشد. به این منظور بایستی از ابزارهای نوین تبلیغاتی برای بهره‌برداری مناسب از ظرفیت‌های ملی و استانی استفاده نمود. برخی از اقدامات مورد توجه عبارتند از:

- تقویت فعالیتهای بازرگانی خارجی مانند بانکداری، بیمه و خدمات مالی در استان
- تقویت نهادها و تشکلهای غیر دولتی فعال در بخش بازرگانی خارجی استان
- تعیین خط مشی‌ها و اولویت بندی برنامه‌های مرتبط با گردشگری
- افزایش ظرفیت حضور گردشگران از طریق بازاریابی و تبلیغات در دو حوزه داخلی و خارجی
- حضور بخش خصوصی در مناطق نمونه گردشگری
- شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری استان
- توجه به گردشگری سلامت
- برنامه ریزی به منظور ایجاد تسهیلات و زمینه‌های مناسب برای برگزاری تورهای تخصصی (ورزشی، بهداشتی، علمی و ...)
- شناخت بازارهای هدف و بررسی روش‌ها و مکانیسم‌های ارتقاء منابع درآمد سازمان از محل صنعت گردشگری داخلی و خارجی

۶-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات با تأکید بر گردشگری

بر اساس گزارش عملکرد اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ تعداد تأسیسات گردشگری اعم از هتل، هتل آپارتمان، مهمانپذیر و اقامتگاه بوم گردی به ۱۰۵۸ واحد رسیده است که نشان دهنده افزایش ۳۹ واحدی می‌باشد. همچنین حدود ۳۰ میلیون گردشگر داخلی و خارجی از این استان بازدید کرده‌اند. تعداد ۲ هتل و ۱ مهمانپذیر و ۳۴ اقامتگاه بومگردی و ۴۲ دفتر مسافرتی در سال ۱۳۹۹ به بهره‌برداری رسیده است. مهمترین تحولات این بخش عبارتند از:

- ✓ ساماندهی محوطه رباط شرف
- ✓ مطالعه و ایجاد پروژه دسترسی به روستای آبگرم به سمت منطقه گردشگری آبگرم کلات و مرکز صنایع دستی تربت حیدریه و زیرساخت گردشگری گل‌مکان
- ✓ بهسازی و تکمیل زیر ساخت مجتمع بین راهی شهرستان قوچان
- ✓ بهسازی و ساماندهی مجموعه گردشگری ادبی بوم گردی ابوالفضل طبسی
- ✓ بهسازی کمپ بوگ گردی جزین
- ✓ عضویت مؤثر در مجامع بین المللی مرتبط با صنعت گردشگری
- ✓ بسته حمایت از گردشگری پایدار و ایجاد زیرساختهای موثر اجرایی
- ✓ تقویت جذب گردشگر خارجی از کشورهای بازار هدف
- ✓ توسعه گردشگری و صنایع دستی روستایی
- ✓ توسعه موسسات صادراتی صنایع دستی

- ✓ حمایت از مجتمع های رفاهی و خدماتی بین راهی
- ✓ حمایت از توسعه کارگاه های بزرگ صنایع دستی با تاکید بر بازاریابی و فروش
- ✓ حمایت از ساخت، بهسازی و مناسب سازی اماکن اقامتی (احداث هتل)
- ✓ راه اندازی مراکز اطلاع رسانی گردشگری در سطح استان
- ✓ ساماندهی و حمایت از ایجاد مناطق نمونه
- ✓ طرح تسهیل فرآیند احداث موزه های خصوصی
- ✓ مدیریت کلان فن آوری اطلاعات و ارتباطات گردشگری مذهبی

۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش خدمات

در این مبحث ابتدا وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات استان پرداخته می شود و سپس مصرف واسطه و ستانده و نسبت مصرف واسطه به ستانده زیر بخش های خدمات استان خراسان رضوی محاسبه و بررسی می شود.

۳-۶-۱. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

بر اساس جدول شماره (۶-۱) ارزش افزوده کل بخش خدمات استان در سال ۱۳۹۷ برابر ۱,۵۱۲,۲۵۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۶ به میزان ۳۴.۷ درصد رشد داشته است. لازم به ذکر است که سهم ارزش افزوده بخش خدمات استان از کل ارزش افزوده بخش خدمات کشور به میزان ۶.۸ درصد می باشد. بیشترین رشد در این بخش را فعالیتهای مالی و بیمه ای با رشد ۱۱۵ درصد نسبت به سال قبل داشته است و کمترین رشد به زیر بخش فعالیتهای اداری و خدمات پشتیبانی با رشد ۱۲.۸ درصد اختصاص دارد. همچنین زیر بخش عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت با ۲۶.۷۶ درصد بالاترین سهم را در ارزش افزوده بخش خدمات استان داراست. همچنین زیر گروه فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا با ۱۲.۳ درصد از ارزش افزوده کشور بالاترین سهم را به خود تخصیص داده است.

جدول شماره (۶-۱): ارزش افزوده زیر بخش های خدمات در استان خراسان رضوی به قیمت های جاری درسالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

شرح فعالیت بخش خدمات	ارزش افزوده (میلیون ریال)		رشد ۹۷ به ۹۶ (%)	سهم هر بخش در سال ۱۳۹۷ (%)	سهم استان از کل کشور در سال ۱۳۹۷ (%)
	۱۳۹۶	۱۳۹۷			
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۱۴۹,۶۱۰,۲۹۷	۲۱۶,۳۰۳,۹۴۱	۴۴.۶	۲۶.۷۶	۷.۴
حمل و نقل و انبارداری و پست	۶۹,۹۵۰,۳۰۹	۹۱,۴۹۹,۶۸۶	۳۰.۸	۱۱.۳۲	۵.۹
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۲۵,۳۲۶,۸۲۰	۳۶,۱۳۹,۰۷۹	۴۲.۷	۴.۴۷	۱۲.۳
اطلاعات و ارتباطات	۳,۲۴۹,۹۶۹	۴,۳۳۱,۰۶۱	۳۳.۳	۰.۵۴	۱.۰
فعالیت های مالی و بیمه	۱۱,۹۶۳,۰۷۷	۲۵,۷۹۵,۶۰۰	۱۱۵.۶	۳.۱۹	۴.۲
املاک و مستغلات	۱۴۹,۳۷۵,۲۰۶	۲۰۴,۹۳۳,۸۱۲	۳۷.۲	۲۵.۳۶	۷.۳
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۱۵,۵۴۵,۳۰۲	۲۰,۰۶۲,۴۵۵	۲۹.۱	۲.۴۸	۸.۶
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۵,۱۹۲,۶۲۵	۵,۸۵۷,۹۵۲	۱۲.۸	۰.۷۲	۶.۶
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی	۵۵,۵۱۶,۸۳۸	۶۷,۶۶۱,۳۹۸	۲۱.۹	۸.۳۷	۶.۲
آموزش	۴۸,۵۴۲,۳۷۱	۵۵,۰۵۲,۳۲۲	۱۳.۴	۶.۸۱	۸.۰
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۴۸,۸۲۰,۲۹۹	۶۱,۲۰۱,۰۲۸	۲۵.۴	۷.۵۷	۶.۱
فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۱۶,۷۸۷,۶۴۸	۱۹,۳۵۶,۶۳۰	۱۵.۳	۲.۴۰	۹.۹
کل بخش خدمات	۱,۰۷۴,۷۸۷,۰۲۸	۱,۵۱۲,۲۵۱,۱۸۹	۳۴.۷	۱۰۰	۶.۸

ماخذ: مرکز آمار ایران

جدول شماره (۶-۲): مصرف واسطه و ستانده رشته فعالیت‌های بخش خدمات استان خراسان رضوی
در سال های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به قیمت‌های جاری (میلیون ریال)

شرح فعالیت بخش خدمات	مصرف واسطه (میلیون ریال)		رشد به ۹۷ به ۹۶ (%)	سهم هر بخش در سال ۹۷ (%)	ستانده (میلیون ریال)		رشد به ۹۷ به ۹۶ (%)	سهم هر بخش در سال ۹۷ (%)
	۱۳۹۶	۱۳۹۷			۱۳۹۶	۱۳۹۷		
عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۱۹۳,۶۲۸,۸۶۸	۲۸۰,۱۶۰,۲۷۹	۴۴.۷	۲۷.۲۵	۴۴,۰۱۸,۵۷۱	۶۳,۸۵۶,۳۳۸	۴۵.۱	۲۹.۰۴
حمل و نقل و انبارداری و پست	۱۰۶,۲۰۳,۸۹۱	۱۴۰,۷۰۱,۷۶۵	۳۲.۵	۱۳.۶۹	۳۶,۲۵۳,۵۸۲	۴۹,۲۰۲,۰۷۸	۳۵.۷	۲۲.۳۸
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۳۵,۷۶۶,۲۶۵	۵۰,۹۰۴,۶۷۶	۴۲.۳	۴.۹۵	۱۰,۴۳۹,۴۴۵	۱۴,۷۶۵,۵۹۷	۴۱.۴	۶.۷۲
اطلاعات و ارتباطات	۷,۶۸۶,۱۴۸	۹,۵۳۱,۰۶۹	۲۴.۰	۰.۹۳	۴,۴۳۶,۱۷۸	۵,۲۰۰,۰۰۸	۱۷.۲	۲.۳۷
فعالیت‌های مالی و بیمه	۱۹,۳۶۸,۲۹۵	۳۵,۵۶۲,۴۹۴	۸۳.۶	۳.۴۶	۷,۴۰۵,۲۱۸	۹,۷۶۶,۸۹۴	۳۱.۹	۴.۴۴
املاک و مستغلات	۱۵۹,۲۰۶,۴۶۸	۲۲۰,۰۰۶,۱۰۵	۳۸.۲	۲۱.۴۰	۹,۸۳۱,۲۶۲	۱۵,۰۷۲,۲۹۳	۵۳.۳	۶.۸۶
فعالیت‌های حرفه ای، علمی و فنی	۱۹,۶۶۱,۰۷۳	۲۵,۱۱۰,۸۲۴	۲۷.۷	۲.۴۴	۴,۱۱۵,۷۷۱	۵,۰۴۸,۳۶۹	۲۲.۷	۲.۳۰
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۸,۰۸۱,۵۹۸	۹,۴۱۲,۷۸۱	۱۶.۵	۰.۹۲	۲,۸۸۸,۹۷۳	۳,۵۵۴,۸۲۹	۲۳.۰	۱.۶۲
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی	۶۹,۷۹۸,۵۹۷	۸۴,۹۱۸,۸۰۴	۲۱.۷	۸.۲۶	۱۴,۲۸۱,۷۵۹	۱۷,۲۵۷,۴۰۶	۲۰.۸	۷.۸۵
آموزش	۵۵,۰۴۴,۵۶۸	۶۲,۲۸۴,۱۶۰	۱۳.۲	۶.۰۶	۶,۵۰۲,۱۹۷	۷,۲۳۱,۸۳۸	۱۱.۲	۳.۲۹
فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۶۵,۶۴۰,۵۸۳	۸۲,۲۰۴,۳۰۵	۲۵.۲	۸.۰۰	۱۶,۸۲۰,۲۸۴	۲۱,۰۰۳,۲۷۷	۲۴.۹	۹.۵۵
فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۲۳,۴۲۸,۲۲۸	۲۷,۲۶۰,۵۵۰	۱۶.۴	۲.۶۵	۶,۶۴۰,۵۸۰	۷,۹۰۳,۹۲۰	۱۹.۰	۳.۵۹
کل بخش خدمات	۷۶۳,۵۱۴,۵۸۱	۱,۰۲۸,۰۵۷,۸۱۲	۳۴.۶	۱۰۰	۱۶۳,۶۳۳,۸۱۹	۲۱۹,۸۶۲,۸۴۶	۳۴.۴	۱۰۰

ماخذ: مرکز آمار ایران

جدول شماره (۳-۶): نسبت مصرف واسطه به ستانده رشته فعالیت‌های بخش خدمات استان خراسان رضوی در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

نسبت مصرف واسطه به ستانده (درصد)			شرح فعالیت بخش خدمات
تفاوت ۹۷ به ۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	
۰.۳	۲۲.۸	۲۲.۷	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۲.۴	۳۵.۰	۳۴.۱	حمل و نقل و انبارداری و پست
-۰.۶	۲۹.۰	۲۹.۲	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
-۵.۵	۵۴.۶	۵۷.۷	اطلاعات و ارتباطات
-۲۸.۲	۲۷.۵	۳۸.۲	فعالیت‌های مالی و بیمه
۱۰.۹	۶.۹	۶.۲	املاک و مستغلات
-۴.۰	۲۰.۱	۲۰.۹	فعالیت‌های حرفه ای، علمی و فنی
۵.۶	۳۷.۸	۳۵.۷	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
-۰.۷	۲۰.۳	۲۰.۵	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
-۱.۷	۱۱.۶	۱۱.۸	آموزش
-۰.۳	۲۵.۶	۲۵.۶	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲.۳	۲۹.۰	۲۸.۳	فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
-۰.۲	۱۲۱.۴	۲۲۱.۴	کل بخش خدمات

ماخذ: محاسبات بر اساس آمار مرکز آمار ایران

۳-۶. بررسی وضعیت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

یکی از زیر بخش‌های خدمات میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی می‌باشد. خراسان رضوی به عنوان یکی از استانهای دارای ظرفیت‌های بالا در حوزه گردشگری و اثرگذاری بی‌نظیر این صنعت در اقتصاد استان، جایگاه والایی در این حوزه دارد بگونه‌ای که توسعه این صنعت می‌تواند به عنوان بستری جهش‌آفرین برای اقتصاد خراسان رضوی عمل کرده و در همین مسیر بکار گرفته شود. صنعت پرسود گردشگری به عنوان یکی از سه صنعت پردرآمد در جهان، سودآور، ارزآور و مورد توجه همه کشورهاست، صنعتی که سودآوری آن بسیاری از کشورها را به تکاپو در این زمینه واداشته است.

اهمیت این صنعت در رشد اقتصادی باعث شده است برخی کشورهای فاقد جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی نیز با ایجاد جاذبه‌های دست ساز و مصنوعی، اقدام به جلب و جذب گردشگر و فراهم ساختن زمینه‌های تفریحی و متنوع با هدف افزایش مدت ماندگاری مسافران کنند و از این راه عایدات بی حد صنعت گردشگری از جمله اشتغال، توسعه، ارتقای سطح زندگی مردم بومی و کمک به رشد اقتصادی را نصیب کشور خود نمایند.

ایران از نظر برخورداری از جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و گردشگری رتبه دهم جهان را دارد و استان خراسان رضوی نیز با میزبانی سالانه بیش از ۳۰ میلیون زائر و گردشگر داخلی و خارجی در زمینه‌های زیارتی، طبیعی، ورزشی، تاریخی، فرهنگی و غذایی دارای ظرفیت‌ها و جاذبه‌های متعدد و غیرقابل انکار است.

در افق ۱۴۰۴ ورود ۴۰ میلیون مسافر و زائر به استان هدف گذاری شده است. باید فرصت‌های سرمایه‌گذاری، معرفی جاذبه‌ها و افزایش کیفیت میزبانی در افزایش مدت ماندگاری و توزیع گردشگران در شهرستانهای مختلف توزیع شود. مدت ماندگاری مسافر در مشهد قبل از شیوع ویروس کرونا ۳.۷ روز بوده است که باید این مدت را برای شرایط پس از کرونا با استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری افزایش داد.

بر اساس اطلاعات حاصله از سال نامه آماری اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی خراسان رضوی، در استان تعداد ۱۰۱۹ واحد اقامتی اعم از هتل، هتل آپارتمان و مهمانپذیر و اقامتگاه بوم گردی تا پایان سال ۱۳۹۸ وجود داشته که در پایان سال ۱۳۹۹ تعداد آنها با افزایش ۳.۸ درصدی به ۱۰۵۸ واحد رسیده است. این تعداد حدود ۵۰ درصد مراکز اقامتی کشور را تشکیل می‌دهد. تعداد تختها که نشان دهنده ظرفیت مسافر می باشد در سال ۱۳۹۹ برابر ۸۸۹۶۷ تخت بوده که نسبت به سال قبل ۱.۱۶ درصد کاهش یافته است. همچنین با توجه به شرایط کرونا و ممنوعیتهای اعلام شده نرخ اشغال برای هتلها در سال مورد بررسی ۲۲ درصد، برای هتل آپارتمان ۱۹ درصد و برای مهمانپذیر ۲۰ درصد می باشد.

جدول (۴-۶): وضعیت واحدهای اقامتی و پذیرایی استان خراسان رضوی در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

تعداد واحد			تعداد تخت			درصد اشغال			نوع واحدهای اقامتی
۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات	
۲۳۸	۲۴۶	۳.۳۶	۳۸۳۶۸	۳۸۲۸۷	-۰.۲۱	۶۴	۲۲	-۶۵.۶۳	هتل
۳۰۸	۳۰۵	-۰.۹۷	۲۴۸۰۷	۲۴۵۴۴	-۱.۰۶	۶۳	۱۹	-۶۹.۸۴	هتل آپارتمان
۳۸۱	۳۸۵	۱.۰۵	۲۲۶۳۹	۲۱۹۳۷	-۳.۱۰	۶۷	۲۰	-۷۰.۱۵	مهمانپذیر
۹۲	۱۲۲	۳۲.۶۱	۴۱۹۷	۴۱۹۹	۰.۰۵	۲۹	۷	-۷۵.۸۶	اقامتگاه بوم گردی
۱۰۱۹	۱۰۵۸	۳.۸۳	۹۰۰۱۱	۸۸۹۶۷	-۱.۱۶	۶۲	۲۱	-۶۶.۱۳	کل

ماخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۹ اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان رضوی

میراث فرهنگی: حوزه میراث فرهنگی اقدامات خود را در راستای حفاظت، احیاء و معرفی میراث فرهنگی ملموس و ناملموس سامان بخشی می نماید؛ و در راستای حفاظت از موارث فرهنگی نخست به ثبت این آثار در دفتر ثبت آثار تاریخی، فرهنگی، طبیعی و مکان رویدادها می پردازد. علاوه بر این معرفی ابنیه و آثار با اهمیت فرهنگی در عرصه بین المللی که از طریق ثبت جهانی صورت می گیرد عهده دار است. استان خراسان رضوی از موارث فرهنگی متنوع و بسیار ارزشمندی برخوردار است. صدها مکان تاریخی، فرهنگی و طبیعی در این منطقه فرصتی است که کمتر منطقه‌ای از کشور از آن برخوردار است. در استان خراسان رضوی تا پایان سال ۱۳۹۹ به تعداد ۱۸۶۰ آثار ملی به ثبت رسیده است. این آثار تا سال ۱۳۹۸، تعداد ۱۶۴۳ اثر بوده است.

جدول (۵-۶): وضعیت آثار ثبت شده در استان خراسان رضوی در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

شرح	آثار ثبت شده تاریخی غیر منقول				آثار تاریخی منقول				سایر آثار ثبت شده ملی			جمع کل
	بنا	تپه و محوطه	مجموعه	بافت	آثار منقول	آثار طبیعی	آثار معنوی	مکان رویداد	میراث جهانی			
۱۳۹۸	۹۳۷	۴۷۲	۱۵	۲	۳۰	۲۹	۱۲۹	۲۸	۱	۱۶۴۳		
۱۳۹۹	۱۰۱۳	۵۷۰	۱۵	۲	۴۹	۳۵	۱۴۷	۲۸	۱	۱۸۶۰		

ماخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۹ اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان رضوی

بازدید کنندگان مراکز گردشگری: در سال ۱۳۹۸ تعداد ۳۶,۶۳۷,۵۹۵ گردشگر به منظور بازدید از مراکز گردشگری به استان وارد شده اند. در سال ۱۳۹۹ این تعداد به ۲۹,۷۶۸,۳۰۲ نفر رسیده است که کاهش ۲۱ درصدی را نشان می دهد. با توجه به شیوع بیماری کرونا این کاهش دور از انتظار نیست.

جدول شماره (۶-۶): تعداد گردشگران در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

شرح	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	رشد (%)
تعداد گردشگران	۳۶,۶۳۷,۵۹۵	۲۹,۷۶۸,۳۰۲	-۲۱

ماخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۹ اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان رضوی

تعداد بازدید کنندگان از مراکز گردشگری استان در سال ۱۳۹۹ کاهش ۸۵ درصدی داشته است که تأکیدی بر وضعیت نامناسب گردشگری در سال ۱۳۹۹ با توجه به همه گیری بیماری کرونا می باشد.

جدول شماره (۶-۷): تعداد بازدید کنندگان داخلی و خارجی از مراکز گردشگری استان خراسان رضوی در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

شرح	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	رشد (%)	سهم از کل (%) در سال (۱۳۹۹)
تعداد بازدید کنندگان داخلی از مراکز (تاریخی - فرهنگی، رایگان و غیر رایگان)	۱,۲۸۴,۹۵۶	۱۸۶,۹۴۲	-۸۵	۹۹.۰
تعداد بازدید کنندگان خارجی از مراکز (تاریخی - فرهنگی، رایگان و غیر رایگان)	۱۲,۶۱۷	۲۰۴	-۹۸	۱.۰
تعداد کل بازدید کنندگان	۱,۲۹۷,۵۷۳	۱۸۷,۱۴۶	-۸۵	۱۰۰.۰

ماخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۹ اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان رضوی

صنایع دستی استان:

یکی از مزیت های استان خراسان رضوی در بخش گردشگری صنایع دستی می باشد. همانطور که در جدول ۶-۸ ملاحظه می شود در سال ۱۳۹۹ تعداد ۶۶۵ مجوز تولیدی جدید صادر و ۱۸۹۳ مجوز تولیدی تمدید شده است. همچنین در این سال ۹۲۹ شغل ایجاد گردیده است.

جدول (۶-۸): وضعیت مجوزهای تولیدی صنایع دستی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹

عملکرد			مجوزهای تولیدی
اشتغال	تمدید	صدور	

عملکرد			مجوزهای تولیدی
اشتغال	تمدید	صدور	
۵۱۱	۱۸۵۳	۵۱۱	پروانه تولید انفرادی
۲۸۹	۳۸	۲۵	پروانه تولید کارگاهی
۱۲۹	۲	۱۲۹	کارت شناسایی صنعتگری
۹۲۹	۱۸۹۳	۶۶۵	کل

ماخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۹ اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان رضوی

۴-۶. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

استان خراسان علاوه بر دارا بودن میراث فرهنگی ارزشمند جهت جذب گردشگر، از جاذبه های دیگر گردشگری نظیر اکوتوریسم و گردشگری پزشکی نیز برخوردار است. صاحب مکان های طبیعی و دیدنی متنوع وارزشمندو علاوه بر آن از امکانات پزشکی مناسبی برای جذب گردشگر با توجه به موقعیت مذهبی برخوردار است دارد. به عبارتی می توان گفت که صدها مکان تاریخی، فرهنگی و طبیعی در استان خراسان رضوی فرصتی ارزشمند برای این استان می باشد و از آنجا که صنعت توریسم، به دلیل دارا بودن روابط بسیار نزدیک با سایر فعالیتهای اقتصادی در بسیاری مناطق همچون بخش واسط فعالیت های تجاری و صنعتی عمل می نماید و می تواند از آن بهره گیرد.

موانع و چالشها:

- ✓ کاهش چشمگیر گردشگران استان به علت همه گیری ویروس کرونا در کشور و جهان
- ✓ کم رنگ شدن بخش خصوصی در اقتصاد استان به ویژه در بخش گردشگری
- ✓ وجود قوانین مخل کسب و کار و سرمایه گذاری در استان و کشور
- ✓ عدم استفاده بهینه از ظرفیت گردشگری سلامت در استان

توصیه های سیاستی:

- زمینه حضور گردشگران را از طریق بازاریابی و تبلیغات در دو حوزه داخلی و خارجی افزایش یابد زیرا در صورت نداشتن بازگشت اقتصادی و صرفه، سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری به استان مراجعه نمی کنند.
- حضور بخش خصوصی در مناطق نمونه گردشگری فعال تر شود زیرا این رونق می تواند به جذب بیشتر گردشگر در استان خراسان رضوی کمک کند
- با توجه به شناسایی ۱۳۷ فرصت سرمایه گذاری در حوزه گردشگری استان امید است قوانین مزاحم اداری از پیش پای سرمایه گذاران برداشته شود تا شاهد رشد و اوج گردشگری در استان خراسان رضوی باشیم.
- توجه ویژه به گردشگری سلامت با عنایت به ظرفیت ویژه مشهد به عنوان دومین مقصد گردشگری سلامت بعد از تهران

فصل هفتم: حمل و نقل استان

خلاصه فصل:

حمل و نقل به جابجایی وسایل یا افراد از یک مکان به مکان دیگر با استفاده از "وسایل خاص" گفته می‌شود، در اینجا آوردن "وسایل خاص" تفاوت رفت و آمد از "حمل و نقل" را مشخص می‌کند.

سیستم حمل و نقل در کشورها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حمل و نقل پیشرفته می‌تواند در گسترش فعالیت‌های اقتصادی نقش بسزایی ایفا نماید. بهبود و ارتقاء حمل و نقل و استفاده از حمل و نقل نوین می‌تواند در کاهش آلودگی هوا، افزایش بهره‌وری سوخت و کمک به سلامت روحی و روانی و جسمی شهروندان کمک نماید.

آنچه به عنوان خلاصه در این گزارش می‌توان بیان کرد در سال ۱۳۹۹ با شیوع، همه‌گیری و گسترش ویروس کرونا در کشور ناوگان حمل و نقل عمومی آسیب جدی دید به طوری که در مجموع می‌توان گفت به طور متوسط ۵۰ درصد کاهش در خدمت داشتیم.

در سال مورد بررسی همانطور که در متن گزارش آمده در کشور مسافر جابجا شده از طریق ناوگان حمل و نقل عمومی ۹۲,۳۱۷ هزار نفر بوده است که سهم استان ۱۴ درصد محاسبه شده است.

حمل و نقل کالا از طریق جاده در سال ۱۳۹۹ و در استان ۳۱,۷۸۷ هزار تن بوده و بیشترین کالای حمل شده در استان مربوط به گروه کالایی معدنی و ساختمانی با ۱۲,۹۷۵ هزار تن می‌باشد. در مقایسه با سال قبل ۴/۲ درصد رشد در کالای حمل شده در استان داشته‌ایم.

تعداد مسافر جابجا شده استان در سال مورد بررسی در کل (درون و برون استانی) ۱۲,۹۶۱ هزار نفر بوده است که نسبت به سال قبل تقریباً ۵۲ درصد کاهش در مسافرت را نشان می‌دهد که به علت شیوع ویروس کرونا و محدودیت در مسافرتها خود را نشان داده است. میزان ترانزیت کالا از مرزهای استان ورودی تقریباً ۸۶ و خروجی ۱۹ درصد کاهش داشته است.

حمل و نقل از طریق راه‌آهن در سال ۱۳۹۹ در مجموع ۶,۱۵۸ هزار نفر بوده که نسبت به سال قبل ۶۱ درصد کاهش داشته است. کالای حمل شده از این طریق هم بطور کل و در مجموع ۷۵۲۶ هزار تن بوده که ۵ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است.

از طریق هوایی مسافر و بار حمل شده در سال مورد اشاره اعم از داخلی و خارجی در فرودگاه مشهد ۲۸,۷۱۲ فروند نشست و برخاست بوده که نسبت به سال قبل ۵۰ درصد کاهش داشته است. پروازهای بین‌المللی در سال مذکور در نشست و برخاست تقریباً ۸۸ و در تعداد مسافر ۹۳ درصد کاهش داشته است.

۷-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌هایی که در رابطه با حمل و نقل در کشور گرفته می‌شود از طریق استان‌ها اجرایی می‌شود به عبارتی در هر استان نسبت به ظرفیت آن استان نسبت به گسترش حمل و نقل چه از طریق جاده و چه از طریق ریلی و همچنین هوایی تصمیم‌گیری می‌شود.

در کل می‌توان گفت سیاست‌های اتخاذی عبارتند از ترانزیت و افزایش سهم حمل و نقل در منطقه، ارتقای فرهنگ ایمنی ترافیک و همچنین حمایت از سرمایه‌گذاری داخلی و اولویت بخشی به بخش خصوصی.

۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل استان سال ۱۳۹۹

تحولات بخش حمل و نقل استان را می‌توان در سه موضوع بررسی کرد موارد مربوط به حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی که هر یک متولی خاصی دارد و باید هر ساله با توجه به بودجه و سیاستهای اتخاذی دولت در این بخش تحول ایجاد نمایند و سیاستهای دولت را در این زمینه اجرا نمایند. در سال ۱۳۹۹ با توجه به تنگناهای موجود اعم از تحریم‌ها، شیوع ویروس کرونا که تمام بخش‌های اقتصادی کشور را تحت الشعاع خود قرار داده این بخش هم از پیامدهای این ویروس در امان نبوده و همین طور که در آمار خواهیم دید افت شدیدی در فعالیت حمل و نقل مشاهده می‌کنیم.

تحولات در بخش حمل و نقل جاده‌ای:

- تعمیر و بهره برداری از پروژه های متعدد نظیر انجام عملیات روکش آسفالت در محورهای متعدد استان ، انجام خط کشی در راه‌های ارتباطی استان و اجراء پل های جدید و بهسازی آنها
- نصب و بهره برداری دوربین نظارتی در پایانه‌های مرزی استان
- اجرای مستمر طرح‌های ارتقاء ایمنی جاده‌های استان به منظور نگهداری و ایمن سازی جاده‌ها
- بازسازی و نوسازی ماشین آلات راهداری در سطح استان
- تکمیل مجتمع‌های خدمات رفاهی و جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی جهت احداث مجتمع خدمات رفاهی دو منظوره در راه‌های شهرستان رشتخوار

تحولات در بخش حمل و نقل ریلی:

- جذب سرمایه گذار برای انعقاد قرارداد سرمایه گذاری در بخش کارگو و ساخت جایگاه تشریفات اختصاصی (CIP).

- در زمینه عمرانی، اجرای پروژه محوطه سازی جلوی ترمینال داخلی.
- احداث ایستگاه اسفراین جدید به منظور خدمات دهی به مشتریان پارس فولاد سبزوار
- اعطای مصالح روسازی به واحدهای صنعتی، تولیدی و شرکت ها، جهت احداث خطوط ریلی

تحولات در بخش حمل و نقل هوایی:

- ساماندهی و بهسازی محوطه مقابل ترمینال‌های پروازی واجراء فاز اول پروژه‌ی بزرگ محوطه سازی فرودگاه مشهد
- خرید و بهینه سازی تجهیزات تخصصی فرودگاهی برای رفاه حال مسافران
- در دست داشتن احداث دو فرودگاه دیگر در شهرستان‌های استان خراسان رضوی

سیاست های اقتصادی زیر بخش حمل و نقل جاده ای:

- توسعه و نوسازی ناوگان حمل و نقل جاده‌ای.
- توسعه ترانزیت و افزایش سهم حمل و نقل در منطقه.

- پرهیز از ورود بخش دولتی در مدیریت حمل و نقل جاده‌ای که در شرایط فعلی تماماً توسط بخش خصوصی انجام می‌پذیرد.
- ارتقای فرهنگ ایمنی ترافیک و تامین بخشی از زیر ساخت‌های ایمنی جاده‌ها.
- ادامه‌ی اجرای طرح سهمیه بندی سوخت بر اساس پیمایش ناوگان دیزلی.

سیاست‌های اقتصادی زیربخش حمل و نقل ریلی:

- رونق بخشی به حوزه راه آهن با جذاب سازی سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی و فراهم کردن زمینه جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی.
- توسعه و اصلاح شبکه حمل و نقل با توجه به نکات زیر:
- ✱ افزایش حمل و نقل ریلی از مجموع حمل و نقل استان.
- ✱ افزایش صادرات ریلی به مقاصد کشورهای CIS و سایر کشورها.
- ✱ حمل کالاهای ترانزیتی در کریدورهای سرخس - بندرعباس و سرخس - رازی
- ✱ تأمین کالاهای وارداتی مورد نیاز استان از کشورهای همسایه از طریق شبکه ریلی.
- ✱ تلاش در جهت حمل و نقل ارزان و کاهش مصرف سوخت و در پی آن کاهش آلودگی زیست محیطی، کاهش ترافیک جاده‌ای و در پی آن کاهش تصادفات و حوادث جاده‌ای و افزایش ایمنی.

سیاست‌های اقتصادی زیربخش حمل و نقل هوایی:

- شتاب در توسعه فرودگاه مشهد از طریق توانمندسازی منابع انسانی با اجراء دوره‌های آموزشی و استفاده از تمام ظرفیت‌ها با نصب تجهیزات بیشتر و با رعایت استانداردها و شناسایی نقاط هدف.
- توسعه زیرساخت‌ها و افزایش سطح خدمات تخصصی و همچنین افزایش ظرفیت پروازی در استان.
- توسعه فرودگاه سبزوار و نیز احداث دو فرودگاه دیگر در شهرستان‌های استان.
- خدمت رسانی به مردم در عرصه صنعت هوایی با رعایت اصل مشتری مداری در پی رضایتمندی مردم با امنیت و آرامش و رفاه مسافرتی.
- جذب سرمایه گذار برای انعقاد قرارداد سرمایه گذاری در بخش کارگو و ساخت جایگاه تشریفات اختصاصی (CIP).

- در زمینه عمرانی، اجرای پروژه محوطه سازی جلوی ترمینال داخلی.

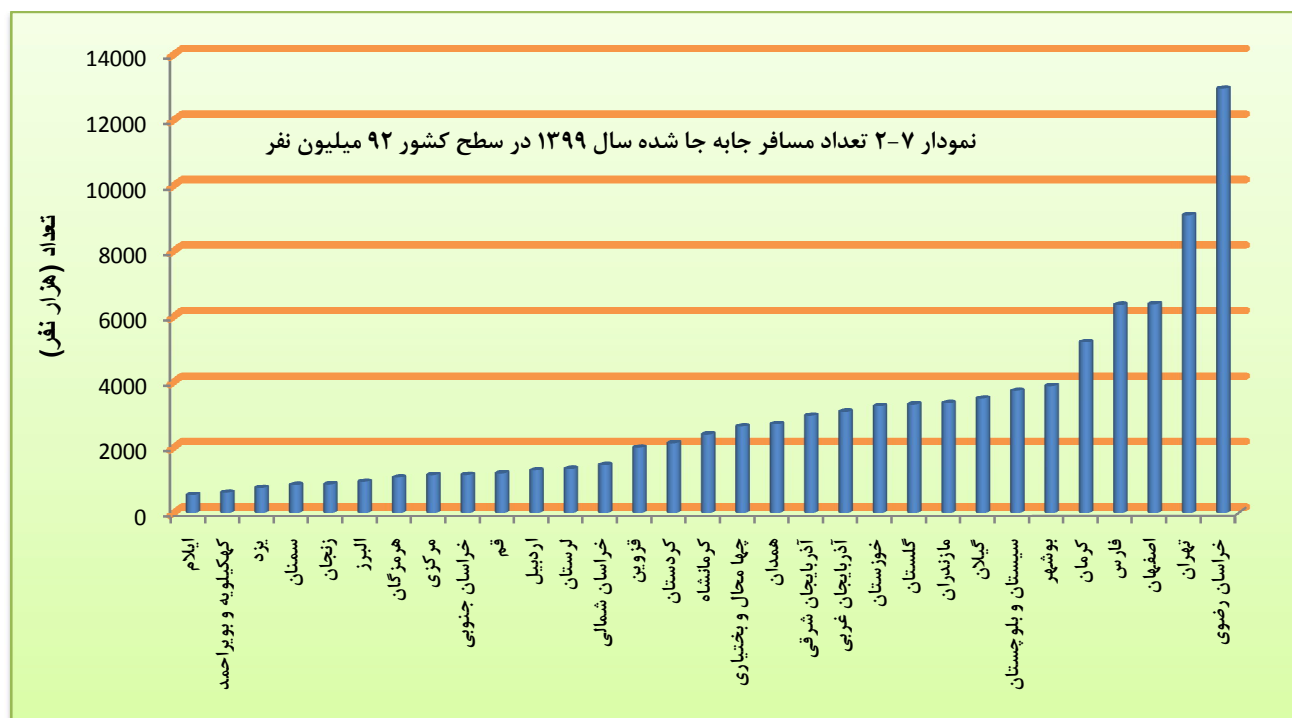
۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

جدول شماره ۷-۱ تعداد مسافرین جابجا شده با وسایل حمل و نقل عمومی درون و برون استانی در سال ۱۳۹۹ به تفکیک استان‌های کشور را بیان می‌کند، بر اساس این آمار مسافرین جا بجا شده درون استانی ۵۵,۵۱۲ هزار نفر و برون استانی ۳۶,۸۰۵ هزار نفر که در مجموع ۹۲,۳۱۷ هزار نفر بوده است. همچنین وارد شده به استان‌ها نیز ۳۶,۸۰۶ هزار نفر بوده است.

استان خراسان رضوی با ۱۱,۵۷۹ هزار نفر درون استان، ۱,۳۸۲ هزار نفر برون استان و در مجموع ۱۲,۹۶۱ هزار نفر بیشترین مسافر جا به جا شده در سال مذکور را به خود اختصاص داده است.

جدول (۷-۱) مسافرین جابه جا شده با وسایل حمل و نقل عمومی برحسب درون و برون استانی در سال ۱۳۹۹ واحد: هزار نفر

ردیف	استان مبدا	درون استانی	برون استانی	جمع	درصد از کل	وارد شده به استان
۱	آذربایجان شرقی	۱,۷۹۹	۱,۱۶۷	۲,۹۶۶	۳	۱,۱۳۷
۲	آذربایجان غربی	۱,۹۵۳	۱,۱۴۱	۳,۰۹۴	۳	۱,۲۷۰
۳	اردبیل	۶۴۷	۶۵۱	۱,۲۹۸	۱	۶۰۷
۴	اصفهان	۳,۷۸۳	۲,۵۹۳	۶,۳۷۶	۷	۲,۵۹۱
۵	البرز	۲	۹۴۹	۹۵۱	۱	۷۰۸
۶	ایلام	۳۱۵	۲۳۵	۵۵۰	۱	۲۹۴
۷	بوشهر	۲,۳۹۷	۱,۴۷۹	۳,۸۷۶	۴	۱,۲۳۵
۸	تهران	۶۵۷	۸,۴۳۶	۹,۰۹۳	۱۰	۸,۱۱۶
۹	چهارمحال و بختیاری	۱,۷۴۱	۹۰۲	۲,۶۴۳	۳	۸۶۲
۱۰	خراسان جنوبی	۷۷۰	۳۹۲	۱,۱۶۲	۱	۳۹۰
۱۱	خراسان رضوی	۱۱,۵۷۹	۱,۳۸۲	۱۲,۹۶۱	۱۴	۱,۷۴۷
۱۲	خراسان شمالی	۱,۰۱۰	۴۵۱	۱,۴۶۱	۲	۴۵۲
۱۳	خوزستان	۲,۱۴۴	۱,۱۲۰	۳,۲۶۴	۴	۱,۴۱۶
۱۴	زنجان	۴۱۵	۴۶۰	۸۷۵	۱	۴۹۸
۱۵	سمنان	۴۰۸	۴۴۹	۸۵۷	۱	۶۶۱
۱۶	سیستان و بلوچستان	۲,۸۲۳	۹۰۷	۳,۷۳۰	۴	۱,۰۸۶
۱۷	فارس	۴,۲۰۷	۲,۱۴۹	۶,۳۵۶	۷	۱,۴۶۷
۱۸	قزوین	۱,۳۲۰	۶۷۰	۱,۹۹۰	۲	۴۳۷
۱۹	قم	۴۰۲	۸۰۷	۱,۲۰۹	۱	۶۱۴
۲۰	کردستان	۱,۳۲۶	۸۰۵	۲,۱۳۱	۲	۸۹۸
۲۱	کرمان	۴,۱۴۹	۱,۰۶۳	۵,۲۱۲	۶	۷۶۷
۲۲	کرمانشاه	۱,۱۷۴	۱,۲۲۵	۲,۳۹۹	۳	۸۵۶
۲۳	کهگیلویه و بویراحمد	۳۱۸	۳۰۴	۶۲۲	۱	۲۹۹
۲۴	گلستان	۲,۴۰۲	۹۱۶	۳,۳۱۸	۴	۸۵۲
۲۵	گیلان	۲,۵۶۶	۹۳۳	۳,۴۹۹	۴	۱,۳۸۴
۲۶	لرستان	۵۴۸	۸۰۱	۱,۳۴۹	۱	۹۱۷
۲۷	مازندران	۱,۶۸۲	۱,۶۷۴	۳,۳۵۶	۴	۱,۹۶۵
۲۸	مرکزی	۴۳۱	۷۲۷	۱,۱۵۸	۱	۸۰۳
۲۹	هرمزگان	۴۴۷	۶۳۲	۱,۰۷۹	۱	۹۷۹
۳۰	همدان	۱,۸۱۳	۹۰۰	۲,۷۱۳	۳	۹۲۷
۳۱	یزد	۲۸۴	۴۸۵	۷۶۹	۱	۵۷۱
	جمع	۵۵,۵۱۲	۳۶,۸۰۵	۹۲,۳۱۷	۱۰۰	۳۶,۸۰۶

۷-۳-۱. حمل و نقل جاده‌ای

- حمل و نقل کالا: طبق جدول شماره ۷-۲ میزان کالای حمل شده در استان ۳۱,۷۸۷ هزار تن بوده که به ۹ گروه کالایی تقسیم شده است. بیشترین کالای حمل شده مربوط به گروه کالایی معدنی و ساختمانی با ۱۲,۹۷۵ هزار تن می‌باشد.

جدول شماره (۷-۲): میزان کالای حمل شده در استان برحسب گروه کالا (واحد: هزار تن)

سال	کشاورزی و دامی	فلزی	معدنی و ساختمانی	صنایع سبک	ماشین آلات	شیمیایی	کاغذ و چوب	چرم و پوشاک	متفرقه و خرده	جمع
۱۳۹۷	۶,۰۵۶	۵,۳۵۷	۱۲,۱۹۸	۴,۰۵۴	۸۷۱	۳,۲۷۹	۶۱۱	۲۱۳	۷۴۴	۳۰,۳۸۳
۱۳۹۸	۶,۰۰۰	۵,۶۱۲	۱۲,۳۲۴	۹۵۴	۸۶۱	۳,۴۳۷	۵۲۳	۲۰۹	۵۷۸	۳۰,۴۹۹
۱۳۹۹	۶,۰۲۸	۶,۲۰۱	۱۲,۹۷۵	۱,۰۴۶	۸۹۶	۳,۲۶۲	۵۱۹	۲۱۷	۶۴۴	۳۱,۷۸۷
درصد رشد ۹۹ به ۹۸	۰.۴۷	۱۰.۵۰	۵.۲۸	۹.۶۴	۴.۰۷	-۵.۰۹	-۰.۷۶	۳.۸۳	۱۱.۴۲	۴.۲۲

ماخذ: سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای کشور سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹

میزان کالای حمل شده در سال‌های ۱۳۹۷ الی ۱۳۹۹ در جدول ۷-۳ به تفکیک درون و برون استانی آورده شده است. طبق این اطلاعات در استان میزان کالای حمل شده در مجموع ۳۱,۷۸۷ هزار تن بوده که نسبت به سال قبل حدود ۴ درصد افزایش داشته است. کالای وارد شده به استان ۲۲,۶۳۱ هزار تن بوده که نسبت به سال قبل حدود ۴۰.۲ درصد افزایش داشته است. این مسئله شاید به علت تعطیلی که در مقطعی در سال ۱۳۹۸ به علت شیوع ویروس کرونا رخ

داده اتفاق افتاده است که در سال ۱۳۹۸ کالای وارد شده به استان از ۱۹,۴۲۳ هزار تن در سال ۱۳۹۷ به ۴,۵۰۰ هزار تن در سال ۱۳۹۸ رسیده است.

جدول شماره (۷-۳): میزان کالای حمل شده استان خراسان رضوی بر حسب درون و برون استانی (واحد: هزار تن)

سال	درون استانی		برون استانی		جمع		سهم استان از کل کشور (درصد)	وارد شده به استان
	میزان کالا	سهم (درصد)	میزان کالا	سهم (درصد)	میزان کالا	سهم (درصد)		
۱۳۹۷	۱۳,۳۶۲	۴۴	۱۷,۰۲۱	۵۶	۳۰,۳۸۳	۱۰۰	۶.۹	۱۹,۴۲۳
۱۳۹۸	۱۳,۱۹۲	۴۳.۳	۱۷,۳۰۶	۵۶.۷	۳۰,۴۹۹	۱۰۰	۶.۵	۴,۵۰۰
۱۳۹۹	۱۲,۶۶۹	۴۰	۱۹,۱۱۸	۶۰	۳۱,۷۸۷	۱۰۰	۶.۴	۲۲,۶۳۱
درصد رشد ۹۹ به ۹۸	-۳.۹۶	-۷.۶۲	۱۰.۴۷	۵.۸۲	۴.۲۲	۰	-۱.۵۴	۴۰۲.۹۱

ماخذ: سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای کشور سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹

- **تعداد مسافر جابجا شده:** تعداد مسافرین جابجا شده استان با وسایل حمل و نقل عمومی طی سالهای ۱۳۹۷ الی ۱۳۹۹ در جدول شماره ۷-۴ ملاحظه می کنید. بر اساس این اطلاعات تعداد مسافر جابجا شده در مجموع ۱۲,۹۶۱ هزار نفر در سال ۱۳۹۹ برآورد شده است که نسبت به سال قبل تقریباً ۳۳ درصد کاهش داشته است. تعداد مسافر درون استانی ۱۱,۵۷۹ هزار نفر که نسبت به سال قبل (۱۴,۹۵۴ هزار نفر) تقریباً ۲۳ درصد کاهش داشته است. همچنین تعداد مسافر برون استانی با ۱,۳۸۲ هزار نفر تقریباً ۶۹ درصد از مسافرین نسبت به سال قبل کاهش مسافر داشته ایم. تعداد مسافر وارد شده به استان با وسایل حمل و نقل عمومی در سال ۱۳۹۹ بر اساس این اطلاعات ۱,۷۴۷ هزار نفر که نسبت به سال قبل "۴۹۹۵ هزار نفر" حدود ۶۵ درصد کاهش در ورودی استان مشاهده می شود.

جدول شماره (۷-۴): مسافرین جابجا شده در استان خراسان رضوی با وسایل حمل و نقل عمومی

بر حسب درون و برون استانی (واحد هزار نفر)

سال	درون استانی		برون استانی		جمع		سهم استان از کل کشور (درصد)	وارد شده به استان
	تعداد مسافر	سهم (درصد)	تعداد مسافر	سهم (درصد)	تعداد مسافر	سهم (درصد)		
۱۳۹۷	۱۳,۸۴۲	۷۵	۴,۵۹۴	۲۵	۱۸,۴۳۶	۱۰۰	۱۲	۵,۴۱۵
۱۳۹۸	۱۴,۹۵۴	۷۷	۴,۴۵۴	۲۳	۱۹,۴۰۸	۱۰۰	۱۴	۴,۹۹۵
درصد رشد ۹۸ به ۹۷	۸	۳	-۳	-۸	۵	۰	۹	-۸
۱۳۹۹	۱۱,۵۷۹	۸۹	۱,۳۸۲	۱۱	۱۲,۹۶۱	۱۰۰	۰	۱,۷۴۷
درصد رشد ۹۹ به ۹۸	-۲۲.۵۷	۱۵.۴۳	-۶۸.۹۷	-۵۱.۹۷	-۳۳.۲۲	۰.۰۰	۹۸.۹۶	۶۵.۰۳

ماخذ: سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای کشور سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۹

- میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده ای: در جدول شماره ۷-۵ میزان کالای ترانزیت شده ورودی و خروجی از مرزهای استان آورده شده است. باجگیران، دوغارون، سرخس و لطف آباد مرزهای استان می باشند که کالاها از آن طریق وارد و خارج می شوند.

جدول شماره (۷-۵): میزان کالای ترانزیت شده ورودی و خروجی

از مرزهای استان خراسان رضوی و سهم آن از کل کشور (واحد: تن)

سال	نام مرز	ترانزیت ورودی	سهم از کل مرزهای جاده ای کشور (درصد)	ترانزیت خروجی	سهم از کل مرزهای جاده ای کشور (درصد)
۱۳۹۷	باجگیران	۲	۰	۰	۰
	دوغارون	۴۷,۶۴۹	۱	۷۷۵,۵۳۳	۹
	سرخس	۲۲۷,۲۷۶	۳	۲۱۸,۹۱۰	۲
	لطف آباد	۶۰۴,۵۰۱	۷	۶۳۱,۹۴۳	۷
	کل استان	۸۷۹,۴۲۸	۱۰	۱,۶۲۶,۳۸۶	۱۸
۱۳۹۸	باجگیران	۰	۰	۰	۰
	دوغارون	۴۹,۶۹۹	۱	۴۴۹,۷۱۹	۷
	سرخس	۹۷,۲۲۴	۱	۷۱,۷۴۰	۱
	لطف آباد	۶۲۹,۵۵۹	۹	۶۸۳,۰۶۶	۱۰
	کل استان	۷۷۶,۴۸۲	۱۱	۱,۲۰۴,۵۲۵	۱۸
	رشد	-۱۱.۷۱		-۲۵.۹۴	
۱۳۹۹	باجگیران	۰	۰	۰	۰
	دوغارون	۶۸,۳۱۸	۱	۸۴۲,۰۹۹	۱۸
	سرخس	۲۲,۳۰۳	۱	۱۲۲,۵۹۱	۳
	لطف آباد	۱۸,۴۱۰	۰	۸,۹۵۸	۰
	کل استان	۱۰۹,۰۳۱	۲	۹۷۳,۶۴۸	۲۰
	رشد	-۸۵.۹۶		-۱۹.۱۷	

ماخذ: سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای کشور سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

۷-۳-۲. حمل و نقل ریلی

مسافر جابجا شده از طریق راه آهن استان "جدول شماره ۷-۶" در سال ۱۳۹۹ تعداد ۶,۱۵۸ هزار نفر اتم از ورودی و خروجی بوده است، که نسبت به سال ۱۳۹۸ (۱۵,۷۳۷ هزار نفر) تقریباً ۶۱ درصد کاهش در مسافرت را نشان می دهد. از طریق حمل و نقل ریلی تعداد ۲,۳۷۰ هزار نفر از استان خارج و ۲,۳۸۹ هزار نفر وارد استان شده اند. در سال مورد اشاره تقریباً ۶۷ درصد ورودی و خروجی مسافر از این طریق نسبت به سال قبل کاهش داشته است.

جدول ۷-۶ جابجایی مسافر از طریق راه آهن استان خراسان رضوی (هزار نفر)

شرح	ورودی	خروجی	جمع
۱۳۹۸	۷,۱۶۸	۷,۱۷۱	۱۵,۷۳۷
۱۳۹۹	۲,۳۸۹	۲,۳۷۰	۴,۷۵۸
درصد افزایش / کاهش	-۶۶,۶۷	-۶۶,۹۵	-۶۰,۸۷

ماخذ: اداره کل راه آهن خراسان رضوی

مقدار کالای حمل شده از طریق راه آهن استان در سال ۱۳۹۹ داخلی ۵,۹۳۵ هزار تن، صادرات ۱,۰۳۸ هزار تن و ترانزیت ۵۵۳ هزار تن بوده است (جدول ۷-۷).

بر این اساس کالای حمل شده در سال مورد اشاره ورودی و داخلی ۲,۷۰۵ هزار تن بوده که نسبت به سال قبل ۸۷ درصد افزایش داشته است. طبق جدول ذیل ورودی کالا و صادر شده ۲۴۷ هزار تن در سال ۱۳۹۹ بوده که نسبت به سال قبل ۹ درصد کاهش داشته است. کالای ورودی ترانزیت شده ۴۸۰ هزار تن بوده که ۳۳ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است.

کالای خروجی استان از طریق راه آهن داخلی ۱۸ درصد کاهش بار، صادرات ۲۷ درصد کاهش بار و ترانزیت ۲۴ درصد افزایش بار را نسبت به سال ۱۳۹۸ نشان می دهد.

جدول ۷-۷ کالای حمل شده توسط راه آهن استان (هزار تن)

شرح / سال	ورودی			خروجی			مجموع			مجموع کل
	داخلی	صادرات	ترانزیت	داخلی	صادرات	ترانزیت	داخلی	صادرات	ترانزیت	
۱۳۹۸	۱,۴۴۹	۲۷۱	۳۶۲	۳,۹۴۰	۱,۰۸۳	۵۹	۵,۳۸۹	۱,۳۵۴	۴۲۱	۷۱۶۴
۱۳۹۹	۲,۷۰۵	۲۴۷	۴۸۰	۳,۲۳۰	۷۹۱	۷۳	۵,۹۳۵	۱,۰۳۸	۵۵۳	۷۵۲۶
درصد رشد	۸۷	-۹	۳۳	-۱۸	-۲۷	۲۴	۱۰	-۲۳	۳۱	۵

ماخذ: اداره کل راه آهن خراسان رضوی

۷-۳-۳ حمل و نقل هوایی

- وضعیت فرودگاه های استان و ناوگان هوایی به تفکیک فرودگاه های استان:

(۱) فرودگاه بین المللی شهید هاشمی نژاد مشهد:

- ساعت کار فرودگاه بین المللی شهید هاشمی نژاد مشهد ۲۴ ساعته بوده و از CAT ایمنی و آتش نشانی ۸ برخوردار است. این فرودگاه دارای ۲ باند (۱۳L/۳۱R و ۱۳R/۳۱L) به طول های ۳۸۱۱ و ۳۹۲۵ متر و دارای یک ترمینال داخلی و دو ترمینال بین المللی می باشد. این فرودگاه دارای ۳۰ عدد کانتر داخلی و ۱۴ عدد گیت خروجی می باشد همچنین مجهز به ۲۴ عدد کانتر خارجی و ۴ عدد گیت خروجی است. از لحاظ امتیاز ASQ در جایگاه یازدهم از میان ۸۲ فرودگاه هم ترافیک و جایگاه سی و پنجم از میان ۲۸۳

فرودگاه شرکت کننده در رنکینگ جهانی ASQ در سال ۲۰۱۶ می‌باشد. از لحاظ تعداد نشست و برخاست پرواز در رتبه دوم بعد از فرودگاه مهرآباد و در بین ۵۵ فرودگاه کشور (۴۹ فرودگاه تحت مالکیت شرکت و ۶ فرودگاه اختصاصی).

- مقاصد پروازی در پروازهای داخلی شامل: (آبادان، اردبیل، اصفهان، ارومیه، اهواز، ایلام، بندرعباس، بوشهر، بیرجند، تبریز، تهران، چابهار، رشت، رامسر، زابل، زاهدان، ساری، سیرجان، شیراز، عسلویه، قشم، کرمان، کرمانشاه، کیش، گرگان، ماهشهر، نوشهر، یزد) و در پروازهای خارجی شامل: (استانبول، بغداد، بصره، بیشکک، تاشکند، دوحه، دوشنبه، کابل، قندهار، محرق، مزارشریف، نجف، هرات) بوده است.
- ایرلاین های فعال: آتا، آسمان، ایران ایر، ایران ایرتور، پویا، تابان، ترکیش، زاگرس، ساها، سپهران، فلای پرشیا، عراقی، قشم ایر، قطر، کارون، کام ایر، کاسپین، کیش ایر، گلف ایر، ماهان، معراج، وارث.
- نوع ناوگان های هوایی که پرواز انجام داده‌اند در پروازهای داخلی: AIRBUS-ATR-BOEING-BAE-ERJ-F-MD-RJ و در پروازهای خارجی: AIRBUS-BOEING-CRJ-ERJ-MD

۲) فرودگاه شهدای سبزوار:

- ساعت کار فرودگاه شهدای سبزوار ۱۲ ساعته بوده و CAT ایمنی و آتش نشانی ۶ دارای یک باند به طول ۳۱۷۷ متر با مقاومت باند ۴۹/F/C/X/T- دارای یک ترمینال داخلی و دارای دو کانتر داخلی و دو گیت خروجی می‌باشد. از آنجایی که فرودگاه سبزوار یکی از فرودگاه‌های اقماری استان خراسان رضوی است تابع سیاست‌های اقتصادی اداره کل می‌باشد.
- مقصد پروازی در پروازهای داخلی تهران بوده و پرواز خارجی در این فرودگاه انجام نشده است.
- ایرلاین فعال: آتا.
- نوع ناوگان هوایی که پرواز انجام داده است: MD.

۳) فرودگاه شهدای گناباد:

- ساعت کار فرودگاه نامشخص است، CAT ایمنی و آتش نشانی ندارد، دارای یک باند به طول ۲۷۰۰ متر و یک ترمینال داخلی، تعداد کانتر داخلی دو عدد و یک عدد گیت خروجی. از آنجایی که فرودگاه گناباد هنوز عملیاتی نمی‌باشد در آن پروازی انجام نشده و از لحاظ سیاست‌های اقتصادی تابع اداره کل می‌باشد.

- تعداد مسافر جابجا شده به تفکیک داخلی و بین‌المللی استان خراسان رضوی

جدول شماره ۷-۸ مسافر و کالای جابجا شده از فرودگاه‌های استان به تفکیک داخلی و بین‌المللی آمده است. در سال ۱۳۹۹ کل پروازها ۲۸,۷۱۲ فروند با تعداد مسافر ۳,۰۶۲,۵۴۷ نفر و ۲۵,۱۴۸,۵۶۳ کیلوگرم بار از طریق فرودگاه مشهد بوده است.

فرودگاه سبزوار با ۱۹۲ فروند نشست و برخاست هواپیما در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل "۵۰۰ فروند" حدود ۶۲ درصد کاهش داشته است. و در تعداد مسافر ۵۸ درصد و در حمل کالا این فرودگاه حدود ۵۱ درصد کاهش جابجایی بار را نشان می‌دهد.

در پروازهای بین‌المللی در نشست و برخاست فرودگاه مشهد در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۸۸ درصد کاهش داشته است و در اعزام و پذیرش مسافر ۸۸ درصد و در ارسال و پذیرش بار تقریباً ۹۲ درصد کاهش را نشان می‌دهد.

جدول ۷-۸ مسافر جابجا شده و حمل کالا از طریق حمل و نقل هوایی به تفکیک داخلی و خارجی ۱۳۹۷-۱۳۹۹

سال	پروازها	فروند	نشست و برخاست (فروند)	اعزام و پذیرش مسافر (نفر)	ارسال و پذیرش بار و پست (کیلوگرم)
۱۳۹۸	کل پروازها	مشهد	۵۷,۸۶۵	۸,۴۰۷,۵۷۱	۷۹,۴۶۷,۳۷۳
		سبزوار	۵۰۰	۲۷,۲۱۴	۱۷۴,۰۵۲
	پروازهای داخلی	مشهد	۴۸,۵۰۵	۷,۰۲۵,۷۱۴	۵۵,۵۶۳,۱۰۰
		سبزوار	۴۹۷	۲۷,۲۱۴	۱۷۴,۰۵۲
	پروازهای بین‌المللی (خارجی، حج و عتبات)	مشهد	۹,۳۶۰	۱,۳۸۱,۸۵۷	۲۳,۹۰۴,۲۷۳
۱۳۹۹	کل پروازها	مشهد	۲۸,۷۱۲	۳,۰۶۲,۵۴۷	۲۵,۱۴۸,۵۶۳
		سبزوار	۱۹۲	۱۱,۴۸۴	۸۴,۹۷۰
	پروازهای داخلی	مشهد	۲۷,۶۰۹	۲,۹۷۱,۷۶۸	۲۳,۲۰۲,۹۵۵
		سبزوار	۱۹۲	۱۱,۴۸۴	۸۴,۹۷۰
	پروازهای بین‌المللی (خارجی، حج و عتبات)	مشهد	۱,۱۰۳	۹۰,۷۷۹	۱,۹۴۵,۶۰۸
میزان تغییرات سال ۱۳۹۹ به ۱۳۹۸ (درصد)	کل پروازها	مشهد	-۵۰.۳۸	-۶۳.۵۷	-۶۸.۳۵
		سبزوار	-۶۱.۶۰	-۵۷.۸۰	-۵۱.۱۸
	پروازهای داخلی	مشهد	-۴۳.۰۸	-۵۷.۷۰	-۵۸.۲۴
		سبزوار	-۶۱.۳۷	-۵۷.۸۰	-۵۱.۱۸
	پروازهای بین‌المللی (خارجی، حج و عتبات)	مشهد	-۸۸.۲۲	-۹۳.۴۳	-۹۱.۸۶

ماخذ: ماهنامه آمار عملکرد شرکت فرودگاه‌های کشور شماره ۱۳۴ گروه آمار و اطلاعات هوانوردی و فرودگاهی معاونت برنامه ریزی، نظارت و امور اقتصادی شرکت فرودگاه‌ها و ناوبری هوایی ایران

۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

استان خراسان رضوی جایگاه ویژه‌ای از حیث حمل و نقل اعم از مسافر و بار دارد زیرا از یک طرف دارای موقعیتی استراتژیک از حیث جغرافیایی است و از طرفی دیگر، قطب مهم گردشگری کشور می‌باشد. مرقد مطهر امام علی ابن موسی الرضا (ع) بیشترین علاقه به سفر به این استان می‌باشد به عبارتی کسانی که به این استان سفر می‌کنند انگیزه زیارتی سیاحتی دارند. این موارد باعث شده است که هرساله میلیونها نفر از داخل و صدها هزار نفر از خارج از کشور به این استان و شهر مقدس مشهد سفر کنند.

توصیه های سیاستی که میتوان بیان داشت عبارتند از:

- روان سازی و رفع موانع ترانزیت، صادرات و واردات از طریق استقرار و چینش کلیه دستگاه های تاثیر گذار در زیر یک سقف در مبادی ورودی زمینی و هوایی .
- گسترش و بهبود خدمات پشتیبانی کننده فعالیت های بازرگانی خارجی مانند بانکداری، بیمه و خدمات مالی در استان
- تجهیز گمرکات استان و مبادی ورود و خروج کالا به زیربناها و خدمات پشتیبانی کننده بازرگانی خارجی
- کمک به ارائه آموزش های فراگیر (در زمینه های بازاریابی، قوانین و مقررات گمرکی، قوانین بانکی و بیمه و تجارت الکترونیکی) به صادر کنندگان توسط بخش خصوصی.
- کمک به ایجاد مراکز دائم تجاری در بازارهای هدف استان.
- متنوع سازی و توسعه و ارتقاء سطح کمی و کیفی خدمات حمل و نقل و گردشگری.
- تجهیز و تقویت شبکه ها و محورهای ترانزیتی کالا در برنامه ریزی توسعه زیربناها در استان.
- توسعه « تجهیز و ارتقاء محورهای ترانزیتی استان واقع در مسیر کریدورهای بین المللی شمالی - جنوبی و شرقی - غربی.
- نوسازی و تجهیز ناوگان حمل و نقل جاده ای - هوایی - ریلی در استان
- بهسازی و تکمیل پایانه های مرزی استان .
- توسعه کمی و کیفی شبکه ریلی استان با هدف اتصال خراسان به استان های همجوار و کانون های عمده بار و مسافر .
- توسعه عوامل پروازی و تجهیزات جدید ناوبری، رادار و ارتباطی در فرودگاه های استان .
- افزایش ظرفیت و ارتقای کیفیت خدمات هواپیمایی و فرودگاهی استان مطابق با استانداردهای جهانی.
- بهبود خدمات و افزایش سرعت راه آهن مشهد - تهران مطابق با استانداردهای جهانی.
- ارتقاء و بهسازی راه های منتهی به جاذبه های گردشگری استان به ویژه جاذبه های طبیعی .
- استفاده از سرمایه گذاری بخش خصوصی در احداث مجتمع های خدماتی بین راهی
- اتصال شبکه ها و خطوط انتقال انرژی استان به کشورهای همجوار به منظور توسعه مبادلات انرژی با آنها.

فصل هشتم: بخش انرژی استان

خلاصه فصل:

در این فصل ابتدا به سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی پرداخته شده و اسناد بالادستی مرتبط با این بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس تحولات بخش انرژی در استان که موجب تغییرات در متغیرهایی مانند مصرف شده است مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در ادامه به تعداد مشترکین و میزان مصرف گاز طبیعی در استان در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ پرداخته شده و سرانه مصرف گاز طبیعی استخراج شده است. پس از آن به وضعیت بخش برق پرداختیم و قیمت برق مصرفی بخش‌های مختلف استان را مورد مقایسه قرار دادیم. تعداد مشترکین و میزان مصرف آن‌ها و حجم فروش متغیرهایی بود که در این بخش مورد تحلیل قرار گرفت. این گزارش نشان می‌دهد سرانه مصرف در حوزه گاز طبیعی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل افزایش داشته است و از ۵۳۲۰ متر مکعب در سال ۱۳۹۸ به ۵۴۶۵ متر مکعب در سال ۱۳۹۹ رسیده است. همچنین سرانه مصرف برق از ۵۵۲۹ کیلووات ساعت در سال ۱۳۹۸ به ۵۶۳۰ کیلووات ساعت در سال ۱۳۹۹ رسیده است که نشان دهنده افزایش مصرف برق در سال ۱۳۹۹ می‌باشد.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۹:

۱. سند ملی راهبرد انرژی کشور مصوبه هیأت محترم وزیران
۲. کاهش تلفات، آلاینده‌ها و میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای در بخش توزیع گاز طبیعی
۳. تخصیص بهینه گاز طبیعی تولیدی بر اساس جامع‌نگری در منافع ملی
۴. حمایت و گسترش پژوهش‌های کاربردی، تولید دانش فنی و تجاری‌سازی فن‌آوری‌های نوین
۵. تکمیل پروژه احداث آزمایشگاه برچسب انرژی بمنظور بهبود کیفیت محصولات بخش انرژی
۶. آیین‌نامه اجرایی صرفه‌جویی مصرف انرژی در ساختمان‌ها مصوبه هیأت محترم وزیران
۷. ممیزی انرژی ساختمان‌ها و تعیین وضعیت موجود انرژی
۸. اجرای برنامه‌های بهبود عملکرد انرژی و تلاش برای رسیدن به الگوی مصرف مطلوب
۹. استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر در تامین انرژی ساختمان‌ها
۱۰. طرح افزایش کارایی سامانه‌های گرمایشی موتورخانه‌های موجود کشور مصوبه شورای محترم اقتصاد
۱۱. همکاری در اخذ استاندارد ایزو ۱۶۰۰۰ برای موتورخانه‌های ساختمان‌های اداری شرکت‌های تامین آب و انرژی استان
۱۲. تهیه و تنظیم قراردادهای طرح
۱۳. قانون هوای پاک
۱۴. اخذ استاندارد ایزو ۱۶۰۰۰ برای تمامی موتورخانه‌های ساختمان‌های متبوع
۱۵. پایش آلاینده‌ها و گازهای گلخانه‌ای
۱۶. احداث خطوط و پست‌های انتقال و فوق توزیع در سطح استان
۱۷. احداث خطوط و پست‌های شرکت شهرک‌های صنعتی با بودجه استانی

۱۸. ایجاد مکانیزم برای همکاری بیشتر با سایر سازمان ها و شرکتهای دولتی و خصوصی جهت گذر از پیک تابستان و زمستان

۱۹. مدیریت مصرف در شرکتهای دولتی و خصوصی به خصوص در پیک تابستان و زمستان

۲۰. پیگیری احداث نیروگاههای بادی و خورشیدی

۲۱. پیگیری احداث نیروگاههای خورشیدی برای صنایع

۲-۸. بررسی تحولات بخش انرژی در استان و کشور در سال ۱۳۹۹:

۱. کاهش تلفات توزیع به کمتر از ۱۰٪
۲. احداث بخش بخار نیروگاه سیکل ترکیبی فردوسی
۳. احداث نیروگاه ۵۰۰ مگاواتی سیکل ترکیبی سبزوار
۴. انرژی های تجدید پذیر نیروگاههای بادی
۵. انرژی های تجدید پذیر نیروگاههای خورشیدی
۶. نصب کنتور هوشمند چاه های کشاورزی
۷. تکمیل و بهره برداری از نیروگاه تولید پراکنده مقیاس کوچک فردوسی
۸. طرح فهم (نصب کنتور هوشمند برای مشترکین و چاههای کشاورزی)
۹. کاهش تلفات، اصلاح و بهینه سازی پاساژهای فرسوده
۱۰. گاز رسانی به روستاها و شهرهای کوچک و مرزی
۱۱. کاهش هدررفت گاز طبیعی
۱۲. اجرای طرح اصلاح سامانه های گرمایشی مدارس در استان
۱۳. ثبت نام بیش از ۱۰۰۰ مشترک در طرح موتورخانه تا پایان سال ۱۳۹۹ و بهینه سازی بیش از ۱۰۰ موتورخانه
۱۴. برگزاری جلسات آموزشی و توزیع پکیج های آموزشی بهینه سازی مصرف انرژی در مدارس، مساجد، ادارات و صنایع استان

۳-۸. بررسی و تحلیل وضعیت بخش انرژی در سال ۱۳۹۹:

۳-۸-۱. بررسی وضعیت گاز طبیعی:

جدول ۸-۱ تعداد مشترکین شرکت گاز استان را در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ را نشان می دهد. تعداد کل مشترکین گاز استان در پایان سال ۱۳۹۹ معادل ۲,۴۶۴,۹۴۱ مشترک بوده است که از این تعداد ۲,۲۸۷,۶۵۶ مشترک (۹۳٪) از بخش خانگی، ۱۵۹,۷۷۶ مشترک (۶٪) از بخش تجاری و ۸,۷۱۸ مشترک از بخش صنعتی بوده است.

جدول (۸-۱) تعداد مشترکین و میزان مصرف گاز طبیعی در استان

سال	انشعاب	تعداد مصرف کنندگان گاز طبیعی (مشترک)				
		خانگی	تجاری	صنعتی	نیروگاهی	سایر
۱۳۹۸	۹۷۸,۵۴۷	۲,۲۰۰,۶۰۵	۱۵۱,۴۸۷	۸,۰۱۷	۲۱	۸,۴۴۱
۱۳۹۹	۱,۰۰۲,۴۱۸	۲,۲۸۷,۶۵۶	۱۵۹,۷۷۶	۸,۷۱۸	۲۱	۸,۷۷۰
جمع						
						۲,۳۶۸,۵۷۱
						۲,۴۶۴,۹۴۱

ماخذ: شرکت گاز استان خراسان رضوی

نگاهی به مصرف بخش‌های مختلف در سال ۱۳۹۹ در جدول ۸-۲ نشان می‌دهد بخش خانگی با مصرف ۵,۷۱۰ میلیون متر مکعب گاز (۴۲٪) بیشترین مصرف کننده گاز طبیعی استان می‌باشد. بخش نیروگاهی در رتبه بعدی بیشترین میزان مصرف گاز در سال ۱۳۹۹ با مصرف ۳,۲۱۴ میلیون متر مکعب (۲۴٪) بوده است.

جدول (۸-۲) میزان مصرف گاز به تفکیک بخش‌های مختلف (میلیون متر مکعب)

سال	خانگی	تجاری	صنعتی	نیروگاهی	سایر	جمع کل
۱۳۹۸	۵,۱۸۰	۱,۴۷۵	۲,۸۶۷	۳,۰۰۹	۷۰	۱۲,۶۰۱
۱۳۹۹	۵,۷۱۰	۱,۴۵۶	۳,۰۲۴	۳,۲۱۴	۶۶	۱۳,۴۷۰

ماخذ: شرکت گاز استان خراسان رضوی

بر اساس جدول ۸-۳ سرانه مصرف برای سال ۱۳۹۸ به ازای هر مشترک شامل انواع مصارف معادل ۵,۳۲۰ متر مکعب و برای سال ۱۳۹۹ معادل ۵,۴۶۵ متر مکعب بوده است. جدا از بخش نیروگاهی که بیشترین سرانه مصرف استان را دارد، بخش صنعتی با ۳۴۶,۹۱۷ مترمکعب بیشترین سرانه مصرف استان در سال ۱۳۹۹ را داشته است. بخش تجاری با ۹,۱۱۵ و بخش خانگی با ۲,۴۹۶ مترمکعب در رده‌های بعدی سرانه مصرف گاز طبیعی در استان هستند.

جدول (۸-۳) سرانه مصرف گاز طبیعی در استان (متر مکعب)

سال	خانگی	تجاری	صنعتی	نیروگاهی	سایر	مجموع (سرانه مصرف کل استان)
۱۳۹۸	۲,۳۵۴	۹,۷۳۹	۳۵۷,۶۳۰	۱۴۳,۲۶۹,۹۲۸	۸,۳۰۶	۵,۳۲۰
۱۳۹۹	۲,۴۹۶	۹,۱۱۵	۳۴۶,۹۱۷	۱۵۳,۰۴۲,۹۰۰	۷,۵۱۱	۵,۴۶۵

ماخذ: شرکت گاز استان خراسان رضوی

۸-۳-۲. بررسی وضعیت برق

همانطور که در جدول ۸-۴ ملاحظه می‌شود بیشترین قیمت برق بعد از بخش سایر مصارف بخش خانگی با ۹۹۸ ریال در هر کیلووات ساعت و بخش صنعت و عمومی با قیمت ۹۸۰ و ۸۹۰ ریال در هر کیلووات ساعت بالاترین قیمت برق را می‌پردازند و بخش کشاورزی با ۲۶۷ ریال در هر کیلووات ساعت کمترین قیمت را می‌پردازد.

جدول (۸-۴) قیمت برق بخش های مختلف در استان (واحد: ریال)

بخش / تعرفه/سال	۱۳۹۸	۱۳۹۹
خانگی	۸۱۲	۹۹۸
عمومی	۸۱۵	۸۹۰
کشاورزی	۲۴۶	۲۶۷
صنعتی	۹۲۰	۹۸۰
سایر مصارف	۲۷۳۷	۲۹۲۷
روشنایی	.	.

ماخذ: شرکت توزیع برق استان خراسان رضوی

فروش، تعداد مشترکین و میزان مصرف برق به تفکیک بخش های مختلف در سطح استان

صنعت برق به عنوان یک صنعت زیربنایی، نقش بسیار اساسی و مهمی در توسعه زیرساخت های اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و سیاسی دارد. توسعه سریع تکنولوژی، ضرورت افزایش بهره وری، ملاحظات زیست محیطی، امنیت، تنوع مصرف و سطح دسترسی از جمله دلایل اهمیت انرژی برق به عنوان یک کالای حیاتی در جامعه امروز به شمار می رود. اقتصاد انرژی، اقتصاد برق و رفع مشکلات زیرساختی صنعت برق به عنوان یک مسئله اساسی در صنعت برق مطرح است که در برنامه ششم توسعه موضوع نظام استفاده بهینه از برق در حوزه تولید، توزیع و مصرف به عنوان یک رکن کلیدی به آن توجه شده است.

جدول (۸-۵) وضعیت مشترکین شرکت توزیع نیروی برق استان

سال	تعرفه	وضعیت مشترکین		
		تعداد (مشترک)	مصرف (میلیون کیلووات ساعت)	فروش (میلیون ریال)
۱۳۹۸	خانگی	۱,۰۸۹,۶۱۵	۱,۹۰۷	۱,۵۴۷,۸۳۷
	عمومی	۳۶,۹۸۶	۳۲۰	۲۶۰,۹۲۶
	کشاورزی	۱۸,۷۸۱	۳,۳۴۸	۸۲۴,۱۴۰
	صنعتی	۷,۳۱۸	۱,۱۱۱	۱,۰۲۱,۹۴۵
	سایر مصارف	۱۳۲,۴۲۸	۳۰۳	۸۲۹,۴۲۲
	آزاد	۲,۷۶۴	۱۰	۲۴,۸۶۹
	روشنایی	۸,۹۵۳	۱۷۱	
	جمع	۱,۲۹۶,۸۴۵	۷,۱۷۰	۴,۵۰۹,۱۳۹
۱۳۹۹	خانگی	۱,۱۲۶,۰۱۰	۱,۸۴۹	۱,۸۴۴,۵۲۵
				۱,۶۴۲

وضعیت مشترکین	تعارف	سال			
			تعداد (مشترک)	مصرف (میلیون کیلووات ساعت)	فروش (میلیون ریال)
عمومی	۳۸,۱۸۱	۲۹۱	۲۵۹,۰۷۱	۷,۶۲۲	
کشاورزی	۱۹,۶۵۴	۳,۶۴۷	۹۷۵,۵۵۸	۱۸۵,۵۶۰	
صنعتی	۷,۷۹۹	۱,۲۸۴	۱,۲۵۷,۹۰۸	۱۶۴,۶۳۶	
سایر مصارف	۱۳۹,۰۱۳	۳۰۴	۸۸۹,۷۱۶	۲,۱۸۷	
آزاد	۱,۷۶۹	۱۶	۴۳,۵۲۵	۹,۰۴۵	
روشنایی	۹,۸۳۷	۱۶۶		۱۶,۸۷۵	
جمع	۱,۳۴۲,۲۶۳	۷,۵۵۷	۵,۲۷۰,۳۰۳	۵,۶۳۰	

ماخذ: شرکت توزیع برق استان خراسان رضوی

بر اساس جدول ۸-۵ تعداد مشترکین شرکت توزیع برق استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ بیش از ۱,۳۴۲,۲۶۳ مشترک است. این مشترکین در بخش‌های خانگی، عمومی، کشاورزی و صنعتی هستند و تعرفه‌های مختلفی را برای مصرف برق خود پرداخت می‌کنند. بیشترین تعداد مشترک در بخش خانگی با ۱,۱۲۶,۰۱۰ مشترک می‌باشد که نسبت به سال گذشته ۳ درصد افزایش داشته است. این بخش با دارا بودن بیش از ۸۴ درصد سهم مشترکین شرکت توزیع نیروی برق استان ۲۴ درصد از سهم مصرف برق استان را به خود اختصاص داده است. نکته حائز اهمیت این است که تعداد مشترکین خانگی کمتر از میزان خانوارهای استان است که نشان می‌دهد برای هر خانوار یک کنتور وجود ندارد. همانطور که ملاحظه می‌شود ارزش فروش برق به مشترکین در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، سرانه مصرف نیز افزایش داشته است و از ۵۵۲۹ کیلووات ساعت در سال ۱۳۹۸ به ۵۶۳۰ کیلووات ساعت در سال ۱۳۹۹ رسیده است. در این بین بخش خانگی و عمومی و روشنایی کاهش سرانه مصرف را داشته‌اند و بخش صنعتی، کشاورزی و آزاد افزایش سرانه مصرف را تجربه کرده‌اند.

ظرفیت اسمی و تولید انواع نیروگاه‌های استان در جدول ۸-۶ نشان داده شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود بخش خصوصی در سال ۱۳۹۹ ظرفیت اسمی ۱۲۶ مگاوات را دارد که نسبت به سال گذشته رشد ۱۱ درصدی داشته و تولید نیروگاه‌های استان نیز با رشد ۱۰ درصدی نسبت به سال قبل به ۳۲۲ میلیون کیلووات ساعت رسیده است.

جدول (۸-۶) ظرفیت اسمی و تولید ناویژه انواع نیروگاه های تحت پوشش در استان خراسان رضوی

بخش خصوصی		واحد	عنوان
۱۳۹۹	۱۳۹۸		
۱۲۶	۱۱۳	مگاوات	ظرفیت اسمی انواع نیروگاه های برق
۳۲۲	۲۹۳	میلیون کیلو وات ساعت	تولید ناویژه برق انواع نیرو گاه ها

۸-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی:

چالش ها:

- ۱- مصرف بیش از استانداردهای جهانی گاز در استان و کشور
- ۲- اجرای نامناسب مبحث ۱۹ مقررات ملی انرژی در بخش ساختمان
- ۳- عدم اجرای مبحث ۲۲ مقررات ملی حفظ و نگهداری و ارتقای ساختمانهای موجود
- ۴- اجرای ناقص قانون اصلاح الگوی مصرف
- ۵- عدم استفاده از انرژی های پاک و تجدید پذیر مانند انرژی خورشیدی

توصیه های سیاستی:

با توجه به پتانسیل مناسبی که در استان برای سرمایه گذاری در حوزه انرژی های پاک و تجدید پذیر وجود دارد انتظار می رود با درایت مدیران و مسئولان کشور قوانین مناسبی در راستای تشویق سرمایه گذاران خارجی و کاهش ریسک سرمایه گذاری در این بخش وضع شده و شاهد رونق هر چه بیشتر انرژی های پاک در کشور باشیم. موارد زیر در این حوزه پیشنهاد می شود:

۱. استفاده موثر از پتانسیل رسانه های مختلف و شبکه های اجتماعی و بسیج برای آموزش، فرهنگ سازی و افزایش مسئولیت های اجتماعی مردم به ویژه آموزش و بسیج محلی مردم برای کمک به مصرف صحیح انرژی.
۲. پیگیری اجرای کامل مبحث ۱۹ مقررات ملی انرژی در بخش ساختمان و الزامی کردن برچسب و رتبه بندی انرژی در ساختمان.
۳. اجرایی کردن مبحث ۲۲ مقررات ملی حفظ و نگهداری و ارتقای ساختمان های موجود با رویکرد بهینه سازی انرژی در ممیزی انرژی و اتخاذ راهکارهای منتج از آن در تعمیر و بازسازی.
۴. اجرایی کردن کامل قانون اصلاح الگوی مصرف و اعمال جرایم ماده ۲۶ در صورت عدم رعایت شدت مصرف انرژی صنایع.
۵. گسترش استفاده از پنل های خورشیدی در مقیاس بزرگ.
۶. استفاده از نیروگاه های سیکل ترکیبی در راستای مصرف بهینه برق و گاز.

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

خلاصه فصل:

جذب و جلب سرمایه و سرمایه‌گذاری، راهی مطمئن برای توسعه و پیشرفت اقتصادی، با رشد متغیرهای واقعی چون تولید و اشتغال و فنآوری است؛ علاوه بر این، سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند راهگشای مطلوبی جهت اصلاح نظام مدیریتی و تبادل تجربیات اقتصادی و دستیابی به تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات روز دنیا باشد. اهمیت این امر، امروزه بیش از گذشته با روند جهانی شدن اقتصاد مطرح است. جهانی شدن اقتصاد به معنای همگرایی، یکسان‌سازی و ادغام بازارهای اقتصادی، از جمله بازار کالا، کار، پول و سرمایه، در سطح بین‌الملل است. در این فصل در ابتدا به بیان سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان در این حوزه می‌پردازیم و سپس تحولات بوجود آمده و گزارش عملکرد استان خراسان رضوی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیان خواهد شد. در پایان نیز گزارشی از فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان ارائه می‌شود و توصیه‌های سیاستی برای تشویق و بهبود شرایط در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی پیشنهاد شده است.

۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری‌های خارجی و جهت‌گیری‌های استان

در استان خراسان رضوی، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به ریاست استاندار و نایب رئیس مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان بصورت مستقل و با حضور نمایندگان دستگاه‌های اجرایی با هدف تسهیل و تسریع فرآیند سرمایه‌گذاری و ارائه خدمات لازم به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، مشغول به فعالیت بوده و به عنوان بستر ارائه خدمات و تلاش برای تحقق اهداف تامین مالی به ویژه تامین مالی خارجی در نظر گرفته شده است.

در این مرکز تلاش شده است فرآیندهای شروع کسب و کار متقاضیان سرمایه‌گذاری بویژه سرمایه‌گذاران خارجی از ابتدا در مرحله ثبت شرکت تا زمان اخذ مجوزهای لازم و دریافت خدمات پروانه اقامت بصورت یکپارچه انجام پذیرد.

بر اساس سند استانی برنامه ششم توسعه به منظور تجهیز منابع مالی و سرمایه‌ای استان، نیاز به ۲۵۲۱۰۴۷۵ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی و قریب به ۶۲ هزار میلیارد ریال سرمایه‌گذاری خارجی در طول برنامه می‌باشد که بر اساس برنامه داخلی اداره کل امور اقتصادی و دارایی سهم سال ۱۳۹۹ قریب به ۱۵۰۰۰ میلیارد ریال بوده است. جذب این منابع مستلزم برنامه‌ریزی دقیق و بستر سازی مناسب برای هدایت سرمایه به پروژه‌های نیازمند تامین مالی است.

احصاء ظرفیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری همسو با سیاست‌های اقتصادی و در جهت توسعه پایدار استان و بازاریابی آنها توسط تیم تخصصی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، از جمله اقدامات استان خراسان رضوی به منظور جذب منابع مالی داخلی و خارجی در کنار دیگر اقدامات متناظر نهادها و دستگاه‌های اجرایی این استان می‌باشد، که مسئولیت اجرایی و محتوایی آن با اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان خراسان رضوی است.

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

در سال‌های اخیر مشکلات و محدودیت‌های متاثر از تحریم‌های اقتصادی همواره مانعی جدی برای جذب شرکتها و اشخاص حقیقی سرمایه‌گذار از خارج از کشور بوده است. در سال ۱۳۹۹ نیز تحریم‌های اقتصادی ظالمانه علیه جمهوری اسلامی ایران محدودیت‌هایی در ورود سرمایه‌گذاران به کشور و انتقال سرمایه نقدی و غیر نقدی ایشان به ایران ایجاد

نمود. علاوه بر مشکلات ناشی از تحریم‌ها، شیوع گسترده ویروس کووید ۱۹ در جهان، میزان مناسبات اقتصادی بین کشورهای جهان و بویژه میزان جریانات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورها را به شدت کاهش داد. در این میان؛ استان خراسان رضوی که بخش قابل توجهی از اقتصاد این استان وابسته به خدمات و صنعت گردشگری است شاید بیش از سایر استان‌های کشور با مسائل اقتصادی مواجه بود.

با این حال برخی اتفاقات و شرایط جهانی و منطقه‌ای نظیر انعقاد تفاهم نامه‌های همکاری بلند مدت با کشور چین، تحولات افغانستان و نفوذ رو به رشد طالبان در این کشور و افزایش نگرانی‌ها از آینده اقتصادی این کشور و سیاست کلی کشور به توسعه و تحول همکاری‌های اقتصادی با کشورهای منطقه مسائلی بود که در شرایط نامناسب یاد شده، تا حدودی امکان برقراری تعاملات با کشورهای منطقه و جذب سرمایه‌گذاری از مبدا این کشورها را ممکن ساخت.

۳-۹. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

در سال ۱۳۹۹ تعداد ۶۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی به ارزش قریب به ۱۳۳ میلیون دلار توسط هیئت سرمایه‌گذاری خارجی، در استان خراسان رضوی به تصویب رسیده است، که در مقایسه با سال ۱۳۹۸ رشد بیش از ۱۰۰ درصدی در تعداد طرح سرمایه‌گذاری خارجی مصوب را علی رغم محدودیت‌های متاثر از تحریم‌های اقتصادی و شیوع ویروس کووید ۱۹؛ نشان می‌دهد. استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ به مانند سال‌های قبل در جایگاه نخست از نظر تعداد طرح در بین استانهای کشور قرار دارد. جزئیات این طرح‌ها به شرح جدول ۹-۱ می‌باشد:

جدول ۹-۱ طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی سال ۱۳۹۹

ردیف	عنوان پروژه	بخش پروژه	تابعیت سرمایه‌گذاران خارجی	تاریخ صدور مجوز اصلی	درصد مشارکت	سرمایه مصوب (هزار دلار)
۱	پروژه تجاری-اقامتی مینا	ساختمان	هندوستان/پاکستان	۱۳۹۹/۰۲/۰۸	۶۰	۱۶,۸۰۰
۲	تولید پیراهن زنانه و دخترانه	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۲/۰۸	۱۰۰	۲۵۰
۳	ایجاد واحد تولیدی گلخانه‌ای	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۰۲/۰۸	۱۰۰۰	۷۵۰
۴	تولید انواع پوشاک	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۲/۰۸	۱۰۰	۳۰۰
۵	حمل و نقل بین‌المللی کالا	حمل و نقل و ارتباطات	افغانستان	۱۳۹۹/۰۲/۰۸	۹۰	۲,۴۳۰
۶	هتل آپارتمان	خدمات	افغانستان	۱۳۹۹/۰۴/۰۸	۱۰۰	۶۶۰
۷	برش انواع سنگ گرانیتی و سنگ مرمر	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۴/۰۸	۵۰	۳۹۰
۸	تولید تسبیح، رکعت شمار نماز، تسبیح شمار	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۴/۰۸	۱۰۰	۳۵۰

ردیف	عنوان پروژه	بخش پروژه	تابعیت سرمایه گذاران خارجی	تاریخ صدور مجوز اصلی	درصد مشارکت	سرمایه مصوب (هزار دلار)
۹	تولید سامانه های موقعیت یاب، مدیریت ناوگان، ردیابی، مسیریابی و مکان یابی	خدمات	افغانستان	۱۳۹۹/۰۵/۲۸	۷۰	۲۸۰
۱۰	تولید کفش ورزشی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۵/۲۸	۱۰۰	۳۰۰
۱۱	تولید کاسه چرخ اتوبوسی و کامیونی و وانتی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۵/۲۸	۱۰۰	۴۰۰
۱۲	تولید قیر	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۵/۲۸	۳۴	۳۰۶
۱۳	تولید پارچه گردباف و پارچه حوله ای گردباف	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۵/۲۹	۱۰۰	۶۰۰
۱۴	تولید هیدروکربن سبک و سنگین	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۵/۲۹	۵۰	۲,۳۳۷
۱۵	احداث مجتمع تجاری مسکونی	ساختمان	افغانستان	۱۳۹۹/۰۷/۱۶	۱۰۰	۵۸۰
۱۶	تولید پوشاک ورزشی و البسه زنانه و مردانه	صنعت	پاکستان	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۹۹	۳۰۰
۱۷	حمل و نقل بین المللی کالا	حمل و نقل و ارتباطات	افغانستان	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۶۳	۵۰۴
۱۸	تاسیس واحد تولیدی گلخانه ای	کشاورزی	عراق	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۹۹	۲۹۷
۱۹	تولید لایه حلاجی شده پلی استر	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۵۰	۳۰۰
۲۰	بازرگانی و ساخت طلا و جواهر و زیورآلات	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۱۰۰	۵۰۰
۲۱	احداث پروژه مسکونی و تجاری نیلی - پرواز	ساختمان	عراق	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۱۰۰	۲۶,۹۰۰
۲۲	ساخت مجتمع تجاری - مسکونی ضیافت الرضا	ساختمان	عراق	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۱۰۰	۴۹,۱۰۰
۲۳	تولید انواع ضد عفونی کننده ، انواع شامپو، محصولات و فراورده های آرایشی	صنعت	ایرانی مقیم انگلستان	۱۳۹۹/۰۷/۱۹	۸۲	۱,۴۳۴
۲۴	بسته بندی حبوبات و غلات و روغن کشی	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۳۵	۵۱۳
۲۵	تولید انواع پوشاک مردانه و زنانه	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۱۰۰	۴۰۰
۲۶	تولید قطعات پلاستیکی دوچرخه و سه چرخه	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۱۰۰	۶۰۰
۲۷	عملیات برشکاری ورق فلزات، برش و خمکاری میله، میلگرد و لوله	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۱۰۰	۲۵۰

ردیف	عنوان پروژه	بخش پروژه	تابعیت سرمایه گذاران خارجی	تاریخ صدور مجوز اصلی	درصد مشارکت	سرمایه مصوب (هزار دلار)
۲۸	تولید انواع پوشاک بچه گانه و زنانه	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۱۰۰	۲۳۱
۲۹	انواع کفش تزریقی صفحه و ورق چرم مصنوعی از پی وی سی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۱۰۰	۸۱۰
۳۰	تولید دستکش معاینه، دستکش جراحی، ماسک	صنعت	پاکستان/ماداکاسکار	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	۱۰۰	۶۰۰
۳۱	پرورش شترمرغ	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۵۰	۱.۵۷۰
۳۲	انواع میوه، صیفی جات و سبزیجات خشک، بسته بندی میوه خشک	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۷۵۶
۳۳	افزودنی خوراک دام و طیور و آبزیان	صنعت	روسیه	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۷۳۰
۳۴	انواع کفش ورزشی و طبی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۴۰۰
۳۵	انباره های سرب اسید استارتی MF	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۲۸۶
۳۶	پارچه گردباف	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۶۰۰
۳۷	تولید و بسته بندی انواع حبوبات، میوه خشک، گیاهان دارویی، قهوه و ...	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۳۸۴
۳۸	تولید قالب شمش، قالب فورچ فلزات و ...	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۷۸۶
۳۹	بسته بندی میوه تازه و خشک، انواع سبزیجات و صیفی جات	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۵۰۴
۴۰	تولدی کیف و چمدان	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۲۵۲
۴۱	انواع کیف و ساک دستی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۵۵۴
۴۲	تولید انواع تک فیلم	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۵۶۰
۴۳	خدمات مسافرتی هوایی و گردشگری	خدمات	افغانستان/سوئیس ایران	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۶۰۰
۴۴	تولید انواع بیسکویت، کلوچه، ویفر، کیک، شکلات	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۷۸۰
۴۵	تولید کفیوش، دیوارپوش چوبی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۶۶۰
۴۶	تولید انواع شوینده طبی و بهداشتی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۳۱	۳۰۰

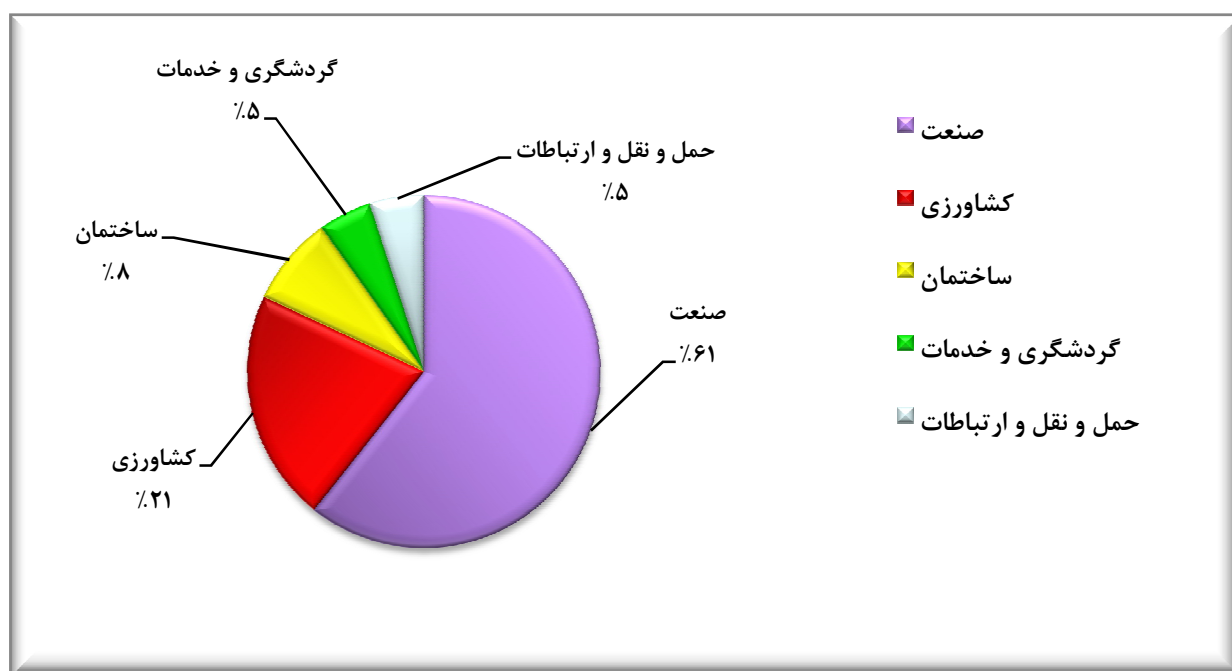
ردیف	عنوان پروژه	بخش پروژه	تابعیت سرمایه گذاران خارجی	تاریخ صدور مجوز اصلی	درصد مشارکت	سرمایه مصوب (هزار دلار)
۴۷	تولید پری فرم، درپوش پلاستیکی، انواع فیلم چندلایه و تک لایه پلاستیکی و ظروف فولادی و آهنی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۴,۶۳۱
۴۸	انبارداری و نگهداری محصولات کشاورزی	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۲	۲۵۰
۴۹	تولید انواع قالب ریخته گری و شکل دهی	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۱۰۰	۱۳۵
۵۰	پرورش گاو شیری	کشاورزی	هنگ کنگ	۱۳۹۹/۱۲/۰۳	۲۰	۱,۰۰۰
۵۱	لوازم خانگی شامل ماشین های لباس شویی، ظرفشویی و تلویزیون	صنعت	ایران	۱۳۹۹/۱۲/۲۷	۱۰۰	۴۸۷
۵۲	ساخت مجتمع مسکونی	ساختمان	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۱۰۰	۸۴۰
۵۳	تولید انواع فیلم چندلایه و تک لایه از پلی اتیلن	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۱۰۰	۶۸۰
۵۴	زمینه فرآوری و بسته بندی زعفران	کشاورزی	فرانسه	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۱۰۰	۲۵۰
۵۵	تولید و بسته بندی پودر قهوه و نوشیدنی های فوری	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۱۰۰	۷۳۵
۵۶	حمل و نقل بین المللی کالا	حمل و نقل و ارتباطات	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۱۰۰	۵۰۰
۵۷	تولید گاز کربنیک (دی اکسید کربن)	صنعت	ترکیه	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۱۰۰	۲,۰۵۰
۵۸	انبارداری و نگهداری محصولات کشاورزی	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۲	۲۵۰
۵۹	انبارداری و نگهداری محصولات کشاورزی	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۲	۲۵۰
۶۰	تولید پیچ فولادی آلیاژی	صنعت	آلمان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۵۰	۲۸۰
۶۱	تولید اتیل استات (اصلاحیه)	صنعت	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۸	۶۴	۶۰۰
۶۲	بسته بندی میوه خشک و سبزیجات خشک	کشاورزی	افغانستان	۱۳۹۹/۱۲/۲۹	۱۰۰	۵۰۰
	جمع					۱۳۲.۶۳۲

همانطور که ملاحظه می‌شود به لحاظ تعداد طرح مصوب در هر حوزه اقتصادی، بخش‌های صنعت، کشاورزی و ساختمان به ترتیب بیشترین طرح مصوب را به خود اختصاص داده‌اند. این در حالی است که بیشترین سرمایه‌گذاری خارجی به لحاظ رقم سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان انجام گرفته است.

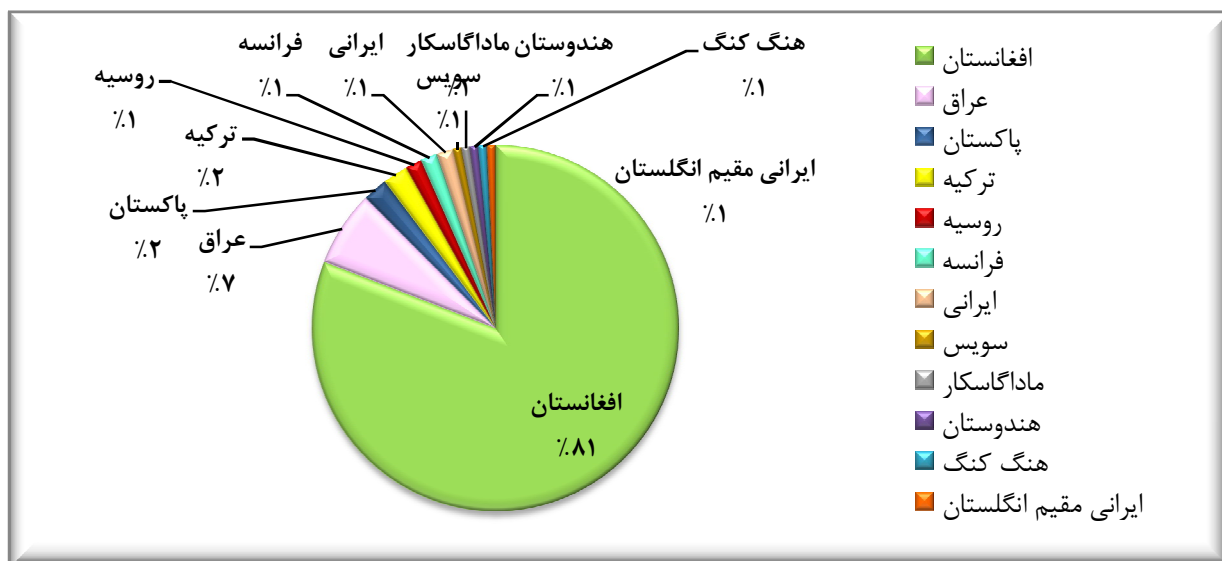
همچنین مطابق با جدول ۹-۳ سرمایه‌گذاری‌های جذب شده به استان خراسان رضوی طی سال ۱۳۹۹ از کشورهای عراق، افغانستان، پاکستان، هندوستان، ترکیه و ... بوده است.

توزیع سرمایه‌گذاری خارجی استان به تفکیک بخش‌ها و کشورهای مختلف در نمودارهای ۹-۱، ۹-۲، ۹-۳ نشان داده شده است.

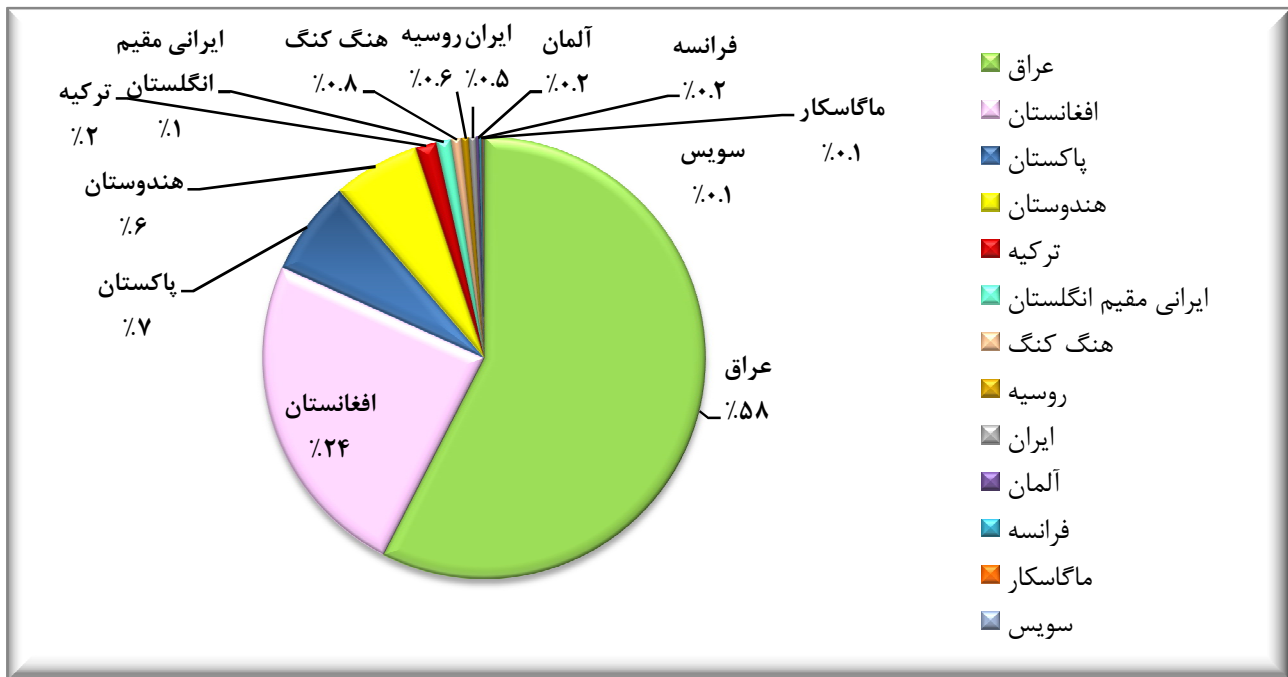
نمودار ۹-۱ سهم بخش‌های اقتصادی استان در جذب سرمایه‌گذاری خارجی از نظر تعداد طرح در سال ۹۹

نمودار ۹-۲ سهم سرمایه‌گذاری خارجی کشورهای مختلف در استان از نظر تعداد سرمایه‌گذار در سال ۹۹

نمودار ۹-۳ سهم سرمایه گذاری خارجی کشورهای مختلف در استان از نظر مبلغ سرمایه گذاری در سال ۹۸

۹-۴. فعالیت های مرکز خدمات سرمایه گذاری

- تداوم فعالیت مرکز خدمات سرمایه گذاری استان در ساختمان مستقل به ریاست استاندار محترم و مسئولیت اجرایی اداره کل امور اقتصادی و دارایی با حضور ۲۰ نماینده دستگاه اجرایی، نهادها و تشکلهای عمومی و خصوصی استانی به صورت تمام وقت و پاره وقت در محل این مرکز و فراهم شدن امکان ارائه مشاوره کارشناسی و تخصصی در کلیه حوزه های اقتصادی و ارائه خدمات زیر یک سقف که باعث تکریم ارباب رجوع و پذیرش و ارائه خدمات به ایشان در محیطی مناسب شده است.
- استقرار پلیس مهاجرت و گذرنامه استان در محل مرکز خدمات سرمایه گذاری استان و انجام صدور و تمدید پروانه اقامت، صدور روادید خروج و مراجعت کثیر، تمدید روادید، صدور و تمدید گواهینامه راهنمایی و رانندگی، تعویض پلاک خودرو برای کلیه سرمایه گذاران دارای مجوز سرمایه گذاری خارجی و فعالین اقتصادی خارجی به منظور تکریم و تشویق سرمایه گذاران خارجی. عدم مراجعه مستقیم اتباع خارجی به ویژه سرمایه گذاران کشور افغانستان به اداره گذرنامه سبب شده رضایت بسیار زیادی در دریافت خدمات گذرنامه سرمایه گذاران حاصل شود. در سال ۱۳۹۹ قریب به ۲۳۰۰ پرونده در محل مرکز تشکیل و در تعامل با پلیس مهاجرت خدمات درخواستی ارائه شده است.
- برقراری ارتباط مستمر و موثر با سرمایه گذاران خارجی و بازرگانان فعال در استان و پیگیری هدمند مسائل و مشکلات ایشان از طریق جلسات، کارگروه ها و همایش های استانی و ملی.
- ایجاد پنجره واحد فیزیکی شروع کسبوکار با حضور نمایندگان اداره کل ثبت شرکتها، اداره کل امور مالیاتی، اداره کل تامین اجتماعی و اداره کل پست استان، بانظارت اداره کل امور اقتصادی و دارایی و فراهم شدن امکان

ثبت شرکت در کمتر از یک روز کاری و انجام عملیات تخصیص کد کارگاهی تامین اجتماعی و کد اقتصادی در کمترین زمان ممکن. این خدمت نیز باعث شده متقاضیان سرمایه‌گذاری خارجی به ویژه از کشور افغانستان بدون نیاز به مراجعه به ادارات مختلف در کمترین زمان نسبت به انجام مقدمات شروع کسب و کار خود در محیطی مناسب و با حفظ شأن ایشان اقدام نمایند. در سال ۱۳۹۹ بیش از ۱۰۰ مورد ثبت شرکت با میانگین زمانی یک روز کاری در محل مرکز خدمات انجام شده است.

- استقرار پنجره واحد فیزیکی معدن در محل مرکز خدمات سرمایه‌گذاری (در راستای اجرای ماده ۲۴ قانون معادن با همکاری سازمان صنعت معدن و تجارت استان به منظور کاهش زمان اخذ مجوزهای سرمایه‌گذاری در حوزه معادن).

- استقرار نماینده شورای هماهنگی بانک‌های استان و تسهیل و تسریع در فرآیند افتتاح حساب و ارائه خدمات بانکی.

- پایش و اصلاح فرآیندهای صدور مجوزهای سرمایه‌گذاری در قالب طرح پایش استانی (بررسی، پایش و اصلاح تعداد ۳۰ مجوز تاثیر گذار در حوزه اقتصادی از منظر چهار عامل زمان، هزینه، مدارک و مراحل انجام کار از طریق مصاحبه با فعالان بخش خصوصی و متولیان دولتی ذیربط). در سال مذکور ۱۴ فرآیند صدور مجوز در استان پایش گردید و پیشنهادات اصلاحی در قالب کاربرگ یا گزارش به هیئت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار و سایر مراجع ذیصلاح منعکس شده است.

- همکاری مناسب با تشکلهای بخش خصوصی در ارائه خدمات به فعالین اقتصادی خارجی. در سال ۱۳۹۹، ۱۷۰ مورد صدور و تمدید کارت بازرگانی شرکت‌های دارای سهامدار خارجی در محل مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و توسط نماینده اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی استان انجام شده است.

- آموزش و توانمندسازی در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی از طریق برگزاری رویدادهای مشترک و انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری با نهادهای مختلف استانی. در سال ۱۳۹۹ مرکز خدمات سرمایه‌گذاری نسبت به انعقاد تفاهم‌نامه با جهاد دانشگاهی استان و پارک علم و فناوری استان در مقوله تهیه بسته‌های سرمایه‌گذاری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در طرح‌های دانش بنیان اقدام نموده است.

- تشکیل تیم نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی و بازدید مستمر هفته‌ای از واحدهای سرمایه‌گذاری خارجی به منظور اطلاع از آخرین وضعیت طرح‌ها و رفع موانع و مشکلات پروژه‌ها. موانع و مشکلات احصا شده در این بازدیدها در جلسات کارگروه تسهیل و رفع موانع تولید استان در حضور استاندار و رئیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری طرح و مرتفع می‌شود. در سال ۱۳۹۹ جمعاً از ۴۹ طرح سرمایه‌گذاری خارجی استان بازدید به عمل آمده که گزارش خلاصه آن در جدول ذیل آمده است:

جدول ۹-۲ بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذار خارجی در سال ۱۳۹۹

بخش پروژه	تعداد طرح	سرمایه‌گذاری (هزار دلار)	اشتغالزایی (نفر)	متوسط اشتغالزایی هر طرح
صنعت	۲۶	۴۵.۲۱۶	۶۱۴	۳۴
خدمات و گردشگری	۱۰	۱۲۴.۲۸۵	۵۵	۲۸
کشاورزی	۵	۱.۹۸۵	۴	۴
حمل و نقل	۸	۱۱.۷۴۹	۵۷	۸
جمع	۴۹	۲۳۵.۱۸۳	۷۳۰	۲۶

- اقدامات تشویقی سرمایه‌گذاری و بازاریابی بین‌المللی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان که برخی از اقدامات انجام شده در سال ۱۳۹۹ به شرح ذیل بوده است:
- مکاتبه با نمایندگی وزارت امور خارجه در شمال و شرق کشور، به منظور ارسال فرصت‌های جدید استان به نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در کشورهای منطقه.
- اجرای طرح بازاریابی بین‌المللی ایمیلی و ارسال فرصت‌های استان برای شرکت‌های معتبر بین‌المللی و آژانس‌های تشویق سرمایه‌گذاری خارجی و ارسال فرصت‌های سرمایه‌گذاری موردی و تجمیعی استان.
- مکاتبه با نهادهای داخلی سرمایه‌گذاری از جمله شرکت سرمایه‌گذاری تامین اجتماعی (شستا) و اعلام ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری استان.
- برگزاری جلسات بازاریابی متعدد با سرمایه‌گذاران خارجی جهت مشارکت در طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید استان.
- تهیه و پخش مستند سرمایه‌گذاری خارجی و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری از صدا و سیمای خراسان رضوی.
- حضور در برنامه رادیویی ما می‌توانیم صدا و سیمای خراسان رضوی درخصوص سرمایه‌گذاری خارجی.
- برگزاری نشست خبری مدیرکل امور اقتصادی و دارایی در حوزه بورس و سرمایه‌گذاری در مردادماه.
- برگزاری جلسه و بازدید از طرح‌های صنایع پیشرفته رضوی جهت جذب سرمایه‌گذار خارجی.
- تقدیر از واحدهای نمونه صنعتی استان با هدف تشویق ایشان به مشارکت با سرمایه‌گذاران خارجی.
- اطلاع‌رسانی آنلاین به ۳ زبان فارسی، انگلیسی و عربی (www.investinkhorasan.ir).
- چاپ بسته اطلاع‌رسانی و بروشورهای تشویق سرمایه‌گذاری.

- طبق دستور استاندار محترم بررسی مشکلات ۳۴۷ پروژه کلان سرمایه‌گذاری استان به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری واگذار گردید که مقرر شد مشکلات هریک از طرح‌ها با حضور نمایندگان دستگاه اجرایی ذی ربط در محل مرکز بررسی شود و مشکلات طرح‌ها در ستاد تسهیل ویژه استان به ریاست استاندار محترم و با حضور اضلاع مثلث توسعه اقتصادی استان طرح و برطرف شود که تا پایان سال ۱۳۹۹ وضعیت مسائل و مشکلات ۳۴۷ طرح کلان استان احصاء و در جهت رفع آنها تلاش شده است.

۹-۵. جمع بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

- جذب موفق سرمایه‌گذاری خارجی در کنار ضرورت ایجاد بستر مناسب برای تسهیل شروع کسب و کار و تسریع فرآیند اداری متأثر از سیاست‌های کلان اقتصادی و سیاسی کشور و مشوق‌های پیش بینی شده در سطح ملی است که می‌بایست با سیاست گذاری هدفمند و رفع مشکلات پیش رو زمینه سرمایه‌گذاری اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی در کشور را مهیا ساخت. بدین منظور موارد ذیل به منظور خط مشی گذاری آینده و رفع مشکلات اساسی پیشنهاد می‌شود:
 - ارتقاء دیپلماسی بین الملل و تلاش به منظور گسترش ارتباطات با کشورهای هدف سرمایه فرست به ویژه کشور های همسایه.
 - رفع مشکلات بین بانکی و رفع موانع انتقال سرمایه از برخی کشورها به ویژه افغانستان، پاکستان و کشورهای حوزه خلیج فارس.
 - فراهم ساختن امکان تملک قانونی اموال غیرمنقول به نام اشخاص حقیقی خارجی سرمایه‌گذار که مجوز سرمایه‌گذاری خارجی موضوع ماده ۶ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی را اخذ نموده‌اند.
 - تنوع بخشی به مشوق‌های سرمایه‌گذاری خارجی با توجه به حوزه و رقم سرمایه‌گذاری به منظور تقویت برخی از حوزه‌های اساسی نیازمند سرمایه‌گذاری و تامین مالی خارجی و افزایش انگیزه برای بالا بردن حجم سرمایه‌گذاری.
 - اختصاص بودجه مناسب به مراکز خدمات سرمایه‌گذاری به منظور انجام امور تبلیغاتی گسترده و حضور موثر در مراکز ارتباط بین الملل اعم از نمایشگاه‌ها کنفرانس‌ها و همایش‌های حوزه سرمایه‌گذاری.

فصل دهم تجارت خارجی استان

خلاصه فصل:

میزان صادرات کالا از گمرکات خراسان رضوی طی سال ۱۳۹۹، معادل ۲,۷۳۸ هزارتن و به ارزش ۱,۳۴۱ میلیون دلار می‌باشد که نسبت به مدت مشابه سال قبل در وزن ۲۰ درصد و ۲۶ درصد کاهش ارزش دلاری داشته است. لازم به ذکر است وزن و ارزش صادرات کالاها در سال قبل، به ترتیب ۳,۴۰۸ هزار تن و ۱,۸۰۰ میلیون دلار بوده است. از کل ارزش صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۹۹ رقم ۲۹۱ هزار دلار از محل تجارت چمدانی و ۲,۸۹۲ هزار دلار از محل بازارچه مرزی دوغارون بوده است. همچنین میزان واردات استان ۱۸۴ هزار تن و به ارزش بالغ بر ۳۷۹ میلیون دلار بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۸ حدود ۳۴ درصد از نظر وزنی و ۱ درصد از نظر ارزش دلاری کاهش داشته است. همچنین واردات سال ۱۳۹۸ معادل ۲۷۸ هزارتن و به ارزش ۳۸۵ میلیون دلار بوده است. با توجه به مقایسه ارقام صادرات و واردات تراز بازرگانی خارجی گمرکات استان طی سال ۱۳۹۹ مثبت و معادل ۹۶۲ میلیون دلار می‌باشد.

۱۰-۱. سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان:

دولت جمهوری اسلامی در تیرماه ۱۳۹۹ در راستای تحقق بند ۱۰ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در خصوص حمایت همه جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات، در قالب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی، اقدام به تصویب و ابلاغ بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی در ۱۴ ماده و ۱۱ تبصره کرد و تاریخ اجرای مصوبه را اول فروردین ماه ۱۳۹۹ موردتأکید قرار داد. علی‌رغم تأکید دولت بر حمایت همه جانبه از صادرات، عملکرد تجارت خارجی ایران در سال ۱۳۹۹ وضعیت بهتری نسبت به سال قبل پیدا نکرد. خروج آمریکا از توافق برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) و اجرایی شدن تحریم‌های مالی و اقتصادی طی سال ۱۳۹۷ باعث شد برای اقتصاد ایران در تجارت خارجی تجربه جدیدی رقم بخورد.

در سال ۱۳۹۹ سهم تجارت خارجی ایران از تجارت جهانی ۳۵ میلیارد دلار بوده که ۰.۲ درصد تجارت جهانی را شامل می‌شود و طی سال‌های بعد از خروج آمریکا از برجام کاهش داشته و از ۰.۳ درصد در سال ۱۳۹۵ به ۰.۲ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است. در حالی که طی این مدت حجم تجارت جهانی بیش از ۳ هزار میلیارد دلار افزایش داشته است. این روند ضد ادواری تجارت خارجی کشور نشان می‌دهد که دیپلماسی فعال اقتصادی در عرصه بین‌الملل بیش از پیش باید مورد توجه قرار گیرد و بازتعریف استراتژی توسعه تجاری و تقویت زیرساخت‌های بازرگانی در اقتصاد ایران امری ضروری به نظر می‌رسد. از طرفی نحوه مواجهه بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری با تعیین تکلیف بدهی بنگاه‌های اقتصادی و ارائه تسهیلات جدید بمنظور نوسازی تجهیزات و مسائل مربوط به جهش‌ها و نوسانات ارزی و تأثیر سیاست‌های بازار داخلی بر بازار خارجی از جمله مسائلی است که بر عملکرد تجارت خارجی مؤثر است. جهش‌های نرخ ارز از طرفی موجب افزایش فزاینده هزینه مبادله و هزینه تأمین مواد اولیه، واسطه‌ای و سرمایه‌ای شده و باتوجه به وابستگی شدید تولید داخلی به واردات، قدرت رقابت تولید داخلی بیشتر کاهش یافته و موجب از دست رفتن بازارهای صادراتی شده است، و از طرف دیگر با ایجاد نااطمینانی در بازارها موجب بی‌نظمی در واردات شده که در نهایت به تضعیف تجارت خارجی در سطح منطقه و بین‌المللی می‌شود. بررسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد که نسبت صادرات غیرنفتی به تولید داخلی در سال ۱۳۹۹ به کمترین میزان خود در دهه ۹۰ یعنی ۱۵ رسیده است. این در حالی است که در سال ۱۳۹۷ این نسبت ۳۳.۲ بوده است. بر این اساس در سال ۱۳۹۹ مانند ۱۳۹۸ ارزش تجارت خارجی

استان کاهش محسوس داشته است. در حالی که ارزش صادرات در سال ۱۳۹۸ حدود ۲۰ درصد کاهش نسبت به سال قبل داشت، در سال ۱۳۹۹ میزان کاهش نسبت به سال ۱۳۹۸ بیش از ۲۵ درصد بوده است.

بر اساس گزارش سازمان توسعه تجارت، میزان صادرات ایران در سال ۱۳۹۹ حدود ۳۴۹۹۸ میلیون دلار بوده که با توجه به صادرات ۱۳۴۰ میلیون دلاری خراسان رضوی، می‌توان گفت که سهم خراسان رضوی از تجارت خارجی کشور کمتر از ۴ درصد است. در خراسان رضوی با توجه به حجم حدود ۶۰ درصدی افغانستان در واردات کالا از استان، موضوع افغانستان در تجارت خارجی اهمیت اساسی دارد. از طرفی باید برنامه ریزی و استراتژی بگونه‌ای باشد که حجم صادرات به بازار مهم و اساسی افغانستان افزایش مستمر داشته باشد و از طرفی باید سبد توسعه تجاری به نحوی توسعه یابد که سهم سایر کشورها در صادرات استان افزایش یابد. هم اکنون مسائل ناشی از عدم استقرار حکومت مرکزی توانمند و جامعیت حکومت در افغانستان بر مراودات تجاری استان تاثیر بسزایی داشته، بطوری که خراسان رضوی در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب به لحاظ ارزش دلاری ۲۳ درصد و ۱۱ درصد کاهش صادرات به افغانستان داشته است.

۱۰-۲. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی:

در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ برنامه‌ها و عملیات در گمرکات استان همانند سال گذشته در شرایط تحریم‌های اقتصادی بر مبنای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی اجرا شدند. از جمله تحولات قابل اشاره در این بخش می‌توان به راه اندازی پنجره واحد گمرکی یا بکارگیری دستگاه‌ها و تجهیزات جدید در گمرکات استان اشاره کرد که می‌تواند بر عملکرد تجارت خارجی استان تأثیر گذار باشد. برنامه‌ها و عناوین عملیاتی گمرکات استان در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به صورت زیر می‌باشد.

جدول (۱-۱۰) برنامه‌ها و فعالیت‌های گمرک استان خراسان رضوی سال ۱۳۹۸

ردیف	عنوان برنامه عملیاتی	عنوان فعالیت های طرح ریزی شده ذیل برنامه
۱	بکارگیری ابزارهای پیشرفته کنترلی و فناوری های نوین به منظور افزایش کارایی و بهبود انجام تشریفات گمرکی	اجرای فاز سوم محوطه سازی محل استقرار X-Ray کامیونی گمرک دوغارون در جانمایی جدید پیگیری تامین بودجه جهت تجهیز گمرک دوغارون به یک دستگاه اسکن خودرویی سبک

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

جدول (۲-۱۰) فعالیت‌های تعریف شده در برش استانی خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹

ردیف	عنوان برنامه عملیاتی	عنوان فعالیت های طرح ریزی شده ذیل برنامه
۱	توسعه و تکمیل سامانه یکپارچه امور گمرکی	اتصال سیستمی تجهیزات پلمپ الکترونیک برای کنترل‌های هوشمند و نامحسوس
۲	توسعه و تکمیل مدل مجازی پنجره واحد تجارت فرامرزی	راه اندازی شبکه اجتماعی هوشمند فعالان اقتصادی و گمرک موبایل
۳	بکارگیری ابزارهای پیشرفته کنترلی و فناوری‌های نوین به منظور افزایش کارایی و بهبود انجام تشریفات گمرکی	تجهیز گمرک دوغارون به یک دستگاه اسکن خودرویی سبک اجرای فاز چهارم محوطه سازی محل استقرار X-Ray کامیونی گمرک دوغارون شامل تکمیل درب ورودی - سیستم های روشنایی و شبکه ها محوطه سازی استقرار کامیون های در انتظار X-RAY در گمرک دوغارون

ردیف	عنوان برنامه عملیاتی	عنوان فعالیت های طرح ریزی شده ذیل برنامه
		پیگیری جهت تهیه تجهیزات کنترلی پیشرفته نظیر آشکارساز مواد مخدر و بادی اسکن برای گمرک لطف آباد

مأخذ: گمرک استان خراسان رضوی

۱۰-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیر های کلان تجارت خارجی:

۱۰-۳-۱. صادرات در سال ۱۳۹۹

• ارزش و حجم صادرات در بخش های مختلف:

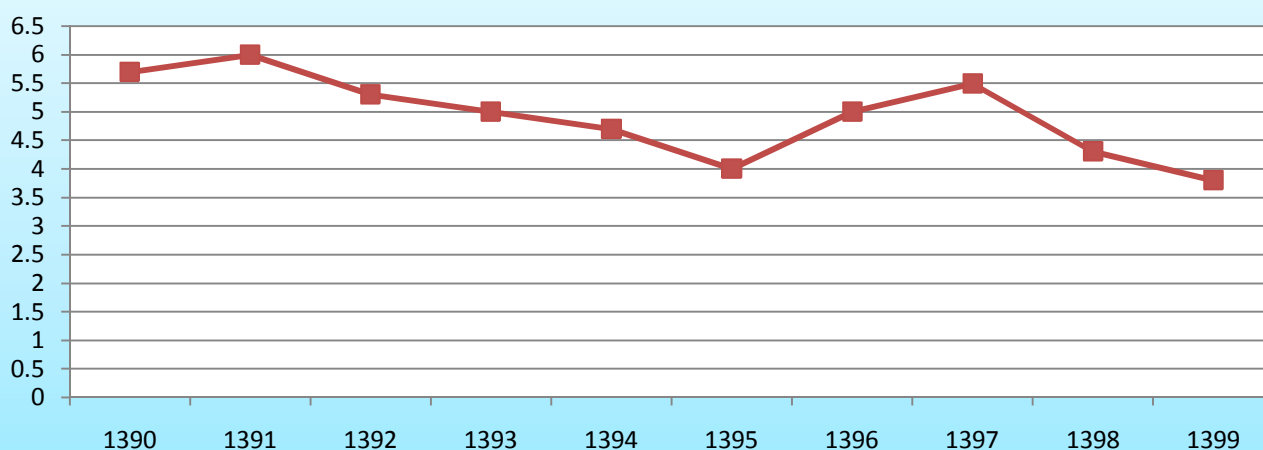
در سال ۱۳۹۹ میزان صادرات کالا از طریق مرزهای استان خراسان رضوی، معادل ۲,۷۳۷ هزار تن و به ارزش ۱,۳۴۰ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۰ درصد در وزن و ۲۶ درصد در ارزش دلاری کاهش داشته است. لازم به ذکر است وزن و ارزش صادرات کالاها در مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۳,۴۰۷ هزار تن و ارزش حدود ۱,۸۰۰ میلیون دلار بوده است. در نمودار زیر مشاهده می شود که در سال ۱۳۹۹ سهم صادرات خراسان رضوی از کل صادرات غیرنفتی کشور ۳.۸ درصد بوده که بر اساس بررسی انجام شده به کمترین میزان در دهه ۹۰ رسیده است.

جدول (۱۰-۳) مقایسه ارزشی و وزنی کالاهای صادراتی در سال های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

عملکرد	سال ۹۸		سال ۹۹		درصد تغییرات	
	وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	وزنی	ارزشی
صادرات استان	۳,۴۰۷,۷۲۲	۱,۷۹۹,۹۵۸	۲,۷۳۷,۷۷۰	۱,۳۴۰,۸۸۰	-۲۰	-۲۶

مأخذ: گمرک استان خراسان رضوی

سهم خراسان رضوی از صادرات کشور

مأخذ: گمرکات استان

همچنین از کل صادرات در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۹۱ هزار دلار از صادرات غیرنفتی از محل تجارت چمدانی انجام شد که نسبت به سال قبل به لحاظ وزن و ارزش به ترتیب ۹۷ و ۹۸ درصد کاهش داشته است. و کمتر از ۳ میلیون دلار از کل صادرات غیر نفتی از محل بازارچه‌های مرزی استان بوده که نسبت به سال قبل از لحاظ وزن و ارزش به ترتیب ۷۹ و ۸۶ درصد کاهش داشته است.

جدول (۱۰-۴) مقایسه وزن و ارزش انواع صادرات در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

عملکرد		۱۳۹۸		۱۳۹۹		درصد تغییرات	
نوع صادرات	وزن (تن)	ارزش (هزاردلار)	وزن (تن)	ارزش (هزاردلار)	وزنی	ارزشی	
تجاری	۳,۳۶۲,۸۶۶	۱,۷۶۵,۸۴۶	۲,۷۲۹,۳۰۹	۱,۳۳۷,۶۹۷	-۱۹	-۲۴	
چمدانی	۵,۸۷۶	۱۲,۸۲۶	۱۷۶	۲۹۱	-۹۷	-۹۸	
بازارچه ای	۳۸,۹۸۰	۲۱,۲۸۶	۸,۲۸۵	۲,۸۹۲	-۷۹	-۸۶	
جمع	۳,۴۰۷,۷۲۲	۱,۷۹۹,۹۵۸	۲,۷۳۷,۷۷۰	۱,۳۴۰,۸۸۰	-۲۰	-۲۶	

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

در سال ۱۳۹۹، گمرک مشهد یا سهم ۳۹ درصد وزنی و ۷۴ درصد ارزش کل صادرات استان، رتبه اول را در میان گمرکات استان داشته است. این در حالی است که در گمرک مشهد، سهم صادرات نسبت به سال قبل، بلحاظ وزنی ۲ درصد افزایش و بلحاظ ارزش ۲ درصد کاهش داشته است. بر همین اساس گمرک دوغانر با سهم ۴۴ درصد از وزن و ۲۱ درصد از ارزش کل صادرات تجاری رتبه‌ی بعدی را به خود اختصاص داده است و در این گمرک نسبت به سال قبل، سهم صادرات بلحاظ وزنی ۹ درصد و بلحاظ ارزش ۴ درصد افزایش داشته است. در گمرک مشهد و در سال ۱۳۹۸ ارزش صادرات نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۲۸ درصد کاهش داشته و در گمرک دوغانر در همین مدت نسبت به مدت مشابه سال قبل ارزش صادرات ۱۴۲ درصد افزایش یافته بود، اما در سال ۱۳۹۹ ارزش صادرات نسبت به سال ۱۳۹۸ در گمرک مشهد و دوغانر به ترتیب ۲۷ درصد و ۷ درصد کاهش داشته است.

جدول (۱۰-۵) صادرات تجاری استان خراسان رضوی به تفکیک گمرک

ردیف	نام	۱۳۹۸		۱۳۹۹		درصد تغییرات	
		وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	وزنی	ارزشی
۱	مشهد	۱,۲۳۲,۷۳۹	۱,۳۴۳,۱۴۰	۱,۰۷۱,۴۵۱	۹۸۵,۴۲۹	-۱۳	-۲۷
۲	دوغانر	۱,۱۶۶,۲۷۱	۳۰۰,۵۱۹	۱,۲۱۱,۸۵۶	۲۷۸,۱۰۴	۴	-۷
۳	سرخس	۷۱۱,۹۷۵	۴۶,۳۹۲	۳۹۵,۰۸۴	۶۴,۰۰۰	-۴۵	۳۸
۴	باجگیران	۱,۵۳۶	۳,۶۳۴	.	.	-۱۰۰	-۱۰۰
۵	لطف آباد	۲۵۰,۳۴۵	۷۲,۱۶۱	۵۰,۹۱۸	۱۰,۱۶۴	-۸۰	-۸۶
جمع کل		۳,۳۶۲,۸۶۶	۱,۷۶۵,۸۴۶	۲,۷۲۹,۳۰۹	۱,۳۳۷,۶۹۷	-۱۹	-۲۴

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

عملکرد بازارچه‌های مرزی استان نیز در سال ۱۳۹۹ وضعیت مناسبی نداشته است. در حالی که بازارچه‌های استان در سال ۱۳۹۸ به طور تقریبی صادراتی به میزان ۳۹,۸۰۶ تن و به ارزش ۲۱,۲۱۹ هزار دلار داشته اند، که در مقایسه با سال ۱۳۹۷ شاهد کاهش ۶۳ درصدی در وزن و ۵۹ درصدی در ارزش بوده‌ایم. در سال ۱۳۹۹ در مجموع ۸,۲۸۵ تن

صادرات به ارزش ۲.۸۹۲ هزار دلار داشته‌اند که نسبت به سال قبل به لحاظ وزنی و ارزشی به ترتیب ۷۹ درصد و ۸۶ درصد کاهش داشته‌اند.

جدول (۱۰-۶) صادرات بازارچه ای استان خراسان رضوی

نام بازارچه		۱۳۹۸		۱۳۹۹		درصد تغییرات	
		وزن (تن)		ارزش (هزاردلار)		وزنی	
		ارزش (هزاردلار)		وزن (تن)		ارزشی	
دوغارون		۳۷,۹۱۶	۱۹,۴۳۲	۸,۲۸۵	۲,۸۹۲	-۷۸	-۸۵
باجگیران		۱,۰۶۴	۱,۸۵۴	,	,	-۱۰۰	-۱۰۰
جمع		۳۸,۹۸۰	۲۱,۲۸۶	۸,۲۸۵	۲,۸۹۲	-۷۹	-۸۶

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

در سال ۱۳۹۹ صادرات چمدانی استان تقریباً به صفر رسیده و در حالی که در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ بلحاظ وزنی و ارزش دلاری به ترتیب رشد ۹۶ درصدی و ۷ درصدی در این حوزه تجربه شده بود، در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل، به ترتیب کاهش ۹۷ درصدی و ۹۸ درصدی داشته است. در این سال حدود ۱۷۶ تن کالا به ارزش ۲۹۱ هزار دلار از گمرکات استان به صورت چمدانی خارج شده، در حالی که در سال ۱۳۹۸ حدود ۵,۸۷۶ تن کالا به ارزش ۱۲,۸۲۶ هزار دلار از گمرکات مرزی استان به صورت چمدانی به کشورهای همسایه ارسال شده است. طبق آمار در سال ۱۳۹۹، تجارت چمدانی فقط از گمرک سرخس و دوغارون انجام شده است.

جدول (۱۰-۷) مقایسه صادرات چمدانی استان خراسان رضوی به تفکیک گمرک

نام گمرک		۱۳۹۸		۱۳۹۹		درصد تغییرات	
		وزن (تن)		ارزش (هزاردلار)		وزنی	
		ارزش (هزاردلار)		وزن (تن)		ارزشی	
سرخس		۳,۶۹۴	۲,۵۳۳	۰.۲۳	۱	-۱۰۰	-۱۰۰
لطف آباد		۱,۱۷۳	۶,۷۰۸	۰	۰	-۱۰۰	-۱۰۰
باجگیران		۶۵۱	۲,۹۳۲	۰	۰	-۱۰۰	-۱۰۰
دوغارون		۳۵۸	۶۵۳	۱۷۶	۲۹۰	-۵۱	-۵۶
جمع		۵,۸۷۶	۱۲,۸۲۶	۱۷۶.۲۳	۲۹۱	-۹۷	-۹۸

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

• کشورهای عمده مقصد کالاهای صادراتی استان

در سال ۱۳۹۹ حدود ۹۳ درصد ارزش صادرات استان، به ۱۰ کشور جهان بوده است و ۱۰ کشور دوم هدف صادراتی استان، فقط ۴ درصد سهم را به خود اختصاص داده‌اند. در میان ۱۰ کشور اول هدف صادراتی استان خراسان رضوی، افغانستان بیشترین سهم را از بازارهای هدف ایران داشته است. اگرچه سهم صادرات به افغانستان نسبت به سال قبل بلحاظ ارزش ۱۱ درصد کاهش داشته است. صادرات به کشورهای هلند، ماکائو، کویت و آلمان نسبت به سال گذشته افزایش داشته و این کشورها در میان ۲۰ کشور اول هدف صادراتی استان مشاهده می‌شوند. اگرچه در مجموع کمتر از ۱.۵ درصد از صادرات استان سهم دارند. در این میان کشورهای ویتنام، قطر، ایتالیا و بنگلادش از بین ۲۰ کشور اول هدف صادراتی خارج شده‌اند.

جدول (۱۰-۸) مقایسه وزن و ارزش صادرات به کشورهای مقصد

ردیف	نام	۱۳۹۸		۱۳۹۹		درصد تغییرات	
		وزن کیلوگرم	ارزش دلاری	وزن کیلوگرم	ارزش دلاری	وزنی	ارزشی
۱	افغانستان	۱,۸۴۶,۹۹۲,۰۱۷	۸۹۴,۸۱۹,۷۱۲	۱,۸۳۱,۴۶۹,۴۴۲	۷۹۲,۲۸۲,۳۰۵	-۱	-۱۱
۲	ازبکستان	۵۴۷,۳۷۱,۸۱۷	۱۱۵,۲۵۴,۱۷۳	۲۴۱,۷۵۴,۰۲۱	۹۷,۲۸۶,۹۸۱	-۵۶	-۱۶
۳	عراق	۲۰۰,۱۵۹,۵۷۱	۱۱۳,۹۸۷,۰۶۷	۱۵۷,۰۵۱,۸۱۱	۷۴,۲۳۱,۳۶۵	-۲۲	-۳۵
۴	ترکمنستان	۵۷۵,۸۹۶,۳۸۰	۱۵۴,۰۷۵,۱۱۴	۳۵۱,۵۴۹,۳۷۶	۶۱,۸۴۲,۵۲۶	-۳۹	-۶۰
۵	پاکستان	۶۵,۳۵۷,۹۶۱	۵۵,۲۶۷,۷۸۸	۴۵,۳۸۲,۴۰۳	۴۷,۳۲۸,۳۹۵	-۳۱	-۱۴
۶	هنگ کنگ	۲۸۴,۷۲۶	۷۰,۰۷۷,۱۲۸	۱۱۵,۹۲۸	۴۴,۴۵۵,۵۲۳	-۵۹	-۳۷
۷	امارات	۱۹,۹۹۳,۶۸۸	۸۷,۴۲۲,۶۶۲	۵,۴۱۴,۹۷۹	۳۷,۶۷۳,۴۷۲	-۷۳	-۵۷
۸	قرقیزستان	۳۳,۲۴۹,۴۹۵	۴۴,۵۰۳,۷۳۱	۲۲,۹۹۰,۸۷۴	۳۳,۲۹۶,۵۶۵	-۳۱	-۲۵
۹	چین	۱,۸۰۸,۰۲۱	۱۷,۰۸۸,۷۸۴	۳,۲۳۸,۵۰۵	۲۹,۵۱۲,۹۳۴	۷۹	۷۳
۱۰	اسپانیا	۲۷۶,۳۲۳	۵۴,۲۶۲,۱۹۴	۶۰۷,۴۱۰	۲۷,۷۲۱,۲۷۶	۱۲۰	-۴۹
۱۱	قزاقستان	۴۳,۴۱۹,۳۵۶	۳۴,۷۳۷,۵۳۲	۲۸,۰۵۸,۴۰۷	۲۶,۱۲۴,۳۵۵	-۳۵	-۲۵
۱۲	هلند	۲,۵۰۳,۴۳۷	۱,۹۶۱,۵۴۳	۷,۸۹۱,۳۰۶	۶,۱۶۷,۱۰۲	۲۱۵	۲۱۴
۱۳	عمان	۵۳۱,۹۳۳	۱۲,۶۱۸,۰۲۷	۱,۵۹۰,۶۷۴	۵,۷۱۱,۳۴۶	۱۹۹	-۵۵
۱۴	ماکائو	۱۴۱	۱۷۲,۴۷۵	۵,۶۲۹	۳,۸۷۰,۴۳۱	۳۸۹۲	۲۱۴۴
۱۵	کویت	۱,۶۰۹,۵۱۹	۲,۲۹۹,۵۰۱	۳۱۶,۹۴۹	۳,۸۱۳,۰۶۶	-۸۰	۶۶
۱۶	ترکیه	۲,۴۶۱,۲۱۳	۷,۹۰۵,۲۱۴	۱,۸۰۸,۱۶۶	۳,۵۵۳,۵۰۹	-۲۷	-۵۵
۱۷	روسیه	۱۱,۳۰۹,۳۱۹	۹,۷۳۶,۰۳۵	۴,۷۶۴,۵۰۰	۳,۴۴۹,۴۶۱	-۵۸	-۶۵
۱۸	هند	۳,۷۹۸,۱۹۲	۱۹,۸۸۲,۳۵۱	۱,۱۱۷,۱۰۵	۳,۴۳۰,۹۱۲	-۷۱	-۸۳
۱۹	آلمان	۶۶۴,۶۷۱	۲,۵۲۵,۹۰۹	۱,۱۸۲,۸۴۹	۳,۳۷۹,۵۳۱	۷۸	۳۴
۲۰	سایر	۴۴,۱۵۸,۷۳۵	۸۸,۵۳۵,۰۸۱	۳۱,۲۸۳,۵۴۷	۳۵,۴۵۸,۱۱۶	-۲۹	-۶۰
	جمع	۳,۴۰۱,۸۴۶,۵۱۵	۱,۷۸۷,۱۳۲,۰۲۱	۲,۷۳۷,۵۹۳,۸۸۱	۱,۳۴۰,۵۸۹,۱۷۱	-۲۰	-۲۶

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

• پنج قلم عمده کالای صادراتی استان

پنج قلم عمده صادراتی در استان در سال ۱۳۹۹، زعفران در بسته بندی بیش از ۳۰ گرم، سیب، پسته، میله های آهنی و فولادی و رب گوجه فرنگی بوده است که مقایسه وزنی و ارزشی آن در جدول زیر برای سال های مذکور آمده است.

جدول (۹-۱۰) مقایسه وزنی و ارزشی کالاهای مهم صادراتی استان خراسان رضوی

ردیف	نام	سال ۹۸		سال ۹۹		درصد تغییرات	
		وزن کیلوگرم	ارزش دلاری	وزن کیلوگرم	ارزش دلاری	وزنی	ارزشی
۱	زعفران در بسته بندی بیش از ۳۰ گرم	۱۹۰,۶۰۴	۲۰۵,۶۰۰,۲۸۲	۲۲۶,۳۲۱	۱۴۰,۶۲۳,۲۶۹	۱۹	-۳۲
۲	سیب، تازه	۱۹۷,۶۱۹,۲۳۴	۱۰۰,۵۷۵,۳۷۳	۱۲۷,۷۵۴,۶۶۲	۵۵,۳۶۸,۱۰۳	-۳۵	-۴۵
۳	پسته ها با پوست تازه یا خشک	۹,۲۱۷,۲۴۷	۷۳,۹۵۱,۶۷۸	۷,۸۲۸,۱۴۷	۵۲,۴۰۶,۹۲۵	-۱۵	-۲۹
۴	میله های آهنی یافولادی	۸۰,۰۲۹,۲۰۴	۳۰,۷۶۴,۰۶۳	۹۲,۶۶۲,۰۲۳	۳۸,۳۲۹,۱۸۵	۱۶	۲۵
۵	رب گوجه فرنگی	۲۵,۶۱۷,۷۱۱	۲۹,۹۵۱,۲۸۵	۳۵,۰۰۵,۸۶۶	۲۷,۶۵۶,۳۱۸	۳۷	-۸

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

۱۰-۳-۲- واردات

• ارزش و حجم واردات:

واردات استان، طی سال ۱۳۹۹ به مقدار ۱۸۴ هزارتن و به ارزش ۳۷۹ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از نظر وزن ۳۴ درصد و از لحاظ ارزش ۱ درصد کاهش داشته است. در این مدت گمرک مشهد در واردات کالا با سهم ۶۴ درصد از ارزش، رتبه اول را دارا بوده و گمرک سرخس با سهم ۳۳ درصدی از ارزش کل واردات تجاری استان، رتبه بعدی را داشته است. این در حالی است که به لحاظ وزنی گمرک سرخس سهم ۶۱ درصدی و گمرک مشهد سهم ۳۴ درصدی از واردات کالا در سال ۱۳۹۹ را به خود اختصاص داده اند

جدول (۱۰-۱۰) میزان و ارزش واردات استان خراسان رضوی

ردیف	عملکرد	سال ۹۸		سال ۹۹		درصد تغییرات	
		وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	ارزش (هزار دلار)	وزنی	ارزشی
۱	واردات استان	۲۷۷,۷۵۵	۳۸۵,۱۲۸	۱۸۳,۸۷۲	۳۷۹,۳۷۲	-۳۴	-۱

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

• واردات به تفکیک کشورهای طرف معامله

طبق جدول ذیل در سال ۱۳۹۹، عمده کالاهای وارداتی استان از کشورهای ازبکستان و امارات وارد کشور شده است. در مجموع ۹۵ درصد واردات از ۱۰ کشور اول جدول انجام می شود. در این میان سهم ۳ کشور اول جدول ۷۵ درصد کل واردات به استان است و سهم ۵ کشور اول بیش از ۸۸ درصد می باشد. کشورهای عراق، اوکراین و فیلیپین نسبت به سال قبل به جمع کشورهای واردکننده به استان اضافه شده اند اگرچه مجموع سهم این کشورها به یک درصد هم نمی رسد و

کشورهای تاجیکستان، ایتالیا و ایرلند از این جمع خارج شده اند. ازبکستان در سال ۱۳۹۸ کشور اول واردکننده کالا به استان بوده که با ۳۶ درصد کاهش ارزش واردات، در سال ۱۳۹۹ به رتبه دوم منتقل شده اما امارات علی رغم کاهش وزنی در واردات بلحاظ ارزش کالاها به میزان ۸۵ درصد رشد داشته و در سال ۱۳۹۹ در رتبه اول واردکنندگان کالا به استان قرار گرفته است.

جدول (۱۰-۱۱) واردات استان در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به تفکیک کشورها

ردیف	نام	۱۳۹۸		۱۳۹۹		درصد تغییرات	
		وزن کیلوگرم	ارزش دلاری	وزن کیلوگرم	ارزش دلاری	وزن	دلاری
۱	امارات	۴۳,۰۵۹,۷۳۰	۹۶,۷۴۵,۶۵۹	۲۹,۴۳۶,۳۰۲	۱۷۹,۰۸۳,۴۱۶	-۳۲	۸۵
۲	ازبکستان	۹۵,۳۵۴,۶۹۵	۱۲۰,۳۷۹,۹۸۹	۶۳,۵۴۲,۶۲۵	۷۶,۷۳۲,۶۶۸	-۳۳	-۳۶
۳	چین	۱۳,۱۰۸,۷۴۹	۳۱,۴۰۹,۱۹۴	۱۰,۹۲۵,۴۹۲	۳۲,۳۵۸,۸۴۱	-۱۷	۳
۴	ترکیه	۲۰,۴۶۱,۰۵۴	۳۴,۸۲۱,۶۱۰	۱۹,۰۸۱,۰۸۱	۲۶,۳۲۹,۹۵۱	-۷	-۲۴
۵	هند	۲,۵۸۵,۲۳۹	۱۴,۶۳۲,۸۲۲	۵,۸۰۴,۱۶۱	۲۰,۳۹۶,۲۵۴	۱۲۵	۳۹
۶	آلمان	۵,۸۸۰,۲۷۴	۱۱,۵۶۹,۵۲۴	۳۴۷,۵۵۷	۸,۲۲۴,۴۲۴	-۹۴	-۲۹
۷	کره جنوبی	۵۴۳,۴۱۴	۲,۰۱۹,۸۹۶	۳۲۰,۱۸۸	۵,۷۹۱,۰۴۱	-۴۱	۱۸۷
۸	روسیه	۲۲,۰۶۹,۱۴۲	۱۴,۱۴۶,۰۰۱	۹,۵۴۴,۵۵۸	۴,۷۱۴,۵۰۳	-۵۷	-۶۷
۹	پاکستان	۶,۹۵۰,۸۰۱	۷,۷۷۵,۵۶۲	۴,۵۱۰,۰۰۰	۴,۱۵۳,۴۳۱	-۳۵	-۴۷
۱۰	افغانستان	۳,۴۲۱,۷۰۱	۱,۸۱۵,۶۱۴	۵,۸۴۵,۱۵۶	۲,۹۷۱,۵۷۴	۷۱	۶۴
۱۱	قرقیزستان	۹,۸۸۷,۵۹۷	۵,۳۷۷,۶۴۰	۷,۴۳۱,۲۵۰	۲,۹۴۲,۱۲۷	-۲۵	-۴۵
۱۲	سوئیس	۱۷,۸۴۹,۶۵۱	۶,۱۷۰,۸۰۴	۶,۸۸۰,۴۸۰	۲,۵۷۰,۳۵۰	-۶۱	-۵۸
۱۳	تایوان	۳۷,۸۵۴	۹۶۸,۱۵۰	۸۶,۷۲۰	۲,۴۴۵,۸۶۲	۱۲۹	۱۵۳
۱۴	قزاقستان	۱۸,۷۹۴,۱۰۵	۷,۵۰۷,۹۱۵	۲,۹۵۱,۰۴۹	۱,۸۲۵,۵۱۱	-۸۴	-۷۶
۱۵	عراق	۴,۳۵۳,۴۹۷	۷۴۵,۷۹۶	۱۰,۶۱۵,۵۶۲	۱,۸۰۶,۰۵۲	۱۴۴	۱۴۲
۱۶	ترکمنستان	۵,۳۹۲,۵۰۷	۶,۲۷۳,۷۴۵	۴,۰۴۹,۶۶۸	۱,۶۰۸,۶۹۰	-۳۵	-۷۴
۱۷	فیلیپین	۰	۰	۱,۰۴۴,۱۸۰	۹۴۰,۷۹۴	۱۰۰	۱۰۰
۱۸	اوکراین	۸۴,۰۰۰	۴۳۲,۴۵۹	۱۷۶,۲۳۲	۸۴۶,۱۹۸	۱۱۰	۹۶
۱۹	سایر کشورها	۷,۹۲۰,۹۷۳	۲۲,۳۳۵,۷۸۹	۱,۲۷۹,۳۰۸	۳,۶۳۰,۳۱۷	-۸۴	-۸۴
جمع		۲۷۷,۷۵۴,۹۸۳	۳۸۵,۱۲۸,۱۶۹	۱۸۳,۸۷۱,۵۶۹	۳۷۹,۳۷۲,۰۰۴	-۳۴	-۱

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

• پنج قلم عمده کالای وارداتی استان:

در جدول ذیل اقلام عمده وارداتی استان در سال ۱۳۹۹ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از آن آمده است. روند نسبی افزایشی واردات کالاهای مصرفی بویژه گوشی تلفن همراه در سال های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ و کاهش نسبی واردات کالاهای سرمایه ای می تواند علامت هشدارگونه ای باشد که نشان دهنده کاهش تمایل به سرمایه گذاری در بخش تولید است.

جدول (۱۰-۱۲) پنج قلم عمده کالاهای وارداتی استان خراسان رضوی

ردیف	نام	سال ۹۸		سال ۹۹		درصد تغییرات	
		وزن (کیلوگرم)	ارزش (دلاری)	وزن (کیلوگرم)	ارزش (دلاری)	وزنی	ارزشی
۱	گوشی تلفن همراه	۱۲۰,۴۱۵	۴۸,۷۴۶,۸۲۲	۲۹۳,۷۸۶	۱۱۹,۱۷۳,۶۱۲	۱۴۴	۱۴۴
۲	پنبه حلاجی نشده یا شانه نزده	۵۹,۸۹۲,۷۵۴	۱۲۰,۹۲۷,۱۵۳	۵۰,۸۱۴,۹۰۴	۹۹,۲۶۵,۴۳۵	-۱۵	-۱۸
۳	کلرور پتاسیم	۴۹,۱۰۰,۷۵۰	۱۷,۹۱۷,۷۹۴	۴۵,۹۸۸,۹۹۳	۱۶,۲۷۴,۳۵۳	-۶	-۹
۴	اسانس کولا مورد استفاده در صنایع غذایی یا نوشابه سازی	۶۷۳,۳۳۲	۷,۰۳۱,۶۵۶	۱,۰۱۸,۲۹۲	۹,۹۶۳,۱۳۲	۵۱	۴۲
۵	سایر فرآورده ها و مخلوط ها بر اساس مواد معطر و مصرف در صنایع غذایی یا نوشابه سازی غیر از اسانس کولا	۱,۳۴۷,۳۰۵	۵,۷۶۳,۹۲۴	۱,۸۳۸,۱۸۰	۸,۰۰۰,۸۹۷	۳۶	۳۹

ماخذ: گمرک استان خراسان رضوی

• متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی:

مطابق با جدول زیر متوسط قیمت هر کیلو کالای صادراتی برای سال ۱۳۹۹، به میزان ۰.۴۹ دلار و متوسط قیمت هر کیلو کالای صادراتی برای مدت مشابه در سال ۱۳۹۸، ۰.۵۳ دلار بوده و متوسط قیمت هر کیلو کالای وارداتی برای سال ۱۳۹۹، به میزان ۲.۱ دلار و متوسط قیمت هر کیلو کالای وارداتی برای مدت مشابه در سال ۱۳۹۸، ۱.۳۹ دلار بوده است. کاهش ارزش هر کیلو کالای صادراتی و افزایش ارزش هر کیلو کالای وارداتی نشان می‌دهد که صادرات استان بر کالاهایی متمرکز شده که ارزش افزوده کمتر داشته‌اند و در نتیجه حوزه تجارت خارجی بطور متوسط برای واردات ارزبری بیشتر و برای صادرات ارزآوری کمتر برای استان داشته است. همچنین بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، در سال ۱۳۹۹ میانگین قیمت دلاری هر کیلو کالای صادراتی و وارداتی در کشور به ترتیب ۰.۳ و ۱.۲ دلار بوده است. بر اساس گزارش مورد اشاره قیمت هر کیلو کالای صادراتی در دهه ۹۰ روند کاهشی داشته و قیمت هر کیلو کالای وارداتی در این دهه روند نامنظمی داشته است. در مجموع روند یک دهه گذشته نشان می‌دهد که رابطه مبادله درآمدی روبه کاهش بوده است. بنا به تعریف بهبود رابطه مبادله درآمدی نمایانگر افزایش ظرفیت وارداتی است و نشان می‌دهد که در برابر صادرات حجم بیشتری از واردات را می‌توان به دست آورد.

جدول (۱۰-۱۳) متوسط قیمت کالاهای صادراتی استان خراسان رضوی

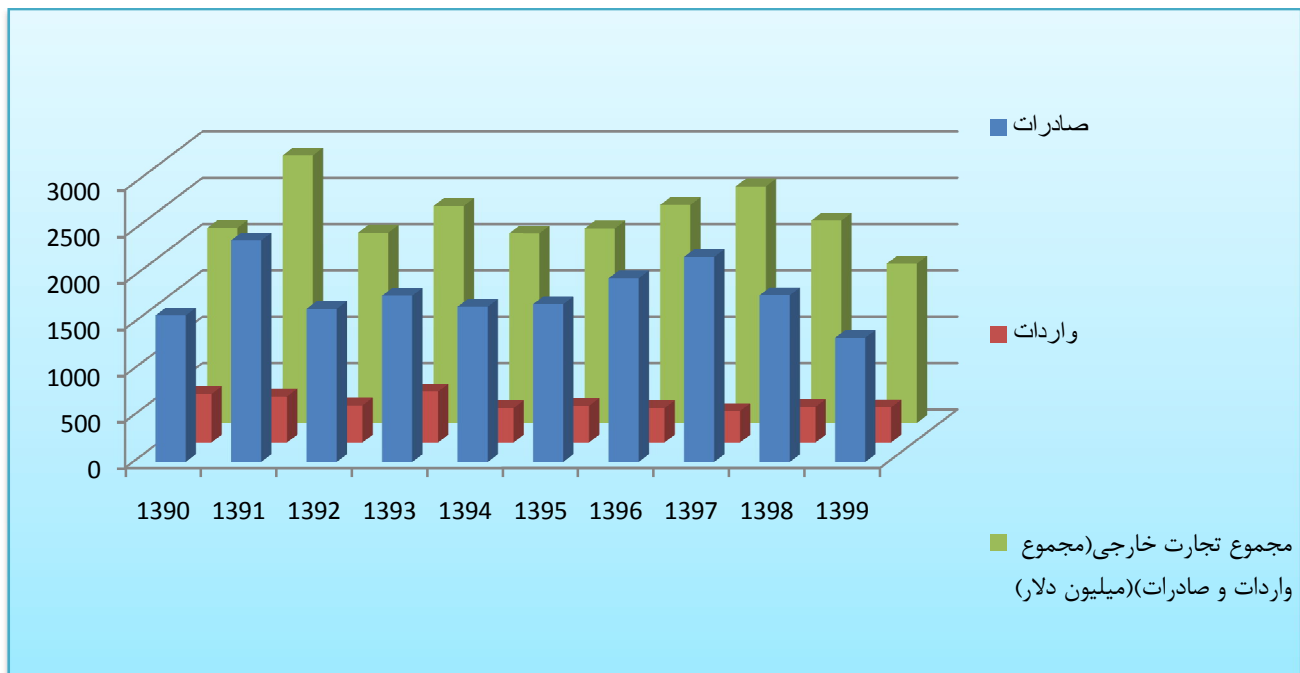
عنوان	سال ۹۸	سال ۹۹
متوسط قیمت هر کیلو کالای صادراتی (دلار)	۰.۵۳	۰.۴۹
متوسط قیمت هر کیلو کالای وارداتی (دلار)	۱.۳۹	۲.۱

۱۰-۴. حجم تجارت خارجی:

با توجه به مقایسه ارقام صادرات و واردات تراز بازرگانی خارجی گمرکات خراسان رضوی طی سال ۱۳۹۹ مثبت و معادل ۹۶۲ میلیون دلار می‌باشد. در تحلیل وضعیت کلی عملکرد تجارت خارجی چنانچه در جدول زیر نشان داده شده، ارزش دلاری تجارت خارجی استان از حدود ۲۱۰۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۰ به ۱۷۲۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۹ رسیده و طی این دوره به طور متوسط سالیانه بیش از ۲ درصد کاهش داشته است. ارزش دلاری تجارت خارجی استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ نیز حدود ۲۱ درصد کاهش داشته است. در خصوص مجموع تجارت خارجی کشور بررسی نشان می‌دهد که تجارت خارجی به طور متوسط سالیانه ۲۸ درصد کاهش داشته و در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ ارزش دلاری تجارت خارجی حدود ۱۳ درصد کاهش یافته است. مشاهده می‌شود که روند تجارت خارجی در استان همسو با روند مجموع عملکرد این بخش از اقتصاد ایران است. خروج امریکا از برجام، جهش‌های ارزی سال ۱۳۹۷ و همه‌گیری ویروس کرونا به عنوان مهمترین دلایل تحقق این نتایج مطرح می‌شود. تأثیرگذاری ویروس کرونا تا حدی است که تجارت خارجی در عرصه بین الملل را با چالش مواجه کرده و بر اساس گزارش‌های منتشره، حجم تجارت خارجی از ۳۷۶ هزار میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ به ۳۴۶ هزار میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ کاهش یافته است.

جدول (۱۰-۱۴) مجموع تجارت خارجی استان خراسان رضوی

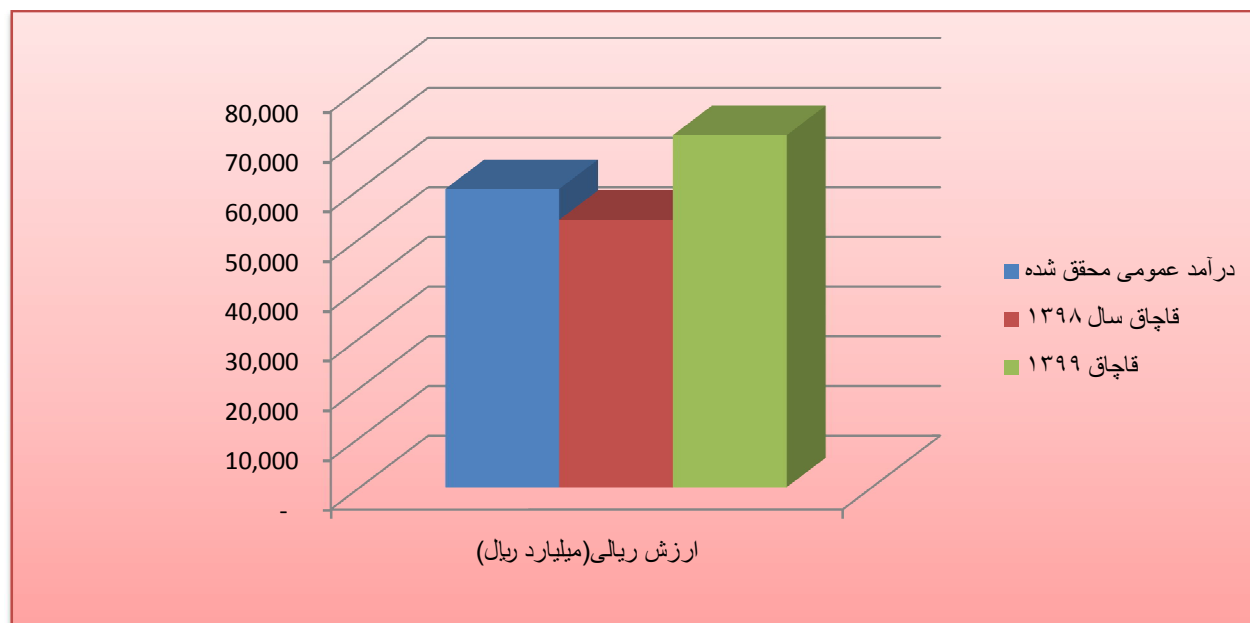
سال	مجموع تجارت خارجی (مجموع واردات و صادرات) (میلیون دلار)	میانگین نرخ ارزبازار غیررسمی (دلار-ریال)	حجم تجارت خارجی (میلیون ریال)	میانگین رشد سالیانه تجارت خارجی ۱۳۹۰- ۱۳۹۹ (دلاری/درصد)
۱۳۹۰	۲,۱۰۵	۱۳,۵۶۸	۲۸,۵۶۰,۶۴۰	-۲٪
۱۳۹۱	۲,۸۸۹	۲۶,۰۵۹	۷۵,۲۸۴,۴۵۱	
۱۳۹۲	۲,۰۵۵	۳۱,۸۳۹	۶۵,۴۲۹,۱۴۵	
۱۳۹۳	۲,۳۴۴	۳۲,۸۰۱	۷۶,۸۸۵,۵۴۴	
۱۳۹۴	۲,۰۴۷	۳۴,۵۰۱	۷۰,۶۲۳,۵۴۷	
۱۳۹۵	۲,۱۰۰	۳۶,۴۴۰	۷۶,۵۲۴,۰۰۰	
۱۳۹۶	۲,۳۵۴	۴۰,۴۵۳	۹۵,۲۲۶,۳۶۲	
۱۳۹۷	۲,۵۵۴	۱۰۳,۳۷۸	۲۶۴,۰۲۷,۴۱۲	
۱۳۹۸	۲,۱۸۵	۱۲۹,۱۸۵	۲۸۲,۲۶۹,۲۲۵	
۱۳۹۹	۱,۷۲۰	۲۲۸,۸۰۹	۳۹۳,۵۵۱,۴۸۰	

• واردات غیررسمی کالا (قاچاق):

قاچاق کالا و ارز، فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج قانونی کالا و ارز به کشور می‌شود، و بدلیل عدم پرداخت حقوق ورودی و مالیاتهای مصوب دولت، و ترک تشریفات ورود به کشور، به تولید و تجارت رسمی کشور و بخش رسمی اقتصاد ضربه می‌زند. ابعاد منفی قاچاق کالا از زوایای مختلف می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. از بُعد اقتصادی قاچاق بر سرمایه‌گذاری داخلی اثر منفی دارد و از این طریق بر کاهش اشتغال و افزایش نرخ بیکاری و در نهایت دامن زدن به مسائل و چالش‌های اجتماعی منجر خواهد شد. انگیزه و هدف اصلی قاچاق، سودآوری است و کسب منافع شخصی است، اما بلحاظ اجتماعی به شکاف طبقاتی و درآمدی کمک می‌کند. این پدیده‌ی شوم، اثر سیاستهای اقتصادی و بازرگانی دولت را کم رنگ می‌کند و تأثیرات مخرب بر اقتصاد دارد. عدم تحقق درآمدهای پیش بینی شده دولت، اتلاف منابع ارزی، ضربه به ظرفیت و توان عملیاتی عوامل اقتصادی داخلی از جمله آثار مخرب اقتصادی قاچاق کالا است.

بر اساس گزارش مرکز پژوهشها نسبت کل قاچاق به تولید داخلی در کشور از ۵.۴ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۹ درصد در سال ۱۳۹۸ و ۱۰.۲ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده و طی این مدت به طور متوسط سالیانه ۹.۵ درصد رشد داشته است. در خراسان رضوی ارزش ریالی کشفیات مظنون به قاچاق بر اساس گزارش سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان، از ۵۴۰۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ به ۷۱۰۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده و در حالی که نسبت به سال ۱۳۹۸ حدود ۳۲ درصد رشد را نشان می‌دهد، نسبت ارزش ریالی قاچاق به تولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ حدود ۳ درصد می‌باشد. برای درک اهمیت ارزش کشفیات قاچاق می‌توان به تحقق منابع درآمدی استان در سال ۱۳۹۹ اشاره کرد که حدود ۶۰۰۰۰ میلیارد ریال بوده است. کشفیات قاچاق در گمرکات استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ بیش از ۸۴۰ درصد رشد داشته و در عین حال سهم گمرکات استان از کشفیات ۸ درصد مجموع کشفیات است و عمده اقلام کشف شده محصول تلاش سایر نهادهای نظارتی است.

۱۰-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی:

بر اساس آمار و بررسی انجام شده، حجم تجارت جهانی طی سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ بیش از ۳ هزار میلیارد دلار افزایش داشته در حالی که سهم تجارت خارجی ایران از ۰.۳ درصد در سال ۱۳۹۵ به ۰.۲ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است. این روند ضد ادواری تجارت خارجی کشور نشان می دهد که دیپلماسی فعال اقتصادی در عرصه بین الملل بیش از پیش باید مورد توجه قرار گیرد و بازتعریف استراتژی توسعه تجاری و تقویت زیرساخت های بازرگانی در اقتصاد ایران امری ضروری به نظر می رسد. دولت در تیرماه ۱۳۹۹ در راستای تحقق بند ۱۰ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی در خصوص حمایت همه جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات، در قالب ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی، اقدام به تصویب و ابلاغ بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی در ۱۴ ماده و ۱۱ تبصره کرد و تاریخ اجرای مصوبه را اول فروردین ماه ۱۳۹۹ مورد تأکید قرار داد. علی رغم تأکید دولت بر حمایت همه جانبه از صادرات، عملکرد تجارت خارجی ایران در سال ۱۳۹۹ وضعیت بهتری نسبت به سال قبل پیدا نکرد. خروج آمریکا از توافق برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) و اجرایی شدن تحریم های مالی و اقتصادی طی سال ۱۳۹۷ باعث شد برای اقتصاد ایران در تجارت خارجی تجربه جدیدی رقم بخورد. از طرفی نحوه مواجهه بانک ها و موسسات مالی و اعتباری با تعیین تکلیف بدهی بنگاه های اقتصادی و ارائه تسهیلات جدید بمنظور نوسازی تجهیزات و مسائل مربوط به جهش ها و نوسانات ارزی و تأثیر سیاست های بازار داخلی بر بازار خارجی از جمله مسائلی است که بر عملکرد تجارت خارجی مؤثر است. جهش های نرخ ارز از طرفی موجب افزایش فزاینده هزینه مبادله و هزینه تأمین مواد اولیه، واسطه ای و سرمایه ای شده و باتوجه به وابستگی شدید تولید داخلی به واردات، قدرت رقابت تولید داخلی بیشتر کاهش یافته و موجب از دست رفتن بازارهای صادراتی شده است، و از طرف دیگر با ایجاد نااطمینانی در بازارها موجب بی نظمی در واردات شده که در نهایت به تضعیف تجارت خارجی در سطح منطقه و بین المللی می شود.

بر اساس گزارش سازمان توسعه تجارت، میزان صادرات ایران در سال ۱۳۹۹ حدود ۳۴۹۹۸ میلیون دلار بوده که با توجه به صادرات ۱۳۴۰ میلیون دلاری خراسان رضوی، می توان گفت که سهم خراسان رضوی از تجارت خارجی کشور کمتر از

۴ درصد است. در خراسان رضوی با توجه به حجم حدود ۶۰ درصدی افغانستان در واردات کالا از استان، موضوع افغانستان در تجارت خارجی اهمیت اساسی دارد. از طرفی باید برنامه ریزی و استراتژی بگونه‌ای باشد که حجم صادرات به بازار مهم و اساسی افغانستان افزایش مستمر داشته باشد و از طرفی باید سبد توسعه تجاری به نحوی توسعه یابد که سهم سایر کشورها در صادرات استان افزایش یابد. هم اکنون مسائل ناشی از عدم استقرار حکومت مرکزی توانمند و جامعیت حکومت در افغانستان بر مراودات تجاری استان تاثیر بسزایی داشته، بطوری که خراسان رضوی در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب به لحاظ ارزش دلاری ۲۳ درصد و ۱۱ درصد کاهش صادرات به افغانستان داشته است.

در تحلیل وضعیت کلی عملکرد تجارت خارجی، ارزش دلاری تجارت خارجی استان از حدود ۲۱۰۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۰ به ۱۷۲۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۹ رسیده و طی این دوره به طور متوسط سالیانه بیش از ۲ درصد کاهش داشته است. ارزش دلاری تجارت خارجی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ نیز حدود ۲۱ درصد کاهش داشته است.

با وجود معضلات موجود در بخش تجارت خارجی که دامنگیر تمام استان‌های کشور در سطح کلان می‌باشد پیشنهاد می‌شود با انجام اقداماتی موثر در سطح استان و کشور و ارائه راهکارهای بهینه به رونق صادرات استان کمک شود.

۱. انجام سرمایه‌گذاری‌های خارجی مشترک دو کشور ایران و افغانستان در آن دسته از صنایع که در راستای مزیت‌های نسبی دو کشور بوده و از زمینه‌های مناسب برای گسترش تولید برخوردار می‌باشند، می‌تواند موجب افزایش سهم صنایع دو کشور شده و به دنبال افزایش GDP دو کشور، زمینه‌های افزایش مبادلات تجاری هر چه بیشتر دو کشور نیز فراهم گردد.

۲. تدوین سند صادرات تولیدات داخلی از طریق توانمندسازی و ایجاد انگیزه بیشتر در جهت پویایی اتاق‌های بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی در استان‌های همجوار و برگزاری جلسات کارشناسی با حضور فعالان اقتصادی به منظور تدوین سند صادرات تولیدات داخلی (صادرات غیر نفتی) بویژه در استان‌های همجوار با افغانستان.

۳. تأسیس دفتر بازاریابی از سوی بخش خصوصی به ویژه انجمن صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی ایران، با توجه به گستردگی بازار کار در کشور افغانستان.

۴. تأسیس نمایندگی بیمه محصولات صادراتی تجار برای کشورهای هدف صادراتی بخصوص افغانستان.

۵. مدیریت مصرف با تاکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه‌ریزی برای ارتقاء کیفیت و رقابت پذیری در تولید.

۶. توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور بمنظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تامین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج.

۷. خلق کسب و کارهای تجاری جدید و ظرفیت‌سازی در بخش خدمات.

۸. ساده‌سازی قوانین و مقررات و تسهیل تشریفات گمرکی.

فصل یازدهم: بازار سرمایه استان

خلاصه فصل:

بازار سرمایه ایران یاهمان بازار بورس مجموعه‌ای از چند بازار است که بعد از تصویب و ابلاغ و اجرای قانون جدید بازار سرمایه در سال ۱۳۸۹ به دو بخش تقسیم شده، قسمت حاکمیتی آن تحت عنوان سازمان بورس اوراق بهادار و بخش اجرایی آن به چند شرکت تبدیل شده که عبارتند از شرکت بورس تهران، بورس کالا، بورس انرژی، بورس نفت، بورس ارز و بورس طلا. برخی از این شرکت‌ها فعال هستند و برخی در آستانه راه اندازی.

در سال ۱۳۹۹ بازار سرمایه دست خوش تحولات مهمی شد که برخی از مهمترین آن‌ها عبارتند از: صعود شاخص کل بازار سرمایه به عدد بیش از ۲ میلیون واحد و سپس سقوط پی در پی آن مانند سقوط ۵۱۰۰۰ واحدی بازار در یک روز، تغییرات پی در پی مدیران عالی سازمان بورس، تغییر درصد دامنه تغییرات روزانه در بازار و عرضه اولیه دو صندوق سهام قابل معامله در بازار توسط دولت به عموم مردم به نام دارایکم و پالایش یکم.

بررسی وضعیت معاملات سهام در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که معاملات از نظر تعداد سهام ۱۳ درصد کاهش و از نظر ارزش ریالی ۱۶۷ درصد افزایش داشته، تعداد سهامداران جدید که در طول سال مورد نظر وارد بازار شده‌اند حدود ۳۰۴ میلیون نفر بوده‌اند که تقریباً ۹۶۳ برابر شده و در نهایت، شاخص کل بازار در پایان این سال عدد ۱۳۰۷۷۰۷ را نشان می‌دهد که نسبت به سال قبل ۱۵۵ درصد افزایش داشته است.

در سال مورد بررسی ۲۵ شرکت عرضه اولیه در بازار سرمایه داشته‌اند (کشور). بازار سرمایه با ۱۵۵ درصد بازدهی بعد از بازار رمز ارزها که ۷۱۹ درصد بازدهی داشته در مکان دوم قرار داشته و در بررسی ماهانه بازدهی بازار بورس بیشترین بازدهی به تیرماه با ۵۰ درصد و کمترین آن به دی ماه با حدوداً ۲۰ درصد منفی تعلق دارد. بررسی شاخص‌های ۱۲ گانه بازار سرمایه نشان می‌دهد که شاخص ۳۰ شرکت بزرگ بازار با ۲۳۸ درصد رشد نسبت به سال قبل مکان اول قرار دارد.

سیاست‌های بازار بورس در سال مورد بررسی بر استفاده وسیع از ابزارهای نوین مالی و توسعه بازار سرمایه از طریق تسهیل ورود شرکت‌ها به بازار و عمق بخشیدن آن متمرکز بوده است.

ارزش بازاری شرکت‌های استان در پایان سال ۱۳۹۹ به حدود ۹۰۰ هزار میلیارد ریال رسیده که ۱۶۲ درصد رشد را نشان می‌دهد.

۱-۱۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت گیرهای استان:

سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت گیری‌های استان به تبعیت از کشور در سال ۱۳۹۹ همچون سال قبل بر استفاده بیشتر از ابزارهای نوین مالی، توسعه بازار از طریق افزایش شرکتها، تسهیل ورود شرکت‌ها به بازار سرمایه، تامین مالی شرکت‌ها از طریق افزایش سرمایه از طریق تجدید ارزیابی دارایی‌ها، تامین مالی دولت از طریق بازار سرمایه، تعدد ابزارها، تعداد سهامداران تاکید داشت. و در بورس منطقه‌ای هم در این راستا گام برداشته شده است مخصوصاً در زمینه

افزایش تعداد سهامداران استان طبق آمار موجود پیشرفت خوبی حاصل شده است. و رشد ۹۶۳ درصدی استان بدست آورده است

۱۱-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه:

سیاست‌های بازار بورس در سال مورد بررسی بر استفاده وسیع از ابزارهای نوین مالی و توسعه بازار سرمایه از طریق تسهیل ورود شرکت‌ها به بازار و عمق بخشیدن آن متمرکز بوده است. یکی از مهم‌ترین اتفاقات بورس در فصل بهار عرضه دارا یکم در روز اول خرداد ماه بود. صندوق واسطه‌گری مالی یکم با نماد دارا یکم متشکل از سهام سه بانک دولتی (ملت، تجارت و صادرات) و دو شرکت بیمه دولتی (البرز و اتکایی) بود که توسط دولت در بازار سرمایه ارائه شد. همچنین دولت در اقدامی دیگر در ۶ خرداد فروش ۳۰ درصد از سهام عدالت را آزاد کرد. در روز ۱۲ مرداد ماه شاخص کل بورس به سقف تاریخی ۲ میلیون واحدی رسید. پس از آن شاخص بورس روندی نزولی پیدا کرد. در روزهای پایانی شهریور نماد پالایش یکم که ترکیبی از سهام ۴ نماد پالایشی شتران، شپنا، شبندر و شبریز است در بورس عرضه شد. با شدت گرفتن ریزش شاخص بورس و شکل‌گیری موج خروج سهام‌داران حقیقی از بازار، سیاست‌گذار برای جلوگیری از سقوط بورس تصمیماتی گرفت. یکی از تصمیمات جنجالی نهاد ناظر در روزهای ابتدایی مهرماه ممنوعیت معاملات روزانه بود، به این معنی که سهم خریداری شده در همان روز قابل فروش نبود. در روز دوشنبه ۲۸ مهرماه شاخص کل ۵۱ هزار واحد ریزش کرد. بزرگ‌ترین ریزش بورس که به دوشنبه سیاه معروف شد، در این روز شاخص کل به کانال ۱۰۴ میلیون واحدی سقوط کرد. در بهمن ماه دامنه نوسان قیمت سهام به ۲- و ۶+ تغییر کرد، در نهایت و در آخرین روز کاری اسفندماه، شاخص کل بورس به سطح یک میلیون و ۳۰۷ هزار واحد رسید.

۱۱-۲-۱. بازدهی بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹

بازدهی بورس در سال ۱۳۹۹ بالغ بر ۱۵۵ درصد ثبت شد، و پر بازده‌ترین بازار در بین بازارهای مالی مشابه پس از بازار ارزهای نوظهور یا رمزارزها بود.

جدول ۱۱-۱ باز دهی ماهانه شاخص کل بورس ۱۳۹۹

ماه	درصد بازدهی	ماه	درصد بازدهی
فروردین	۳۴.۵	مهر	-۱۱.۴
اردیبهشت	۴۳	آبان	-۴.۷
خرداد	۲۸.۷	آذر	۶.۹
تیر	۵۰.۸	دی	-۲۰
مرداد	-۸.۳	بهمن	۷.۶
شهریور	-۹.۲	اسفند	۵.۶

ماخذ: سایت سازمان بورس اوراق بهادار تهران

همچنانکه در جدول بالا مشاهده میشود بیشترین بازدهی بازار سرمایه در ماه تیر ۵۱ درصد و کمترین آن در ماه دی ۲۰ درصد منفی بوده است همچنین در این سال بازار سرمایه در ماههای فروردین، اردیبهشت، خرداد، تیر، آذر، بهمن و اسفند بازدهی مثبت و در ماههای مرداد، شهریور، مهر، آبان و دی ماه بازدهی منفی داشته است.

۱۱-۲-۲. بازدهی بازارهای رقیب بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹

بازارهای موازی و رقیب بازار سرمایه نیز در تحولات بازار سرمایه مؤثر هستند. در جدول زیر درصد بازدهی بازار سرمایه و بازارهای رقیب به ترتیب از کمتر به بیشتر بازدهی قابل مشاهده است. اگر چه بازار رمز ارزها و به عبارت دیگر بازار ارزهای نوظهور و دیجیتال با ۷۱۹ درصد بازدهی در رتبه اول بازدهی قرار دارد ولی پس از آن بازار سرمایه با ۱۵۵ درصد در مکان دوم قرار دارد. در این سال کمترین بازدهی با ۱۸ درصد به بازار سپردههای بانکی تعلق دارد و بازارهای مسکن، سکه، طلا، ارز و دلار بازدهی کمتری از بازار سرمایه داشتهاند.

جدول ۱۱-۲ بازدهی بازارها در سال ۱۳۹۹

ردیف	نام بازار	درصد بازدهی
۱	سپرده های بانکی	۱۸
۲	اوراق بدهی قابل معامله در بازار	۲۱
۳	صندوق های با درآمد ثابت	۲۳
۴	دلار	۵۴
۵	ارزهای بین المللی	۶۶
۶	طلا	۷۲
۷	سکه	۷۶
۸	مسکن	۸۱
۹	بورس	۱۵۵
۱۰	ارزهای نوظهور یا رمز ارزها	۷۱۹

ماخذ: مقاله کارنامه بازار سرمایه دکتر علی اسلامی بیگدلی

۱۱-۲-۳. روند بیست ساله بازدهی بازارهای مالی در ایران:

این روند از شهریور سال ۱۳۸۰ تا شهریور ۱۴۰۰ نشان می دهد که بازار بورس بیشترین بازدهی ۳۸۲ درصد و بازار خودرو با ۲۸ درصد کمترین بازدهی را داشتهاند. این بازدهی بویژه در دهه ۹۰ تفاوت معنی داری با بقیه بازارها داشته بطوری که در این دهه بازار سرمایه ۵۵.۵ درصد بازدهی و بازار بعدی یعنی بازار ارز حدود ۲۳.۵ درصد بازدهی را تجربه کردهاند.

جدول ۱۱-۳ درصد بازدهی بازارهای مالی در بازه ۲۰ سال ۱۴۰۰-۱۳۸۰

ردیف	نام بازار	۱۳۸۰-۱۴۰۰	۱۳۸۰-۱۳۹۰	۱۳۸۵-۱۳۹۵	۱۳۹۰-۱۴۰۰	۱۳۸۵-۱۳۸۰	۱۳۸۵-۱۳۹۰	۱۳۹۰-۱۳۸۵	۱۳۹۵-۱۴۰۰
۱	سپرده بانکی	۳۸	۶.۲	۶.۲	۶.۲	۶.۲	۲.۴۹	۲.۴۹	۲.۵
۲	ارز (دلار)	۳۵	۱.۵	۴	۲۳.۳	۱.۱۶	۱.۳۱	۳	۷.۷
۳	طلا	۱۹۰	۹.۷	۶۶	۱۹.۷	۲.۷۹	۳.۵	۱.۸۸	۱۰.۵
۴	مسکن	۹۶	۶.۸	۴.۷	۱۴.۲	۲.۸۲	۲.۴	۱.۹۷	۷.۲
۵	خودرو	۲۸	۱.۷	۳.۱	۱۶.۱	۱.۳۹	۱.۲۵	۲.۴۸	۶.۵
۶	بورس	۳۸۲	۶.۹	۷.۹	۵۵.۵	۲.۶۱	۲.۶۴	۳	۱۸.۵
۷	رمز ارزها	موجود نیست							

ماخذ: تحلیل بیست ساله سرمایه گذاری در ایران (مدیریت سرمایه سایموند)

۱۱-۲-۴. عرضه‌های اولیه در سال ۱۳۹۹

یکی از مهمترین اتفاقات هرساله بازار سرمایه، بدون شک ورود شرکت‌های جدید به این بازار یا همان عرضه اولیه می‌باشد. عرضه‌های اولیه از آن جهت که با بازدهی خوبی همراه می‌شوند، همواره مورد اقبال سرمایه‌گذاران واقع می‌شود. ۲۶ شرکت در سال ۱۳۹۹ وارد بازار سرمایه شدند که بزرگترین آنها شرکت سرمایه‌گذاری تامین اجتماعی با ۸ میلیارد سهم عرضه شده و کوچکترین آنها شرکت سپیدار سیستم آسیا با ۲۶ میلیون سهم عرضه شده می‌باشد. در مجموع در سال ۹۹ حدود ۲۸ میلیارد و ۷۵ میلیون سهم ۲۶ شرکت به روش‌های مختلف به بازار عرضه شده است

جدول ۱۱-۴ عرضه‌های اولیه در سال ۱۳۹۹ به ترتیب تاریخ عرضه

ردیف	نام شرکت	نماد	نوع بازار	سهم عرضه شده	تاریخ عرضه
۱	سرمایه گذاری صبا تامین	صبا	فرابورس	۱,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۱/۲۰
۲	سرمایه گذاری تامی اجتماعی	شستا	بورس	۸,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۱/۲۷
۳	شیر پگاه گیلان	غگیلا	فرابورس	۳۴,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۲/۱۰
۴	صنایع لاستیک یزد	پیزد	فرابورس	۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۲/۳۱
۵	پتروشیمی آریا ساسول	آریا	فرابورس	۱۸۳,۳۵۳,۶۰۰	۱۳۹۹/۳/۷
۶	سرمایه گزاری پویا	و پویا	بورس	۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۴/۴
۷	سرمایه گزاری سیمان تامین	سیتا	بورس	۱,۶۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۴/۱۱
۸	سرمایه گزاری لیزینگ پارسین	ولپارس	بورس	۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۴/۱۸
۹	رایا هم افزا	رافزا	بورس	۳۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۴/۲۴
۱۰	تولیدی نیروی برق آبادان	آبادا	فرابورس	۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۱
۱۱	توسعه مسیر برق گیلان	بگیلا	فرابورس	۲۴۹,۴۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۷
۱۲	صنعتی زر ماکارون	غزر	بورس	۱۹۲,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۸

ردیف	نام شرکت	نماد	نوع بازار	سهام عرضه شده	تاریخ عرضه
۱۳	پتروشیمی ارومیه	شاروم	فرا بورس	۱۰۵,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۱۴
۱۴	تامین سرمایه امین	امین	بورس	۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۱۵
۱۵	کشاورزی و دامپروری ملارد	زملارد	فرا بورس	۳۹,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۲۱
۱۶	بهساز کاشانه تهران	ثبهساز	بورس	۳۹,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۲۲
۱۷	توزیع غذای دنا آفرین فدک	گدنا	فرا بورس	۶۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۵/۲۸
۱۸	برق انرژی پیوند گستر پارس	بژیوند	فرا بورس	۴۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۶/۱۱
۱۹	توسعه و عمران امید	ثامید	بورس	۵,۲۹۷,۵۵۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۶/۱۹
۲۰	سرمایه گزاری سپهر صادرات	وسپهر	فرا بورس	۵,۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۶/۳۰
۲۱	چوب خزر کاسپین	چخزر	فرا بورس	۳۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۱/۹/۱۳۹۹
۲۲	سرمایه گزاری کوثر بهمن	وکبهمن	فرا بورس	۲,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۹/۱۸
۲۳	پتروشیمی بوعلی	و بوعلی	بورس	۴۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۹/۱۹
۲۴	سپیدار سیستم آسیا	سپیدار	فرا بورس	۲۶,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۱۰/۱۷
۲۵	زغال سنگ پرورده طبس	کزغال	فرا بورس	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۱۱/۱۵
۲۶	فراوری معدنی اپال کانی پارس	اپال	بورس	۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۳۹۹/۱۲/۶
	جمع			۲۸,۰۷۵,۳۰۳,۶۰۰	

منبع: سایت سازمان بورس

۱۱-۲-۵. بررسی عملکرد بورس خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹

بورس منطقه‌ای استان به عنوان واحد زیر مجموعه شرکت بورس و اوراق بهادار تهران در مشهد مقدس فعالیت می‌نماید. عملکرد بورس استان به تبعیت از وضعیت بازار سرمایه در سال ۱۳۹۹ در دو مقطع شش‌ماهه دچار وضعیت نوسانی شدید شده است.

۱- تعداد سهام و حق تقدم معامله شده: هم چنان که در جدول ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۹۹ تعداد ۲۵۴۶۲ میلیون سهم خرید و فروش شده است، در حالی که در سال ۱۳۹۸ تعداد ۲۹۳۱۳ میلیون سهم خرید و فروش شده است که معادل ۱۳ درصد کاهش وجود دارد.

۲- ارزش کل معاملات سهام و حق تقدم سهام: ارزش کل معاملات سهام و حق تقدم سهام که از حاصل ضرب تعداد سهام و حق تقدم سهام معامله شده در قیمت‌های آنها بدست می‌آید و نشان‌دهنده ارزش ریالی سهام و حق تقدم سهام معامله شده می‌باشد. در سال ۱۳۹۹ ارزش سهام و حق تقدم سهام مبادله شده ۳۶۵۰۱۲ میلیارد ریال است که نسبت به سال قبل (۱۳۶۵۹۴ میلیارد ریال) ۱۶۷ درصد افزایش یافته است.

۳- متوسط ارزش خرید و فروش روزانه: این شاخص نشان‌دهنده مبلغ ریالی معاملات انجام شده در روز می‌باشد. در سال ۱۳۹۸ ارزش متوسط معاملات روزانه ۵۷۴ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۹ به ۱۵۰۲ میلیارد ریال رسیده و ۱۶۲ درصد افزایش نشان می‌دهد.

۴- تعداد سهامداران جدید (کدهای معاملاتی): این شاخص نشان دهنده ورود افراد جدید به بازار بورس اوراق بهادار می‌باشد. در سال ۱۳۹۸ تعداد افراد مراجعه کننده برای دریافت کد بورسی و ورود به بازار بورس ۳۱۱۴۶۹ نفر بوده که در سال ۱۳۹۹ تعداد این افراد به ۳۳۱۰۴۳۱ نفر رسیده است که معادل ۹۶۳ درصد افزایش نشان می‌دهد

۵- تعداد کارگزاران بورس (ایستگاه‌های معاملاتی): تعداد ایستگاه‌های معاملاتی (کارگزاران بورسی) و به عبارت دیگر کسانی که برای متقاضیان، سهام خرید و فروش می‌کنند، در سال ۱۳۹۸ تعداد ۱۰۸ ایستگاه بوده است که تعداد ایستگاه‌ها در سال ۱۳۹۹ به ۲۴۷ ایستگاه رسیده است و تعداد ۱۳۹ شرکت معادل ۱۲۹ درصد به شرکت‌های کارگزاری موجود اضافه شده است.

شاخص کل قیمت در پایان دوره: این شاخص تغییرات ارزش بازار شرکت‌های موجود در بورس را نسبت به سال پایه (سال پایه در بورس ایران سال ۱۳۶۹ می‌باشد) نشان می‌دهد. به عبارت دیگر با مثبت و منفی بودن شاخص کل قیمت، تغییر ارزش بازار مشخص می‌شود. در پایان سال ۱۳۹۸ شاخص کل بورس ۵۱۲۹۰۱ واحد را نشان می‌دهد این شاخص در پایان سال ۱۳۹۹ به ۱۳۰۷۷۰۷ واحد رسیده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۵۵ درصد رشد داشته است.

جدول ۱۱-۵ عملکرد بورس منطقه خراسان رضوی در سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۸

ردیف	شرح	واحد	سال ۹۸	سال ۹۹	درصد تغییر
۱	حجم سهام و حق تقدم	میلیون سهم	۲۹,۳۱۳	۲۵,۴۶۲	-۱۳.۱
۲	ارزش سهام و حق تقدم	میلیارد ریال	۱۳۶,۵۹۴	۳۶۵,۰۱۲	۱۶۷.۲
۳	متوسط ارزش سهام و حق تقدم	میلیارد ریال	۵۷۴	۱,۵۰۲	۱۶۱.۷
۴	سهام داران جدید	کد سهامداری	۳۱۱,۴۶۹	۳,۳۱۰,۴۳۱	۹۶۲.۸
۵	تعداد کار گزاران	شرکت	۱۰۸	۲۴۷	۱۲۸.۷
۶	دوره های آموزشی	ساعت	۱۰۰	۳۲	-۶۸
۷	دوره های آموزشی	نفر	۱,۳۳۶	۶۸۸	-۴۸.۵
۸	تعداد شرکت های استانی در بورس	شرکت	۱۳	۱۴	۷.۷
۹	تعداد شرکت های استانی در فرابورس	شرکت	۰	۲۰	۰
۱۰	ارزش بازار شرکت های استانی	میلیارد ریال	۳۴۱,۷۶۹	۸۹۶,۷۷۹	۱۶۲.۴

مآخذ: دفتر بورس منطقه خراسان رضوی

۱۱-۲-۶ بررسی روند متغیر های استانی و ملی

تعداد شرکت های بورسی و فرابورسی استان در بازار سرمایه طی سال های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹

۱- تعداد شرکتهای استانی: تعداد شرکت های بورسی و فرابورسی استان در بازار سرمایه بین ۱۵ تا ۱۷ شرکت متغیر بوده است بطوری که در سال ۱۳۹۰ تعداد این شرکت ها ۱۷ شرکت و در سال ۱۳۹۸ تعداد آنها ۱۵ شرکت و در بقیه سال های یعنی از سال ۹۲ تا سال ۹۹ تعداد ۱۴ شرکت بوده است. در تحلیل و بررسی وضعیت شرکت های استانی پذیرفته در بورس می‌توان گفت شرکت ها و بنگاههای تولیدی در خراسان رضوی نتوانسته اند شرایط ورود به بازار سرمایه را کسب کنند و ممکن است مدیران شرکت های استانی تمایلی برای شفافیت مالی و ورود به بازار سرمایه از خود نشان نداده اند.

۲- ارزش بازار شرکت های استانی: بر خلاف روند تعدادی شرکت های استانی که مسیر ثابتی را طی کرده است روند ارزش شرکت های استانی رو به رشد بوده است و فقط در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال قبل ۱۲.۳ درصد کاهش داشته در

بقیه سال ها افزایش داشته است به طوری که در سال ۱۳۹۹ ارزش بازار شرکت های استانی نسبت به سال ۱۳۹۰ حدود ۳۹۲۳ درصد افزایش نشان می دهد که موضوع در جدول مشاهده می شود در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۰ افزایش ۱۴۸۱ درصدی ملاحظه می شود. افزایش ارزش بازاری شرکتهای استانی فعال در بازار سرمایه، به تبعیت از افزایش ارزش کل بازار سرمایه صورت گرفته که بخشی از این افزایش مرتبط با تورم سالانه کشور است که حکایت از افزایش قیمت کلیه کالاها و خدمات دارد و به تبع آن رشد قیمت سهام شرکت ها را در پی دارد و بخشی نیز از عامل افزایش سرمایه و تجدید ارزیابی دارائی شرکت ها ناشی می شود.

جدول ۱۱-۶ شرکت های بورسی و فرابورسی استان خراسان رضوی در بازار سرمایه طی سال های ۹۰ الی ۹۹

واحد / سال	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰
تعداد	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۵	۱۷
هزار میلیارد ریال	۸۷۰	۳۴۲	۱۹۵	۱۷۶	۷۵	۷۳	۴۴	۵۰	۲۸	۲۲
درصد	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	-۶.۷	-۱۱.۸	۰
درصد	۱۵۴.۵	۷۵.۴	۱۰.۷	۱۳۲.۹	۴.۲	۶۴.۸	-۱۲.۳	۸۱.۴	۲۸	۰
درصد	۳۹۲۳	۱۴۸۰.۸	۸۰۱.۲	۷۱۴.۳	۲۴۹.۷	۲۳۵.۵	۱۰۳.۵	۱۳۲.۲	۲۸	۰

ماخذ: آمار و اطلاعات بورس دفتر منطقه ای خراسان رضوی

۱۱-۳- شاخص های عمده بازار سرمایه

جدول ۱۱-۷ شاخص های مهم بازار سرمایه در پایان سال ۱۳۹۹

ردیف	عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۹	۱۳۹۸	تغییرات
۱	شاخص کل	واحد	۱۳۰۷۷۰۷	۵۱۲۹۰۱	۱۵۵
۲	شاخص صنعت	واحد	۱۱۵۴۲۹۳	۴۵۸۰۳۲	۱۵۲
۳	شاخص مالی	واحد	۱۷۸۲۲۰۷	۶۳۶۶۷۰	۱۷۹.۹
۴	شاخص کل هم وزن	واحد	۴۳۹۸۰۲	۱۷۷۰۸۰	۱۴۸.۴
۵	شاخص آزاد شناور	واحد	۱۸۳۴۶۱۶	۶۵۰۳۴۵	۱۸۲.۱
۶	شاخص ۳۰ شرکت بزرگ	واحد	۶۸۵۵۲	۲۰۲۹۳	۲۳۷.۸
۷	شاخص ۵۰ شرکت فعال	واحد	۴۹۵۹۰	۱۸۶۲۸	۱۶۶.۲
۸	شاخص بازار اول	واحد	۹۶۹۰۹۹	۳۶۲۷۳۲	۱۶۷.۲
۹	شاخص بازار دوم	واحد	۲۶۰۲۷۴۸	۱۰۸۸۰۹۴	۱۳۹.۲
۱۰	شاخص بازار نقدیقیمت	واحد	۵۳۱۹۶۵۱	۲۰۷۷۵۳۷	۱۵۶.۱
۱۱	شاخص قیمت (وزنی - ارزشی)	واحد	۳۴۰۴۹۲	۱۳۶۶۹۹	۱۴۹.۱
۱۲	شاخص قیمت (وزنی)	واحد	۲۸۶۵۳۳	۱۱۷۸۱۳	۱۴۳.۲

ماخذ: سایت سازمان بورس اوراق بهادار ایران

همانطور که در جدول بررسی ۱۲ شاخص مهم و مطرح بازار سرمایه ملاحظه می‌شود این ۱۲ شاخص در پایان سال ۹۹ بین ۱۴۳ تا ۲۳۸ درصد رشد نسبت به سال قبل داشته اند که کمترین رشد ۱۴۳ درصد به شاخص قیمت وزنی و بیشترین رشد ۲۳۸ درصد به شاخص ۳۰ شرکت بزرگ در بازار تعلق دارد شاخص‌های آزاد شناور با ۱۸۲ درصد، شاخص مالی با ۱۸۰ درصد و شاخص بازار اول با ۱۶۷ درصد، شاخص ۵۰ شرکت فعال با ۱۶۶ درصد در رتبه های دوم تا پنجم قرار دارند شاخص کل با ۱۵۵ درصد رشد در مکان هفتم قرار دارد.

۱۱-۴. جمع بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

احکام سیاستی و پیشنهادات :

سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان به تبعیت از کشور در سال ۱۳۹۹ همانند سال قبل بر استفاده بیشتر از ابزارهای نوین مالی، توسعه بازار از طریق افزایش شرکتها، تعداد ابزارها، تعداد سهامداران، تامین مالی شرکتها و تامین مالی دولت از طریق بازار سرمایه تاکید داشت. و در بورس منطقه‌ای هم در این راستا گام برداشته شده است مخصوصاً در زمینه افزایش تعداد سهامداران استان طبق آمار موجود پیشرفت خوبی حاصل شده و رشد ۹۶۳ درصدی بدست آورده است.

پیشنهادهای :

- افزایش و تفویض اختیار به دفتر بورس منطقه‌ای
 - سهل‌الورود کردن مسیر ورود شرکتها به بازار سرمایه
 - نظارت همه جانبه و مداوم بر اطلاع رسانی شرکتها به بازار سرمایه جهت جلوگیری از ارائه اطلاعات غلط به بازار
 - توجه به پیشنهادات و اظهار نظر دفاتر بورس منطقه‌ای
 - جلوگیری از رشدهای حباب گونه قیمت سهام شرکتها در بازار و بوجود آمدن اشتباهی کاذب برای خرید سهام در خریداران و مغبون شدن آنها
 - جلوگیری از رشد حباب گونه قیمت های سهام و در نتیجه رشد حباب گونه بازار و شاخص کل
 - جلوگیری از بروز شایعات و تاثیر گذاری آن بر بازار سرمایه
 - اطلاع رسانی به موقع و سریع در مورد تصمیمات گرفته شده در شورای عالی و دیگر ارکان بازار سرمایه
- با توجه اهمیت و توانایی‌های بالقوه و بالفعل این بازار می‌توان توصیه‌های زیر را یادآور شد.
- ۱- توجه بیشتر به این بازار از طریق سوق دادن سرمایه‌های سرگردان در بازارهای رقیب و سرمایه‌های در دست مردم به این بازار
 - ۲- حذف قوانین منسوخ شده و محدود کننده موجود در این بازار جهت توسعه عمودی و افقی این بازار مثل دامنه تغییرات روزانه ۵ درصد در بازار و حجم مبنای معاملات روزانه و پرداخت وجوه فروشندگان سهام به صورت لحظه‌ای مثل خریداران سهام
 - ۳- تفویض اختیار بیشتر به دفاتر مناطق بورس
 - ۴- تامین مالی شرکت‌های پذیرفته در بورس از طریق همین بازار
 - ۵- سهل‌الورود کردن ورود شرکتها به این بازار از طریق دادن خدمات مالی و مشاوره‌ای
 - ۶- نظارت همه جانبه و نه سخت گیرانه جهت جلوگیری از سوء استفاده بعضی از شرکتها در ارائه اطلاعات غلط به بازار و آسیب دیدن این بازار و و در نتیجه بی اعتمادی با آن

فصل دوازدهم: صنعت بیمه استان

خلاصه فصل:

صنعت بیمه یکی از مهمترین ارکان توسعه اقتصادی کشورهاست، و یکی از ابزارهای مهم مدیریتی محسوب می‌شود که می‌تواند با استمرار گردش چرخ‌های اقتصادی، در موفقیت آن نقش مهمی را ایفا نماید. با مروری بر سهم صنعت بیمه در اقتصاد کشورهای توسعه یافته می‌توان دریافت که بیمه در مقایسه با خدمات دیگر نقش و اهمیت بیشتر و چشمگیرتری دارد. صنعت بیمه در تسهیل و رونق فعالیت‌های اقتصادی در جامعه نقش مهمی دارد و به همین دلیل، این صنعت یکی از بخش‌های پیشرو و مهم در اقتصاد و بازار سرمایه است. در ایران اولین شرکت بیمه با نام «شرکت سهامی بیمه ایران» در سال ۱۳۱۴ تأسیس شد و پیرو آن شرکت‌های خصوصی بیمه نیز شکل گرفت. نقش صنعت بیمه در بازارهای مالی به سه صورت نمایان می‌شود، ابتدا تاثیر این صنعت بر بازارهای مالی که معمولاً به صورت یک پشتیبان برای کم کردن ریسک سرمایه‌گذاری بکار می‌رود و دومین نقش و تاثیر آن جمع‌آوری و تجهیز منابع مالی با استفاده از عملیات بیمه‌گر است که جهت سرمایه‌گذاری مستقیم و یا غیر مستقیم به کار برده می‌شود و در نهایت سرمایه‌گذاری مستقیم صنعت بیمه در فعالیت‌های اقتصادی کشور، مهمترین نقش و جایگاه آن محسوب می‌شود؛ شرکت‌های بیمه وجوه بیمه‌گذاران را که به صورت ذخایر فنی در اختیار دارند به عنوان دارایی سودآور به کار می‌گیرند و در فعالیت‌های مناسب اقتصادی سرمایه‌گذاری می‌کنند.

ما در این گزارش، به وضعیت صنعت بیمه در سال ۱۳۹۹ بر اساس آمارها و شاخص‌هایی از قبیل حق بیمه، خسارت پرداختی، نسبت خسارت و ... پرداخته ایم. براساس اطلاعات و آمار، حق بیمه سرانه کشور از ۷۰۲ میلیون ریال در سال ۱۳۹۸ به ۹۰۸ میلیون ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است و نرخ رشد حق بیمه تولیدی کشور از ۳۰ به ۳۸ درصد افزایش پیدا کرده است. در استان خراسان رضوی حق بیمه تولیدی ۳۴۰۹۵ درصد و خسارت پرداختی ۲۶۰۰۴ درصد نسبت به سال ۱۳۹۸ رشد داشته است. ضریب نفوذ بیمه استان از ۲۰۹ درصد به ۲۰۸ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده است، که از متوسط کشوری (۲۰۵۲) بالاتر است.

۱-۱۲. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان

فعالیت صنعت بیمه از طریق نمایندگی‌های شرکت‌های بیمه صورت می‌پذیرد و هرکدام از شرکت‌ها، اهداف و برنامه‌های شرکت خود را با حفظ رقابت با سایر شرکت‌ها دنبال می‌کنند. بیمه مرکزی در سطح ملی و در راستای توسعه صنعت بیمه به سیاست‌گذاری و نظارت می‌پردازد. به منظور شکوفایی اقتصادی کشور، توسعه صنعت بیمه از طریق ارائه پوشش‌های بیمه‌ای گوناگون، برای رفع نگرانی سرمایه‌گذاران و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و افزایش رفاه خانواده‌ها امری ضروری است. در همین راستا رقابت بین شرکت‌های بیمه خصوصی، اثر مثبت بر توسعه بیمه خواهد داشت که همین امر، موجب شده تنوع خدمات بیمه‌ای و عرضه پوشش‌های جدید بیمه‌ای منطبق با نیاز جامعه، برای گسترش، رونق سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی، در برنامه توسعه صنعت بیمه جایگاه ویژه‌ای داشته باشد، و همچنین بدون پشتوانه پوشش‌های بیمه‌ای فعالیت‌های اقتصادی همراه با بیم و امید خواهد بود و می‌توان اذعان کرد هیچ فعالیتی حتی فعالیت‌های اقتصادی با حجم سرمایه‌گذاری کم، بدون تامین خطرات ناشی از پوشش بیمه‌ای امکان پذیر نیست. صنعت

بیمه با ایجاد امنیت خاطر و آرامش روحی، نگرانی‌های ناشی از حوادث ناگهانی و پیش‌بینی نشده را از جامعه و سرمایه‌گذاران از بین برده و از این طریق به اقتصاد کشور و ثبات اقتصادی آن، کمک می‌کند.

قسمتی از برنامه‌های عملیاتی بیمه در اجرای اهداف و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در سال مذکور به شرح ذیل می‌باشد:

- گسترش هدایت شده فروش.
- فراهم نمودن زمینه شکل‌گیری نهادهای تخصصی و تسهیل در تاسیس شرکت‌های بیمه تعاونی.
- ایجاد زمینه تاسیس تشکلهای مردم نهاد با هدف ارتقای مشارکت آحاد جامعه و حمایت از حقوق ذینفعان.
- توسعه پوشش‌های بیمه‌ای جدید (با هدف حمایت از شکل‌گیری اقتصاد دانش‌بنیان).
- ارتقاء همکاری با شرکت‌های بیمه خارجی.
- تشویق شرکت‌های بیمه به فعالیت در بازارهای بیمه خارجی.
- یکپارچه‌سازی و تسهیل تبادل اطلاعات از طریق اتصال به سامانه‌های ارتباطی درون صنعت بیمه و با دستگاه‌های مرتبط.

۱۲-۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

در خصوص وضعیت تحولات صنعت بیمه در سال ۱۳۹۹ می‌توان ذکر کرد رتبه جهانی صنعت بیمه بر حسب حق بیمه از ۳۸ به ۳۳ کاهش پیدا کرده است ولی ضریب نفوذ بیمه در کشور از ۲.۴۹ به ۲.۵۲ افزایش پیدا کرده، که این نشان‌دهنده افزایش اهمیت صنعت بیمه می‌باشد. نرخ رشد حق بیمه تولیدی کشور از ۳۰ به ۳۸ درصد افزایش را نشان می‌دهد. حق بیمه سرانه در کشور از ۷.۲ میلیون ریال به ۹.۸ میلیون ریال رسیده که از رشد متناسب با اهداف تعیین شده برخوردار بوده است. سرعت رشد بالاتر حق بیمه‌ها در مقایسه با رشد اقتصادی موجب افزایش ضریب نفوذ بیمه و بالا رفتن تدریجی اهمیت صنعت بیمه شده است.

در استان خراسان رضوی سهم حق بیمه تولیدی از کشور ۵.۷۰ درصد، سهم خسارت پرداختی از کشور ۵.۶۲ درصد و حق بیمه سرانه استان ۶.۸۰ میلیون ریال و همچنین ضریب نفوذ بیمه در استان ۲.۸ درصد در سال ۱۳۹۹ بوده است.

۱۲-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه

حق بیمه تولیدی: مطابق اطلاعات جدول شماره (۱-۱۲) مجموع حق بیمه‌های تولیدی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ مبلغ ۴۶۷۲۰.۴ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با عملکرد سال قبل، با رشد ۳۴.۹۵ درصدی همراه بوده است. استان خراسان رضوی از حیث حق بیمه تولیدی در این سال با سهمی به میزان ۵.۷ درصد از کل حق بیمه تولیدی کشور در رتبه سوم پس از استان‌های تهران (۴۱.۷۱) و اصفهان (۵.۹۵) قرار گرفته است.

خسارت پرداختی: مطابق اطلاعات جدول شماره (۲-۱۲) مجموع خسارت پرداختی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ مبلغ ۲۴۶۹۸.۱ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال قبل به میزان ۲۶.۰۴ درصد افزایش یافته است. در این سال استان خراسان رضوی از حیث خسارت پرداختی از کل خسارت پرداختی کشور سهمی به میزان ۵.۶۲ درصد داشته است و در رتبه سوم پس از استان‌های تهران (۳۶.۷۲) و اصفهان (۵.۸۱) قرار گرفته است. اما نسبت خسارت

صنعت بیمه استان در سال ۱۳۹۹ به میزان ۵۲.۸۶ درصد بوده است که نسبت به سال قبل ۶.۶۰ درصد کاهش یافته است. لازم به ذکر است که نسبت خسارت در کل صنعت بیمه کشور ۵۳.۵۹ درصد بوده است لذا به میزان ۵.۳۸ درصد نسبت خسارت استان در مقایسه با کشور کمتر است.

حق بیمه سرانه: شاخص حق بیمه سرانه در استان (نسبت حق بیمه تولیدی به جمعیت و یا میزان مشارکت هر فرد در استان در حق بیمه) ۶.۸ میلیون ریال در سال ۱۳۹۹ بوده است که نسبت به سال قبل به میزان ۲۸.۳ درصد افزایش یافته است. اما در همین سال، شاخص حق بیمه سرانه در کشور به میزان ۹.۸ میلیون ریال می‌باشد. لذا ملاحظه می‌گردد که حق بیمه سرانه در استان تفاوت قابل ملاحظه‌ای با کشور دارد. لازم به ذکر است افزایش حق بیمه سرانه کشور در مقایسه با سال ۱۳۹۸ (با مبلغ ۷.۲ میلیون ریال)، تقریباً حدود ۳۶.۱ درصد رشد داشته است. (جدول ۱۲-۱)

ضریب نفوذ بیمه: شاخص ضریب نفوذ بیمه در استان (نسبت حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی) به میزان ۲.۸ درصد در سال ۱۳۹۹ بوده است که نسبت به سال قبل به میزان ۳.۴۴ درصد کاهش داشته است. اما در همین سال مورد بررسی، شاخص ضریب نفوذ بیمه در کشور به میزان ۲.۵۲ درصد می‌باشد که نسبت به سال قبل ۱.۲۰ درصد افزایش پیدا کرده است. در اینجا لازم است بیان گردد که یکی از اهداف کمی راهبردی برای صنعت بیمه، افزایش ضریب نفوذ بیمه ذکر شده است.

جدول ۱۲-۱. شاخص‌های کلان صنعت بیمه در استان خراسان رضوی و مقایسه آن با کشور در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸

عنوان	۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد
حق بیمه تولیدی استان (میلیارد ریال)	۳۴۶۱۹/۸	۴۶۷۲۰/۴	۳۴.۹۵
سهم از حق بیمه تولیدی کشور	۵/۸۲	۵/۷	-۲.۶
رتبه حق بیمه تولیدی استان در کشور	۲	۳	۵۰/۰
خسارت پرداختی استان (میلیارد ریال)	۱۹۵۹۴/۸	۲۴۶۹۸/۱	۲۶.۰۴
سهم از خسارت پرداختی کشور	۵/۸۲	۵/۶۲	-۳.۴۳
رتبه خسارت پرداختی استان در کشور	۳	۳	۰/۰
نسبت خسارت استان (درصد)	۵۶/۶	۵۲/۸۶	-۶.۶۰
نسبت خسارت کشور (درصد)	۵۶/۶۴	۵۳/۵۹	-۵.۳۸
حق بیمه سرانه استان (میلیون ریال)	۵/۳	۶/۸	۲۸.۳۰
حق بیمه سرانه کشور (میلیون ریال)	۷/۲	۹/۸	۳۶/۱
ضریب نفوذ بیمه استان (درصد)	۲/۹	۲/۸	-۳.۴۴
ضریب نفوذ بیمه کشور (درصد)	۲/۴۹	۲/۵۲	۱.۲۰

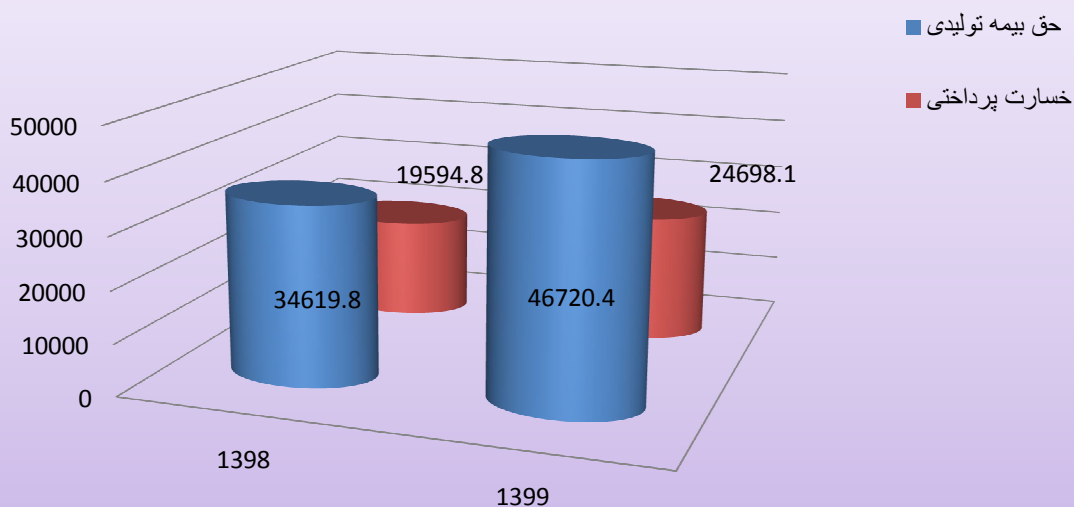
ماخذ: سالنامه آماری بیمه سال ۱۳۹۹

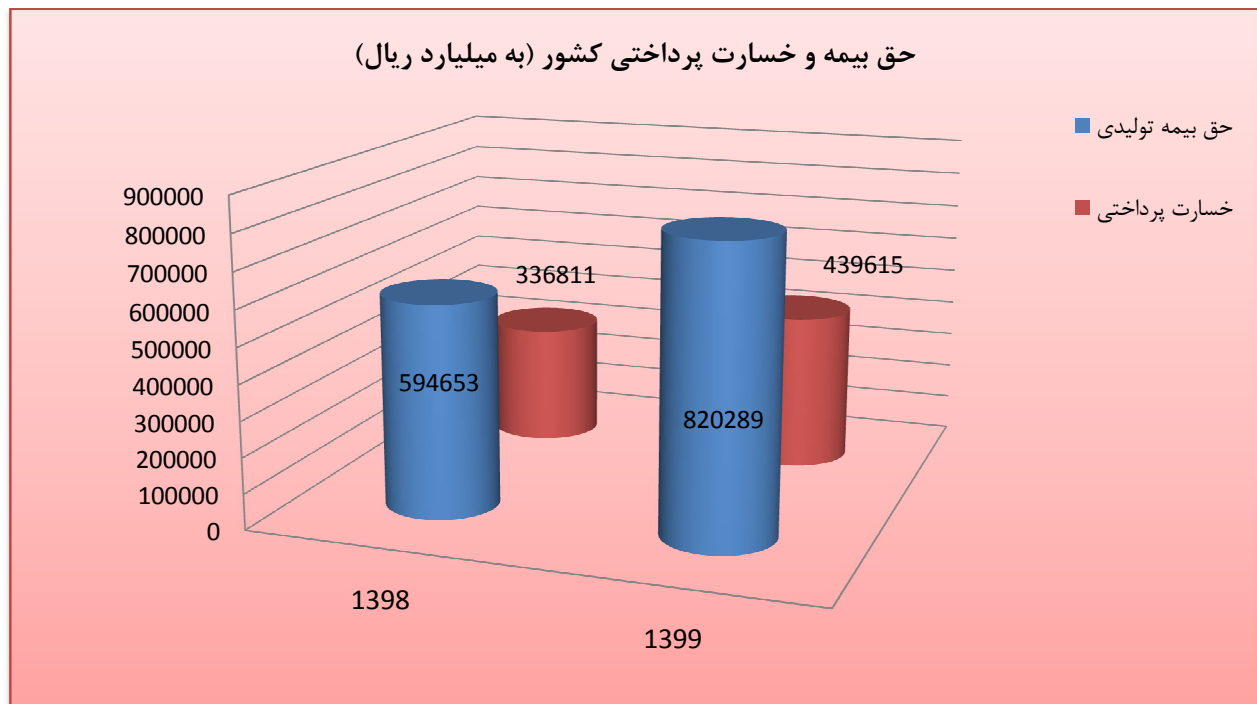
جدول ۱۲-۲. حق بیمه تولیدی و خسارت پرداختی (میلیارد ریال) و نسبت خسارت به حق بیمه تولیدی

نسبت حق بیمه و خسارت استان به کشور (درصد)	درصد رشد	نسبت خسارت به حق بیمه ۱۳۹۹	نسبت خسارت به حق بیمه ۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۳۹۸	شرح
۵۷۰	۳۴۹۵	۵۲۸۶	۵۶۶۰	۴۶۷۲۰۴	۳۴۶۱۹۸	حق بیمه تولیدی
۵۶۲	۲۶۰۴			۲۴۶۹۸۱	۱۹۵۹۴۸	خسارت پرداختی
	۳۷۹۴	۵۳۵۹	۵۶۶۴	۸۲۰۲۸۹	۵۹۴۶۵۳	حق بیمه تولیدی
	۳۰۵۲			۴۳۹۶۱۵	۳۳۶۸۱۱	خسارت پرداختی

ماخذ: سالنامه آماری بیمه سال ۱۳۹۹

حق بیمه و خسارت استان خراسان رضوی (به میلیارد ریال)

۱۲-۴. بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه

در سال ۱۳۹۹ تعداد شرکت های بیمه در استان ۳۰ شرکت بیمه (مشتمل بر: بیمه ایران در نقش تنها شرکت بیمه دولتی به همراه ۲۹ شرکت بیمه غیردولتی: آسیا، البرز، دانا، معلم، پارسیان، رازی، کارآفرین، سینا، ملت، ایران معین، امید، حافظ، دی، سامان، نوین، پاسارگاد، میهن، کوثر، ما، متقابل کیش، آرمان، آسماری، متحد قشم، تعاون، سرمد و تجارت نو، زندگی خاورمیانه، حکمت صبا و زندگی باران) بوده است که از این ۳۰ شرکت بیمه استان، شرکت های بیمه ایران معین، امید، حافظ، متقابل کیش، آسماری، متحد قشم، زندگی خاورمیانه و زندگی باران هیچگونه فعالیتی نداشته و بقیه شرکت ها دارای فعالیت های هر چند اندک بوده اند. اینک این شرکت ها از حیث عملکردی در حق بیمه تولیدی، خسارت پرداختی و نسبت خسارت مورد بررسی قرار می گیرند. همچنین عملکرد شرکت ها از جنبه دولتی و غیردولتی نیز مورد توجه قرار گرفته است.

حق بیمه تولیدی شرکت های دولتی (بیمه ایران) و غیر دولتی: حق بیمه دولتی (بیمه ایران) معادل ۱۷۹۶۹ میلیارد ریال و سهم آن از کل حق بیمه تولیدی استان به میزان ۳۸.۴۶ درصد بوده است و نیز حق بیمه تولیدی شرکت های غیردولتی معادل ۲۸۷۴۹ میلیارد ریال و دارای سهمی به میزان ۶۱.۵۴ درصد می باشد. ضمناً در مقایسه با عملکرد سال قبل، حق بیمه تولیدی شرکت بیمه دولتی (بیمه ایران) دارای رشدی به میزان ۳۵.۵۵ درصد داشته و حق بیمه تولیدی شرکت های بیمه غیردولتی از رشدی به میزان ۳۴.۵۸ درصد برخوردار بوده است.

خسارت پرداختی توسط شرکت های دولتی و غیر دولتی: مجموع خسارت پرداختی توسط شرکت های بیمه استان در سال ۱۳۹۹، مبلغ ۲۴۶۹۸.۱ میلیارد ریال بوده است که در مقایسه با عملکرد سال قبل رشدی معادل ۲۶.۰۴ درصدی داشته است. در سال ۱۳۹۸، خسارت پرداختی شرکت های دولتی (بیمه ایران) معادل ۱۱۶۲۸ میلیارد ریال و سهم آن از

کل خسارت پرداختی معادل ۴۷۰۰۸ درصد بوده و نیز خسارت پرداختی شرکت‌های بیمه غیردولتی معادل ۱۳۰۷۰ میلیارد ریال و دارای سهمی به میزان ۵۲.۹۲ درصد می‌باشد.

جدول ۱۲-۳. حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان خراسان رضوی (ارقام به میلیارد ریال)

ردیف	عنوان / سال	حق بیمه		رشد (درصد)	سهم از کل سال ۱۳۹۹	خسارت پرداختی			سهم از کل سال ۱۳۹۹	نسبت خسارت بیمه
		۱۳۹۹	۱۳۹۸			۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد (درصد)		
۱	ایران (بخش دولتی)	۱۳,۲۵۶	۱۷,۹۶۹	۳۵.۵۵	۳۸.۴۶	۹۲۲۵.۲	۱۱۶۲۸	۲۶.۰۴	۴۷.۰۸	۶۴.۷۱
۲	آسیا	۴,۱۵۴	۵,۸۴۹	۴۰.۷۹	۱۲.۵۲	۲۴۵۷.۲	۳۰۹۷.۱	۲۶.۰۴	۱۲.۵۴	۵۲.۹۵
۳	دی	۳,۱۸۸	۳,۰۴۱	۴.۶۳	۶.۵۱	۱۳۳۴.۴	۱۶۸۱.۹	۲۶.۰۴	۶.۸۱	۵۵.۳۱
۴	پاسارگاد	۲,۹۱۸	۴,۳۹۲	۵۰.۴۹	۹.۴۰	۴۴۲.۸	۵۵۸.۲	۲۶.۰۶	۲.۲۶	۱۲.۷۱
۵	دانا	۱,۹۲۵	۲,۶۴۴	۳۷.۳۶	۵.۶۶	۹۲۶.۸	۱۱۶۸.۲	۲۶.۰۵	۴.۷۳	۴۴.۱۸
۶	کارآفرین	۱,۰۹۱	۱,۲۷۱	۱۶.۵۵	۲.۷۲	۷۷۶	۹۷۸	۲۶.۰۳	۳.۹۶	۷۶.۹۵
۷	معلم	۱,۱۱۱	۱,۲۷۱	۱۴.۳۷	۲.۷۲	۵۵۶.۵	۷۰۱.۴	۲۶.۰۴	۲.۸۴	۵۵.۱۸
۸	پارسیان	۱,۰۲۱	۱,۲۶۱	۲۳.۴۷	۲.۷۰	۴۸۴	۶۱۰	۲۶.۰۳	۲.۴۷	۴۸.۳۷
۹	کوثر	۹۴۲	۱,۶۵۴	۷۵.۶۵	۳.۵۴	۳۷۴.۳	۴۷۱.۷	۲۶.۰۲	۱.۹۱	۲۸.۵۲
۱۰	نوبین	۷۱۳	۹۳۰	۳۰.۴۳	۱.۹۹	۳۳۱.۲	۴۱۷.۴	۲۶.۰۳	۱.۶۹	۴۴.۸۸
۱۱	سینا	۶۸۲	۶۳۱	۷.۴۸	۱.۳۵	۵۴۲.۸	۶۸۴.۱	۲۶.۰۳	۲.۷۷	۱۰۸.۴۲
۱۲	البرز	۱,۰۰۴	۱,۱۷۳	۱۶.۸۳	۲.۵۱	۷۷۴	۹۷۵.۶	۲۶.۰۵	۳.۹۵	۸۳.۱۷
۱۳	تعاون	۵۸۹	۶۶۸	۱۳.۴۱	۱.۴۳	۱۸۸.۱	۲۳۷.۱	۲۶.۰۵	۰.۹۶	۳۵.۴۹
۱۴	سرمد	۴۸۸	۱,۲۶۱	۱۵۸.۴۰	۲.۷۰	۲۲۱.۴	۲۷۹.۱	۲۶.۰۶	۱.۱۳	۲۲.۱۳
۱۵	سامان	۴۳۳	۴۲۰	۳.۰۰	۰.۹۰	۱۲۷.۴	۱۶۰.۵	۲۵.۹۸	۰.۶۵	۳۸.۲۱
۱۶	ما	۳۸۴	۵۷۹	۵۰.۷۸	۱.۲۴	۲۰۳.۸	۲۵۶.۹	۲۶.۰۵	۱.۰۴	۴۴.۳۷
۱۷	رازی	۳۳۲	۴۳۴	۳۰.۷۲	۰.۹۳	۲۶۰.۶	۳۲۸.۵	۲۶.۰۶	۱.۳۳	۷۵.۶۹
۱۸	میهن	۱۱۸	۱۵۹	۳۴.۷۵	۰.۳۴	۱۰۱.۹	۱۲۸.۴	۲۶.۰۱	۰.۵۲	۸۰.۷۵
۱۹	ملت	۹۷	۲۲۴	۱۳۰.۹۳	۰.۴۸	۲۹.۴	۳۷	۲۵.۸۵	۰.۱۵	۱۶.۵۲
۲۰	تجارت نو	۹۳	۳۹۲	۳۲۱.۵۱	۰.۸۴	۱۲۵.۴	۱۵۸.۱	۲۶.۰۸	۰.۶۴	۴۰.۳۳
۲۱	آرمان	۵۵	۸۴	۵۲.۷۳	۰.۱۸	۹۶	۱۲۱	۲۶.۰۴	۰.۴۹	۱۴۴.۰۵
۲۲	حکمت صبا	۲۴	۶۵	۱۷۰.۸۳	۰.۱۴	۱۵.۷	۱۹۸	۲۶.۱۱	۰.۰۸	۳۰.۴۶
	بخش غیردولتی	۲۱,۳۶۲	۲۸,۷۴۹	۳۴.۵۸	۶۱.۵۳	۱۰,۳۷۰	۱۳,۰۷۰	۲۶.۰۴	۵۲.۹۲	۴۵.۴۶
	صنعت بیمه استان	۳۴۶۱۹۸	۴۶۷۲۰.۴	۳۴.۹۵	۱۰۰	۱۹۵۹۵	۲۴۶۹۸	۲۶.۰۴	۱۰۰	۵۲.۸۶

ماخذ: سالنامه بیمه سال ۱۳۹۹

۱۲-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

بر اساس اطلاعات و آمار موجود نرخ رشد حق بیمه تولیدی کشور از ۳۴.۳ به ۳۷.۹۴ درصد افزایش پیدا کرده است. در استان خراسان رضوی حق بیمه تولیدی ۳۴.۹۵ درصد و خسارت پرداختی ۲۶.۰۴ درصد نسبت به سال ۱۳۹۸ رشد داشته است.

حق بیمه سرانه کشور در سال ۱۳۹۹ مبلغ ۹.۸ میلیون ریال بوده که نسبت به سال قبل (۷.۲ میلیون ریال) ۳۶.۱ درصد افزایش داشته است، همین شاخص برای استان از ۵.۳ میلیون ریال در سال ۱۳۹۸ به ۶.۸ میلیون ریال برای سال ۱۳۹۹ با رشدی معادل ۲۸.۳ درصدی همراه بوده است.

نسبت خسارت به حق بیمه در کشور از ۵۶.۶۴ درصد به ۵۳.۵۹ درصد رسیده که ۵.۳۸ درصد کاهش را نشان می دهد. این شاخص برای استان از ۵۶.۶۰ درصد در سال ۱۳۹۸ به ۵۲.۸۶ درصد در سال ۱۳۹۹ رسیده که ۶.۶۰ درصد کاهش پیدا کرده است.

ضریب نفوذ بیمه در کشور از ۲.۴۹ در سال ۱۳۹۸ به ۲.۵۲ در سال ۱۳۹۹ رسیده که ۱.۲۰ درصد رشد را نشان می دهد،

- ارائه پیشنهادات و توصیه های سیاستی: اهم چالش ها و مشکلات صنعت بیمه به قرار زیر می باشد:

۱. مشکلات مربوط به شناسایی بازار و طراحی محصولات منطبق با نیازهای مشتری به دلیل فقدان یک بانک اطلاعاتی جامع مورد نیاز.
۲. ساختار سنتی و نامناسب در شرکت های بیمه که با ساختار شرکت های بازرگانی مطابقت نداشته و در بسیاری از موارد اجازه انعطاف پذیری و تحرک متناسب با شرایط محیطی را از شرکت ها سلب نموده است.
۳. فقدان زمینه لازم و بستر مناسب جهت توسعه بیمه های زندگی به عنوان عامل مهم و تأثیرگذار در توسعه صنعت بیمه.
۴. عدم وجود نیروهای متخصص جهت ارزیابی مناسب ریسک.
۵. وجود برخی قوانین و مقررات مانع زای فعالیت.
۶. وجود سیستم تعرفه ای حق بیمه که امکان توسعه طرح های بیمه ای مختلف برای اقشار گوناگون جامعه با درآمدهای مختلف را سلب نموده است.
۷. عدم امکان استفاده بهینه از ظرفیت کامل صنعت بیمه و عدم شناسایی و محاسبه دقیق میزان نیاز بیمه کشور به اتکایی خارجی (واگذاری) و عدم تعیین میزان نیاز واقعی کشور به بیمه اتکایی خارجی از سوی صنعت بیمه.
۸. اشکالات، ابهامات و موانع موجود در آئین نامه سرمایه گذاری مؤسسات بیمه که باید مطابق با نیازهای روز کشور وضعیت بیمه توسط شورای عالی بیمه مورد بازنگری قرار گیرد.
۹. نوسانات نرخ بهره فنی در بیمه نامه های عمر در ریسک های مرتبط با آن که باعث ابهام و تردید خریداران بیمه های عمر و پس انداز در مقایسه با سود بانکی و تورم شده و توسعه بیمه های عمر را که نیاز اساسی کشور است، دچار صدمه جدی می نماید.
۱۰. محدودیت های موجود در جذب پرتفوی بیمه ای خارج از کشور مثل عدم برنامه ریزی مدون جهت توسعه معاملات بیمه ای با کشورهای منطقه و جهان سوم.

پیشنهادهای به شرح ذیل می‌باشد:

۱. طراحی ساختار سازمانی مناسب برای شرکت‌های بیمه که انعطاف پذیری و تحرک متناسب با شرایط محیطی را داشته و با اصول و شرایط یک شرکت بازرگانی مطابقت داشته باشد.
۲. آزادسازی تدریجی و مطالعه شده از قید و بند تعیین نرخ حق بیمه به صورت تعرفه‌ای که بستری مناسب جهت رقابت سالم ایجاد نماید.
۳. ایجاد بانک‌های اطلاعاتی متمرکز مبتنی بر وضعیت بازار، ساختار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در ترکیب بخش‌های اقتصادی و براساس آن محصولات بیمه‌ای منطبق با نیازهای مشتری طراحی گردد.
۴. تعامل هر چه بیشتر بین صنعت بیمه و مؤسسات علمی و پژوهشی جهت انجام تحقیقات و پژوهش‌های بیمه‌ای.
۵. ارتقای سطح آگاهی عمومی در زمینه بیمه‌های زندگی در نتیجه توسعه بازاریابی و فروش این بیمه نامه‌ها با هدف بالا بردن رفاه اجتماعی و تأمین آتیه اقشار مختلف جامعه.
۶. اصلاح و حذف قوانین و مقرراتی که مغایر با فعالیت یک بنگاه اقتصادی می‌باشد.
۷. با توجه به هرم سنی جمعیت ایران به جهت تغییر ترکیب جمعیت در چند سال آینده توجه به بیمه‌های عمر در برنامه‌های دولت الزامی به نظر می‌رسد.
۸. عدم ثبات اقتصادی، بیمه عمر را توجیه ناپذیر نموده و به همین دلیل سهم بیمه‌های عمر در کشور پایین می‌باشد. لذا تصویب لایحه‌ای در هیات وزیران برای تشویق کارکنان ضروری به نظر می‌رسد.
۹. با توجه به اهمیت بیمه، شرکت نماینده‌ای از شورای هماهنگی بیمه‌ها در شورای اداری استان ضروری به نظر می‌رسد.

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

خلاصه فصل:

نقش بانکها در توسعه کشورها بر کسی پوشیده نیست. شاخص‌هایی از قبیل تورم، سطح اشتغال و بیکاری، نقدینگی، رفاه اقتصادی افراد جامعه، تولید و ... بطور مستقیم و غیر مستقیم از سیاستگذاریها و تصمیم سازی‌های این بخش متاثر است. اجرای سیاست‌های پولی قانونمند می‌تواند موجب رشد اقتصادی شود و در صورت اجرای سیاست‌های پولی پیش بینی نشده و انبساطی تورم بوجود خواهد آمد. یکی از ابزارهای اجرای سیاست‌های پولی بانک مرکزی شبکه بانکی کشورها می‌باشد که عملکرد صحیح آن می‌تواند در صورت تصمیمات پولی درست مقامات بانک مرکزی بهبود متغیرهای حقیقی اقتصاد را به ارمغان بیاورد.

مانده سپرده‌های بانکی استان خراسان رضوی در انتهای سال ۱۳۹۹ برابر ۱۵۴۲ هزار میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال گذشته رشد ۴۰ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین مانده تسهیلات در انتهای سال ۱۳۹۹ برابر ۱۰۱۷ هزار میلیارد ریال است که رشد ۵۳.۸۸ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل دارد. نسبت مصارف به منابع قابل تخصیص در سال ۱۳۹۸ بیش از ۷۳٪ و در سال ۱۳۹۹ نیز ۷۷٪ بوده است؛ این مساله نشان از تلاش بانکها برای ارائه تسهیلات به مشتریان است که عملکرد مناسب شبکه بانکی در استان را نشان می‌دهد. مطالبات بانکی در سال ۱۳۹۸ مبلغ ۳۸۶۲۳ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۹ به ۳۷۶۰۹ میلیارد ریال رسیده که کاهش ۲.۶ درصدی را تجربه کرده است.

۱۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های بانک مرکزی در چند سال اخیر نشان دهنده تلاش برای افزایش انضباط پولی و کنترل نقدینگی و تورم از طریق کاهش نرخ سود بانکی و هدایت منابع به سمت فعالیت‌های مولد اقتصادی می‌باشد. این تلاش در صورت تحقق می‌تواند منابع اعتباری بانکها را هدفمند کرده و ضمن کنترل تورم رشد اقتصادی را نیز در پی داشته باشد. همچنین بانک مرکزی با تاکید بر رعایت نرخ‌های سود بانکی مصوب شورای پول و اعتبار حداکثر نرخ سود علی الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و یکساله را به ترتیب ۱۰ درصد و ۱۵ درصد اعلام نموده است. مهمترین سیاست‌های ابلاغی بانک مرکزی به بانکها به شرح زیر است:

- ✓ اولویت ارائه تسهیلات سرمایه در گردش با توجه به محدودیت منابع ریالی بانکها.
- ✓ ادغام بانک‌های مهر اقتصاد، انصار، قوامین، حکمت ایرانیان و موسسه اعتباری کوثر در بانک سپه.
- ✓ لزوم افزایش تامین مالی ریالی طرح‌های کوچک و متوسط با رویکرد اشتغالزایی در راستای تولید محصولات صادراتی.
- ✓ تداوم تامین مالی زنجیره صادرات.
- ✓ تسریع در فرایند اعطای تسهیلات از محل منابع صندوق توسعه ملی.
- ✓ تکمیل طرح‌های نیمه تمام با پیشرفت فیزیکی بیش از ۸۰ درصد.

- ✓ اعطای تسهیلات خرد با هدف افزایش قدرت خرید عموم مردم.
- ✓ تشکیل کمیته وصول مطالبات معوق بانکی با هدف ایجاد پایگاه داده و اطلاعات شبکه بانکی استان و در راستای حمایت منطقی از تولید و مدیریت، شناسایی و اولویت‌بندی مطالبات کلان بانکی و ساماندهی تسهیلات و پیگیری مطالبات غیرجاری بانک‌ها در استان.
- ✓ تشکیل کمیته تامین مالی با هدف ایجاد هماهنگی به‌منظور افزایش کارایی و اثربخشی منابع پولی و مالی در جهت رشد و توسعه اقتصادی استان و حمایت منطقی از حوزه تولید و تصمیم‌سازی و کمک به مقامات استان در اتخاذ سیاست‌ها و تصمیمات مراجع ذیربط در حوزه پولی و مالی.

۱۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

در شرایط فعلی و فشار اقتصادی و مشکلات همه‌گیری بیماری کرونا اقتصاد کشور مسیر سختی برای خروج از رکود و دستیابی به نرخ رشد اقتصادی مطابق برنامه را دارد. ریسک سرمایه‌گذاری بالا بوده و شرایط کسب و کار وضعیت چندان مناسبی را ندارد. مهمترین اقدامات شبکه بانکی استان ایجاد کمیته تامین مالی و کمیته پیگیری معوقات بانکی به هدف ساماندهی وضعیت بانک‌های استان می‌باشد.

۱۳-۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

نسبت مصارف به منابع

در جدول ۱۳-۱ نسبت مصارف به منابع قابل تخصیص در سال ۱۳۹۸ بیش از ۷۳٪ و در سال ۱۳۹۹ نیز ۷۷.۶٪ بوده است؛ به عبارتی این نسبت، رشد ۱۰.۶٪ در سال ۱۳۹۹ داشته است. با توجه به شرایط اقتصادی استان که سهم بزرگی در گردشگری و ترانزیت کشور را داراست و منابع سنگ آهن و فولاد و سیمان زیادی در استان دیده می‌شود و در تولید زعفران نیز حرف اول را می‌زند به نظر می‌رسد نسبت مصارف به منابع بایستی بالاتر از این مقادیر باشد. هرچند رشد حدود ۱۰ درصدی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل می‌تواند نوید روزهای بهتر را برای شبکه بانکی استان بدهد، اما سختگیری بانک‌ها در پذیرش طرح‌ها برای پرداخت تسهیلات بانکی، ارزیابی نامناسب دستگاه‌های اجرایی برای معرفی طرح‌ها و عدم اختیارات درون استانی بانک‌ها می‌تواند دلایلی برای پایین بودن این نسبت باشد.

جدول ۱۳-۱: نسبت مصارف به منابع قابل تخصیص بانک‌های استان در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (واحد: درصد)

شرح	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	رشد(درصد)
نسبت مصارف به منابع قابل تخصیص	۷۳.۱	۷۷.۵۹	۱۰.۶

مخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی..

خالص مطالبات بانکی

همانطور که در جدول ۱۳-۲ نشان داده شده است مطالبات غیرجاری به تفکیک سرفصل، با سه عنوان مطالبات سررسید گذشته، مطالبات معوق و مطالبات مشکوک‌الوصول تعریف شده است؛ مطالبات معوق در سال ۱۳۹۸ مبلغ ۳۸۶۲۳ میلیارد ریال بوده و در سال ۱۳۹۹ به ۳۷۶۰۹ میلیارد ریال کاهش یافته است؛ به عبارتی ۲.۶٪ کاهش داشته است. شایان ذکر است بر اساس گزارش مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی بانکها تمایلی به واقعی نشان دادن رقم مطالبات خود ندارند چرا که افزایش این رقم بانکها را ملزم به گرفتن ذخیره می‌کند که این مساله منجر به کاهش سود آوری بانکها می‌شود. در استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ در نمونه‌ای که از ۵ بانک دولتی انجام شد بر اساس اطلاعات واقعی رقم مطالبات حدود ۶۰ درصد افزایش را نشان می‌داد که تاییدی بر گزارش آن مرکز می‌باشد.

جدول ۱۳-۲: مجموع مطالبات به تفکیک بانک‌های استان در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (ارقام: میلیون ریال)

نام بانک/سال	۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد(درصد)
جمع سیستم بانکی	۳۸,۶۲۲,۸۶۶	۳۷,۶۰۹,۰۱۰	-۲.۶۳

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده

مطابق اطلاعات جدول ۱۳-۳ از مجموع ۱,۱۰۰,۶۵۲ میلیارد ریال سپرده‌های بانکی در پایان سال ۱۳۹۸، سپرده‌های بلندمدت و سایر دیداری به ترتیب بیشترین و کمترین مبلغ سپرده را به خود اختصاص داده‌اند. شایان ذکر است قرض‌الحسنه جاری با رشد ۵۸٪ و سپرده‌های سایر دیداری با رشد ۴٪ به ترتیب بیشترین و کمترین رشد را در سال ۱۳۹۸ داشته‌اند. همچنین در سال ۱۳۹۹ از مجموع ۱,۵۸۳,۰۶۰ میلیارد ریال مانند سال گذشته سپرده بلند مدت بیشترین سهم را در بین سپرده‌های بانکی داراست. نکته قابل توجه رشد ۴۴ درصدی سپرده‌های بانکی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل بوده که نشان دهنده عملکرد مناسب بانک‌ها در جذب سپرده می‌باشد.

جدول ۱۳-۳: مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده استان در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (ارقام: میلیون ریال)

سپرده‌ها	قرض الحسنه جاری	قرض الحسنه پس‌انداز	سپرده کوتاه‌مدت	سپرده بلندمدت	سپرده‌های سایر دیداری	سپرده‌های سایر مدت دار	مانده سپرده‌ها
۱۳۹۸	۱۵۴,۲۳۳,۴۹۹	۷۹,۵۸۴,۴۴۴	۳۱۶,۹۴۸,۲۷۸	۵۱۳,۳۱۳,۱۷۶	۷,۷۰۷,۲۳۴	۲۸,۸۶۵,۱۷۲	۱,۱۰۰,۶۵۱,۸۰۳
۱۳۹۹	۲۷۰,۰۳۷,۶۶۷	۱۳۹,۵۱۲,۲۱۱	۴۹۵,۵۰۸,۲۶۳	۶۳۷,۱۶۵,۲۷۷	۱۳,۵۲۷,۴۹۹	۲۷,۳۰۸,۷۹۳	۱,۵۸۳,۰۵۹,۷۱۰
رشد(درصد)	۷۵.۰۸	۷۵.۳۰	۵۶.۳۴	۲۴.۱۳	۷۵.۵۲	-۵.۳۹	۴۳.۸۳
سهم هر بخش(درصد)	۱۷.۰۶	۸.۸۱	۳۱.۳۰	۴۰.۲۵	۰.۸۵	۱.۷۳	۱۰۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانک‌های استان

بر اساس جدول ۱۳-۴ در میان بانک‌های استان، بانک سپه با ۲۵۵٪ بیشترین رشد را داشته که دلیل آن ادغام بانک‌های مهر اقتصاد، انصار، قوامین، حکمت ایرانیان و موسسه اعتباری کوثر در این بانک می‌باشد. بانک صنعت و معدن با ۳۵٪- کمترین رشد را داشته است؛ همچنین مجموع سیستم بانکی در سال ۱۳۹۹، رشدی معادل ۴۴٪ نسبت به سال ۱۳۹۸ داشته است.

جدول ۱۳-۴: مانده انواع سپرده‌های بانکی استان به تفکیک بانک در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (ارقام: میلیون ریال)

نام بانک	جمع کل منابع ۱۳۹۸	جمع کل منابع ۱۳۹۹	درصد رشد
ملی	۲۴۰,۸۰۰,۶۷۴	۲۷۵,۹۹۱,۸۲۶	۱۴.۶۱
صادرات	۱۷۷,۰۹۰,۹۱۶	۲۹۵,۷۳۹,۰۳۸	۶۷.۰۰
ملت	۱۳۱,۲۳۴,۰۱۰	۲۱۴,۴۵۳,۹۵۴	۶۳.۴۱
تجارت	۶۸,۰۹۶,۷۴۱	۹۲,۳۳۶,۹۵۵	۳۵.۶۰
کشاورزی	۶۶,۴۶۲,۰۴۲	۹۰,۴۹۴,۸۰۳	۳۶.۱۶
سپه	۶۹,۲۶۳,۶۰۷	۲۴۶,۱۷۰,۷۸۰	۲۵۵.۴۱
رفاه	۶۲,۷۱۵,۷۱۹	۷۸,۳۷۰,۱۳۶	۲۴.۹۶
مسکن	۴۰,۳۷۳,۰۳۱	۴۲,۶۰۸,۱۷۷	۵.۵۴
ایران زمین	۱۷,۹۸۳,۶۳۸	۲۲,۸۷۵,۵۷۱	۲۷.۲۰
سینا	۱۱,۶۴۸,۳۰۰	۱۵,۰۶۸,۸۱۸	۲۹.۳۶
قرض الحسنه رسالت	۱۰,۵۵۰,۰۰۰	۱۰,۹۰۰,۰۰۰	۳.۳۲
پست بانک	۷,۲۳۲,۰۰۷	۱۶,۳۸۰,۹۲۵	۱۲۶.۵۱
شهر	۴۷,۵۵۷,۲۸۲	۵۶,۸۱۴,۸۹۲	۱۹.۴۷
قرض الحسنه مهر	۱۱,۱۲۷,۹۴۸	۲۰,۳۵۱,۱۳۳	۸۲.۸۸
توسعه تعاون	۹,۷۱۰,۴۱۰	۸,۲۳۸,۱۸۲	-۱۵.۱۶
دی	۲,۰۶۷,۰۷۱	۲,۴۵۲,۴۶۳	۱۸.۶۴
صنعت و معدن	۴,۲۳۷,۱۳۱	۲,۷۴۶,۴۳۹	-۳۵.۱۸

نام بانک	جمع کل منابع ۱۳۹۸	جمع کل منابع ۱۳۹۹	درصد رشد
صندوق کارآفرینی امید	۲۱۶,۰۶۲	۳۰۰,۰۰۰	۳۸.۸۵
توسعه صادرات	۵۴۶,۱۷۹	۴۸۴,۵۲۷	-۱۱.۲۹
قرض الحسنه امداد ولایت	۱,۷۱۳,۸۹۶	۲۰,۵۴۱,۸۶۲	۱۰۹۸.۵۵
ملل	۲۳,۷۱۰,۶۵۱	۲۸,۸۹۱,۲۳۶	۲۱.۸۵
جمع سیستم بانکی	۱,۱۰۰,۶۵۱,۸۰۳	۱,۵۸۳,۰۵۹,۷۱۰	۴۳.۸۳

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

مانده تسهیلات اعطائی به تفکیک بخش‌های اقتصادی

همانطور که در جدول ۱۳-۵ مشاهده می‌شود از مجموع ۱,۰۱۷,۱۳۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی بیشترین مانده تسهیلات به بخش بازرگانی و خدمات با ۴۵ درصد اختصاص دارد و بخش صادرات کمترین سهم را در بین این بخش‌ها داراست. آنچه قابل توجه است رشد ۹۸ درصدی مانده تسهیلات بخش بازرگانی و خدمات است که توجه ویژه بانک‌های استان به این بخش را نشان می‌دهد. هرچند بخش صنعت و معدن نیز رشد ۵۳ درصدی را تجربه کرده و بخش کشاورزی نیز رشد ۳۱ درصدی نسبت به سال قبل داشته است. بطور کلی رشد ۵۴ درصدی مانده تسهیلات بانک‌های استان نسبت به سال قبل می‌تواند این امید را ایجاد کند که بخش‌های اقتصادی حرکت خوبی را در افزایش تولید آغاز کرده‌اند و بانک‌ها نیز در این مسیر نقش خود را به خوبی ایفا می‌کنند.

جدول ۱۳-۵: مانده تسهیلات به تفکیک بخش‌های اقتصادی استان در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (ارقام: میلیون ریال)

نام بانک	کشاورزی	صنعت و معدن	مسکن و ساختمان	بازرگانی و خدمات	قرض الحسنه	تسهیلات صادراتی	سایر تسهیلات	مجموع سیستم بانکی
۱۳۹۸	۷۰,۹۵۱,۲۴۷	۱۲۵,۲۹۹,۸۸۹	۱۶۵,۶۶۷,۹۲۹	۲۲۴,۲۲۲,۱۳۲	۷۱,۱۰۱,۰۴۵	۲,۴۶۴,۲۷۷	۱,۳۰۱,۱۹۷	۶۶۱,۰۰۷,۷۱۶
۱۳۹۹	۹۳,۱۲۹,۰۶۴	۱۹۱,۶۳۳,۱۱۹	۱۷۸,۵۱۶,۲۴۹	۴۴۴,۳۵۱,۰۰۷	۱۰۴,۹۱۹,۸۱۹	۲,۳۴۵,۸۵۵	۲,۲۴۰,۲۲۸	۱,۰۱۷,۱۳۵,۳۴۱
رشد(درصد)	۳۱.۲۶	۵۲.۹۴	۷.۷۶	۹۸.۱۷	۴۷.۵۶	-۴.۸۱	۷۲.۱۷	۵۳.۸۸
سهم هر بخش(درصد)	۹.۲	۱۸.۸	۱۷.۶	۴۳.۷	۱۰.۳	۰.۲	۰.۲	۱۰۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

مانده تسهیلات اعطائی به تفکیک عقود

همانطور که در جدول ۱۳-۶ مشاهده می‌شود از مجموع ۸۱۱,۸۶۷ میلیارد ریال مانده تسهیلات به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۳۹۹، فروش اقساطی با ۲۸۱,۳۷۱ میلیارد ریال، بیشترین سهم را در بین انواع تسهیلات به تفکیک عقود داشته است؛ همچنین کمترین سهم به اجاره به شرط تملیک اختصاص دارد. مقایسه انواع تسهیلات اعطایی بانکی به تفکیک عقود نشان می‌دهد بیشترین رشد به تسهیلات سلف (۱۵۲٪) و کمترین رشد مربوط به مشارکت مدنی (۹٪-) بوده است.

جدول ۱۳-۶: مانده انواع تسهیلات اعطایی بانکی استان به تفکیک عقود اسلامی در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (میلیون ریال)

عنوان عقد اسلامی	قرض الحسنه اعطایی	فروش اقساطی	مشارکت مدنی	مضاربه	سلف	جعاله	اجاره به شرط تملیک	سایر عقود اسلامی	مجموع عقود اسلامی
سال ۱۳۹۸	۴۰,۹۱۱,۷۳۹	۲۱۵,۰۳۵,۳۴۸	۱۱۴,۸۰۶,۱۱۶	۷,۴۵۵,۹۴۱	۸,۱۸۱,۵۴۶	۱۹,۸۳۶,۸۴۲	۵,۶۶۷,۷۲۹	۱۴۲,۷۹۰,۲۱۵	۵۵۴,۶۸۵,۴۷۶
سال ۱۳۹۹	۷۳,۴۲۳,۵۱۴	۲۸۱,۳۷۰,۶۵۸	۱۰۴,۶۱۶,۶۸۱	۱۱,۵۰۷,۰۰۵	۲۰,۶۰۹,۳۴۲	۲۸,۸۴۲,۸۲۳	۱۲,۹۲۰,۱۷۷	۲۷۸,۵۷۴,۵۳۷	۸۱۱,۸۶۴,۷۳۷
رشد	۷۹.۴۷	۳۰.۸۵	-۸.۸۸	۵۴.۳۳	۱۵۱.۹۰	۴۵.۴۰	۱۲۷.۹۶	۹۵.۰۹	۴۶.۳۶
سهم هر بخش (درصد)	۹.۰	۳۴.۷	۱۲.۹	۱.۴	۲.۵	۳.۶	۱.۶	۳۴.۳	۱۰۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری به کل مانده تسهیلات بانکی به تفکیک بانک‌های استان

نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری به کل مانده تسهیلات بانک‌های استان در پایان سال ۱۳۹۸، ۵.۴۶٪ بوده است. این نسبت در سال ۱۳۹۹، به ۳.۷٪ رسیده است. جدول ۱۳-۷ گویای این مطلب است. کاهش مطالبات بانکی می‌تواند امیدوار کننده باشد اما مساله ای که اهمیت دارد شفافیت مطالبات بانکی است. بانکها تمایلی برای شفاف سازی این ارقام ندارند چرا که بایستی ذخایر مناسب در صورتهای مالی خود لحاظ کنند و این امر سودآوری بانکها را کاهش می‌دهد. این مساله در گزارشی که مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی منتشر کرده بیان شده است.

جدول ۱۳-۷: نسبت مانده مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات استان در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ ارقام: میلیون ریال

نام بانک	جمع مطالبات غیر جاری ۱۳۹۸	جمع مطالبات غیر جاری ۱۳۹۹	مانده تسهیلات ۱۳۹۸	مانده تسهیلات ۱۳۹۹	مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات ۱۳۹۸	مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات ۱۳۹۹
ملی	۱,۶۹۴,۹۵۰	۱,۶۶۵,۴۰۲	۱۴۲,۵۶۵,۵۶۶	۱۷۳,۲۵۴,۱۶۲	۱.۱۹	۰.۹۶
صادرات	۱,۵۹۵,۴۱۱	۲,۳۷۰,۹۵۲	۹۲,۳۴۲,۳۱۰	۱۵۹,۵۵۳,۰۴۶	۱.۷۳	۱.۴۹
ملت	۳,۲۱۹,۴۸۳	۲,۹۷۵,۰۰۲	۶۶,۹۱۸,۴۸۳	۱۲۳,۶۵۲,۳۰۵	۴.۸۱	۲.۴۱
تجارت	۲,۷۷۰,۶۰۷	۲,۸۶۰,۰۳۶	۳۸,۱۸۹,۸۵۱	۷۴,۹۵۶,۴۴۵	۷.۲۵	۳.۸۲
کشاورزی	۷,۵۵۰,۶۳۶	۵,۷۶۵,۱۲۱	۵۱,۶۶۶,۵۳۵	۵۹,۲۱۹,۶۴۰	۱۴.۶۱	۹.۷۴
سپه	۱,۲۲۶,۹۰۶	۷,۳۶۴,۱۵۷	۳۱,۴۶۸,۰۰۰	۱۱۴,۲۶۲,۸۲۹	۳.۹۰	۶.۴۴
رفاه	۶۴۷,۳۸۴	۱,۰۵۹,۲۵۳	۳۱,۵۹۹,۵۹۳	۵۲,۱۹۶,۶۷۳	۲.۰۵	۲.۰۳
مسکن	۶,۶۷۱,۶۱۴	۷,۶۹۶,۸۱۰	۸۶,۶۱۵,۷۴۶	۹۲,۶۷۲,۵۵۸	۷.۷۰	۸.۳۱
ایران زمین	۴۵۵,۱۴۶	۴۵۹,۲۰۵	۱,۶۳۷,۹۰۲	۱,۷۹۲,۲۵۸	۲۷.۷۹	۲۵.۶۲
سینا	۳۴۷,۹۲۰	۳۵۶,۵۶۴	۱۰,۶۵۲,۱۸۵	۱۷,۸۶۳,۳۳۴	۳.۲۷	۲.۰۰
قرض الحسنه رسالت	۵۴,۵۰۰	۸۷,۴۰۰	۶,۷۵۰,۰۰۰	۸,۰۰۰,۰۰۰	۰.۸۱	۱.۰۹
پست بانک	۱۲۴,۹۵۲	۱۲۷,۶۹۶	۵,۹۰۹,۹۴۸	۱۳,۶۱۰,۸۹۳	۲.۱۱	۰.۹۴
شهر	۱,۹۸۷,۶۳۲	۱,۷۴۰,۵۸۱	۱۲,۹۳۹,۲۸۶	۲۴,۶۲۷,۶۴۵	۱۵.۳۶	۷.۰۷
قرض الحسنه مهر	۷۷,۲۷۲	۱۲۴,۰۰۰	۱۲,۳۱۹,۸۱۶	۱۷,۰۰۱,۷۲۸	۰.۶۳	۰.۷۳
توسعه تعاون	۳۸۴,۷۴۲	۳۹۷,۶۲۰	۱۳,۸۳۷,۰۳۱	۲۱,۰۴۳,۶۴۵	۲.۷۸	۱.۸۹
دی	۲۲۹,۲۹۵	۱۷۱,۱۳۰	۱,۰۲۴,۲۰۳	۱,۰۷۳,۸۸۸	۲۲.۳۹	۱۵.۹۴
صنعت و معدن	۴۵۵,۵۵۳	۴۲۵,۹۹۷	۵,۷۹۶,۱۱۱	۱۴,۸۳۷,۳۸۹	۷.۸۶	۲.۸۷

نام بانک	جمع مطالبات غیر جاری ۱۳۹۸	جمع مطالبات غیر جاری ۱۳۹۹	مانده تسهیلات ۱۳۹۸	مانده تسهیلات ۱۳۹۹	مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات ۱۳۹۸	مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات ۱۳۹۹
صندوق کارآفرینی امید	۱۵۶,۴۵۷	۱۴۳,۰۳۸	۲,۰۹۶,۴۶۰	۲,۱۱۶,۵۹۵	۷.۴۶	۶.۷۶
توسعه صادرات	۷۶۰,۰۸۳	۱۹,۷۲۷	۹,۶۶۶,۱۸۹	۱۹,۷۸۸,۴۲۶	۷.۸۶	۰.۱۰
قرض الحسنه امداد ولایت	۲۳۸,۲۱۸	۱۷۲,۹۸۸	۱,۷۶۳,۱۶۷	۲,۸۴۱,۱۶۵	۱۳.۵۱	۶.۰۹
ملل	۲,۴۵۳,۶۰۶	۱,۶۲۶,۳۳۱	۸,۹۵۲,۴۳۷	۲۲,۷۷۰,۷۱۷	۲۷.۴۱	۷.۱۴
جمع سیستم بانکی	۳۶,۰۶۰,۶۴۳	۳۷,۶۰۹,۰۱۰	۶۶۱,۰۰۷,۷۱۶	۱,۰۱۷,۱۳۵,۳۴۱	۵.۴۶	۳.۷۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

مانده کل مطالبات غیر جاری به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک الوصول

با توجه به جدول ۱۳-۸ ملاحظه می‌شود مطالبات مشکوک‌الوصول ۶۶٪ مطالبات بانک‌ها را شامل می‌شود؛ مطالبات سررسید گذشته ۱۹٪ و مطالبات معوق ۱۵٪ از حجم مطالبات غیر جاری را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۳-۸: آمار مانده مطالبات غیر جاری بانک‌های استان خراسان رضوی سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال)

نام بانک	مطالبات غیر جاری به تفکیک سرفصل ۱۳۹۹			جمع مطالبات غیر جاری
	مطالبات سررسید گذشته	مطالبات معوق	مطالبات مشکوک الوصول	
ملی	۶۴۹,۱۶۸	۵۲۵,۲۸۸	۴۹۰,۹۴۶	۱,۶۶۵,۴۰۲
صادرات	۴۶۱,۲۳۹	۲۱۹,۶۴۶	۱,۶۹۰,۰۶۷	۲,۳۷۰,۹۵۲
ملت	۶۸۶,۲۳۵	۴۱۱,۹۳۰	۱,۸۷۶,۸۳۷	۲,۹۷۵,۰۰۲
تجارت	۳۳۷,۷۴۸	۲۰۳,۶۵۴	۲,۳۱۸,۶۳۴	۲,۸۶۰,۰۳۶

کشاورزی	۱,۳۳۲,۲۸۷	۱,۴۲۸,۸۵۸	۳,۰۰۳,۹۷۶	۵,۷۶۵,۱۲۱
سپه	۱,۲۸۹,۵۳۴	۱,۲۰۹,۵۲۰	۴,۸۶۵,۱۰۳	۷,۳۶۴,۱۵۷
رفاه	۲۵۱,۰۶۸	۱۲۱,۳۶۶	۶۸۶,۸۱۹	۱,۰۵۹,۲۵۳
مسکن	۱,۳۵۶,۹۱۷	۱,۰۶۳,۸۲۱	۵,۲۷۶,۰۷۲	۷,۶۹۶,۸۱۰
ایران زمین	۱۵,۸۹۲	۴۶,۶۶۸	۳۹۶,۶۴۵	۴۵۹,۲۰۵
سینا	۱۶۲,۹۰۵	۹۰,۷۶۸	۱۰۲,۸۹۱	۳۵۶,۵۶۴
قرض الحسنه رسالت	۵۳,۰۰۰	۱۸,۲۰۰	۱۶,۲۰۰	۸۷,۴۰۰
پست بانک	۶۱,۱۵۳	۱۸,۶۰۱	۴۷,۹۴۲	۱۲۷,۶۹۶
شهر	۲۰,۷۷۶	۳۶,۸۶۶	۱,۶۸۲,۹۳۹	۱,۷۴۰,۵۸۱
قرض الحسنه مهر	۱۰۳,۰۰۰	۱۸,۰۰۰	۳,۰۰۰	۱۲۴,۰۰۰
توسعه تعاون	۱۱۲,۹۴۸	۱۳۴,۰۴۱	۱۵۰,۶۳۱	۳۹۷,۶۲۰
دی	۲,۷۰۴	۸۵۹	۱۶۷,۵۶۷	۱۷۱,۱۳۰
صنعت و معدن	۱۱۰,۸۴۶	۴۷,۸۶۶	۲۶۷,۲۸۵	۴۲۵,۹۹۷
صندوق کارآفرینی امید	۳۱,۳۴۴	۴۰,۳۹۲	۷۱,۳۰۲	۱۴۳,۰۳۸
توسعه صادرات	۶۰	۷۱	۱۹,۵۹۶	۱۹,۷۲۷
قرض الحسنه امداد ولایت	۲۰,۹۱۶	۳۱,۱۶۸	۱۲۰,۹۰۴	۰
ملل	۶۸,۳۸۳	۲۹,۸۱۳	۱,۵۲۸,۱۳۵	۱,۶۲۶,۳۳۱
جمع سیستم بانکی	۷,۱۲۸,۱۲۳	۵,۶۹۷,۳۹۶	۲۴,۷۸۳,۴۹۱	۳۷,۶۰۹,۰۱۰
نسبت مطالبات به تفکیک سرفصل (درصد)	۱۸.۹۵	۱۵.۱۵	۶۵.۹	۱۰۰.۰۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

۱۳-۴. بررسی کارایی بانک‌ها

کارایی بانک‌ها در این بخش، با شاخص‌های نسبت سپرده به شعب، نسبت تسهیلات به شعب، نسبت سپرده به پرسنل، نسبت تسهیلات به پرسنل و نسبت ATM به شعب محاسبه گردیده است. محاسبات جدول ذیل نشان می‌دهد نسبت سپرده به شعب در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۳۶.۵۶٪ رشد داشته است؛ همچنین در خصوص سایر

شاخص‌ها با عناوین نسبت تسهیلات پرداختی به شعب، نسبت سپرده به پرسنل، نسبت تسهیلات به پرسنل و تعداد ATM به شعب، به ترتیب رشد ۹۵٪، ۳۴٪، ۹۱٪ و ۸٪ داشته‌اند. جدول ۱۳-۹ گویای این مطالب است.

جدول ۱۳-۹: شعب، پرسنل، دستگاه‌های ATM و نسبت‌های کارایی بانک‌های استان در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ ارقام: میلیون ریال

سال	جمع سپرده‌ها	تسهیلات پرداخت شده	تعداد شعبه	تعداد پرسنل	تعداد دستگاه ATM	نسبت سپرده به شعب	نسبت تسهیلات پرداختی به شعب	نسبت سپرده به پرسنل	نسبت تسهیلات پرداختی به پرسنل	تعداد ATM به شعب
۱۳۹۸	۱,۱۰۰,۶۵۱,۸۰۳	۲۲۰,۲۶۸,۴۰۶	۱,۱۹۱	۱۲,۱۷۴	۳,۶۹۵	۹۲۴,۱۴۱	۳۴۱,۱۱۵	۹۰,۴۱۰	۳۳,۳۷۱	۳.۱۰
۱۳۹۹	۱,۵۴۲,۲۲۳,۴۱۸	۱۹۱,۸۳۰,۸۱۳	۲۲۲۱	۷۵۹۱۲	۰۸۷,۴	۱,۲۶۲,۰۴۹	۶۶۵,۹۸۲	۱۲۰,۸۷۳	۶۳,۷۸۵	۳.۳۴
رشد	۴۰.۱۲	۱۰۰.۳۲	۲.۶۰	۴.۸۱	۱۰.۶۱	۳۶.۵۶	۹۵.۲۴	۳۳.۶۹	۹۱.۱۴	۷.۷۴

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان خراسان رضوی.

۱۳-۵. وضعیت استان خراسان رضوی در کشور

همانطور که در جدول ۱۳-۱۰ مشاهده می‌شود استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ سهم ۴.۴ درصدی از منابع بانکی کشور را داشته است که رتبه ۳ در بین استانهای کشور می‌باشد. همچنین در مصارف بانکی سهم ۳.۲ درصدی را داراست که در این نسبت هم رتبه ۳ را داراست.

جدول ۱۳-۱۰: رتبه استان خراسان رضوی در کشور در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۰

شاخص‌های بانکی	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
رتبه در منابع بانکی	۳	۳	۴	۴	۳	۳	۳	۳	۳	۳
سهم از منابع بانکی (%)	۳.۹	۳.۸	۳.۵	۳.۹	۴.۵	۴.۵	۴.۶	۴.۶	۴.۵	۴.۴
رتبه در مصارف بانکی	۴	۴	۴	۴	۴	۳	۳	۳	۳	۳
سهم از مصارف بانکی (%)	۳.۲	۳.۱	۲.۹	۲.۸	۳.۳	۳.۱	۳.۱	۳	۳.۱	۳.۲

مأخذ: بانک مرکزی اداره اطلاعات بانکی - دایره آمارهای استانی

۱۳-۶. جمع بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به اهمیت بانک‌ها در اجرای درست و صحیح سیاست‌های پولی بانک مرکزی و سیاست‌های مالی دولت و با عنایت به اینکه تامین مالی بنگاه‌های اقتصادی متکی به عملکرد صحیح شبکه بانکی می‌باشد و بازار سرمایه هنوز نتوانسته به جایگاه واقعی خود در تامین مالی بنگاه‌ها برسد، حساسیت در عملکرد شبکه بانکی افزایش می‌یابد. در سنجش شاخص‌های بهبود محیط کسب و کار نارضایتی از شبکه بانکی معمولاً یکی از مشکلات رایج مصاحبه شونده‌های داخلی می‌باشد. مهمترین مشکلات شبکه بانکی را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

چالش‌های شبکه بانکی:

- ✓ نبود سیستم جامع اعتبار سنجی مشتریان
- ✓ وجود قوانین و مقررات مخل کسب و کار در سیستم بانکی
- ✓ تامین مالی سختگیرانه کسب و کار توسط شبکه بانکی
- ✓ کاهش سودآوری بانکها در نتیجه تحریم‌های بین المللی
- ✓ روند فزاینده مطالبات در بانک‌های استان و کشور طی سالهای اخیر و نگرانی از کاهش کارایی سیستم بانکی
- ✓ هدایت نامناسب نقدینگی به بخش‌های اقتصادی و به تبع آن کاهش تولید ملی
- ✓ مسدودی منابع سپرده‌گذاران در سیستم بانکی زمان اخذ تسهیلات

توصیه های سیاستی:

- ✓ تشکیل کمیته‌ای برای بررسی اعتباری و ریسک مشتریان شبکه بانکی با هدف کاهش مطالبات شبکه بانکی
- ✓ تعیین نرخ بهره و همچنین نرخ سود بین بانکی متناسب با شرایط اقتصادی کشور و نرخ تورم
- ✓ افزایش نظارت بانک مرکزی و تعریف ابزارهای مناسب برای این امر
- ✓ بررسی راه‌های کاهش سختگیری در شبکه بانکی برای بهبود محیط کسب و کار
- ✓ تشکیل کمیته وصول مطالبات معوق بانکی با هدف ایجاد پایگاه داده و اطلاعات شبکه بانکی استان و در راستای حمایت منطقی از تولید و مدیریت، شناسایی و اولویت‌بندی مطالبات کلان بانکی و ساماندهی تسهیلات و پیگیری مطالبات غیر جاری بانک ها در استان.
- ✓ تشکیل کمیته تامین مالی با هدف ایجاد هماهنگی به منظور افزایش کارایی و اثربخشی منابع پولی و مالی در جهت رشد و توسعه اقتصادی استان و حمایت منطقی از حوزه تولید و تصمیم‌سازی و کمک به مقامات استان در اتخاذ سیاست‌ها و تصمیمات مراجع ذیربط در حوزه پولی و مالی.

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان

خلاصه فصل:

افزایش سطح عمومی قیمت‌ها را تورم می‌گویند. تورم شدید علاوه بر ایجاد عدم تعادل در الگوی توزیع درآمد موجب تشدید نابرابری‌های اجتماعی نیز می‌شود بنابراین تورم موضوعی است که دولت‌ها می‌باید نسبت به آن حساس باشند و مقابله با تورم و تثبیت قیمت‌ها را به عنوان یکی از اهداف اساسی برنامه کلان خود قرار دهند. بررسی آمارهای منتشره توسط مراجع ذیربط نشان می‌دهد که نرخ تورم خانوارهای شهری استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۴.۴ درصد و خانوارهای روستایی معادل ۴۱.۹ درصد بوده است.

۱-۱۴. سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

تورم یک موضوع کلان ملی است که در سال‌های اخیر اهمیت آن بیش از پیش نمایان شده است که در همین ارتباط نیز سیاست دولت در جهت کاهش نرخ تورم و بروز ثبات اقتصادی عنوان شده است. تصمیماتی همچون محدود کردن رشد نقدینگی و تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی برای یکسری کالاهای اساسی از جمله مهمترین اقدامات بوده است که دامنه اجرای آن نیز کلیه استان‌های کشور از جمله استان خراسان رضوی را در بر می‌گیرد. شاید بتوان مهمترین تفاوت سال ۱۳۹۹ سنوات گذشته را در تشدید پاندمی کرونا در کشور دانست.

۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی (مقایسه کشور با استان)

بررسی شاخص‌های قیمتی استان طی ۵ سال گذشته نشان می‌دهد اقلامی همچون مسکن، اجاره و آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها از کمترین رشد قیمت برخوردار بوده‌اند که این موضوع را می‌توان به سیاست‌های اتخاذ شده در سطح اقتصاد کلان مرتبط دانست.

۳-۱۴. بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی

شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی و همچنین نرخ تورم مناطق شهری و روستایی استان خراسان رضوی به شرح ذیل ارائه شده است:

۱-۳-۱۴. شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی مناطق شهری و روستایی:

بررسی شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای شهری استان خراسان رضوی در جدول زیر نشان داده شده است (سال پایه ۱۳۹۵).

جدول ۱-۱۴: شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای شهری استان خراسان رضوی

سال	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
عدد شاخص	۱۰۰	۱۰۷.۵	۱۳۳.۹	۱۷۶.۳	۲۳۷.۰

همچنین عدد شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای روستایی استان خراسان رضوی در جدول زیر نشان داده شده است (سال پایه ۱۳۹۵).

جدول ۲-۱۴: شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای روستایی استان خراسان رضوی

سال	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
عدد شاخص	۱۰۰	۱۱۱.۵	۱۴۳.۹	۱۹۸.۶	۲۸۱.۹

۱۴-۳-۲. نرخ تورم مناطق شهری:

همانگونه که در جدول ۱۴-۳ نشان داده شده است، نرخ تورم خانوارهای شهری و روستایی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۱.۶ درصد بوده است:

جدول ۱۴-۳: تورم خانوارهای شهری و روستایی استان خراسان رضوی

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
شهری	-	۷.۵٪	۲۴.۵٪	۳۱.۶٪	۳۴.۴٪
روستایی	-	۱۱.۵٪	۲۹.۰٪	۳۸.۰٪	۴۱.۹٪

۱۴-۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی

در این بخش شاخص کل بهای کالا و خدمات مصرفی و همچنین نرخ تورم مناطق شهری و روستایی استان خراسان رضوی به تفکیک گروه‌های اصلی ارائه شده است:

۱۴-۴-۱. گروه‌های اصلی شاخص بهای مصرف کننده شهری:

شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای شهری استان خراسان رضوی به تفکیک گروه‌های اصلی در جدول ۱۴-۴ نشان داده شده است. همانگونه که مشخص است بیشترین رشد عدد شاخص مربوط به گروه "حمل و نقل" بوده است.

جدول ۱۴-۴: شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای شهری استان خراسان رضوی به تفکیک گروه‌های اصلی

گروه‌های کالاها و خدمات	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	تغییر ۹۹ به ۹۸	میانگین نرخ رشد
خوراکی و آشامیدنی ها	۱۰۰	۱۱۱.۹	۱۵۷.۲	۲۲۱.۳	۳۰۶.۲	۳۸.۴٪	۳۲.۳٪
دخانیات	۱۰۰	۱۰۷.۸	۲۰۱.۴	۲۶۶	۳۸۳.۲	۴۴.۱٪	۳۹.۹٪
پوشاک و کفش	۱۰۰	۱۰۵.۷	۱۳۶.۶	۲۰۷.۳	۲۷۱.۹	۳۱.۲٪	۲۸.۴٪
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت ها	۱۰۰	۱۰۵.۴	۱۱۶.۲	۱۳۳.۱	۱۹۶.۳	۴۷.۵٪	۱۸.۴٪
مبلمان، لوازم خانگی و تعمیر و نگهداری معمول آن‌ها.....	۱۰۰	۱۰۴.۸	۱۴۹	۲۲۵.۲	۳۲۳.۹	۴۳.۸٪	۳۴.۲٪
بهداشت و درمان	۱۰۰	۱۰۵.۱	۱۲۲.۸	۱۵۵.۶	۲۰۵.۳	۳۱.۹٪	۱۹.۷٪
حمل و نقل	۱۰۰	۱۰۳.۴	۱۲۴.۵	۱۷۸.۴	۳۲۹.۸	۸۴.۹٪	۳۴.۸٪
ارتباطات	۱۰۰	۱۰۸.۵	۱۲۹.۷	۱۴۶.۸	۱۷۲.۳	۱۷.۴٪	۱۴.۶٪
تفریح و فرهنگ.....	۱۰۰	۱۰۶	۱۴۵.۹	۲۱۸.۱	۳۱۹.۲	۴۶.۴٪	۳۳.۷٪
آموزش.....	۱۰۰	۱۱۳	۱۳۱.۳	۱۶۱.۳	۱۹۳.۶	۲۰.۰٪	۱۸.۰٪
هتل و رستوران.....	۱۰۰	۱۰۷.۳	۱۲۸.۶	۱۹۴	۲۳۵.۱	۲۱.۲٪	۲۳.۸٪
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰	۱۰۶.۲	۱۳۸.۹	۲۰۰.۳	۲۷۴.۶	۳۷.۱٪	۲۸.۷٪

۱۴-۴-۲. نرخ تورم گروه‌های اصلی در مناطق روستایی:

نرخ تورم سال ۱۳۹۹ خانوارهای روستایی استان خراسان رضوی به تفکیک گروه‌های اصلی در جدول ۱۴-۵ نشان داده شده است. همانگونه که مشخص است بیشترین نرخ تورم سال ۱۳۹۹ مربوط به گروه "حمل و نقل" بوده است.

جدول ۱۴-۵: شاخص کل قیمت مصرف کننده خانوارهای روستایی استان خراسان رضوی به تفکیک گروه‌های اصلی

گروه های کالاها و خدمات	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	تغییر ۹۹ به ۹۸	میانگین نرخ رشد
خوراکی و آشامیدنی ها	۱۰۰.۰	۱۱۱.۹	۱۵۱.۳	۲۱۵.۸	۳۰۲.۸	٪۴۰.۴	٪۳۱.۹
دخانیات	۱۰۰.۰	۱۰۶.۹	۲۲۶.۰	۲۹۶.۵	۳۸۵.۶	٪۳۰.۰	٪۴۰.۱
پوشاک و کفش	۱۰۰.۰	۱۰۶.۰	۱۳۹.۰	۲۰۱.۰	۲۸۴.۶	٪۴۱.۶	٪۲۹.۹
مسکن ، آب ، برق ، گاز و سایر سوخت ها	۱۰۰.۰	۱۰۸.۲	۱۱۹.۴	۱۴۵.۱	۱۷۴.۲	٪۲۰.۰	٪۱۴.۹
میلان، لوازم خانگی و تعمیر و نگهداری معمول آن‌ها.....	۱۰۰.۰	۱۰۵.۴	۱۵۵.۰	۲۳۶.۵	۳۵۰.۷	٪۴۸.۳	٪۳۶.۸
بهداشت و درمان	۱۰۰.۰	۱۰۷.۵	۱۲۵.۲	۱۵۷.۵	۲۰۵.۹	٪۳۰.۷	٪۱۹.۸
حمل و نقل	۱۰۰.۰	۱۰۵.۱	۱۲۸.۲	۱۸۵.۰	۲۹۲.۶	٪۵۸.۲	٪۳۰.۸
ارتباطات	۱۰۰.۰	۱۰۳.۵	۱۲۶.۶	۱۴۴.۴	۱۶۳.۰	٪۱۲.۸	٪۱۳.۰
تفریح و فرهنگ.....	۱۰۰.۰	۱۰۶.۸	۱۵۲.۱	۲۲۳.۸	۳۲۳.۷	٪۴۴.۶	٪۳۴.۱
آموزش.....	۱۰۰.۰	۱۱۴.۸	۱۳۳.۵	۱۵۹.۸	۱۹۴.۷	٪۲۱.۸	٪۱۸.۱
هتل و رستوران.....	۱۰۰.۰	۱۰۷.۷	۱۳۰.۹	۱۸۶.۹	۲۴۳.۹	٪۳۰.۵	٪۲۵.۰
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰.۰	۱۰۷.۵	۱۴۳.۶	۱۹۸.۱	۲۷۲.۳	٪۳۷.۴	٪۲۸.۵

۱۴-۵. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

روند فزاینده نقدینگی یکی از مهمترین دلایل ایجاد تورم در کشور است. زمانیکه رشد نقدینگی متناسب با رشد اقتصادی نباشد، اثر این موضوع در قالب نرخ تورم خود را نشان می دهد. همانگونه که اعداد و ارقام ارائه شده نشان می دهد طی چندین سال گذشته تورم مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری بوده است. این موضوع میتواند محرکی برای تشدید مهاجرت روستاییان به شهرها باشد که به تبع معضلات خاص خود را نیز به همراه خواهد داشت. با در نظر گرفتن موارد فوق الذکر، توصیه های سیاستی به شرح زیر ارائه می شود:

- ۱- با توجه به بالاتر بودن نرخ تورم روستاها نسبت به شهرهای استان، به نظر می رسد اعمال سیاستهای حمایتی یارانه‌ای با منابع مشخص از روستاییان بتواند ضمن جبران کاهش قدرت خرید این قشر زحمت کش زمینه افزایش رضایت آنان را نیز فراهم نموده و روند مهاجرت روستاییان به شهرها را کاهش دهد.
- ۲- به نظر می رسد جبران کسری بودجه دولت از محل پایه پولی یکی از دلایل رشد فزاینده نقدینگی است. بنابراین پیشنهاد می شود تا حد امکان تأمین مالی کسری بودجه دولت از محل انتشار اوراق مالی اسلامی صورت گیرد.

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

خلاصه فصل:

بودجه عبارتست از شرح صورت وضعیت و پیش‌بینی درآمدها و هزینه‌ها برای یک دوره درآینده یک سازمان؛ و یک ابزارمدیریتی است که مدیر را در کنترل و سلامت مالی مؤسسات کمک می‌کند، بودجه، یک طرح مرتب و هماهنگ از برنامه‌ریزی مالی و مدیریت است و ابزار اصلی برنامه‌ریزی، انگیزش و کنترل کسب‌وکار می‌باشد. سازمان‌ها باید از بودجه کافی، مستقل، با هدف و وظایف مدون و مصوب خود برخوردار باشند، تا بتوانند نیازهای جامعه استفاده کننده را به راحتی برآورده سازند. در این بخش اهم موارد مربوط به بودجه استان ارائه شده است.

بررسی روند ۱۰ ساله (۱۳۸۹-۱۳۹۸) نسبت تلاش مالیاتی نشان می‌دهد این متغیر در استان خراسان رضوی در محدوده ۲ الی ۳ درصد و در کشور در محدوده ۵ الی ۸ درصد قرار داشته است. همچنین ضریب برداشت استان (نسبت مصارف عمومی) (مشمول بر اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به درآمدهای عمومی استان) در سال ۱۳۹۹، ۳۰٪ بوده است. بررسی وضعیت درآمدهای عمومی استان نشان می‌دهد عملکرد این نوع درآمدها در سال ۱۳۹۹، ۴۰٪ رشد داشته است؛ و مصوب استان در سال ۱۳۹۹، ۲۵٪ نسبت به سال قبل رشد داشته است. همچنین عملکرد درآمدهای مالیاتی مستقیم در سال ۱۳۹۹، معادل ۴۹٪ و درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم ۳۶٪ رشد داشته است؛ مصوب و عملکرد سایر درآمدهای استان نیز در این سال به ترتیب ۸٪ و ۸٪ افزایش داشته است.

در حوزه مصارف عمومی استان نیز ۸۴٪ از مصارف، هزینه‌ای و مابقی آن (۱۶٪) تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بوده است. همچنین اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۲۵٪ و ۱۰۷٪ رشد داشته‌اند و در سال ۱۳۹۹ عملکرد و مصوب اعتبارات استانی به ترتیب ۱۰۷٪ و ۵-٪ و عملکرد و مصوب اعتبارات ملی استانی شده به ترتیب ۲۶٪ و ۵۵٪ نسبت به سال قبل رشد داشته است.

۱-۱۵. سیاست‌های اقتصادی، مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

ساماندهی حساب‌های پرداخت دستگاه‌های اجرایی استانی و تجمیع حساب‌های خزانه معین استان در راستای مدیریت و ساماندهی حساب‌های دولتی از سیاست‌های اقتصادی، مالی و بودجه‌ای استان در سال ۱۳۹۹ بوده است. تسویه و تهاتر برخی بدهی‌ها و مطالبات دولت نیز از جمله سیاست‌هایی بوده که از طریق انتشار اوراق تسویه جهت کاستن از بدهی‌های دولت از یک طرف و رفع مشکل بدهی پیمانکاران به دستگاه مالیاتی در سال ۱۳۹۹ در سطح ملی و استانی مورد اجرا گذاشته شده است. تداوم اجرای خزانه‌داری الکترونیک و تلاش برای جذب حداکثری منابع اوراق مالی اسلامی نیز در زمره مهم‌ترین سیاست‌های مالی و بودجه‌ای استان در سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شود.

۲-۱۵. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

واگذاری اسنادخزانه در سال ۱۳۹۹ برابر با ۵۲۱۲ میلیارد ریال و اوراق تسویه خزانه نوع اول به مبلغ ۱۵۰۵ میلیارد ریال و نوع دوم به مبلغ ۹۵۱ میلیارد ریال می‌باشد. در خصوص سامانه سادا (سامانه اموال دستگاه‌های اجرایی) که طی بخشنامه دی ماه ۱۳۹۴، دستگاه‌های اجرایی استان‌ها می‌بایست به صورت خوداظهاری کلیه املاک و اراضی در اختیار خود به انضمام اسناد مالکیت مرتبط به آنها را در سامانه مذکور ثبت نمایند؛ بر این اساس، تا ابتدای سال ۱۳۹۹، تعداد ۲۳،۳۴۸ فقره املاک و تعداد ۲۲،۰۶۵ فقره اسناد مالکیت مرتبط با املاک یاد شده در سامانه سادا ثبت شده است؛

همچنین در پایان سال ۱۳۹۹، تعداد ۲۳,۵۸۸ فقره از املاک و ۲۲,۳۲۰ فقره از اسناد مالکیت مرتبط با آنها در سامانه فوق‌الذکر ثبت شده است.

۱۵-۳- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان

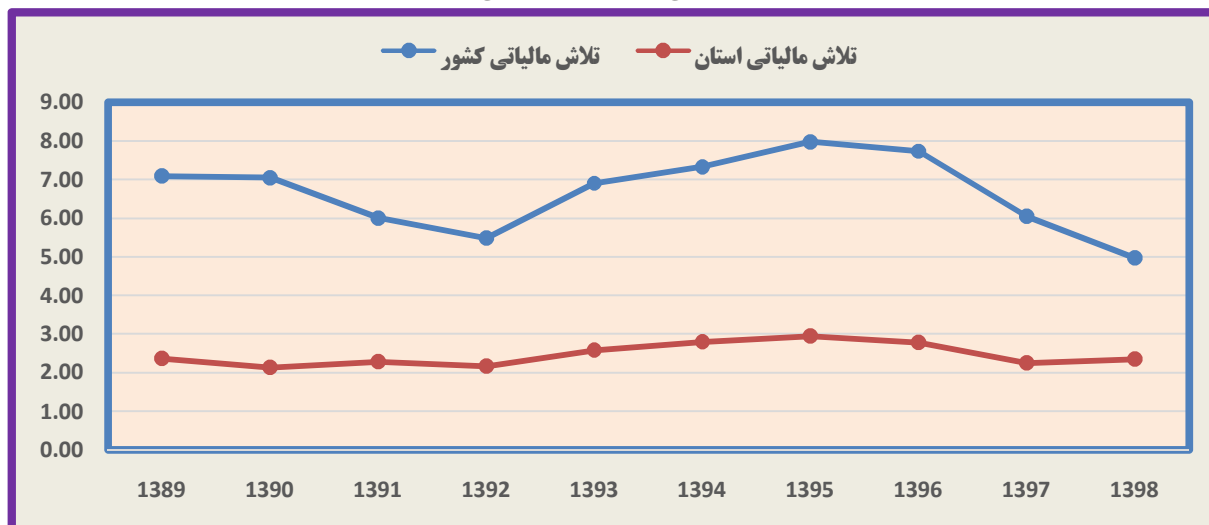
۱۵-۳-۱. نسبت مالیات به محصول ناخالص داخلی استان

همانگونه که در جدول ۱۵-۱ نشان داده شده است نسبت تلاش مالیاتی (نسبت T به GDP) در بازه ۱۰ ساله ۱۳۸۹-۱۳۹۸ در استان خراسان رضوی در محدوده ۲ الی ۳ درصد و در کشور در محدوده ۵ الی ۸ درصد قرار داشته است. جدول ۱۵-۱: مقایسه نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی طی سال‌های (۱۳۸۹-۱۳۹۸)

سال	کشور (میلیون ریال)		استان خراسان رضوی (میلیون ریال)		تلاش مالیاتی (نسبت T به GDP)	
	GDP (بدون نفت)	درآمدهای مالیاتی	GDP (بدون نفت)	درآمدهای مالیاتی	کشور (درصد)	استان (درصد)
۱۳۸۹	۴,۰۱۰,۲۲۰,۵۷۲	۲۸۴,۵۲۷,۹۰۰	۲۵۴,۳۰۳,۱۶۹	۶,۰۰۷,۹۰۵	۷/۱۰	۲/۳۶
۱۳۹۰	۵,۰۹۷,۴۸۶,۰۰۹	۳۵۹,۴۵۱,۵۰۰	۳۱۳,۹۰۸,۱۶۷	۶,۷۱۰,۳۰۶	۷/۰۵	۲/۱۴
۱۳۹۱	۶,۵۷۸,۱۰۲,۵۳۷	۳۹۵,۱۶۶,۷۰۰	۳۹۵,۶۰۵,۰۴۳	۹,۰۳۲,۵۳۸	۶/۰۱	۲/۲۸
۱۳۹۲	۸,۹۹۷,۹۸۵,۹۲۷	۴۹۴,۲۴۹,۵۰۰	۵۵۰,۱۸۹,۷۷۲	۱۱,۹۸۶,۱۹۴	۵/۴۹	۲/۱۸
۱۳۹۳	۱۰,۲۶۸,۷۹۰,۷۵۸	۷۰۹,۶۵۱,۹۰۰	۶۴۹,۰۴۷,۰۱۲	۱۶,۷۹۳,۳۲۷	۶/۹۱	۲/۵۹
۱۳۹۴	۱۰,۷۹۸,۱۵۸,۷۸۱	۷۹۱,۹۰۰,۰۰۰	۶۹۹,۳۲۵,۷۵۸	۱۹,۵۴۱,۱۴۳	۷/۳۳	۲/۷۹
۱۳۹۵	۱۲,۷۱۰,۸۱۳,۷۷۱	۱,۰۱۴,۷۰۴,۰۰۰	۷۷۵,۱۸۲,۴۶۱	۲۲,۸۴۵,۰۹۵	۷/۹۸	۲/۹۵
۱۳۹۶	۱۴,۹۶۴,۲۳۲,۷۲۷	۱,۱۵۸,۳۸۰,۴۰۰	۸۹۳,۹۶۷,۴۶۹	۲۴,۸۶۰,۹۳۰	۷/۷۴	۲/۷۸
۱۳۹۷	۲۰,۸۸۳,۰۱۶,۷۱۲	۱,۲۶۴,۱۰۷,۰۰۰	۱,۲۲۷,۵۲۴,۸۴۹	۲۷,۶۶۷,۸۵۵	۶/۰۵	۲/۲۵
۱۳۹۸	۲۸,۴۳۹,۶۰۴,۷۷۲	۱,۴۱۴,۳۱۶,۹۰۳	۱,۶۵۷,۷۱۸,۵۶۹	۳۸,۹۵۰,۴۰۶	۴/۹۷	۲/۳۵

- مرکز آمار ایران - گزارش حسابهای ملی و منطقه‌ای.
- گزارش درآمدهای استان - خزانه معین استان سازمان امور اقتصادی و دارایی خراسان رضوی.
- بانک داده های اقتصادی و مالی وزارت امور اقتصاد و دارایی.
- مرکز آمار و اطلاعات راهبردی؛ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

نمودار ۱-۱۵ مقایسه تلاش مالیاتی کشور و استان طی سال‌های (۱۳۸۹-۱۳۹۸)

۱۵-۳-۲. ضریب برداشت (نسبت مصارف عمومی استان به درآمدهای عمومی استان)

نسبت مصارف عمومی (مشمول بر اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای) به درآمدهای عمومی استان به عنوان ضریب برداشت شناخته می‌شود. این نسبت در سال ۱۳۹۹، ۲۹.۵ درصد بوده است (جدول ۱۵-۲). شایان ذکر است این نسبت در سال ۱۳۹۸ بیش از ۳۴ درصد بوده است.

جدول ۱۵-۲: ضریب برداشت سال ۱۳۹۹

ردیف	شرح	سال ۱۳۹۹ (میلیون ریال)	ضریب برداشت
۱	عملکرد مصارف عمومی	۱۷,۹۰۴,۲۹۸	۲۹.۵٪
۲	عملکرد درآمدهای عمومی	۶۰,۷۳۴,۹۹۷	

مأخذ: خزانه معین استان.

۱۵-۴. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان

۱۵-۴-۱. منابع عمومی دولت

۱۵-۴-۱-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد

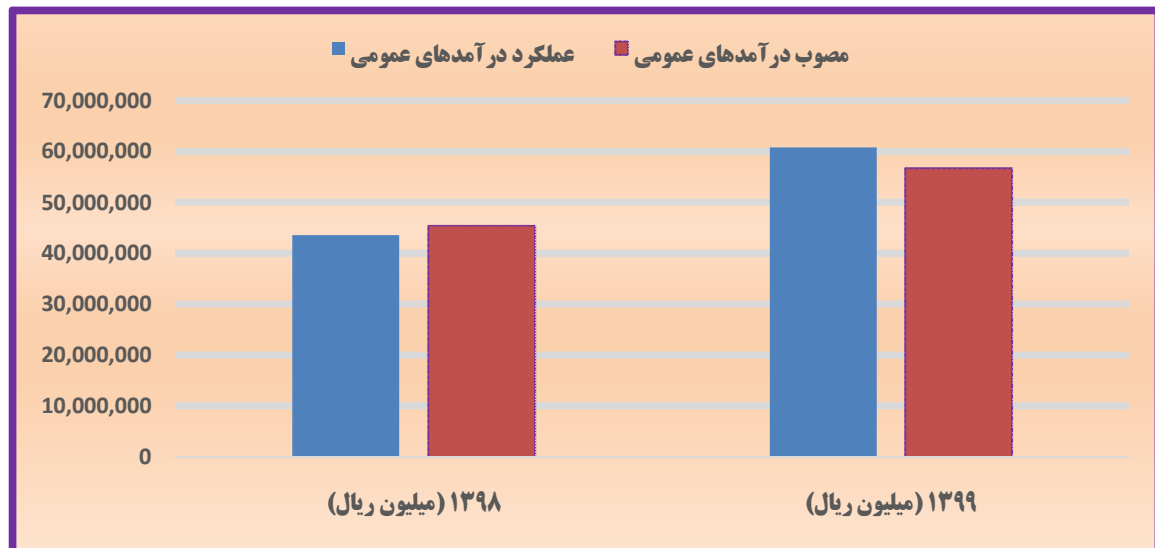
بررسی وضعیت عملکرد درآمدهای عمومی استان (مالیاتی و غیرمالیاتی) نشان می‌دهد که درآمدهای عمومی سال ۱۳۹۹ استان نسبت به سال گذشته ۴۰٪ رشد داشته است. همچنین میزان درآمدهای مصوب استان در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۵٪ نسبت به سال قبل رشد داشته است (جدول ۱۵-۳).

جدول ۱۵-۳: عملکرد و مصوب درآمدهای عمومی ۱۳۹۹-۱۳۹۸

شرح/سال	۱۳۹۸ (میلیون ریال)	۱۳۹۹ (میلیون ریال)	رشد ۹۹ (درصد)
عملکرد درآمدهای عمومی	۴۳,۴۸۰,۲۵۳	۶۰,۷۳۴,۹۹۷	۳۹/۶
مصوب درآمدهای عمومی	۴۵,۴۲۹,۵۰۵	۵۶,۷۳۹,۸۲۰	۲۴/۹۰

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۵-۲ عملکرد و مصوب درآمدهای عمومی استان ۱۳۹۸-۱۳۹۹

۱۵-۴-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم

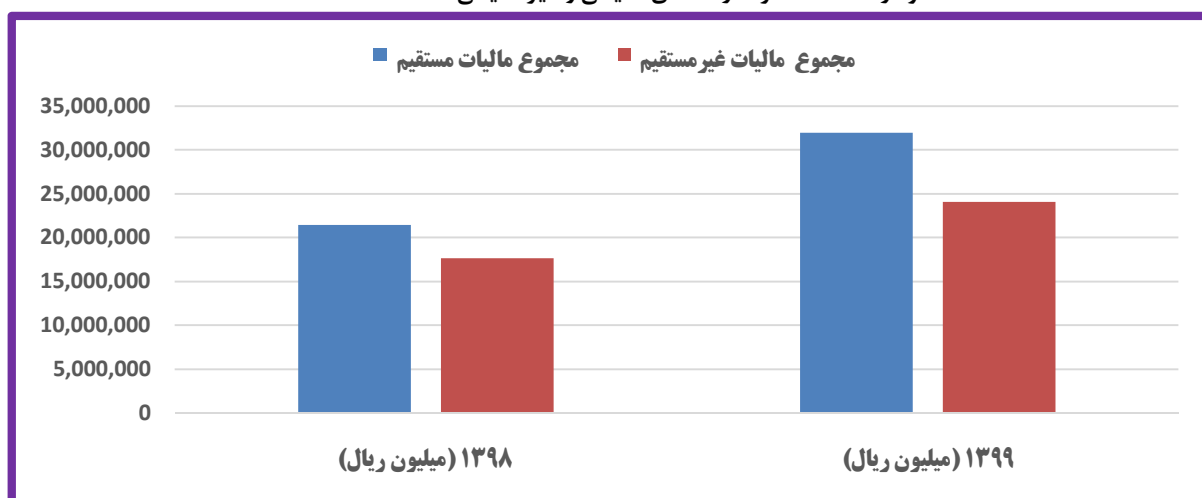
بررسی ارقام مربوط به عملکرد درآمدهای مالیاتی استان نشان می‌دهد درآمدهای مالیاتی مستقیم در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۴۹٪ و درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم بیش از ۳۶٪ رشد داشته است (جدول ۴-۱۵).

جدول ۴-۱۵: عملکرد درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم ۱۳۹۸-۱۳۹۹

شرح/ سال	۱۳۹۸ (میلیون ریال)	۱۳۹۹ (میلیون ریال)	رشد ۹۹ (درصد)
مجموع مالیات مستقیم	۲۱,۴۳۰,۳۴۴	۳۱,۹۰۳,۱۰۹	۴۸/۹۰
مجموع مالیات غیر مستقیم	۱۷,۶۳۶,۳۹۷	۲۴,۰۶۱,۵۳۰	۳۶/۴۰

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۵-۴ عملکرد درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی ۱۳۹۸-۱۳۹۹

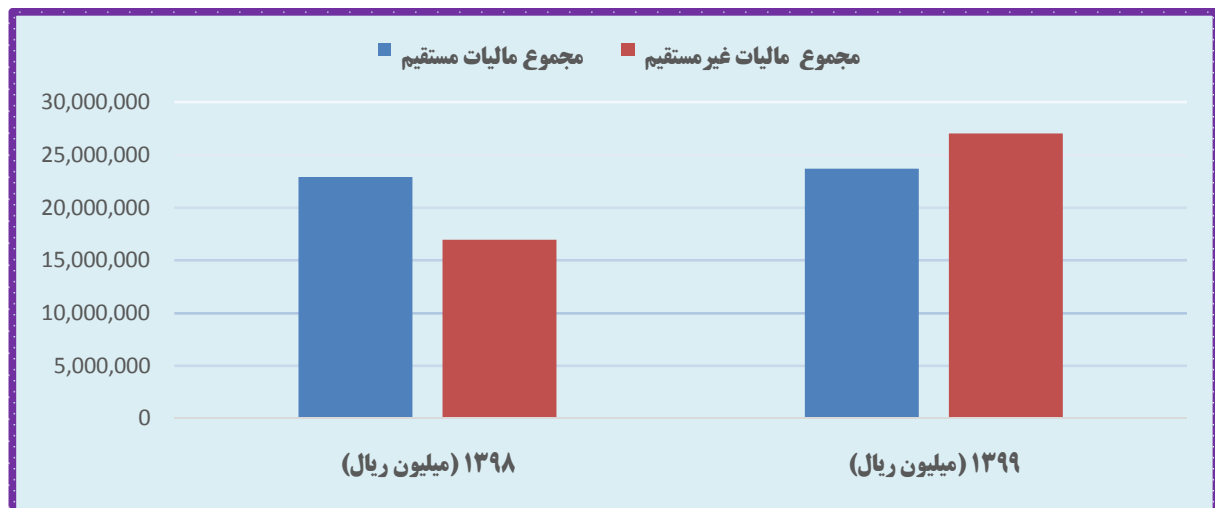
همچنین بررسی ارقام مالیات‌های مصوب نشان می‌دهد درآمدهای مالیاتی مستقیم در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۴۹ درصد و درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم ۶۰ درصد رشد داشته است (جدول ۴-۱۵).

جدول ۱۵-۵: مصوب درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم ۱۳۹۸-۱۳۹۹

شرح/ سال	۱۳۹۸ (میلیون ریال)	۱۳۹۹ (میلیون ریال)	رشد ۹۸ (درصد)
مجموع مالیات مستقیم	۲۲,۸۵۰,۷۱۸	۲۳,۶۳۱,۱۴۴	۳/۴۰
مجموع مالیات غیرمستقیم	۱۶,۹۱۵,۵۱۷	۲۶,۹۸۶,۸۴۵	۵۹/۵۰

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۵-۵: مصوب درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی ۱۳۹۸-۱۳۹۹

۱۵-۴-۳. سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان)

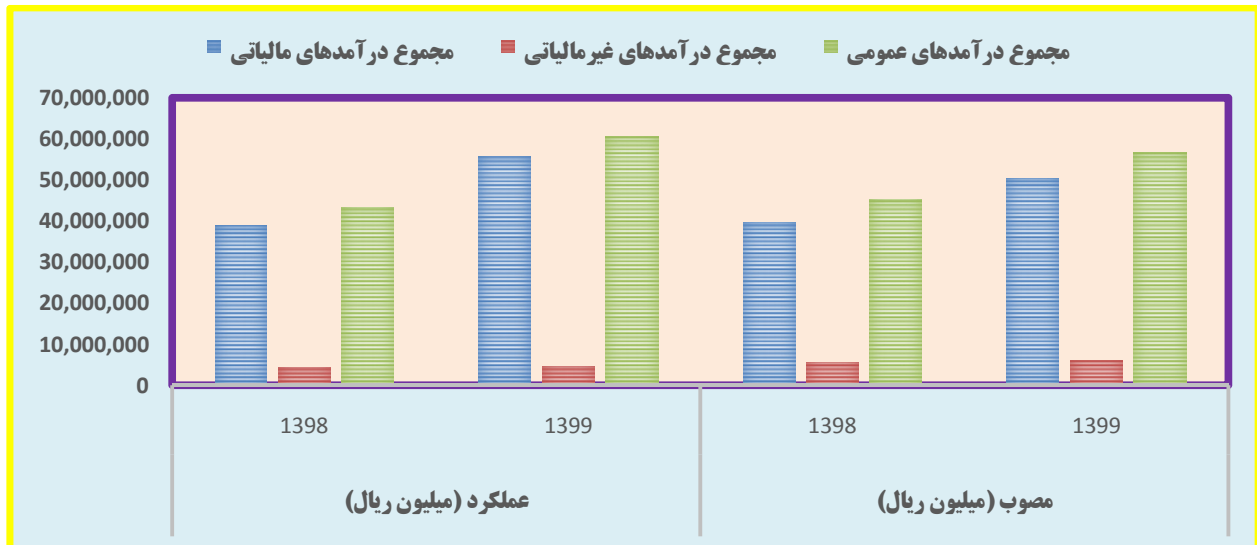
از مقایسه و بررسی ارقام ارائه شده قبلی می‌توان سایر درآمدها (درآمدهای غیرمالیاتی) استان را محاسبه نمود. بر این اساس، مصوب و عملکرد سایر درآمدهای استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال گذشته ۸ درصد رشد داشته‌اند (جدول ۱۵-۶).

جدول ۱۵-۶: درآمدهای عمومی استان به تفکیک مالیاتی و غیر مالیاتی ۱۳۹۸-۱۳۹۹

ردیف	شرح درآمد	عملکرد (میلیون ریال)		مصوب (میلیون ریال)		رشد عملکرد ۹۹ (درصد)	رشد مصوب ۹۹ (درصد)
		۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۹		
۱	مجموع درآمدهای مالیاتی	۳۹,۰۶۶,۷۴۱	۵۵,۹۶۴,۶۳۹	۳۹,۷۶۶,۳۳۵	۵۰,۶۱۷,۹۸۹	۴۳/۲۵	۲۷/۲۸
۲	مجموع درآمدهای غیر مالیاتی	۴,۴۱۳,۵۱۲	۴,۷۷۰,۳۵۹	۵,۶۶۳,۲۷۰	۶,۱۲۱,۸۳۱	۸/۰۸	۸/۰۹
۳	مجموع درآمدهای عمومی	۴۳,۴۸۰,۲۵۳	۶۰,۷۳۴,۹۹۸	۴۵,۴۲۹,۵۰۵	۵۶,۷۳۹,۸۲۰	۳۹/۶۸	۲۴/۸۹

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۵-۶ درآمدهای عمومی استان به تفکیک مالیاتی و غیرمالیاتی ۱۳۹۹-۱۳۹۸

۱۵-۴-۱۴. واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (فروش اموال منقول و غیرمنقول، سایر و کل واگذاری‌های سرمایه‌ای)

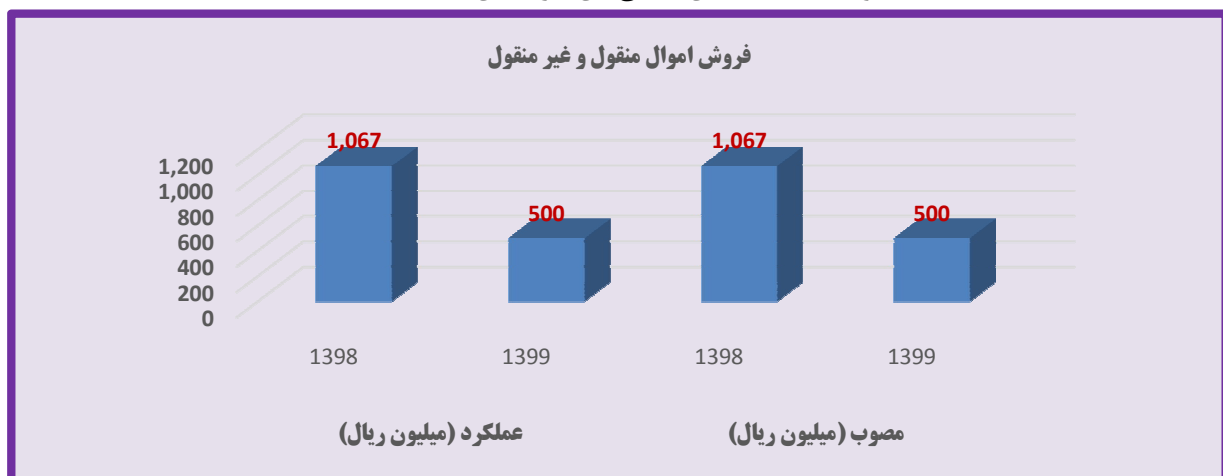
بررسی عملکرد واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ عملکرد و مصوب جمع واگذاری‌های دارایی‌های سرمایه‌ای نسبت به سال گذشته با کاهش قابل توجه ۵۳ درصد همراه بوده است (جدول ۱۵-۷).

جدول ۱۵-۷: واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای ۱۳۹۹-۱۳۹۸

ردیف	شرح	عملکرد (میلیون ریال)		مصوب (میلیون ریال)		رشد عملکرد ۹۹ (درصد)	رشد مصوب ۹۹ (درصد)
		۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۳۹۸		
۱	فروش اموال منقول و غیر منقول	۱,۰۶۷	۵۰۰	۱,۰۶۷	۱,۰۶۷	-۵۳/۱۳	-۵۳/۱۳
۲	سایر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	جمع واگذاری‌های دارایی‌های سرمایه‌ای	۱,۰۶۷	۵۰۰	۱,۰۶۷	۱,۰۶۷	-۵۳/۱۳	-۵۳/۱۳

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۵-۷ واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای ۱۳۹۹-۱۳۹۸

۱۵-۴-۲. مصارف عمومی دولت

۱۵-۴-۲-۱. عملکرد اعتبارات استان به تفکیک تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای

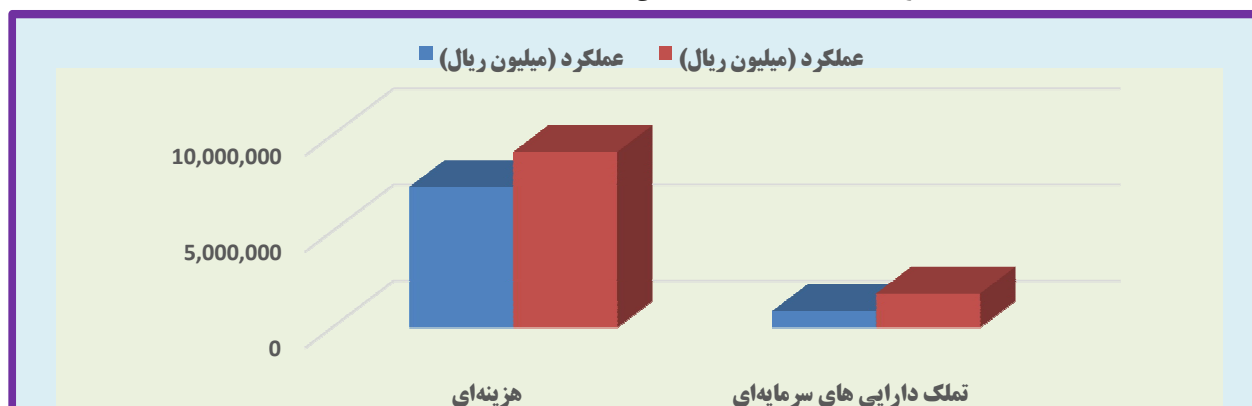
بررسی ارقام عملکرد اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۹، ۸۴ درصد از مصارف استان، هزینه‌ای و مابقی آن (۱۶٪) تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بوده است؛ همچنین اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۲۵ درصد و ۱۰۷ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۷-۱۵: اعتبارات استان به تفکیک سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸

ردیف	شرح اعتبار	عملکرد (میلیون ریال)		رشد عملکرد ۹۹(درصد)	نسبت از کل سال ۹۹(درصد)
		۱۳۹۹	۱۳۹۸		
۱	هزینه‌ای	۷,۲۹۹,۱۶۲	۹,۱۱۴,۵۷۶	۲۴/۸۰	۸۳/۸۴
۲	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۸۴۷,۵۷۲	۱,۷۵۶,۸۰۰	۱۰۷/۲۰	۱۶/۱۶
	جمع اعتبارات استان	۸,۱۴۶,۷۳۴	۱۰,۸۷۱,۳۷۶	۳۳/۴۰	۱۰۰

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۸-۱۵: اعتبارات استان به تفکیک سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸

۱۵-۴-۲-۲. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک محل تأمین آن (استانی، ملی استانی شده و...)

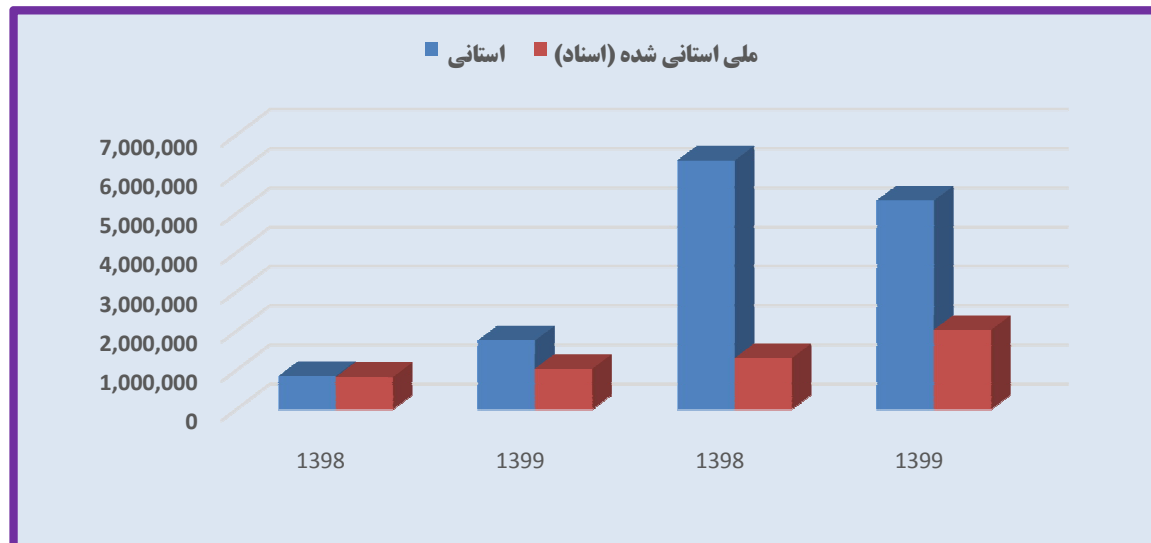
بررسی ارقام مربوط به اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک استانی و ملی استانی شده نشان می‌دهد که عملکرد و مصوب اعتبارات استانی در سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۰۷ درصد رشد و ۵ درصد رشد منفی نسبت به سال قبل داشته است. همچنین عملکرد و مصوب اعتبارات ملی استانی شده در سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۲۵ درصد و ۵۵ درصد نسبت به سال قبل رشد داشته است (جدول ۸-۱۵).

جدول ۸-۱۵: اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک محل تأمین سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸

ردیف	شرح اعتبار	عملکرد (میلیون ریال)		رشد عملکرد ۹۹(درصد)	مصوب (میلیون ریال)		رشد مصوب ۹۹(درصد)
		۱۳۹۹	۱۳۹۸		۱۳۹۹	۱۳۹۸	
۱	استانی	۸۴۷,۵۷۲	۱,۷۵۶,۸۰۰	۱۰۷/۲۰	۶,۳۴۵,۳۶۰	۵,۳۲۶,۱۵۳	-۵/۴۰
۲	ملی استانی شده	۸۲۱,۹۴۳	۱,۰۳۲,۴۲۲	۲۵/۶۰	۱,۳۰۵,۷۶۸	۲,۰۲۴,۰۳۸	۵۵

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۹-۱۵: اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به تفکیک محل تأمین سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹

۱۵-۴-۲-۳- عملکرد اعتبارات هزینه‌ای به تفکیک هفت فصل

ارقام جدول ۹-۱۵ در خصوص عملکرد اعتبارات هزینه‌ای این اداره کل به تفکیک فصول نشان دهنده آن است که از لحاظ مصوب و عملکردی، بیشترین رشد در فصل هفتم (سایر معادل ۷۴ درصد) و کمترین رشد (۲۲ درصد) در فصل دوم (استفاده از کالا و خدمات) اتفاق افتاده است. در جدول ذیل عملکرد و مصوب اعتبارات هزینه‌ای به تفکیک هفت فصل نشان داده شده است.

جدول ۹-۱۵- عملکرد اعتبارات هزینه‌ای به تفکیک فصول ۱۳۹۸-۱۳۹۹ ارقام: میلیون ریال

ردیف	شرح	عملکرد ۱۳۹۸	عملکرد ۱۳۹۹	رشد عملکرد نسبت به ۱۳۹۸ (درصد)	مصوب ۱۳۹۸	مصوب ۱۳۹۹	رشد مصوب نسبت به ۱۳۹۸ (درصد)
۱	جبران خدمات کارکنان	۸۹,۴۱۳	۱۲۶,۷۸۲	۴۰	۸۹,۴۱۳	۱۲۶,۷۸۲	۴۰
۲	استفاده از کالا و خدمات	۱۹,۱۹۱	۲۳,۳۴۹	۲۲	۱۹,۱۹۱	۲۳,۳۴۹	۲۲
۳	هزینه اموال و دارایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۴	یارانه ها	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۵	رفاه اجتماعی	۲۶,۷۹۶	۳۴,۸۵۴	۳۰	۲۶,۷۹۶	۳۴,۸۵۴	۳۰
۶	کمک بلا عوض	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۷	سایر	۳,۰۶۳	۸,۳۸۸	۷۴	۳,۰۶۳	۸,۳۸۸	۷۴

مأخذ: ذیحسابی اداره کل امور اقتصادی و دارایی خراسان رضوی.

۱۵-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در این فصل به مرور مهم‌ترین شاخص‌های بودجه‌ای استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ و مقایسه با مدت مشابه سال قبل در خصوص شاخص‌هایی چون درآمدهای عمومی (اعم از مالیاتی و غیرمالیاتی) و مصارف عمومی (اعم از اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای) پرداخته شد. با توجه به وضعیت ارقام بودجه‌ای استان و همچنین با هدف ارتقاء ضریب کارایی مصارف بودجه در سطح کشور و استان موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

- بایدتلاش نمودسهم هزینه‌های عمرانی درمخارج دولتی افزایش یابد؛ تا از اثرگذاری منفی آن بر رشد اقتصادی چه در کوتاه‌مدت و چه در بلندمدت جلوگیری شود.
- نقدینگی توزیع شده در اقتصاد ایران در راستای تولید مورد استفاده قرار گیرد.
- باتوجه به اینکه یکی از اهداف در نظر گرفته شده توسط دولت‌ها، کاهش سهم درآمدهای نفتی و افزایش درآمدهای مالیاتی است، بایدتلاش نمود که از آثار رکودی درآمدهای مالیاتی در اقتصاد ایران جلوگیری شود.
- باکنترل نوسانات درآمدهای نفتی و اتخاذ سیاست‌های مناسب، از نوسانات اقتصادی جلوگیری نمود.
- پیشنهاد می‌شود در راستای کاهش شکاف بودجه استانی در هر دو رده بودجه کل و بودجه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، سهم نسبی استان‌های کمتر توسعه یافته نسبت به استان‌های توسعه یافته افزایش یابد؛ این امر کاهش نسبی شکاف استانی بودجه را به همراه دارد.
- پیشنهاد می‌شود دولت سهم بودجه نفتی استان‌های کم برخوردارتر نسبت به استان‌های برخوردار را افزایش دهد؛ و عمده منابع بودجه استان‌های توسعه یافته از محل منابع مالی داخلی خود استان‌ها شامل درآمدهای مالیاتی تأمین گردد.
- پیشنهاد می‌شود دولت از طریق ایجاد برخی از محرک‌ها و تمهیدات نظیر معافیت‌های مالیاتی و تسهیلات مناسب بانکی، زمینه سرمایه‌گذاری خصوصی در مناطق کمتر توسعه یافته را فراهم سازد؛ و همچنین از کانال جذب سرمایه‌های بخش خصوصی به توسعه زیرساخت‌ها در مناطق کمتر توسعه یافته بپردازد.
- ضرورت صرفه‌جویی در اعتبارات هزینه‌ای و محدود کردن رشد آن از طریق بهبود بهره‌وری دستگاه‌های اجرایی.

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی استان

خلاصه فصل

درآمدهای مالیاتی، از جمله مهم‌ترین منابع درآمدی دولت در بودجه سالیانه کشور است. در ایران علاوه بر درآمدهای مالیاتی، بخش قابل توجهی از درآمدهای دولت به واسطه فروش نفت خام محقق می‌شود که متأسفانه اتکای به این منبع درآمدی با توجه به نوسانات شدید قیمت آن، یکی از چالش‌های اساسی در کشور محسوب می‌شود؛ لذا افزایش درآمدهای مالیاتی و بالتبع کاهش اتکاء به درآمدهای نفتی در بودجه سالیانه همواره از مهم‌ترین اولویت‌های کشور بوده است. مالیات‌ها در نظام‌های اقتصادی کشورهای توسعه یافته، نه تنها ابزار تأمین مالی دولت محسوب می‌شوند، بلکه در اجرای سیاست‌ها و راهبردهای اقتصادی تعیین شده نیز نقش بارزی ایفا می‌کنند. در اقتصاد ایران به دلیل مشکلات ساختاری که ریشه آن به مجموعه عوامل اقتصادی، فرهنگی و سیاسی برمی‌گردد، اهمیت و اثربخشی مالیات‌ها در نظام اقتصادی به ویژه در بودجه‌های سالیانه چندان مورد توجه قرار نگرفته است؛ البته با توجه به کاهش حجم صادرات و فروش نفت خام در اثر تحریم‌های اقتصادی طی سال‌های گذشته، راه‌گزینی جز توجه بیشتر به افزایش درآمدهای مالیاتی و وضع پایه‌های جدید مالیاتی، برای دولت باقی نمانده است؛ و یکی از دلایل پیشی‌گرفتن سهم درآمدهای مالیاتی از سهم درآمدهای حاصل از فروش نفت خام در منابع عمومی را باید در این امر جستجو کرد. پس از ارائه این مقدمه یادآور می‌شود در این فصل به عملکرد نظام مالیاتی استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ پرداخته شده است. چکیده آمار مأخوذه خزانه معین استان نشان می‌دهد: عملکرد درآمدهای مالیاتی مستقیم در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۴۹ درصد رشد داشته است. درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم نیز در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل معادل ۳۶ درصد رشد داشته است؛ عملکرد درآمدهای مالیاتی از محل مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی در سال ۱۳۹۹، ۳۰ درصد رشد داشته است؛ مجموع درآمدهای مالیاتی از محل مالیات بر درآمد در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۶۱ درصد رشد داشته است؛ عملکرد سال ۱۳۹۹ مالیات بر ثروت، نسبت به مدت مشابه سال ۶۱ درصد رشد داشته است؛ نسبت درآمدهای مصوب مالیاتی به مجموع درآمدهای عمومی در سال ۱۳۹۸، ۸۸ درصد و در سال ۱۳۹۹، نیز ۸۹ درصد بوده است؛ همچنین نسبت عملکرد درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۹۰ و ۹۲ درصد بوده است.

۱-۱۶. سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان

سازمان امور مالیاتی کشور و به تبع آن ادارات کل امور مالیاتی استان‌ها، به عنوان متولی اصلی تأمین درآمدهای پایدار غیرنفتی دولت و تأمین‌کننده بخش اعظم اعتبارات هزینه‌ای کشور، مسئولیت مهمی را بر عهده دارند؛ لیکن از سوی دیگر، با وجود شرایط حساس اقتصادی در سال ۱۳۹۹ در اثر شیوع ویروس کرونا و همچنین اعمال تحریم‌های ظالمانه استکبار جهانی علیه کشور، توجه به مقوله مالیات‌ستانی در کنار عدالت مالیاتی جهت حمایت از تولید ملی مورد توجه ویژه قرار گرفته است.

۲-۱۶. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

- انتشار ویروس کرونا در اواخر سال ۱۳۹۸ و تداوم آن در سال ۱۳۹۹ و لزوم اتخاذ رویه‌های جدید، از جمله رعایت بیش از پیش شیوه نامه‌های بهداشتی، خصوصاً فاصله‌گذاری اجتماعی از جمله مواردی هستند که در سال گذشته

بر آن تأکید شده است؛ در همین راستا و به جهت کاهش مراجعات حضوری به ادارات امور مالیاتی، تدابیر خاصی توسط ستاد سازمان اتخاذ و عملیاتی گردیده که از آن جمله می‌توان به راه اندازی سامانه ابلاغ الکترونیک و برون سپاری نقل و انتقال املاک مسکونی به دفاتر اسناد رسمی اشاره کرد.

• همچنین استان خراسان رضوی و به ویژه کلانشهر مشهد مقدس به جهت وابستگی بخش‌های اقتصادی آن به مقوله گردشگری خصوصاً در بخش اصناف، بیش از سایر استان‌ها در معرض آسیب‌های اقتصادی ناشی از شیوع این بیماری قرار گرفته است؛ لذا به جهت جبران کاهش درآمدهای وصولی و اهتمام هر چه بیشتر به مقوله تولید، تلاش شده است ضمن کاهش فشار بر مؤدیان مالیاتی خصوصاً فعالین اقتصادی شاغل در بخش‌های تولیدی، با تمرکز بیشتر برای مقابله با فرار مالیاتی با استفاده از ظرفیت واحد بازرسی مالیاتی و همچنین شناسایی مؤدیان جدید مالیاتی، سهمیه ابلاغی به استان در سال گذشته به حیطه وصول درآید که به حول و قوه الهی و همکاری تمامی مسئولین استانی، سهمیه وصولی در سال ۱۳۹۹ به میزان ۱۱۰ درصد محقق گردیده است.

۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

✓ عملکرد درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم

در تقسیم‌بندی کلی، درآمدهای مالیاتی شامل درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیرمستقیم می‌باشد؛ عملکرد این دو نوع درآمد مالیاتی نشان می‌دهد: از مجموع درآمدهای مالیاتی استان، درآمدهای مالیاتی مستقیم در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۹ درصد رشد داشته است. درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم نیز در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳۶ درصد رشد داشته است. جدول ۱۶-۱ این مطلب را گویاتر نشان می‌دهد.

جدول ۱۶-۱. عملکرد درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم ۱۳۹۸-۱۳۹۹ ارقام: میلیون ریال

شرح	عملکرد سال ۹۸	عملکرد سال ۹۹	رشد (درصد)
مجموع مالیات مستقیم	۲۱,۴۳۰,۳۴۴	۳۱,۹۰۳,۱۰۹	۴۸/۹۰
مجموع مالیات غیرمستقیم	۱۷,۶۳۶,۳۹۷	۲۴,۰۶۱,۵۳۰	۳۶/۴۰

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۶-۱. عملکرد درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم ۱۳۹۸-۱۳۹۹

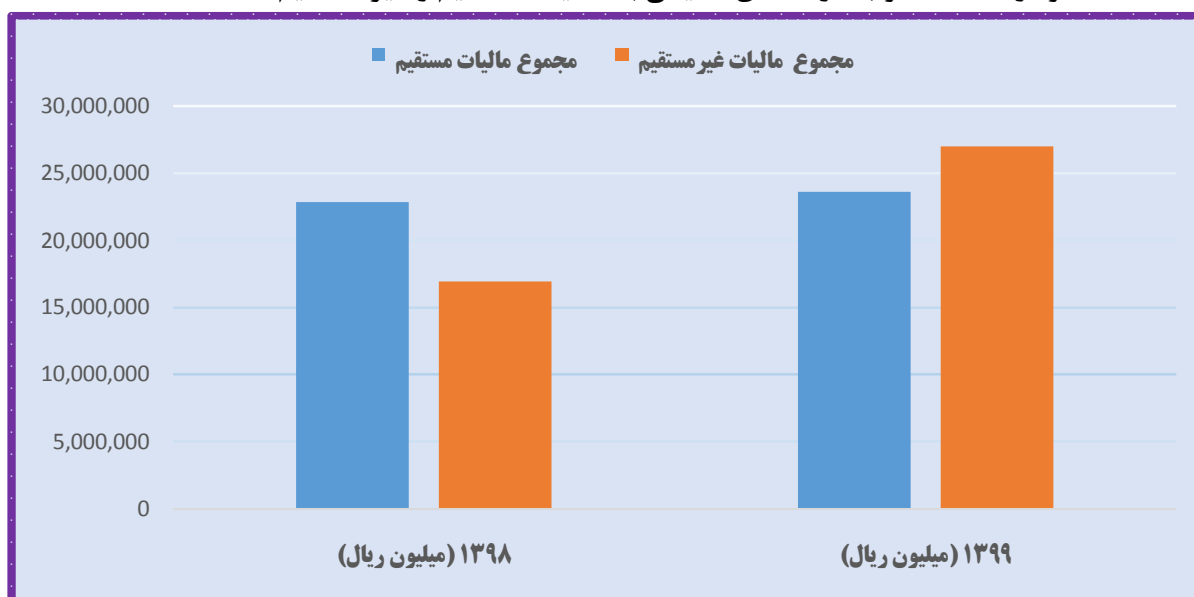
همچنین مصوب مالیات‌های مستقیم در سال ۱۳۹۹، ۳٪ رشد و مصوب مالیات‌های غیرمستقیم نیز ۶۰٪ نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد داشته‌اند (جدول ۱۶-۲).

جدول ۱۶-۲. مصوب درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم ۱۳۹۹-۱۳۹۸

شرح / سال	۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد (درصد)
مجموع مالیات مستقیم (مصوب)	۲۲,۸۵۰,۷۱۸	۲۳,۶۳۱,۱۴۴	۳/۴۰
مجموع مالیات غیرمستقیم (مصوب)	۱۶,۹۱۵,۵۱۷	۲۶,۹۸۶,۸۴۵	۵۹/۵۰

مأخذ: خزانه معین استان.

نمودار ۱۶-۲. مصوب درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم ۱۳۹۹-۱۳۹۸

✓ مالیات مستقیم و غیرمستقیم به تفکیک اجزاء

مالیات‌های مستقیم شامل مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی، مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت می‌باشد؛ همچنین درآمدهای غیرمستقیم (مالیات بر کالا و خدمات) شامل دو درصد مالیات سایر کالاها و خدمات؛ عوارض خروج از کشور؛ مالیات بر فروش سیگار؛ مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل؛ شماره‌گذاری خودرو؛ مالیات بر ارزش افزوده و یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر واحدهای مسکونی گرانقیمت و مالیات بر انواع خوردروهای سواری و دوکابین گرانقیمت می‌باشد. در میان اقلام درآمدهای مالیاتی مستقیم، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی ۳۰ درصد رشد داشته است؛ همچنین مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت نیز به ترتیب ۶۰ و ۶۱ درصد رشد داشته‌اند. مالیات بر کالا و خدمات (غیرمستقیم) نیز در مجموع ۳۶ درصد رشد داشته است. جدول ۱۶-۳ این مطلب را گویاتر نشان می‌دهد.

جدول ۱۶-۳. مالیات مستقیم و غیرمستقیم به تفکیک اجزاء ۱۳۹۸-۱۳۹۹ ارقام: میلیون ریال

شرح	عملکرد سال ۹۸	عملکرد سال ۹۹	مصوب (سهمی) سال ۹۹	درصد تحقق	رشد نسبت به ۹۸ (درصد)
مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی	۷,۲۲۶,۷۸۰	۱۰,۹۷۱,۱۳۳	۸,۰۳۶,۴۶۲	۱۳۶.۵۲	۵۱.۸۱
مالیات معوقه اشخاص حقوقی غیردولتی	۱,۱۹۷,۲۴۰	۰	۰	*	-۱۰۰
مجموع مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی	۸,۴۲۴,۰۲۰	۱۰,۹۷۱,۱۳۳	۸,۰۳۶,۴۶۲	۱۳۶.۵۲	۳۰.۲۴
مالیات حقوق بخش دولتی	۳,۴۵۹,۶۵۲	۶,۸۹۶,۴۷۷	۳,۲۲۲,۰۲۸	۲۱۴.۰۴	۹۹.۳۴
مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۲,۲۴۹,۲۹۸	۳,۶۱۲,۳۰۹	۲,۱۱۴,۴۵۶	۱۷۰.۸۴	۶۰.۶۰
مالیات مشاغل	۳,۹۵۵,۳۸۰	۵,۵۹۲,۳۵۴	۵,۰۳۳,۵۳۷	۱۱۱.۱۰	۴۱.۳۹
مالیات مستغلات	۹۴۲,۹۹۸	۹۵۳,۰۹۴	۲,۵۶۷,۳۶۴	۳۷.۲۰	۱۰.۷
مالیات متفرقه بر درآمد	۱,۰۸۱	۶,۹۷۲	۲,۰۰۶	۳۴۷.۵۶	۵۴۴.۹۶
مالیات بر درآمد	۱۰,۶۰۸,۴۰۹	۱۷,۰۶۱,۲۰۶	۱۲,۹۳۹,۳۹۱	۱۳۱.۸۵	۶۰.۸۳
مالیات ارث	۴۱۵,۸۱۹	۵۷۸,۰۵۱	۴۸۴,۹۳۰	۱۱۹.۲۰	۳۹.۰۲
مالیات اتفاقی	۷,۳۲۱	۵۷,۸۵۵	۴,۲۳۵	۱۳۶۶.۱ ۲	۶۹۰.۲۶
نقل و انتقال سرقفلی	۹۲۳,۶۲۷	۱,۰۱۳,۶۰۶	۹۳۱,۵۱۸	۱۰۸.۸۱	۹.۷۴
نقل و انتقال سهام	۳۵۹,۲۱۲	۱,۰۰۱,۳۳۴	۱۴۲,۴۵۵	۷۰۲.۹۱	۱۷۸.۷۶
نقل و انتقال املاک	۴۸۷,۱۱۴	۹۷۴,۳۴۸	۵۵۷,۴۳۸	۱۷۴.۷۹	۱۰۰.۰ ۲
حق تمبر	۲۰۴,۸۲۲	۲۴۵,۵۷۶	۱۹۸,۶۶۴	۱۲۳.۶۱	۱۹.۹۰
مالیات بر ثروت	۲,۳۹۷,۹۱۵	۳,۸۷۰,۷۷۱	۲,۳۱۹,۲۴۰	۱۶۶.۹۰	۶۱.۴۲

شرح	عملکرد سال ۹۸	عملکرد سال ۹۹	مصوب (سهمیه سال ۹۹)	درصد تحقق	رشد نسبت به ۹۸ (درصد)
کل مالیات مستقیم	۲۱,۴۳۰,۳۴۴	۳۱,۹۰۳,۱۰۹	۲۳,۲۹۵,۰۹۳	۱۳۷.۰	*
دو درصد مالیات سایر کالاها و خدمات	۰	۰	۰	*	*
عوارض خروج از کشور	۳۹۷,۸۷۷	۵۸,۸۰۷	۳۵۰,۰۰۰	۱۶.۸۰	-۸۵.۲۲
مالیات بر فروش سیگار	۱۰,۵۱۶	۱۷,۵۱۱	۶,۱۲۵	۲۸۵.۹۰	۶۶.۵۲
مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل	۱,۱۱۱,۷۹۲	۱,۵۰۹,۳۷۱	۸۲۸,۹۴۰	۱۸۲.۱۰	۳۵.۷۶
شماره گذاری خودرو	۸,۲۵۹	۵,۶۱۴	۱۰,۸۳۸	۵۱.۸۰	-۳۲.۰۳
مالیات بر ارزش افزوده	۱۶,۱۰۷,۹۵۲	۲۲,۴۷۰,۲۲۷	۲۱,۴۹۲,۴۵۲	۱۰۴.۵۵	۳۹.۵
یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده	۰	۰	۴,۲۹۸,۴۹۰	۰.۰	*
مجموع مالیات بر ارزش افزوده	۱۶,۱۰۷,۹۵۲	۲۲,۴۷۰,۲۲۷	۲۵,۷۹۰,۹۴۲	۸۷.۱۲	۳۹.۵
مالیات بر واحدهای مسکونی گرانقیمت	۰	۰	۳۲۰,۴۴۶	۰.۰	*
مالیات بر انواع خودروهای سواری و دوکابین گرانقیمت	۰	۰	۱۵,۶۰۵	۰.۰	*
مالیات بر کالا و خدمات (غیرمستقیم)	۱۷,۶۳۶,۳۹۷	۲۴,۰۶۱,۵۳۰	۲۷,۳۲۲,۸۹۶	۸۸.۱۰	۳۶.۴۳
جمع مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم	۳۹,۰۶۶,۷۴۱	۵۵,۹۶۴,۶۳۹	۵۰,۶۱۷,۹۸۹	۱۱۰.۵۶	۴۳.۲۵

مأخذ: خزانه معین استان.

مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی

عملکرد درآمدهای مالیاتی از محل مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی در سال ۱۳۹۹ مبلغ ۱۰,۹۷۱,۱۳۳ میلیون ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل (۸,۴۲۴,۰۲۰ میلیون ریال)، ۳۰ درصد رشد داشته است؛ همچنین نسبت به درآمدهای مصوب سال ۱۳۹۹ (۸,۰۳۶,۴۶۲ میلیون ریال) ۱۳۶ درصد تحقق داشته است.

مالیات بر درآمد

مالیات بر درآمد شامل مالیات حقوق بخش دولتی، حقوق کارکنان بخش خصوصی، مالیات مشاغل، مستغلات و متفرقه بر درآمد می‌باشد. مجموع درآمدهای مالیات از محل مالیات بر درآمد در سال ۱۳۹۹ مبلغ ۱۷,۰۶۱,۲۰۶ میلیون ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل (۱۰,۶۰۸,۴۰۹ میلیون ریال) ۶۱ درصد رشد داشته است؛ همچنین نسبت به درآمدهای مصوب سال ۱۳۹۹ (۱۲,۹۳۹,۳۹۱ میلیون ریال) ۱۳۲ درصد محقق شده است.

مالیات بر ثروت

مالیات بر ثروت شامل مالیات ارث، اتفاقی، نقل و انتقال سرقفلی، نقل و انتقال سهام، نقل و انتقال املاک و حق تمبر و اوراق بهادار می‌باشد. عملکرد سال ۱۳۹۹ مالیات بر ثروت، مبلغ ۳,۸۷۰,۷۷۱ میلیون ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل (۲,۳۹۷,۹۱۵ میلیون ریال) ۶۱ درصد رشد داشته است؛ همچنین نسبت به مصوب سالانه ۱۳۹۹ (۲,۳۱۹,۲۴۰ میلیون ریال) ۱۶۷ درصد تحقق داشته است.

مالیات بر کالا و خدمات (مالیات غیرمستقیم)

عملکرد مالیات‌های غیرمستقیم در سال ۱۳۹۹، مبلغ ۲۴,۰۶۱,۵۳۰ میلیون ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل (۱۷,۶۳۶,۳۹۷ میلیون ریال) ۳۶ درصد رشد داشته است؛ همچنین نسبت به مصوب سال ۱۳۹۹ (۲۷,۳۲۲,۸۹۶ میلیون ریال) ۸۸ درصد تحقق داشته است.

✓ اقلام عمده تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی

از مهم‌ترین اقلام تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۹ استان خراسان رضوی، می‌توان مواردی همچون مالیات بر ارزش افزوده، مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی، مالیات حقوق بخش دولتی، مالیات مشاغل، و مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی را نام برد. در میان عمده‌ترین اقلام تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی، مالیات حقوق بخش دولتی بیشترین درصد تحقق (۲۱۴ درصد) و همچنین بیشترین رشد (۹۹ درصد) را به خود اختصاص داده است. جدول ۱۶-۴ عملکرد این ردیف‌های مالیاتی طی سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۶-۴. اقلام عمده تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ ارقام: میلیون ریال

ردیف	شرح	عملکرد سال ۹۸	عملکرد سال ۹۹	مصوب سال ۹۹	درصد تحقق	رشد عملکرد نسبت به سال ۱۳۹۸ (درصد)
۱	مالیات بر ارزش افزوده	۱۶,۱۰۷,۹۵۲	۲۲,۴۷۰,۲۲۷	۲۵,۷۹۰,۹۴۲	۸۷.۱۲	۳۹.۵۰
۲	مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی	۸,۴۲۴,۰۲۰	۱۰,۹۷۱,۱۳۳	۸,۰۳۶,۴۶۲	۱۳۶.۵	۳۰.۲۴
۳	مالیات حقوق بخش دولتی	۳,۴۵۹,۶۵۲	۶,۸۹۶,۴۷۷	۳,۲۲۲,۰۲۸	۲۱۴	۹۹.۳۰
۴	مالیات مشاغل	۳,۹۵۵,۳۸۰	۵,۵۹۲,۳۵۴	۵,۰۳۳,۵۳۷	۱۱۱.۱	۴۱.۴۰
۵	مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی	۲,۲۴۹,۲۹۸	۳,۶۱۲,۳۰۹	۲,۱۱۴,۴۵۶	۱۷۰.۸	۶۰.۶۰

مأخذ: خزانه معین استان.

✓ نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی استان

نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی استان یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها به منظور بررسی عملکرد بومی و استانی محسوب می‌شود؛ و سهم اداره کل امور مالیاتی استان در خصوص تحقق درآمدهای عمومی استان را نشان می‌دهد. نسبت درآمدهای مصوب مالیاتی به مجموع درآمدهای عمومی در سال ۱۳۹۸، ۸۸ درصد و در سال ۱۳۹۹، نیز ۸۹ درصد بوده است؛ همچنین نسبت عملکرد درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۹۰ و ۹۲ درصد بوده است. جدول ۱۶-۵ این مطلب را گویاتر نشان می‌دهد.

جدول ۱۶-۵. نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ ارقام: میلیون ریال

ردیف	شرح	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی سال ۱۳۹۸	نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی سال ۱۳۹۹
۱	درآمدهای مالیاتی (مصوب)	۳۹,۷۶۶,۲۳۵	۵۰,۶۱۷,۹۸۹	۵۳.۸۷	۸۹.۲۱
۲	درآمدهای عمومی (مصوب)	۴۵,۴۲۹,۵۰۵	۵۶,۷۳۹,۸۲۰		
۳	درآمدهای مالیاتی (عملکرد)	۳۹,۰۶۶,۷۴۱	۵۵,۹۶۴,۶۳۹	۸۹.۸۴	۹۲.۱۴
۴	درآمدهای عمومی (عملکرد)	۴۳,۴۸۰,۲۵۳	۶۰,۷۳۴,۹۹۸		

مأخذ: خزانه معین استان.

۱۶-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

در این فصل به بررسی عملکرد درآمدهای مالیاتی به تفکیک مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ پرداخته شد. آمار مأخوذه از خزانه معین استان خراسان رضوی نشان می‌دهد مجموع درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۱۰٪ تحقق و ۴۳٪ رشد داشته است.

در ذیل، توصیه‌های سیاستی جهت وصول بیش از پیش درآمدهای مالیاتی پیشنهاد می‌گردد:

اگرچه طی سالیان اخیر سهم درآمدهای مالیاتی نسبت به درآمدهای نفتی افزایش یافته است، اما همچنان سهم درآمدهای مالیاتی از تولید ناخالص داخلی به طور میانگین از میزان مطلوب فاصله دارد؛ شکی نیست که برای نزدیک‌تر شدن به هدف تأمین مالی مخارج دولت از طریق مالیات‌ها می‌بایست روند مخارج دولت کند شود و با اصلاحات مالیاتی، میزان درآمد مالیاتی دولت افزایش یابد.

با استفاده از راهکارهایی نظیر گسترش پایانه‌های فروشگاهی (صندوق مکانیزه فروش)، تسری و ادامه دادن مالیات بر ارزش افزوده به کلیه حلقه‌ها و زنجیره‌های عرضه کالاها و خدمات؛ تفکیک حساب‌های تجاری و شخصی فعالان اقتصادی و ادامه و تداوم تراکنش‌های بانکی فعالان اقتصادی، مبارزه با فرار مالیاتی و افزایش کوشش مالیاتی.

همچنین در پایان، پیشنهادهایی به منظور افزایش شفافیت درآمدهای مالیاتی و بهبود کارایی آنها مطرح می‌گردد:

در بسیاری از کشورها میزان مالیات پرداختی اشخاص حقیقی و حقوقی به صورت عمومی منتشر می‌شود و این انتشار به گونه‌ای است که افراد انگیزه پیدا کنند مالیات واقعی خود را ابراز کرده و پرداخت نمایند؛ و در نتیجه منجر به افزایش تمکین مالیاتی می‌شود.

یکی از راهکارهایی که منجر به افزایش تمکین مالیاتی شرکت‌ها می‌شود و در کشورهای دیگر نیز تجربه شده است، انتشار عملکرد کلی شرکت‌ها براساس وضعیت مالیاتی آنهاست که با توجه به آثاری که در فضای عمومی جامعه دارد، می‌تواند منجر به تشویق شرکت‌ها به خوش‌حسابی مالیاتی شود؛ در کنار این مسئله می‌توان تشویق‌هایی را برای شرکت‌ها و مشاغل با بیشترین مالیات پرداختی یا دارای خوش‌حسابی بیشتر در نظر گرفت و به صورت عمومی اعلام و معرفی کردند.

فصل هفدهم: بازار کار استان

خلاصه فصل:

اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۹ با چالش جدی مواجه بوده، و در این سال اقتصاد ایران با تداوم و حتی تشدید تحریم‌های ظالمانه بین‌المللی، در کنار کاهش قیمت جهانی نفت و همه‌گیری ویروس کرونا با مشکلات و تنگناهای فراوانی رو به رو بوده است.

از سوی دیگر با توجه به شیوع ویروس کرونا و همه‌گیری جهانی آن با افت شدید تولید اقتصاد جهانی در این سال روبرو بوده است. این مسئله نیز اثر منفی خود را هم بر فضای کسب و کار کشور و هم بر طرف عرضه و تقاضای اقتصاد بر جای گذاشته است و بر شدت اثر تحریم‌ها و شرایط نامساعد کنونی اقتصاد کشور افزوده است. لذا در چنین شرایطی دستیابی به جهش در تولید نیازمند اتخاذ سیاست‌های بهینه و بعضاً متفاوت از سیاست‌های معمول گذشته داشته است.

واقعیت این است که با تکیه بر ساز و کارهای معمول و اجرا شده قبلی حتی در شرایط ایده‌آل گذشته، جهشی در تولید بخش واقعی اقتصاد کشور اتفاق نیفتاده است و ادامه آن‌ها نیز در این شرایط خاص و بحرانی جهشی در تولید ایجاد نخواهد کرد. لازمه ایجاد جهش در تولید تغییر و اصلاح برخی از قوانین و سیاست‌های معمول گذشته است که صرفاً ریشه‌های موقت، زودگذر و بی‌کیفیت در اقتصاد کشور ایجاد کرده است.

برای تحقق شعار جهش تولید خصوصاً در شرایط بحرانی کنونی که دسترسی اقتصاد کشور به منابع داخلی و خارجی محدود شده است اولین و مهم‌ترین اقدامی که هزینه زیادی را هم در پی نخواهد داشت بهبود فضای کسب‌وکار از طریق اصلاح قوانین و مقررات و فرآیندها، و همچنین چیدمان نهادها و تقسیم کار ملی به شکل بهینه است که هم‌افزایی در تولید ملی را بدنبال دارد. در کنار بهبود فضای کسب‌وکار لازم است سیاست‌های پولی و مالی دولت و همچنین سیاست خارجی کشور به‌گونه‌ای اجرایی شوند که ضمن حفظ ثبات اقتصادی و سیاسی، منابع لازم برای جهش تولید را در اختیار فعالان اقتصادی قرار دهد.

در این گزارش به عوامل موثر بر تشدید بیکاری در سال ۱۳۹۹ اشاره شده است. جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان در این سال ۴,۸۸۹,۱۸۳ نفر برآورد شده است که در مقایسه با سال قبل ده درصد کاهش داشته است. در سال مورد بررسی جمعیت فعال ۷ درصد، تعداد بیکاران ۳۱ درصد، تعداد کل شاغلان ۵ درصد و جمعیت غیر فعال ۱۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش داشته است.

نرخ اشتغال در کشور "جمعیت شاغل به جمعیت فعال ضربدر ۱۰۰" به تفکیک بخش‌های اقتصادی، کشاورزی ۱۷/۴ درصد، صنعت ۳۳/۳ درصد و خدمات ۴۹/۳ درصد بوده است. همین آمار برای استان به ترتیب کشاورزی، صنعت و خدمات، ۱۸/۳، ۳۴/۹ و ۴۶/۸ درصد برآورد شده است.

جمعیت فعال استان به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای مردان ۷۳ و برای بانوان ۱۴ درصد محاسبه شده است.

جمعیت شاغل به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای مردان ۶۹ درصد و برای بانوان ۱۳ درصد بوده است.

نرخ مشارکت اقتصادی استان ۴۳/۶ درصد که برای مردان ۷۳/۱ درصد و برای زنان ۱۴/۱ درصد برآورد شده است.

نرخ اشتغال برای استان ۹۳/۸ درصد که برای مردان ۹۴/۴ درصد و برای زنان ۹۰/۸ درصد بوده است. نرخ اشتغال "نسبت جمعیت شاغل به جمعیت فعال است". نسبت اشتغال "نسبت جمعیت شاغل به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر است".

۱۷-۱. سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان:

- سیاست‌های اشتغال در نظر گرفته شده باید با توجه به برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰) پایه‌گذاری شود. در این قانون که هدف آن ایجاد ۹۵۰ هزار شغل تا پایان برنامه می‌باشد و پیش‌بینی می‌شد نرخ رشد ۸/۷ درصدی اقتصادی برای خراسان رضوی در پایان برنامه ششم توسعه محقق شود. در این برنامه آمده که بایستی برای نیل به رشد و توسعه بر پایه عدالت، سیاست‌های اشتغال‌زایی و مهارت‌افزایی و دانش حرفه‌ای و حمایت از مشاغل کوچک خانگی و دانش بنیان مبتنی بر سند ملی تا پایان سال اول برنامه ششم به تصویب برسد. در ماده ۲۲ این سیاست‌ها "اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌ها به منظور ارتقاء رتبه ایران در دو شاخص رقابت‌پذیری بین‌المللی و شاخص‌های بین‌المللی حقوق مالکیت به رتبه سوم در میان کشورهای منطقه" برسد. همچنین در ماده ۲۴ همین سیاست "اعمال تمهیدات قانونی لازم توسط دولت جهت رسیدن به سهم ۲۵ درصدی تعاون در اقتصاد کشور با رویکردهای کارآفرینی، حمایت از کسب و کارهای کوچک، متوسط و دانش‌بنیان" و بر اساس سیاست‌های کلی اشتغال ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی کل کشور برنامه اذعان میدارد، که عبارت است از:

- ۱- ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار با تاکید بر استفاده از توسعه فناوری و اقتصاد دانش بنیان و آینده‌نگری نسبت به تحولات آنها در سطح ملی و جهانی.
 - ۲- بهبود محیط کسب و کار و ارتقای شاخص‌های آن.
 - ۳- حمایت از بخش‌های خصوصی و تعاونی.
 - ۴- توجه ویژه به کاهش نرخ بیکاری استان‌های بالاتر از متوسط کشور.
- در سند توسعه اشتغال استان نیز آمده است: طبق آنچه که از سوی شورای عالی اشتغال تعیین شده، سند اشتغال هر استان بخشی از سند اشتغال کشور است که باید راه‌های رسیدن به اهداف تعیین شده را دنبال نماید.

۱۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار کار:

عرضه نیروی کار در یک جامعه در کنار ماشین‌آلات و سرمایه نقش اساسی ایفا می‌نماید دانش فنی که از نیروی کار سرچشمه می‌گیرد باعث بالا رفتن راندمان و کارایی می‌شود. عوامل مؤثری که در عرضه نیروی کار اثر از متخصص و کارگر وجود دارد، عبارتند از حقوق و دستمزد، جمعیت فعال، درآمدهای غیرکاری، سواد و تخصص، وضعیت تاهل، بعد خانوار و پویایی اقتصاد. (سطح تولید، نرخ رشد، رکود و رونق)

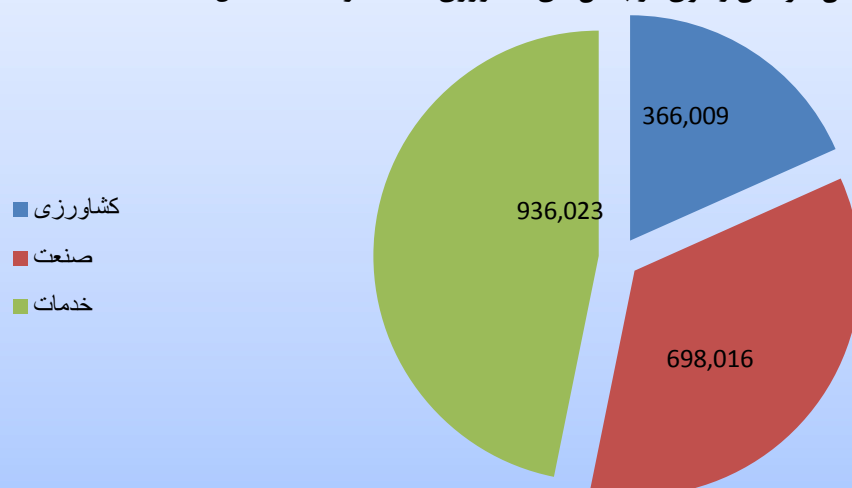
بر اساس جدول شماره ۱۷-۱ اطلاعات بازار کار استان برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر آورده شده است که بر اساس آن در سال ۱۳۹۹ جمعیت استان بر اساس ۱۵ ساله و بیشتر ۴,۸۸۹,۱۸۳ نفر می‌باشد که در مقایسه با سال قبل (۵,۴۲۲,۳۶۴ نفر) ده درصد کاهش داشته است. بر اساس همین جدول جمعیت فعال ۷ درصد، تعداد بیکاران ۳۱ درصد، تعداد کل شاغلان ۵ درصد و جمعیت غیر فعال ۱۲ درصد کاهش داشته‌اند.

جدول ۱۷-۱. اطلاعات بازار کار استان بر اساس تعداد (نفر)

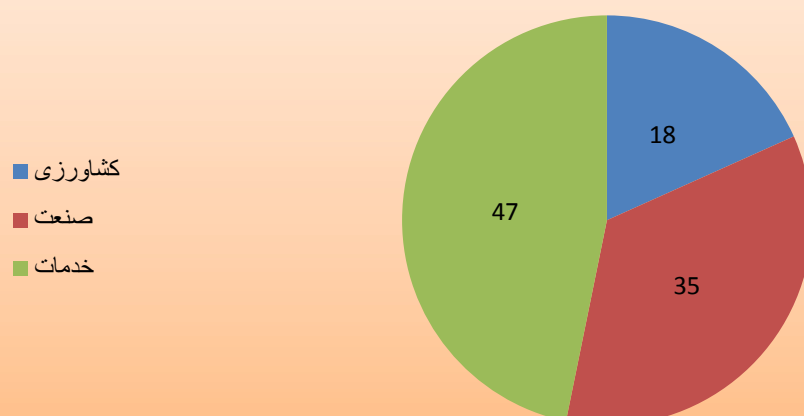
سال	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	جمعیت فعال	تعداد کل بیکاران	تعداد کل شاغلان	غیرفعال	تعداد شاغلان در بخشهای مختلف			
						کشاورزی	صنعت	خدمات	اظهار نشده
درصد رشد	۱۰-	۷-	۳۱-	۵-	۱۲-	-۲.۴۷	۱.۵۱	-۳.۰۶	
۹۹	۴,۸۸۹,۱۸۳	۲,۱۳۱,۸۸۲	۱۳۱,۸۳۳	۲,۰۰۰,۰۴۸	۲,۷۵۷,۳۰۱	۳۶۶,۰۰۹	۶۹۸,۰۱۶	۹۳۶,۰۲۳	
۹۸	۵,۴۲۲,۳۶۴	۲,۲۸۸,۷۵۶	۱۹۰,۰۳۴	۲,۰۹۸,۷۲۲	۳,۱۳۳,۶۰۸	۳۷۵,۲۶۶	۶۸۷,۶۵۱	۹۶۵,۵۵۰	

ماخذ: طرح نیروی کار ۱۳۹۹ مرکز آمار ایران

نمودار ۱۷-۱. اشتغال استان خراسان رضوی در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات سال ۱۳۹۹

نمودار ۱۷-۲. درصد شاغلین در بخش های اقتصادی استان خراسان رضوی سال ۱۳۹۹

در جدول شماره ۱۷-۲ اطلاعات بازار کار استان به تفکیک جنس و بخش‌های اقتصادی آورده شده است. در این جدول جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (مرد و زن) در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات آمده که نرخ اشتغال برای کشور در بخش کشاورزی ۱۷/۴ درصد، صنعت ۳۳/۳ درصد و خدمات ۴۹/۳ درصد می‌باشد. نرخ اشتغال شاغلان استان خراسان رضوی در بخش کشاورزی ۱۸/۳ درصد، صنعت ۳۴/۹ درصد و خدمات ۴۶/۸ درصد، می‌باشد. همانطور که ملاحظه می‌شود نرخ اشتغال در شهر برای خدمات بیشتر از سایر بخش‌ها و بالعکس در روستا نرخ اشتغال کشاورزی بیشتر می‌باشد.

جدول ۱۷-۲. اطلاعات بازار کار استان بر اساس تعداد (نفر) به تفکیک جنس و مکان در سال ۱۳۹۹

نرخ اشتغال شاغلان در بخش‌های مختلف (درصد)			غیرفعال	شاغل	بیکار	فعال	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	گروه
خدمات	صنعت	کشاورزی						
۴۹/۳	۳۳/۳	۱۷/۴	۳۶,۶۳۸,۶۲۵	۲۳,۲۶۳,۰۴۷	۲,۴۷۴,۰۶۳	۲۵,۷۳۷,۱۱۰	۶۲,۳۷۵,۷۳۵	مرد و زن (کشور)
۴۶/۸	۳۴/۹	۱۸/۳	۲,۷۵۷,۳۰۱	۲,۰۰۰,۰۴۸	۱۳۱,۸۳۳	۲,۱۳۱,۸۸۲	۴,۸۸۹,۱۸۳	مرد و زن (خراسان)
۴۵/۹	۳۵/۴	۱۸/۷	۶۵۶,۳۲۰	۱,۶۸۶,۳۱۸	۹۹,۹۲۵	۱,۷۸۶,۲۴۳	۲,۴۴۲,۵۶۳	مردان
۵۲/۱	۳۲/۰	۱۵/۹	۲,۱۰۰,۹۸۱	۳۱۳,۷۳۰	۳۱,۹۰۹	۳۴۵,۶۳۹	۲,۴۴۶,۶۱۹	زنان
۵۷/۱	۳۵/۹	۷/۰	۲,۱۲۵,۴۴۹	۱,۴۵۵,۳۰۰	۱۱۶,۵۶۴	۱,۵۷۱,۸۶۴	۳,۶۹۷,۳۱۳	شهری (مرد و زن)
۵۵/۳	۳۷/۰	۷/۷	۵۲۹,۹۸۱	۱,۲۳۰,۴۶۷	۸۸,۵۵۷	۱,۳۱۹,۰۲۵	۱,۸۴۹,۰۰۶	شهری-مرد
۶۷/۱	۲۹/۸	۳/۲	۱,۵۹۵,۴۶۸	۲۲۴,۸۳۳	۲۸,۰۰۶	۲۵۲,۸۳۹	۱,۸۴۸,۳۰۷	شهری-زن
۱۹/۴	۳۲/۳	۴۸/۴	۶۳۱,۸۵۲	۵۴۴,۷۴۸	۱۵,۲۷۰	۵۶۰,۰۱۸	۱,۱۹۱,۸۶۹	روستایی (مرد و زن)
۲۰/۴	۳۱/۲	۴۸/۴	۱۲۶,۳۳۹	۴۵۵,۸۵۱	۱۱,۳۶۷	۴۶۷,۲۱۹	۵۹۳,۵۵۷	روستایی-مرد
۱۴/۳	۳۷/۷	۴۸/۰	۵۰۵,۵۱۳	۸۸,۸۹۷	۳,۹۰۲	۹۲,۷۹۹	۵۹۸,۳۱۲	روستایی-زن

ماخذ: طرح نیروی کار ۱۳۹۹ مرکز آمار ایران

در جدول ۱۷-۳ جمعیت در سن کار استان به تفکیک جنسیت آمده است. بر اساس این جدول در سال ۱۳۹۹ جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای مردان و زنان نسبت به سال قبل تقریباً ده درصد کاهش داشته است. همانطور که در جدول ملاحظه می‌شود جمعیت فعال به جمعیت ۱۵ و بیشتر در سال ۱۳۹۹ برای مردان ۷۳ و برای زنان ۱۴ درصد بوده است. جمعیت شاغل به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای مردان ۶۹ و برای زنان ۱۳ درصد محاسبه شده است.

جدول ۱۷-۳. جمعیت در سن کار استان به تفکیک جنسیت

سال	جنس	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	جمعیت فعال	جمعیت ۱۵ و بیشتر	جمعیت غیر فعال	جمعیت ۱۵ و بیشتر	جمعیت شاغل	جمعیت ۱۵ و بیشتر	جمعیت شاغل به جمعیت ۱۵ و بیشتر	جمعیت بیکار به جمعیت ۱۵ و بیشتر
۱۳۹۹	کل	۴,۸۸۹,۱۸۲	۲,۱۳۱,۸۸۲	۴۳/۶	۲,۷۵۷,۳۰۱	۵۶/۳	۲,۰۰۰,۰۴۸	۴۱	۱۳۱۸۳۴	۲/۷
	مرد	۲,۴۴۲,۵۶۳	۱,۷۸۶,۲۴۳	۷۳	۶۵۶,۳۲۰	۲۷	۱,۶۸۶,۳۱۸	۶۹	۹۹,۹۲۵	۴/۰۹
	زن	۲,۴۴۶,۶۱۹	۳۴۵,۶۳۹	۱۴	۲,۱۰۰,۹۸۱	۸۶	۳۱۳,۷۳۰	۱۳	۳۱,۹۰۹	۱/۳۰
۱۳۹۸	کل	۵,۴۲۲,۳۶۴	۲,۲۸۸,۷۵۶	۴۲	۳,۱۳۳,۶۰۸	۵۸	۲,۰۹۸,۷۲۲	۳۹	۱۹۰,۰۳۴	۳/۵
	مرد	۲,۷۰۳,۲۲۴	۱,۸۰۹,۷۵۵	۶۷	۸۹۳,۴۶۹	۳۳	۱,۶۸۳,۸۰۸	۶۲	۱۲۵,۹۴۷	۴/۶۶
	زن	۲,۷۱۹,۱۴۰	۴۷۹,۰۰۱	۱۸	۲,۲۴۰,۱۳۹	۸۲	۴۱۴,۹۱۴	۱۵	۶۴,۰۸۷	۲/۳۶

ماخذ: طرح نیروی کار سال - مرکز آمار ایران

در جدول ۱۷-۴ جمعیت در سن کار به تفکیک منطقه (شهری و روستایی) در سال ۱۳۹۹ آورده شده و بر این اساس جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در مناطق شهری ۳,۶۹۷,۳۱۳ و روستایی ۱,۱۹۱,۸۶۹ نفر می‌باشد. که به جمعیت فعال، جمعیت غیر فعال، شاغل و بیکار تقسیم شده است.

جمعیت فعال استان شهری ۴۲/۵۱ درصد و روستایی ۴۶/۹۹ درصد و همچنین جمعیت شاغل شهری ۳۹/۳۶ درصد و روستایی ۴۵/۷۱ درصد برآورد شده است.

جدول ۱۷-۴. جمعیت در سن کار استان به تفکیک منطقه در سال ۱۳۹۹

گروه	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	جمعیت فعال	جمعیت غیر فعال	جمعیت شاغل	جمعیت بیکار
شهری	۳,۶۹۷,۳۱۳	۱,۵۷۱,۸۶۴	۲,۱۲۵,۴۴۹	۱,۴۵۵,۳۰۰	۱۱۶,۵۶۴
نسبت به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر		۴۲/۵۱	۵۷/۴۹	۳۹/۳۶	۳/۱۵
روستایی	۱,۱۹۱,۸۶۹	۵۶۰,۰۱۸	۶۳۱,۸۵۲	۵۴۴,۷۴۸	۱۵,۲۷۰
نسبت به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر		۴۶/۹۹	۵۳/۰۱	۴۵/۷۱	۱/۲۸

ماخذ: طرح نیروی کار سال ۱۳۹۹ - مرکز آمار ایران

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود نسبت جمعیت فعال به جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در سن کار استان، شهری ۴۲/۵۱ درصد، همین نسبت برای غیر فعال ۵۷/۴۹ درصد، برای شاغلین ۳۹/۳۶ درصد و برای بیکاران ۳/۱۵ درصد بوده است. همین نسبت برای روستایی، جمعیت فعال ۴۶/۹۹، غیر فعال ۵۳/۰۱، شاغل ۴۵/۷۱ و جمعیت بیکار ۱/۲۸ درصد برآورد شده است.

بر اساس جدول شماره ۱۷-۵ میزان تحصیلات در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برای کل کشور و استان آورده شده است. بیشترین مقطع در کشور مربوط به کسانی است که دیپلم دارند با ۲۵/۲۴ درصد از کل و برای استان مقطع متوسطه اول با ۲۹/۳۰ درصد از کل برآورد شده است.

جدول ۱۷-۵. اطلاعات میزان تحصیلات در جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر شاغل در استان در سال ۱۳۹۹

شرح	کل	ابتدایی	متوسطه ۱	متوسطه ۲	دیپلم	کاردانی	کارشناسی	فوق لیسانس و بالاتر	اظهاری نشده و نامشخص
مرد و زن (کل کشور)	۲۱,۷۸۰,۷۱۱	۴,۸۰۴,۷۳۶	۵,۲۲۵,۵۱۱	۶۳,۸۳۳	۵,۴۹۷,۸۰۱	۱,۱۳۲,۰۵۵	۳,۵۵۹,۹۶۶	۱,۴۹۲,۵۵۶	۴,۲۵۱
نسبت به کل	۱۰۰	۲۲.۰۶	۲۳.۹۹	۰.۲۹	۲۵.۲۴	۵.۲۰	۱۶.۳۴	۶.۸۵	۰.۰۲
خراسان رضوی	۱,۹۰۶,۲۳۶	۵۲۵,۳۸۹	۵۵۸,۴۶۵	۱۰,۲۵۷	۴۲۴,۱۱۶	۷۷,۹۹۷	۲۳۳,۳۳۴	۷۶,۲۷۶	۴۰۰
نسبت به کل	۱۰۰	۲۷.۵۶	۲۹.۳۰	۰.۵۴	۲۲.۲۵	۴.۰۹	۱۲.۲۴	۴.۰۰	۰.۰۲

ماخذ: طرح نیروی کار سال ۱۳۹۹ - مرکز آمار ایران

۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

بر اساس جدول شماره ۱۷-۶ اطلاعات نرخ مشارکت اقتصادی استان در سال مورد نظر آورده شده است. نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) به جمعیت در سن کار است، این نرخ بیانگر جایگاه اقتصادی هر کشور در سطح بین المللی می باشد. نرخ مشارکت اقتصادی نخستین شاخص کلیدی در میان بیست شاخص کلیدی بازار کار است که توسط سازمان جهانی کار ارائه گردیده است. برای بررسی وضعیت اقتصادی جهان این شاخص در سطح بین الملل در کنار نرخ بیکاری مورد توجه و به آن پرداخته می شود. نرخ مشارکت پایین بدین معناست که درصد قابل توجهی از جمعیت در سن فعالیت در بازار کار حضور ندارند و در واقع از زمره جمعیت فعال کشور خارج هستند. نرخ مشارکت استان برای کل افراد (زن و مرد) ۴۳/۶ درصد، برای مردان ۷۳/۱ درصد و برای زنان ۱۴/۱ می باشد. نرخ اشتغال عبارتست از نسبت جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیشتر به جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیشتر، که برای استان خراسان رضوی و در کل (زن و مرد) در سال مورد بررسی ۹۳/۸ درصد می باشد. برای مردان ۹۴/۴ و برای زنان ۹۰/۸ درصد می باشد.

نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۹ و در استان ۶/۲ درصد که برای مردان ۵/۶ و برای بانوان ۹/۲ درصد بوده است.

جدول ۱۷-۶. اطلاعات نرخ مشارکت اقتصادی استان در جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر برحسب جنس در سال ۱۳۹۹

گروه	نرخ مشارکت	نرخ اشتغال	نرخ اشتغال	سهم اشتغال	نرخ مقدار اشتغال ناقص	سهم شاغلان با ۴۹ ساعت کار معمول	نسبت اشتغال	نرخ بیکاری
کل	۴۳/۶	۹۳/۸	۱۲/۲	۱۳/۱	۴/۶	۲۷/۸	۴۰/۹	۶/۲
مردان	۷۳/۱	۹۴/۴	۱۳/۲	۱۴/۰	۴/۸	۳۱/۰	۶۹/۰	۵/۶
زنان	۱۴/۱	۹۰/۸	۷/۱	۷/۹	۳/۸	۱۰/۷	۱۲/۸	۹/۲

ماخذ: طرح نیروی کار سال - مرکز آمار ایران

در جدول شماره ۱۷-۷ اطلاعات نرخ مشارکت اقتصادی بر حسب جنس و مکان آورده شده است و بر اساس این آمار سهم اشتغال در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات برای کشور به ترتیب ۱۷/۴، ۳۳/۳ و ۴۹/۳ درصد و همین موارد به ترتیب برای استان ۱۸/۳، ۳۴/۹ و ۴۶/۸ درصد برآورد شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود نرخ مشارکت اقتصادی استان در بخش‌های کشاورزی و صنعت از متوسط کشور بالاتر می‌باشد.

نرخ بیکاری بعد از نرخ مشارکت اقتصادی از اهمیت بالایی برخوردار است. در سال مورد بررسی نرخ بیکاری متوسط کشور ۹/۶ درصد و برای استان ۶/۲ درصد بوده است که استان پایین تر از متوسط کشوری می‌باشد. سهم اشتغال در بخش خصوصی برای متوسط کشوری ۸۵/۱ درصد و برای استان ۸۹/۳ درصد برآورد شده است. سهم اشتغال در بخش عمومی متوسط کشوری ۱۴/۹ و استان ۱۰/۷ درصد بوده است.

جدول ۱۷-۷. اطلاعات نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر برحسب جنس و مکان در سال ۱۳۹۹

جنس و استان	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ اشتغال	نرخ اشتغال ناقص	نرخ بیکاری	نسبت اشتغال	سهم جمعیت دارای اشتغال	نرخ مقدار اشتغال ناقص	سهم اشتغال				سهم اشتغال
								کشاورزی	صنعت	خدمات	خصوصی	عمومی
مرد و زن (کشور)	۴۱/۳	۹۰/۴	۸/۵	۹/۶	۳۷/۳	۹/۵	۳/۶	۱۷/۴	۳۳/۳	۴۹/۳	۸۵/۱	۱۴/۹
مرد و زن (استان)	۴۳/۶	۹۳/۸	۱۲/۲	۶/۲	۴۰/۹	۱۳/۱	۴/۶	۱۸/۳	۳۴/۹	۴۶/۸	۸۹/۳	۱۰/۷
مرد	۷۳/۱	۹۴/۴	۱۳/۲	۵/۶	۶۹/۰	۱۴/۰	۴/۸	۱۸/۷	۳۵/۴	۴۵/۹	۹۱/۴	۸/۶
زن	۱۴/۱	۹۰/۸	۷/۱	۹/۲	۱۲/۸	۷/۹	۳/۸	۱۵/۹	۳۲/۰	۵۲/۱	۷۸/۴	۲۱/۶
شهری	۴۲/۵	۹۲/۶	۸/۰	۷/۴	۳۹/۴	۸/۶	۳/۱	۷/۰	۳۵/۹	۵۷/۱	۸۶/۷	۱۳/۳

جنس و استان	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ اشتغال	اشتغال ناقص	نرخ بیکاری	نسبت اشتغال	سهم جمعیت دارای اشتغال	نرخ مقدار اشتغال ناقص	سهم اشتغال				سهم اشتغال	
								کشاورزی	صنعت	خدمات	خصوصی	عمومی	
شهری- مرد	۷۱/۳	۹۳/۳	۸/۷	۶/۷	۶۶/۵	۹/۴	۳/۲	۷/۷	۳۷/۰	۵۵/۳	۸۹/۵	۱۰/۵	
شهری- زن	۱۳/۷	۸۸/۹	1/4	۱۱/۱	۱۲/۲	۴/۶	۲/۳	۳/۲	۲۹/۸	۶۷/۱	۷۱/۴	۲۸/۶	
روستایی	۴۷/۰	۹۷/۳	۲۴/۲	۲/۷	۴۵/۷	۲۴/۹	۸/۸	۴۸/۴	۳۲/۳	۱۹/۴	۹۶/۳	۳/۷	
روستایی- مرد	۷۸/۷	۹۷/۶	۲۶/۰	۲/۴	۷۶/۸	۲۶/۶	۹/۰	۴۸/۴	۳۱/۲	۲۰/۴	۹۶/۴	۳/۶	
روستایی- زن	۱۵/۵	۹۵/۸	۱۵/۳	۴/۲	۱۴/۹	۱۶/۰	۷/۵	۴۸/۰	۳۷/۷	۱۴/۳	۹۵/۹	۱/۴	

ماخذ: طرح نیروی کار- مرکز آمار ایران

بر اساس جدول شماره ۱۷-۸ نرخ مشارکت اقتصادی، نرخ اشتغال، اشتغال ناقص و نرخ بیکاری بر حسب گروه‌های سنی آمده است. که بیشترین نرخ بیکاری مربوط به سن ۱۵-۲۴ برای کشور با ۲۳/۷ درصد و برای استان با ۱۳/۷ درصد در سن ۱۵-۲۹ برآورد شده است.

جدول ۱۷-۸- اطلاعات نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر و نرخ بیکاری بر حسب گروه‌های سنی در سال ۱۳۹۹

جنس و استان	نرخ مشارکت اقتصادی	نرخ اشتغال	نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص	نرخ بیکاری			
				۱۵ ساله و بیشتر	۱۵-۲۴ ساله	۲۹-۳۵ ساله	۱۸-۳۵ ساله
مرد و زن (کل کشور)	۴۱/۳	۹۰/۴	۸/۵	۹/۶	۲۳/۷	۲۱/۸	۱۶/۷

نرخ بیکاری				نرخ جمعیت دارای اشتغال ناقص	نرخ اشتغال	نرخ مشارکت اقتصادی	جنس و استان
۳۵-۱۸ ساله	۲۹-۱۵ ساله	۲۴-۱۵ ساله	۱۵ ساله و بیشتر				
۱۰/۳	۱۳/۷	۱۳/۶	۶/۲	۱۲/۲	۹۳/۸	۴۳/۶	خراسان رضوی

ماخذ: طرح نیروی کار - مرکز آمار ایران

در جدول شماره ۹-۱۷ شاخص‌های نیروی انسانی در سال ۱۳۹۹ و مقایسه آن با سال قبل آورده شده است. که تقریباً در تمام موارد و شاخص‌ها در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل خود کاهش داشته است.

جدول ۹-۱۷ - شاخص‌های نیروی انسانی استان خراسان رضوی طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (درصد)

شاخص	۱۳۹۹	۱۳۹۸	درصد افزایش/کاهش
نرخ مشارکت اقتصادی	۴۳/۶	۴۷/۳	-۷/۸
نرخ مشارکت اقتصادی مردان	۷۳/۱	۷۵/۱	-۲/۶۶
نرخ مشارکت اقتصادی زنان	۱۴/۱	۱۹/۷	-۲۸/۴۲
نرخ مشارکت اقتصادی مناطق شهری	۴۲/۵	۴۶/۷	۹
نرخ مشارکت اقتصادی مناطق روستایی	۴۷/۰	۴۹/۰	۴
نرخ بیکاری	۶/۲	۸/۳	-۲۵/۳
نرخ بیکاری مردان	۵/۶	۷/۰	-۲۰
نرخ بیکاری زنان	۹/۲	۱۳/۴	-۳۱/۳۴
نرخ بیکاری مناطق شهری	۷/۴	۹/۶	۲۳
نرخ بیکاری مناطق روستایی	۲/۷	۴/۷	-۴۲/۵
سهم شاغلان در بخش کشاورزی	۱۸/۳	۱۸/۴	۰
سهم شاغلان در بخش صنعت	۳۴/۹	۳۳/۹	۲/۹

شاخص	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد افزایش/کاهش
سهم شاغلان در بخش خدمات	۴۷/۷	۴۶/۸	-۱/۸۸

- مقایسه استان با کشور

با توجه به جدول شماره ۱۷-۱۰ که شاخص‌های نیروی کار جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر خراسان را با کشور مقایسه نموده است با توجه به این آمار وضعیت استان در این شاخص‌ها از متوسط کشوری بهتر می‌باشد.

جدول ۱۷-۱۰. مقایسه شاخص‌های نیروی کار جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان خراسان رضوی و کشور در سال ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸

شاخص	کشور		درصد افزایش/کاهش	استان		درصد افزایش/کاهش
	۱۳۹۹	۱۳۹۸		۱۳۹۹	۱۳۹۸	
نرخ مشارکت اقتصادی	۴۴/۱	۴۱/۳	-۶/۳۴	۴۷/۳	۴۳/۶	-۷/۸
نرخ مشارکت اقتصادی مردان	۷۱/۱	۶۸/۷	-۳/۳۷	۷۵/۱	۷۳/۱	-۲/۶۶
نرخ مشارکت اقتصادی زنان	۱۷/۰	۱۳/۹	-۱۸/۲۳	۱۹/۷	۱۴/۱	-۲۸/۴۲
نرخ مشارکت اقتصادی مناطق شهری	۴۳/۰	۴۰/۴	-۶	۴۶/۷	۴۲/۵	۹
نرخ مشارکت اقتصادی مناطق روستایی	۴۷/۳	۴۴/۲	-۶/۵	۴۹/۰	۴۷/۰	۴
نسبت اشتغال	۳۹/۴	۳۷/۳	-۲/۲۴	۴۳/۳	۴۰/۹	-۵/۵
نرخ بیکاری	۱۰/۷	۹/۶	-۱۰/۲۸	۸/۳	۶/۲	-۲۵/۳
نرخ بیکاری مردان	۹/۰	۸/۴	-۶/۶	۷/۰	۵/۶	-۲۰
نرخ بیکاری زنان	۱۷/۵	۱۵/۶	-۱۰/۸	۱۳/۴	۹/۲	-۳۱/۳۴
نرخ بیکاری مناطق شهری	۱۱/۸	۱۰/۴	-۱۱/۸	۹/۶	۷/۴	۲۳
نرخ بیکاری مناطق روستایی	۷/۳	۷/۲	۰	۴/۷	۲/۷	-۴۲/۵
سهم شاغلان در بخش کشاورزی	۱۷/۷	۱۷/۴	-۱/۶۹	۱۸/۴	۱۸/۳	۰
سهم شاغلان در بخش صنعت	۳۲/۰	۳۳/۳	۴	۳۳/۹	۳۴/۹	۲/۹
سهم شاغلان در بخش خدمات	۵۰/۳	۴۹/۳	۲	۴۷/۷	۴۶/۸	-۱/۸۸

۱۷-۵. عملکرد برنامه‌های اشتغال و تسهیلات پرداخت شده در استان

در جدول ۱۷-۱۱ فرصت‌های شغلی ایجاد شده از محل برنامه‌های اشتغال‌زایی کشور طی سال‌های ۹۶ الی ۹۹ در طرح‌هایی همچون برنامه‌های فعال بازار کار، برنامه‌های حمایتی، برنامه‌های توسعه کسب و کار و دیگر برنامه‌ها آمده است.

۱۷-۱۱. دستاوردهای ایجاد فرصت‌های شغلی از محل برنامه‌های اشتغال‌زایی کشور طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۹

محورها	عنوان برنامه	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
برنامه‌های فعال بازار کار	کارورزی	۱۲,۴۳۳	۱۱,۵۷۲	۱۴,۹۰۱	۶۰,۰۱۱
	مهارت آموزی در محیط کار واقعی	۲۵,۲۱۷	۵۷,۳۳۵	۴۳,۲۳۹	۶۳,۲۱۷
	معافیت بیمه‌ای کارفرمایی	.	.	۸,۸۳۱	۹,۳۶۶
	یارانه دستمزد	.	.	۶,۷۵۲	۱۵,۴۱۹
جمع		۳۷,۶۵۰	۶۸,۹۰۷	۷۳,۷۲۳	۹۹,۶۰۲
برنامه‌های حمایتی	تامین مالی خرد	۱,۵۴۸	۷۹۸	۲,۰۵۵	۳۶۷
	قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی	۵۳,۴۲۵	۹۳,۷۸۵	۴۱,۹۸۲	۲۸,۱۶۳
	اشتغال حمایتی سازمان بهزیستی	۳۵,۵۱۱	۲۴,۷۹۰	۵۶,۴۹۱	۵۹,۴۱۶
	اشتغال حمایتی کمیته امداد	۱۷۵,۶۳۷	۱۱۹,۴۷۴	۱۴۰,۶۷۶	۱۹,۹۲۴
	اشتغال جوانان موضوع تبصره ۴ ماده ۹۴	.	۳,۱۸۶	۲,۱۲۰	۱,۳۳۳
	جمع	۲۶۶,۱۲۱	۲۴۲,۰۳۳	۲۴۳,۳۲۴	۲۸۹,۲۰۳
برنامه‌های توسعه کسب و کار	طرح ملی (نوین) توسعه مشاغل خانگی	.	۹,۵۴۸	۶,۷۹۳	۳۰,۲۰۸
	قانون اشتغال روستایی و عشایری	.	۱۵۴,۸۷۷	۸۳,۰۳۰	۸۰,۰۰۲
	برنامه تکاپو	.	۵۱,۹۰۰	۳۵,۳۰۰	۲,۹۲۰
	حمایت از رسته‌های اشتغال را موضوع تبصره ۱۸ قانون بودجه	.	۲۲,۳۰۰	۲۰۱,۴۵۸	۸۷,۱۵۲
	جمع	.	۲۳۸,۶۲۵	۳۲۶,۵۸۱	۱۴۸,۲۸۰

محورها	عنوان برنامه	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
سایر محورها	جایگزینی نیروی آماده به کار ایرانی بجای خارجی	۲۵,۱۷۵	۲۶,۳۶۶	۲۲,۴۶۸	
جمع کل		۳۲۸,۹۴۶	۵۷۵,۹۳۱	۶۶۶,۰۹۶	۵۳۷,۰۸۵

۱۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

تبعات بیکاری به خصوص بیکاری جوانان یکی از مشکلات اساسی در دنیا محسوب می شود و به عنوان یک آسیب اجتماعی مطرح است.

بیکاری می تواند به جهت موارد ذیل تشدید شود.

- توزیع نادرست منابع و امکانات در مناطق مختلف کشور که خود باعث مهاجرت می شود.
- عدم دسترسی به امکانات بهداشتی حاصل از مهاجرت های کنترل نشده که به تبع آن حاشیه نشینی افزایش پیدا کرده و شغل های کاذب به وجود می آورد.
- عدم آموزش در دانشگاه ها بر اساس بازار کار کشور که منجر به افزایش بیکاران تحصیل کرده شده است.
- ۱- ایجاد فرصت های شغلی پایدار با تاکید بر استفاده از توسعه فناوری و اقتصاد دانش بنیان و آینده نگری نسبت به تحولات آنها در سطح ملی و جهانی.
- ۲- بهبود محیط کسب و کار و ارتقای شاخص های آن.
- ۳- حمایت از بخش های خصوصی و تعاونی.
- ۴- توجه ویژه به کاهش نرخ بیکاری استان های بالاتر از متوسط کشور.

فصل هجدهم: بهبود فضای کسب و کار استان

خلاصه فصل:

محیط کسب و کار به مجموعه عواملی گفته می‌شود که بر عملکرد یا اداره بنگاه‌های اقتصادی مؤثر هستند اما تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها قرار دارند. به عبارت دیگر محیط کسب و کار مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی است که بر فعالیت‌های کسب و کار حاکم‌اند.

امروزه، بهبود محیط کسب و کار یکی از مهمترین راهبردهای توسعه اقتصادی هر کشور به شمار می‌رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب و کار یک کشور شرایط بهتری داشته باشد، بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی بیشتر و هر چه بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در جامعه‌ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می‌شود. با این حال بهبود محیط کسب و کار، نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست گذاری مطلوب است، که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرایندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب و کار هر کشور است.

در این فصل به مقایسه رتبه استان در شاخص‌های گوناگون فضای کسب و کار در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ پرداختیم. اعداد شاخص‌ها نشان می‌دهد ارزیابی کلی از محیط کسب و کار استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه در سال گذشته مساعدتر شده است. در پایان فصل، با توجه به امتیاز کسب شده استان، توصیه‌های سیاستی به منظور بهبود آن ارائه شده است.

۱۸-۱. سیاست‌های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان

مطابق تبصره ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری دستگاه‌های اجرائی و نهادهای بین‌المللی، جایگاه ایران در رتبه بندی‌های جهانی کسب و کار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه‌گذاران خارجی معرفی کند. علاوه بر آن در خرداد ماه ۱۳۹۶، هیات دولت تصویب نامه‌ای درخصوص ارتقای جایگاه ایران در شاخص شروع کسب و کار تصویب و ابلاغ نمود که بر اساس آن هشت وزارتخانه و پنج سازمان و دستگاه دولتی مکلف شده‌اند که به منظور ارتقای جایگاه ایران در شاخص شروع کسب و کار، نسبت به تسهیل فرآیندها و شاخص‌های شروع کسب و کار اقدام کنند و کاهش زمان فرآیند ثبت شرکت‌ها، اخذ مجوزهای ساخت و ساز، اخذ مالکیت، دسترسی به برق و تسهیل فرآیند اخذ انشعاب، تجارت فرامرزی، اجرای قراردادهای ورشکستگی و پرداخت دیون را در دستور کار قرار دهند.

همچنین مطابق با قانون اصلاح مواد ۱، ۶ و ۷ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ مصوب تیرماه ۱۳۹۳ و متعاقب آن ماده ۵۷ قانون رفع موانع تولید و ارتقای نظام مالی کشور مصوب اردیبهشت ۱۳۹۴، هیات مقررات زدایی و تسهیل مجوزهای کسب و کار کشور به ریاست وزیر امور اقتصادی و دارایی ایجاد شده و موظف است شرایط و مراحل صدور مجوز کسب و کار در مقررات، بخشنامه‌ها و آیین نامه‌ها و مشابه را به نحوی تسهیل و تسریع کند و منجر به کاهش هزینه‌های شروع کسب و کار شود.

اداره کل امور اقتصادی و دارایی خراسان رضوی به عنوان نماینده وزارت امور اقتصاد و دارایی در استان مطابق با سیاست‌های آن وزارتخانه متولی بهبود فضای کسب و کار در سطح استان بوده و در تعامل با دستگاه‌های اجرایی استانی و هیئت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار؛ تسهیل و تسریع شرایط سرمایه‌گذاری و آغاز کسب و کار را در صدر اولویت‌های کاری خود قرار داده است.

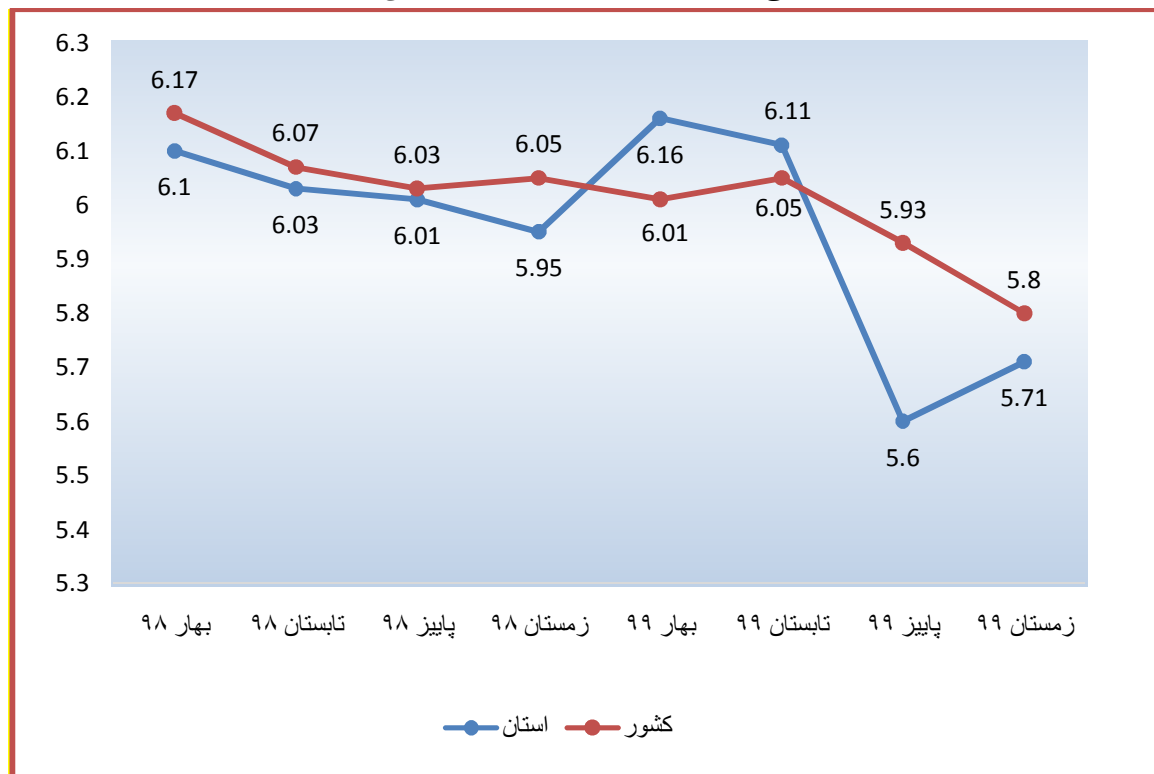
۱۸-۲. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار

جدول ۱۸-۱. ارزیابی محیط کسب و کار استان و کشور طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹

شرح	سال	بهار	رتبه	تابستان	رتبه	پاییز	رتبه	زمستان	رتبه
خراسان رضوی	۱۳۹۸	۶.۱۰	۱۶	۶.۰۳	۱۶	۶.۰۱	۱۵	۵.۹۵	۱۵
	۱۳۹۹	۶.۱۶	۲۶	۶.۱۱	۱۵	۵.۶۰	۸	۵.۷۱	۹
کشور	۱۳۹۸	۶.۱۷		۶.۰۷		۶.۰۳		۶.۰۵	
	۱۳۹۹	۶.۰۱		۶.۰۵		۵.۹۳		۵.۸۰	

گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۳۹۹ - اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

نمودار ۱۸-۱. مقایسه ارزیابی محیط کسب و کار در کشور و استان به تفکیک فصل‌های سال

ماخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۳۹۹

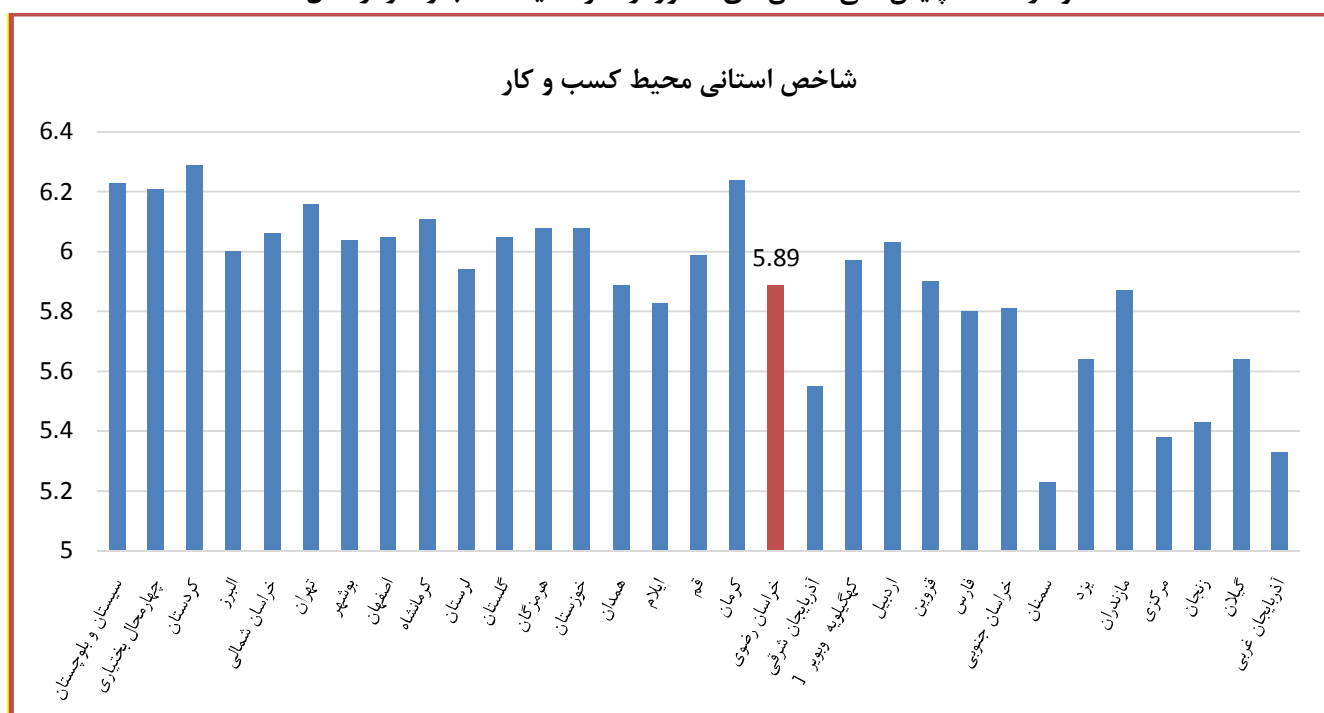
نمودار فوق نشان می‌دهد که شاخص کسب و کار در استان خراسان رضوی طی سال ۱۳۹۹ نسبت به کشور نوسانات بیشتری را تجربه کرده است. در بهار و تابستان ۱۳۹۹، شاخص استان در سطح بالاتر از میانگین کشوری قرار گرفته است حال آنکه با گذر از نیمه سال و در فصول پاییز و زمستان رتبه استان در مقایسه با میانگین کشوری بهتر بوده و خراسان رضوی در بین ده استان برتر قرار گرفته است. مهمترین علت بهبود رتبه استان در نیمه دوم سال ۱۳۹۹ می‌تواند افتتاح پنجره فیزیکی شروع کسب و کار در مرداد ماه این سال باشد که فرآیند ثبت شرکت، اخذ کد اقتصادی و کد کارگاهی بنگاه‌های اقتصادی را تسهیل نموده است.

جدول ۱۸-۲. شاخص فضای کسب و کار استان ۱۳۹۱-۱۳۹۹

دوره	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
بهار	۵.۶۸	۵.۸	۶.۱۸	۵.۸۴	۶.۰۴	۵.۲۲	۶.۱۴	۶.۱۰	۶.۱۶
تابستان	۶.۳۹	۵.۹۴	۶.۳۳	۵.۹۹	۶.۱۹	۵.۸۲	۶.۲۰	۶.۰۳	۶.۱۱
پاییز	۵.۹۸	۵.۶۲	۶.۲۲	۵.۵۲	۵.۷۹	۵.۹۶	۶.۰۱	۶.۰۱	۵.۶۰
زمستان	۶.۱۸	۵.۴۵	۶.۰۶	۶.۰۸	۶.۳۵	۵.۸۱	۶.۱۷	۵.۹۵	۵.۷۱
رتبه استان	۱۵	۷	۲۱	۸	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۳

گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران - اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

نمودار ۱۸-۲. پایش ملی استان‌های کشور از نظر محیط کسب و کار در سال ۱۳۹۹

نمودار فوق نشان می‌دهد استان خراسان در سال ۱۳۹۹ نسبت به چه استان‌هایی وضعیت بهتری دارد و چه استان‌هایی نامساعدتر از خراسان رضوی ارزیابی شده‌اند. استان‌هایی که عدد شاخص آن‌ها در سطح پایین‌تری نسبت به خراسان رضوی قرار گرفته دارای فضای کسب و کار بهتری نسبت به خراسان رضوی هستند. (نمره ۱۰ بدترین ارزیابی). عدد شاخص نشان می‌دهد ارزیابی کلی از محیط کسب و کار استان در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ مساعدتر گشته است.

فعالان اقتصادی استان‌های کردستان، کرمان، سیستان و بلوچستان و چهارمحال بختیاری، ارزیابی بدتر و فعالان اقتصادی استان‌های سمنان، آذربایجان غربی، مرکزی و زنجان ارزیابی بهتری نسبت به سایر استان‌ها از وضعیت مؤلفه‌های محیط کسب و کار در سال ۱۳۹۹ ارائه کرده‌اند.

میانگین کشوری مولفه‌های پیمایشی شاخص‌های کسب و کار ۵.۹۴ می‌باشد که در مقایسه با میانگین استان با عدد ۵.۸۹، استان را در جایگاه مناسب‌تری نسبت به میانگین کشوری قرار می‌دهد.

جدول ۱۸-۳. مقایسه شاخص کسب و کار استان و کشور به تفکیک مؤلفه‌های پیمایشی (زمستان ۹۹)

ردیف	مؤلفه	کل کشور	استان
۱	وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یکی یا تعدادی از رقبا در بازار	۶.۳۱	۵.۹۴
۲	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵.۲۲	۴.۳۶
۳	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۵.۹۱	۴.۴۸
۴	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵.۶۰	۴.۳۶
۵	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶.۴۳	۶.۳۱
۶	کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۵.۶۰	۴.۴۳
۷	کمبود تقاضا در بازار	۴.۹۸	۴.۳۳
۸	کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۵.۵۱	۴.۶۳
۹	کمبود نیروی کار ماهر	۴.۹۹	۴.۴۴
۱۰	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۳.۵۵	۳.۴۶
۱۱	محدودیت دسترسی به آب	۳.۰۰	۲.۴۱
۱۲	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی برق، گاز، گازوئیل و...	۶.۰۶	۲.۵۱
۱۳	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۶.۰۶	۷.۵۱
۱۴	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۶.۹۰	۷.۶۶
	میانگین شاخص	۵.۴۳	۴.۷۷

ماخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۳۹۹

۱۸-۳. اهم اقدامات صورت گرفته در راستای بهبود فضای کسب و کار

الف- پنجره واحد خدمت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری

پنجره واحد خدمت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خراسان رضوی در ساختمان مستقل به ریاست استاندار محترم و مسئولیت اجرایی اداره کل امور اقتصادی و دارایی با حضور ۲۰ نماینده دستگاه اجرایی، نهادها و تشکلهای عمومی و خصوصی استانی به صورت تمام وقت و پاره وقت در محل این مرکز مشغول به فعالیت بوده و امکان ارائه مشاوره کارشناسی و تخصصی در کلیه حوزه‌های اقتصادی و ارائه خدمات زیر یک سقف به متقاضیان شروع کسب و کار فراهم شده است که باعث تکریم ارباب رجوع و پذیرش و ارائه خدمات مطلوب به ایشان در محیطی مناسب شده است.

جدول ۱۸-۴- فهرست دستگاه‌های اجرایی؛ نهادهای و تشکلهای استان خراسان رضوی

دارای نماینده مستقر در مرکز خدمات سرمایه گذاری

ردیف	نام دستگاه/نهاد/تشکل	ردیف	نام دستگاه/نهاد/تشکل
۱	اداره کل صنعت معدن و تجارت	۱۱	اداره کل تامین اجتماعی
۲	اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری	۱۲	اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای
۳	اداره کل راه و شهرسازی	۱۳	اداره کل منابع طبیعی و آبخیز داری
۴	اداره کل جهاد کشاورزی	۱۴	شرکت آب منطقه ای
۵	اداره کل کار، تعاون و رفاه اجتماعی	۱۵	اداره کل ثبت اسناد و املاک
۶	اداره کل گمرکات استان	۱۶	اداره کل حفاظت محیط زیست
۷	پلیس مهاجرت و گذرنامه	۱۷	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
۸	شرکت شهرکهای صنعتی	۱۸	شرکت توزیع نیروی برق مشهد
۹	شورای هماهنگی بانکها	۱۹	خانه معدن استان
۱۰	اداره کل امور مالیاتی	۲۰	مراجع امنیتی

ب- تکالیف مرتبط با مأموریت‌های هیئت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار کشور

اداره کل امور اقتصادی و دارایی در تعامل با استانداری خراسان رضوی از ابتدای سال ۱۳۹۸ نسبت به اجرای طرح پایش فرآیندهای صدور مجوز توسط دستگاه‌های اجرایی استانی با بررسی فرآیندها از منظر چهار عامل مراحل، مدارک مورد نیاز، زمان و هزینه اخذ مجوز اقدام نموده است. در سال ۱۳۹۹ جمعاً ۱۴ فرآیند صدور مجوز با طرح در کمیته تخصصی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان و سپس جلسات کارگروه اقتصادی، اشتغال و سرمایه‌گذاری استان پایش گردید. اصلاحات قابل انجام در سطح استان با تصویب پیشنهادات در شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان برای اجرا ابلاغ گردیده و مواردی که نیاز به اصلاح و تصمیم‌گیری در سطح ملی داشته در قالب کاربرگ یا گزارش تحلیلی به هیئت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار و سایر مراجع ذیصلاح منعکس شده است. همچنین براساس تقسیم بندی انجام شده در سطح کشور، استان خراسان رضوی به عنوان استان معین در شناسایی قوانین مزاحم در حوزه تامین اجتماعی و احداث نیروگاه‌های تجدید پذیر تعیین شد که پس از انجام بررسی‌های لازم و برگزاری جلسات کارشناسی و تجمیع پیشنهادات تشکلهای دولتی و خصوصی، پیشنهادات نهایی از سوی اداره کل امور اقتصادی و دارایی به هیئت مقررات زدایی کشور ارسال گردید. در همین راستا جلسات تخصصی بصورت ویدیو کنفرانس برای طرح موضوعات پیشنهادی برگزار گردید که مشکلات موجود در فرآیند واگذاری املاک تملیکی بانکها با صدور بخشنامه از سوی سازمان تامین اجتماعی مرتفع شد.

پ- ایجاد پنجره واحد فیزیکی شروع کسب و کار:

پنجره واحد شروع کسب و کار استان با هدف تسهیل و کوتاه سازی فرآیند شروع کسب و کار در کشور (در اجرای مصوبات سی و نهمین نشست هیئت مقررات زدایی کشور) با استقرار نمایندگان اداره کل ثبت شرکت‌ها، اداره کل امور مالیاتی، اداره کل تامین اجتماعی و اداره کل پست استان و با مسئولیت و نظارت اداره کل امور اقتصادی و دارایی در محل مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان راه اندازی شده و امکان ثبت شرکت مسئولیت محدود و سهامی خاص در کمتر از یک روز کاری میسر شده است. همچنین زمان فرآیند صدور کد اقتصادی و کد کارگاهی تامین اجتماعی نیز به کمتر از ۳ روز کاری تقلیل یافته است. در سال ۱۳۹۹ بیش از ۱۰۰ شرکت در محل پنجره شروع کسب و کار خراسان رضوی به ثبت رسیده است که گزارش مستمر فعالیت آن به مرکز ملی پایش و بهبود محیط کسب و کار وزارت متبوع ارسال شده است.

د- ایجاد و فعالیت پنجره واحد معدن

در راستای اجرای ماده ۲۴ قانون معادن به منظور کاهش زمان اخذ استعلامات محدوده اکتشافات معدنی، پنجره واحد فیزیکی معدن با همکاری سازمان صنعت معدن و تجارت استان و بهره‌گیری از حضور نمایندگان تشکلهای بخش خصوصی و دولتی در محل مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان تشکیل شده است. کلیه استعلامات برای اخذ پروانه اکتشاف معدن در این محل انجام می‌شود که فرآیند اخذ پاسخ استعلامات را بیش از ۵۰ روز کاهش داده است.

و- رفع مشکلات بنگاه‌های اقتصادی استان

در سال ۱۳۹۹ با دستور استاندار خراسان رضوی، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری اداره کل امور اقتصادی و دارایی با توجه به استقرار نمایندگان دستگاه اجرایی صادرکننده مجوز و خدمات رسانی به عنوان مرکز فوریت‌های رسیدگی به مشکلات واحدهای تولیدی استان در راستای ابلاغیه قائم مقام ستاد تسهیل و رفع موانع تولید کشور تعیین شد که مشکلات و مسائل تعداد قابل توجهی از بنگاه‌های اقتصادی در حوزه‌های مالیاتی، گمرکی، تامین اجتماعی، بانکی، صدور مجوز و غیره در تعامل با دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی استانی مرتفع شده است.

۱۸-۴. جمع بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

شاخص محیط کسب و کار خراسان رضوی در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ بهبود یافته و از شاخص ۵.۹۵ به ۵.۷۱ کاهش یافته است. همچنین این میزان از میانگین شاخص کشوری پایین‌تر بوده و نشان دهنده وضعیت مناسب استان نسبت به میانگین کشوری می‌باشد.

فعالان اقتصادی استان؛ سه شاخص "موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی"، "فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی" و "دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار" را به ترتیب بدترین مولفه‌های محیط کسب و کار استان دانسته‌اند.

همچنین سه شاخص: «محدودیت دسترسی به آب»، «محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی» و «محدودیت دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت» به ترتیب بهترین مولفه‌های محیط کسب و کار استان ارزیابی شده‌اند.

در مجموع رتبه استان خراسان رضوی در جمع دیگر استان‌های کشور، سیزدهم است که البته در خور ظرفیت‌ها و توانمندی‌های این استان نیست.

البته نکته قابل توجه اینجاست که در پاییز و زمستان سال ۱۳۹۹ رتبه استان خراسان رضوی بسیار ارتقاء یافته و به نظر می‌رسد با توجه به عملکرد پنجره فیزیکی شروع کسب و کار، در تسهیل آغاز فعالیت‌های اقتصادی و برنامه‌های استانی در کاهش موانع اداری صدور مجوزها رتبه استان خراسان رضوی در بهار ۱۴۰۰ بیش از این بهبود یافته و این استان در جمع سه استان نخست کشور در مناسب بودن فضای کسب و کار ارزیابی گردد.

پیشنهادهای:

- به منظور کاهش زمان فرآیندهای صدور مجوز، حذف رانته‌ها و انحصارها و شفاف ساختن فضای کسب و کار، صدور مجوز فعالیت‌هایی که نیاز به اخذ موافقت دستگاه‌های متولی دارند می‌بایست صرفاً از طریق درگاه واحد صدور مجوزهای کسب و کار کشور و با نظارت و رصد مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور انجام پذیرد.
- توسعه فعالیت پنجره واحد شروع کسب و کار استان‌ها و متمرکز نمودن سامانه ارائه خدمات به سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی با در نظر گرفتن زیرساخت‌های مناسب الکترونیکی؛ نقش بسزایی در شفاف سازی فضای کسب و کار و کاهش زمان ارائه خدمات می‌شود. لذا توسعه خدمات قابل ارائه در پنجره مذکور و به تدریج غیر حضوری نمودن خدمات می‌بایست در دستور کار مقامات ملی و استانی قرار گیرد.
- پیش بینی پذیر بودن اقتصاد مقوله بسیار مهمی در ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری فعالان اقتصادی است. لذا ایجاد ثبات اقتصادی و پرهیز اکید از تغییرات ناگهانی و غافلگیرکننده قوانین و مقررات از جمله تعرفه‌های واردات و ممنوعیت‌های ناگهانی و رویه‌های اجرایی و آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره از طرف وزارتخانه‌ها، بانک مرکزی و گمرک در بهبود فضای کسب و کار ضروری است.
- دشواری تامین مالی همواره یکی از مولفه‌های نامناسب محیط کسب و کار در کشور عنوان شده است. ضروری است با اصلاح نظام تسهیلات دهی بانک‌ها، امکان هدایت تسهیلات به سمت بنگاه‌های تولیدی را تسهیل کرده و از اعطاء تسهیلات به فعالیت‌های واسطه‌ای و غیر مولد تا حد امکان جلوگیری نمود.
- محیط مالی، مهمترین مؤلفه محیط کسب و کار است و ناپایداری مالی بودجه بخش دولتی تأثیر قابل توجهی بر نامساعد شدن محیط مالی دارد. کسری بودجه دولت و شرکت‌های دولتی، سبب افزایش انتشار اوراق بدهی می‌شود و این امر در صورتی که بدون تمهید مقدماتی نظیر افزایش سرمایه بانک‌ها و عملیات بازار باز صورت گیرد، سبب کاهش منابع مالی در دسترس کارآفرینان و تخریب شدن محیط مالی کسب و کار شده که می‌تواند بر تولید و درآمد مالیاتی سال‌های آتی اثر منفی بگذارد.
- اصلاح نظام مالیاتی کشور، کاهش فرار مالیاتی و به تبع افزایش درآمدهای مالیاتی، وضع مالیات بر مجموع درآمد. توانمندسازی بخش خصوصی کشور، که این توانمندسازی باید از طریق تحقیق و توسعه و هدایت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به سمت آنان صورت پذیرد. بدیهی است هدایت و جذب سرمایه خارجی نبایستی فقط به تولید کالا در کشور منجر شود بلکه لازم است یادگیری تکنولوژیکی یا به عبارت دیگر انتقال و توسعه تکنولوژی مد نظر قرار گیرد.

فصل نوزدهم: درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

خلاصه فصل:

- بررسی روند ضریب جینی خانوارهای کشور، شهری و روستایی طی ۱۰ سال گذشته (سال‌های ۹۹-۱۳۹۰) نشان می‌دهد. در این مدت ضریب جینی کل کشور از ۰.۳۸۵۱ واحد به ۰.۴۰۰۶ واحد (نامطلوب‌تر)، خانوار شهری از ۰.۳۶۸۱ واحد به ۰.۳۸۳۵ واحد و خانوار روستایی از ۰.۳۳۶۷ واحد به ۰.۳۵۹۰ واحد (نامطلوب‌تر) رسیده است.
- بررسی ارقام مربوط به سهم هزینه ناخالص سرانه هر دهک خانوارهای شهری در دهه ۹۰ نشان می‌دهد که دهک دهم دارای بیشترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۲۰.۴ واحد درصد بیشتر از متوسط هر دهک) و دهک اول دارای کمترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۷.۵ واحد درصد کمتر از متوسط هر دهک) می‌باشند.
- بررسی ارقام مربوط به سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری نشان می‌دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ در بازه ۶.۳۴٪ تا ۷.۲۸٪ بوده است.
- بررسی ارقام مربوط به سهم هزینه ناخالص سرانه هر دهک خانوارهای روستایی در دهه ۹۰ نشان می‌دهد که دهک دهم دارای بیشترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۱۸.۴ واحد درصد بیشتر از متوسط هر دهک) و دهک اول دارای کمترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۷.۳ واحد درصد کمتر از متوسط هر دهک) می‌باشند.
- بررسی ارقام مربوط به سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار روستایی از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی نشان می‌دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ در بازه ۶.۸۱٪ تا ۷.۷۷٪ بوده است.
- بررسی داده‌های مربوط به متوسط هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری و روستایی در دهه ۹۰ نشان می‌دهد که هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۰ حدود ۵۸ درصد بیشتر از خانوارهای روستایی بوده است. این نسبت در سال ۱۳۹۹ به حدود ۸۲ درصد بیشتر از یک خانوار روستایی رسیده است (به عبارتی هزینه‌های خانوار شهری به مراتب بیشتر از خانوار روستایی است). همچنین در دهه ۹۰ میانگین نرخ رشد هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری حدود ۱۸.۷ درصد و روستایی حدود ۱۶.۸ درصد بوده است. همچنین بطور میانگین حدود ۷۵ درصد از کل هزینه‌های یک خانوار شهری و حدود ۶۰ درصد از کل هزینه‌های یک خانوار روستایی را "هزینه‌های غیر خوراکی" تشکیل می‌دهد.
- بررسی داده‌های مربوط به متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار شهری و روستایی در دهه ۹۰ نشان می‌دهد که درآمدهای ناخالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۰ حدود ۶۳ درصد بیشتر از خانوارهای روستایی بوده است. این نسبت در سال ۱۳۹۹ به حدود ۷۸ درصد بیشتر از یک خانوار روستایی رسیده است (به عبارتی درآمدهای خانوار شهری به مراتب بیشتر از خانوار روستایی است). همچنین در دهه ۹۰ میانگین نرخ رشد درآمدهای ناخالص سالانه یک خانوار شهری حدود ۲۱.۴ درصد و روستایی حدود ۲۰.۳ درصد بوده است.
- بررسی بعد خانوار نیز نشان از تداوم روند کاهشی بعد خانوار شهری و روستایی به کمتر از ۴ نفر در کشور دارد.

۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری استان

سیاست‌های اقتصادی مربوط به درآمد هزینه خانوارها و همچنین توزیع درآمدها به نوعی سیاست‌های کلان کشوری می‌باشند لذا اقدامات با اهمیتی در این حوزه در استان متصور نمی‌باشد. با اینحال بر اساس آمارهای منتشره امکان ارزیابی اعمال سیاست‌های کلان کشوری در استان وجود دارد که در ادامه به این موضوع پرداخته شده است.

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

یکی از مهمترین آمار و ارقام مورد بررسی برای ارزیابی تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار هاو توزیع درآمد آن‌ها در خصوص درآمدها و هزینه های مناطق شهری و روستایی استان طی سنوات گذشته است که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص های توزیع درآمد

۱۹-۳-۱. ضریب جینی خانوارهای شهری و روستایی:

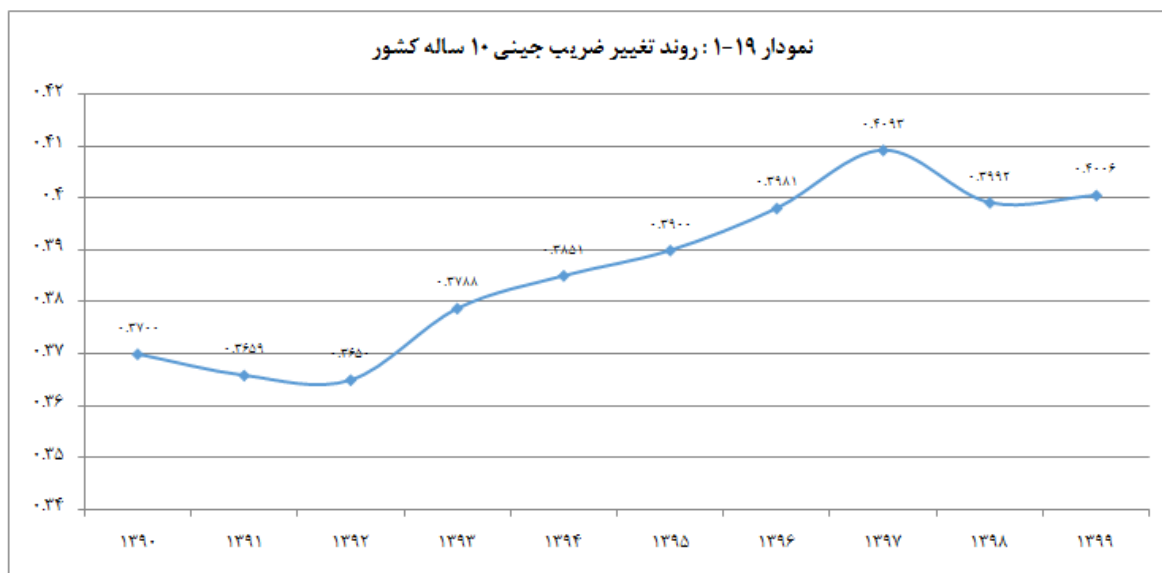
ضریب جینی شاخصی است که شرایط توزیع درآمد را در یک جامعه نشان می‌دهد. این ضریب جینی دامنه‌ای بین صفر و یک دارد و هر چه مقدار آن کمتر باشد، بیانگر توزیع برابرتر یا یکنواخت‌تر درآمدها در سطح جامعه است. جدول زیر روند ضریب جینی خانوارهای کشور، شهری و روستایی را طی ۱۰ سال گذشته (سال‌های ۹۹-۱۳۹۰) نشان می‌دهد. در این مدت ضریب جینی کل کشور از ۰.۳۸۵۱ واحد به ۰.۴۰۰۶ واحد (نامطلوب‌تر)، خانوار شهری از ۰.۳۶۸۱ واحد به ۰.۳۸۳۵ واحد و خانوار روستایی از ۰.۳۳۶۷ واحد به ۰.۳۵۹۰ واحد (نامطلوب‌تر) رسیده است.

جدول ۱۹-۱: ضریب جینی سال‌های ۹۹-۱۳۹۰

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کل کشور	۰.۳۷۰۰	۰.۳۶۵۹	۰.۳۶۵۰	۰.۳۷۸۸	۰.۳۸۵۱	۰.۳۹۰۰	۰.۳۹۸۱	۰.۴۰۹۳	۰.۳۹۹۲	۰.۴۰۰۶
شهری	۰.۳۵۶۸	۰.۳۵۴۲	۰.۳۵۱۲	۰.۳۶۰۹	۰.۳۶۸۱	۰.۳۷۳۰	۰.۳۷۹۳	۰.۳۹۴۰	۰.۳۸۲۸	۰.۳۸۳۵
روستایی	۰.۳۳۹۴	۰.۳۳۴۷	۰.۳۲۴۳	۰.۳۴۰۱	۰.۳۳۶۷	۰.۳۳۶۲	۰.۳۵۵۹	۰.۳۵۹۵	۰.۳۵۳۹	۰.۳۵۹۰

ماخذ: مرکز آمار ایران

روند تغییرات سالانه ضریب جینی خانوارهای کل کشور در نمودار ۱۹-۱ نشان داده است:

همانگونه که از نمودار فوق مشخص است، ضریب جینی کل کشور در دهه ۹۰ روندی صعودی (نامطلوب) داشته است. کمترین مقدار ضریب جینی (مطلوب‌ترین وضعیت) مربوط به سال ۱۳۹۲ و بیشترین مقدار ضریب جینی (نامطلوب‌ترین وضعیت) مربوط به سال ۱۳۹۷ بوده است.

مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر ضریب جینی شامل نرخ رشد تولید ناخالص داخلی، هزینه‌های جاری دولت و درآمدهای نفتی می‌باشد. بروز نوسان در هر یک از این متغیرها، منجر به تأثیرگذاری بالاتر در ضریب جینی خواهد شد. با توجه به شرایط تحریمی در دهه ۹۰ و تشدید تأثیرات تحریم‌ها به واسطه بروز کرونا، عملاً زمینه رشد نامطلوب ضریب جینی از محل کاهش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی، افزایش هزینه‌های جاری دولت و همچنین کاهش درآمدهای نفتی شده است. همچنین بررسی مقایسه‌ای روند ضریب جینی در استان‌های کشور نیز در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۱۹-۲ ضریب جینی در استان‌های کشور به تفکیک مناطق شهری سال‌های ۹۹-۱۳۹۰ (دهک وزنی)

ردیف	استان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	رشد
۱	اردبیل	۰.۳۲۹۷	۰.۳۳۲۹	۰.۲۹۴۴	۰.۲۵۸۹	۰.۲۷۳۶	۰.۲۶۷۹	۰.۳۳۱۲	۰.۳۳۴۵	۰.۳۱۲۱	۰.۲۵۷۹	-۲.۷۰٪
۲	مرکزی	۰.۳۴۸۸	۰.۳۳۸۶	۰.۲۹۲۷	۰.۳۱۲۷	۰.۳۰۳۵	۰.۳۱۵۷	۰.۲۸۰۶	۰.۲۷۵۹	۰.۲۶۱۵	۰.۲۹۴۹	-۱.۸۵٪
۳	کرمانشاه	۰.۳۴۱۳	۰.۳۴۱۷	۰.۲۹۸۸	۰.۲۸۷۷	۰.۳۰۰۶	۰.۲۸۱۳	۰.۲۹۷۶	۰.۳۴۶۵	۰.۳۰۲۱	۰.۳۰۱۴	-۱.۳۷٪
۴	فارس	۰.۳۵۷۰	۰.۳۶۱۳	۰.۳۰۷۹	۰.۳۵۸۶	۰.۳۵۹۲	۰.۳۲۱۰	۰.۳۰۴۳	۰.۳۵۷۴	۰.۳۲۰۰	۰.۳۱۸۶	-۱.۲۶٪
۵	اصفهان	۰.۳۲۷۸	۰.۳۲۱۵	۰.۳۴۷۴	۰.۳۵۲۳	۰.۳۵۰۹	۰.۳۳۵۵	۰.۳۶۱۶	۰.۳۴۷۰	۰.۳۱۱۶	۰.۲۹۴۳	-۱.۱۹٪
۶	کرمان	۰.۳۳۲۸	۰.۳۴۴۳	۰.۲۹۴۹	۰.۳۲۳۵	۰.۳۳۳۹	۰.۳۱۰۸	۰.۳۱۸۶	۰.۳۳۷۰	۰.۳۱۷۶	۰.۳۰۵۰	-۰.۹۶٪
۷	قم	۰.۳۵۹۸	۰.۳۱۶۷	۰.۳۰۷۷	۰.۳۲۸۰	۰.۲۹۶۰	۰.۳۱۵۹	۰.۳۲۵۱	۰.۳۶۸۲	۰.۳۱۵۴	۰.۳۳۱۴	-۰.۹۱٪
۸	ایلام	۰.۳۴۰۳	۰.۲۳۳۰	۰.۲۹۹۲	۰.۳۱۰۰	۰.۲۶۲۳	۰.۳۹۹۶	۰.۳۶۵۳	۰.۳۰۶۷	۰.۳۱۲۴	۰.۳۱۷۵	-۰.۷۷٪
۹	بوشهر	۰.۳۱۹۰	۰.۲۸۴۶	۰.۲۹۶۲	۰.۳۰۰۴	۰.۳۲۴۴	۰.۳۳۸۲	۰.۳۲۰۲	۰.۳۳۳۴	۰.۲۸۷۹	۰.۳۰۰۰	-۰.۶۸٪
۱۰	چهارمحال و بختیاری	۰.۳۳۳۷	۰.۲۹۳۷	۰.۲۸۰۶	۰.۳۱۵۵	۰.۳۳۲۰	۰.۳۰۰۳	۰.۳۰۹۸	۰.۳۲۱۰	۰.۳۱۳۱	۰.۳۲۲۶	-۰.۳۷٪
۱۱	خراسان جنوبی	۰.۳۲۰۱	۰.۲۹۰۷	۰.۲۵۵۰	۰.۲۷۲۴	۰.۲۸۰۹	۰.۲۸۵۳	۰.۳۳۴۹	۰.۳۲۲۸	۰.۳۲۲۹	۰.۳۰۹۵	-۰.۳۷٪
۱۲	گلستان	۰.۳۸۰۶	۰.۳۶۲۱	۰.۳۶۹۲	۰.۳۷۱۴	۰.۳۸۴۳	۰.۳۸۸۷	۰.۴۰۱۰	۰.۳۷۲۶	۰.۳۵۹۱	۰.۳۶۹۵	-۰.۳۳٪
۱۳	قزوین	۰.۲۷۴۳	۰.۲۸۴۷	۰.۲۸۷۷	۰.۲۸۲۶	۰.۲۸۸۶	۰.۲۹۶۳	۰.۲۷۰۵	۰.۲۹۳۳	۰.۲۶۸۳	۰.۲۶۷۹	-۰.۲۶٪
۱۴	کهگیلویه و بویراحمد	۰.۳۰۴۹	۰.۲۹۱۹	۰.۲۴۴۹	۰.۲۵۸۶	۰.۲۹۵۰	۰.۲۴۳۹	۰.۲۴۵۰	۰.۲۹۶۱	۰.۳۱۱۸	۰.۳۰۲۴	-۰.۰۹٪
۱۵	خراسان شمالی	۰.۳۳۲۴	۰.۳۳۱۹	۰.۳۳۷۴	۰.۳۴۱۰	۰.۳۳۵۲	۰.۳۲۴۵	۰.۳۵۸۳	۰.۳۴۶۳	۰.۳۵۴۸	۰.۳۳۰۷	-۰.۰۶٪
۱۶	آذربایجان غربی	۰.۳۳۸۰	۰.۳۱۳۵	۰.۳۴۱۳	۰.۳۱۳۴	۰.۲۵۶۹	۰.۲۷۳۰	۰.۳۲۳۵	۰.۲۹۳۵	۰.۳۵۸۵	۰.۳۴۱۲	۰.۱۱٪
۱۷	خوزستان	۰.۳۳۷۰	۰.۳۰۲۴	۰.۳۱۳۷	۰.۳۳۱۲	۰.۳۴۱۰	۰.۳۷۹۳	۰.۳۷۷۸	۰.۳۷۳۶	۰.۳۳۴۴	۰.۳۴۳۵	۰.۲۱٪
۱۸	آذربایجان شرقی	۰.۳۶۶۸	۰.۳۰۱۷	۰.۳۲۱۰	۰.۲۹۸۴	۰.۳۳۵۰	۰.۳۴۱۳	۰.۳۴۱۳	۰.۳۸۷۴	۰.۳۳۹۳	۰.۳۷۴۳	۰.۲۲٪
۱۹	سمنان	۰.۳۳۳۰	۰.۳۲۹۷	۰.۲۹۸۰	۰.۳۰۱۸	۰.۲۸۹۱	۰.۲۹۰۱	۰.۲۹۳۶	۰.۲۹۸۷	۰.۲۹۳۸	۰.۳۴۲۵	۰.۳۱٪
۲۰	کردستان	۰.۳۱۰۷	۰.۲۹۴۴	۰.۲۹۹۵	۰.۳۰۹۷	۰.۲۹۵۴	۰.۲۶۲۷	۰.۲۷۵۹	۰.۲۸۶۷	۰.۳۱۵۱	۰.۳۲۰۱	۰.۲۳٪
۲۱	خراسان رضوی	۰.۳۲۶۷	۰.۳۱۶۷	۰.۳۳۸۳	۰.۳۴۷۸	۰.۳۳۵۶	۰.۳۳۰۳	۰.۳۸۰۲	۰.۳۶۰۶	۰.۳۳۱۱	۰.۳۳۶۹	۰.۳۴٪
۲۲	یزد	۰.۳۱۶۵	۰.۲۹۸۷	۰.۲۸۸۲	۰.۲۸۸۶	۰.۲۴۹۷	۰.۲۷۰۲	۰.۲۸۳۲	۰.۳۱۷۲	۰.۳۲۵۰	۰.۳۲۹۹	۰.۴۶٪
۲۳	گیلان	۰.۳۱۱۸	۰.۳۲۸۹	۰.۳۳۲۹	۰.۳۲۱۵	۰.۳۲۷۰	۰.۳۸۸۴	۰.۳۴۹۷	۰.۳۴۳۰	۰.۲۹۸۲	۰.۳۲۹۶	۰.۶۲٪
۲۴	کل کشور	۰.۳۵۶۸	۰.۳۵۴۲	۰.۳۵۱۲	۰.۳۶۰۹	۰.۳۶۸۱	۰.۳۷۳۰	۰.۳۷۹۳	۰.۳۹۴۰	۰.۳۸۲۸	۰.۳۸۳۵	۰.۸۱٪
۲۵	تهران	۰.۳۵۱۶	۰.۳۶۷۲	۰.۳۵۸۱	۰.۳۵۱۹	۰.۳۷۶۷	۰.۳۷۶۰	۰.۳۸۶۹	۰.۴۰۵۴	۰.۴۰۶۲	۰.۳۸۱۴	۰.۹۱٪
۲۶	لرستان	۰.۳۰۷۱	۰.۳۵۱۳	۰.۳۱۴۲	۰.۲۹۱۸	۰.۲۵۹۵	۰.۲۸۵۳	۰.۳۳۴۲	۰.۳۶۱۹	۰.۳۱۴۹	۰.۳۳۴۶	۰.۹۶٪
۲۷	مازندران	۰.۳۰۸۹	۰.۲۹۱۰	۰.۳۰۰۶	۰.۲۸۳۷	۰.۲۸۵۵	۰.۳۰۴۸	۰.۳۲۲۳	۰.۳۰۹۲	۰.۳۱۸۸	۰.۳۳۶۸	۰.۹۶٪
۲۸	سیستان و بلوچستان	۰.۴۰۰۶	۰.۳۳۸۷	۰.۳۵۳۴	۰.۳۵۷۴	۰.۳۵۹۴	۰.۴۰۳۶	۰.۴۰۰۴	۰.۴۶۵۰	۰.۴۴۷۹	۰.۴۵۷۰	۱.۴۷٪
۲۹	همدان	۰.۳۴۲۸	۰.۳۶۸۹	۰.۲۸۸۸	۰.۳۰۷۹	۰.۳۲۸۸	۰.۳۲۲۹	۰.۳۱۶۲	۰.۳۷۵۶	۰.۳۵۸۶	۰.۴۰۱۳	۱.۷۶٪
۳۰	البرز	۰.۲۷۱۷	۰.۲۶۳۰	۰.۲۸۹۰	۰.۳۰۷۷	۰.۲۵۶۷	۰.۳۱۹۰	۰.۲۹۱۲	۰.۳۱۹۴	۰.۳۰۹۵	۰.۳۲۲۷	۱.۹۳٪
۳۱	زنجان	۰.۲۸۳۸	۰.۲۸۷۵	۰.۲۶۷۸	۰.۲۷۱۹	۰.۲۸۳۹	۰.۲۷۸۳	۰.۳۰۲۵	۰.۳۰۵۵	۰.۳۲۰۵	۰.۳۴۷۵	۲.۲۷٪
۳۲	هرمزگان	۰.۲۸۷۶	۰.۳۱۰۶	۰.۳۰۹۵	۰.۳۷۶۵	۰.۳۵۳۲	۰.۳۴۹۷	۰.۳۶۸۰	۰.۳۶۲۰	۰.۳۶۶۳	۰.۳۵۸۸	۲.۴۹٪

جدول فوق نشان می‌دهد که توزیع درآمدها طی دهه ۹۰ در کل کشور و همچنین استان خراسان رضوی روندی تقریباً نامطلوب را طی کرده‌اند (استان اردبیل مطلوب‌ترین روند ضریب جینی و استان‌های هرمزگان و زنجان نامطلوب‌ترین روند ضریب جینی را در دهه ۹۰ طی کرده‌اند). با اینحال وضعیت استان خراسان رضوی نسبت به کل کشور مطلوب‌تر است (از آنجایی که کاهش ضریب جینی نشان از مطلوب‌تر شدن توزیع درآمدها دارد، لذا کاهش ضریب جینی را به صورت سبز رنگ و افزایش آن را به صورت قرمز رنگ نشان داده‌ایم).

۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع هزینه‌ها بین خانوارها

۱۹-۴-۱. توزیع هزینه‌ها در خانوار شهری:

۱۹-۴-۱-۱. سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری

همانگونه که ارقام مربوط به سهم هزینه ناخالص سرانه هر دهک خانوارهای شهری در دهه ۹۰ در جدول ۱۹-۳ نشان داده شده است، دهک دهم با بیشترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۲۰.۴ واحد درصد بیشتر از متوسط هر دهک) و دهک اول با کمترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۷.۵ واحد درصد کمتر از متوسط هر دهک) می‌باشند. این نسبت در طول ۹ سال گذشته برای تمامی دهک‌ها تقریباً یکسان بوده است (در دهه ۹۰ دهک‌های اول تا ششم همواره کمتر از متوسط هر دهک و دهک‌های هفتم تا دهم همواره بالاتر از متوسط هر دهک بوده‌اند. بطوریکه اختلاف دهک دهم نسبت به دهک نهم تقریباً ۲ برابر می‌باشد).

جدول ۱۹-۳: سهم هزینه ناخالص سرانه هر دهک خانوارهای شهری

سال / شرح	دهک اول	دهک دوم	دهک سوم	دهک چهارم	دهک پنجم	دهک ششم	دهک هفتم	دهک هشتم	دهک نهم	دهک دهم
۱۳۹۰	۲.۸٪	۴.۲٪	۵.۲٪	۶.۲٪	۷.۲٪	۸.۵٪	۱۰.۰٪	۱۲.۲٪	۱۵.۶٪	۲۸.۲٪
۱۳۹۱	۲.۹٪	۴.۲٪	۵.۲٪	۶.۲٪	۷.۳٪	۸.۵٪	۱۰.۰٪	۱۲.۰٪	۱۵.۴٪	۲۸.۳٪
۱۳۹۲	۳.۰٪	۴.۳٪	۵.۳٪	۶.۲٪	۷.۳٪	۸.۴٪	۹.۹٪	۱۲.۰٪	۱۵.۵٪	۲۸.۳٪
۱۳۹۳	۲.۸٪	۴.۲٪	۵.۲٪	۶.۱٪	۷.۱٪	۸.۳٪	۹.۸٪	۱۲.۰٪	۱۵.۶٪	۲۸.۸٪
۱۳۹۴	۲.۸٪	۴.۱٪	۵.۱٪	۶.۰٪	۷.۰٪	۸.۲٪	۹.۷٪	۱۱.۹٪	۱۵.۶٪	۲۹.۶٪
۱۳۹۵	۲.۷٪	۴.۰٪	۵.۰٪	۶.۰٪	۷.۰٪	۸.۲٪	۹.۷٪	۱۱.۹٪	۱۵.۶٪	۲۹.۹٪
۱۳۹۶	۲.۶٪	۳.۹٪	۴.۹٪	۵.۹٪	۶.۹٪	۸.۱٪	۹.۷٪	۱۲.۰٪	۱۵.۸٪	۳۰.۳٪
۱۳۹۷	۲.۵٪	۳.۸٪	۴.۷٪	۵.۶٪	۶.۶٪	۷.۹٪	۹.۵٪	۱۱.۹٪	۱۵.۸٪	۳۱.۵٪
۱۳۹۸	۲.۶٪	۳.۹٪	۴.۹٪	۵.۸٪	۶.۸٪	۸.۱٪	۹.۶٪	۱۱.۹٪	۱۵.۶٪	۳۰.۸٪
۱۳۹۹	۲.۵٪	۳.۹٪	۴.۸٪	۵.۸٪	۶.۹٪	۸.۱٪	۹.۸٪	۱۲.۰٪	۱۵.۸٪	۳۰.۴٪

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۲. سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار شهری

بررسی ارقام مربوط به سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری (جدول ۱۹-۴) نشان می‌دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ در بازه ۶.۳۴٪ تا ۷.۲۸٪ بوده است.

جدول ۱۹-۴: سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار شهری

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
۶.۹۴٪	۷.۰۷٪	۷.۲۸٪	۶.۹۶٪	۶.۹۲٪	۶.۷۲٪	۶.۵۳٪	۶.۳۴٪	۶.۵۲٪	۶.۳۹٪

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۱-۳. نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری

بررسی ارقام مربوط به نسبت ده درصد پردرآمدترین به ده درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای شهری (جدول ۱۹-۵) نشان می‌دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ بطور میانگین صعودی بوده است. به عبارتی هزینه‌های دهک دهم به دهک اول از ۱۰ برابر در سال ۱۳۹۰ به ۱۲ برابر در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

جدول ۱۹-۵: نسبت ده درصد پردرآمدترین به ده درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای شهری

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
۱۰.۱۷	۹.۸۴	۹.۵۱	۱۰.۳۷	۱۰.۵۹	۱۱.۱۲	۱۱.۵۵	۱۲.۴۴	۱۱.۸۱	۱۲.۰۲

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۱-۴. نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری

بررسی ارقام مربوط به نسبت بیست درصد پردرآمدترین به بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای شهری (جدول ۱۹-۶) نشان می‌دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ بطور میانگین صعودی بوده است. به عبارتی هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین از ۶.۳ برابر در سال ۱۳۹۰ به ۷.۲ برابر در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

جدول ۱۹-۶: نسبت بیست درصد پردرآمدترین به بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای شهری

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
۶.۳۲	۶.۱۹	۶.۰۰	۶.۳۹	۶.۵۴	۶.۷۷	۷.۰۴	۷.۴۷	۷.۱۱	۷.۲۴

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۲. توزیع هزینه‌ها در خانوار روستایی:

۱۹-۴-۲-۱. سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی

همانگونه که ارقام مربوط به سهم هزینه ناخالص سرانه هر دهک خانوارهای روستایی در دهه ۹۰ در جدول ۱۹-۷ نشان داده شده است، دهک دهم با بیشترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۱۸.۴ واحد درصد بیشتر از متوسط هر دهک) و دهک اول با کمترین میزان سهم هزینه ناخالص سرانه (حدود ۷.۳ واحد درصد کمتر از متوسط هر دهک) می‌باشند. این نسبت در طول ۹ سال گذشته برای تمامی دهک‌ها تقریباً یکسان بوده است (در دهه ۹۰ دهک‌های اول تا ششم همواره کمتر از متوسط هر دهک و دهک‌های هفتم تا دهم همواره بالاتر از متوسط هر دهک بوده‌اند. بطوریکه اختلاف دهک دهم نسبت به دهک نهم تقریباً ۲ برابر می‌باشد).

جدول ۱۹-۷: سهم نسبی هزینه ناخالص سرانه هر دهک خانوارهای روستایی

سال / شرح	دهک اول	دهک دوم	دهک سوم	دهک چهارم	دهک پنجم	دهک ششم	دهک هفتم	دهک هشتم	دهک نهم	دهک دهم
۱۳۹۰	۲.۸٪	۴.۴٪	۵.۴٪	۶.۴٪	۷.۵٪	۸.۷٪	۱۰.۳٪	۱۲.۲٪	۱۵.۵٪	۲۶.۷٪
۱۳۹۱	۳.۱٪	۴.۵٪	۵.۵٪	۶.۴٪	۷.۵٪	۸.۷٪	۱۰.۳٪	۱۲.۱٪	۱۵.۴٪	۲۶.۶٪
۱۳۹۲	۳.۲٪	۴.۶٪	۵.۷٪	۶.۶٪	۷.۶٪	۸.۸٪	۱۰.۳٪	۱۲.۲٪	۱۵.۳٪	۲۵.۹٪
۱۳۹۳	۲.۷٪	۴.۳٪	۵.۵٪	۶.۵٪	۷.۶٪	۸.۸٪	۱۰.۳٪	۱۲.۲٪	۱۵.۴٪	۲۶.۷٪
۱۳۹۴	۲.۸٪	۴.۴٪	۵.۵٪	۶.۵٪	۷.۶٪	۸.۸٪	۱۰.۳٪	۱۲.۲٪	۱۵.۴٪	۲۶.۶٪
۱۳۹۵	۲.۹٪	۴.۴٪	۵.۵٪	۶.۵٪	۷.۶٪	۸.۷٪	۱۰.۳٪	۱۲.۲٪	۱۵.۵٪	۲۶.۵٪
۱۳۹۶	۲.۷٪	۴.۱٪	۵.۲٪	۶.۳٪	۷.۳٪	۸.۵٪	۹.۹٪	۱۲.۰٪	۱۵.۵٪	۲۸.۳٪
۱۳۹۷	۲.۷٪	۴.۱٪	۵.۲٪	۶.۲٪	۷.۳٪	۸.۵٪	۱۰.۰٪	۱۲.۰٪	۱۵.۵٪	۲۸.۶٪
۱۳۹۸	۲.۸٪	۴.۲٪	۵.۳٪	۶.۳٪	۷.۳٪	۸.۵٪	۱۰.۱٪	۱۲.۰٪	۱۵.۴٪	۲۸.۳٪

سال / شرح	دهک اول	دهک دوم	دهک سوم	دهک چهارم	دهک پنجم	دهک ششم	دهک هفتم	دهک هشتم	دهک نهم	دهک دهم
۱۳۹۹	۲.۷٪	۴.۱٪	۵.۲٪	۶.۲٪	۷.۳٪	۸.۵٪	۹.۹٪	۱۲.۱٪	۱۵.۶٪	۲۸.۴٪

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۲. سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار روستایی

بررسی ارقام مربوط به سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار روستایی از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی (جدول ۱۹-۸) نشان می دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ در بازه ۶.۸۱٪ تا ۷.۷۷٪ بوده است.

جدول ۱۹-۸: سهم بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوار روستایی

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
۷.۲۲٪	۷.۵۱٪	۷.۷۷٪	۷.۰۴٪	۷.۱۹٪	۷.۲۶٪	۶.۸۸٪	۶.۸۱٪	۷.۰۱٪	۶.۸۳٪

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۳. نسبت هزینه های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای روستایی

بررسی ارقام مربوط به نسبت ده درصد پردرآمدترین به ده درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای روستایی (جدول ۱۹-۹) نشان می دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ بطور میانگین صعودی بوده است. به عبارتی هزینه های دهک دهم به دهک اول از ۹.۳۸ برابر در سال ۱۳۹۰ به ۱۰.۵۴ برابر در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

جدول ۱۹-۹: نسبت ده درصد پردرآمدترین به ده درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای روستایی

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
۹.۳۸	۸.۷۰	۸.۲۳	۹.۷۲	۹.۳۶۸۵	۹.۲۵	۱۰.۳۵	۱۰.۶۸	۱۰.۰۴	۱۰.۵۴

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۴-۴. نسبت هزینه های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای روستایی

بررسی ارقام مربوط به نسبت بیست درصد پردرآمدترین به بیست درصد کم درآمدترین جمعیت خانوارهای روستایی (جدول ۱۹-۱۰) نشان می دهد که این نسبت طی دهه ۹۰ بطور میانگین صعودی بوده است. به عبارتی هزینه های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین از ۵.۸۵ برابر در سال ۱۳۹۰ به ۶.۴۵ برابر در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

جدول ۱۹-۱۰: سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوار روستایی از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
۵.۸۵	۵.۶۰	۵.۳۰	۵.۹۸	۵.۸۲۸۶	۵.۷۸	۶.۳۷	۶.۴۷	۶.۲۳	۶.۴۵

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمدها و هزینه ها

۱۹-۵-۱. متوسط هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک گروه های هزینه ای (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

بررسی داده های مربوط به متوسط هزینه های سالانه یک خانوار شهری و روستایی در دهه ۹۰ (جدول ۱۹-۱۱) نشان می دهد که هزینه های سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۰ حدود ۵۸ درصد بیشتر از خانوارهای روستایی بوده است. این نسبت در سال ۱۳۹۹ به حدود ۸۲ درصد بیشتر از یک خانوار روستایی رسیده است (به عبارتی هزینه های خانوار شهری به مراتب بیشتر از خانوار روستایی است). همچنین در دهه ۹۰ میانگین نرخ رشد هزینه های سالانه یک خانوار شهری حدود ۱۸.۷ درصد و روستایی حدود ۱۶.۸ درصد بوده است.

جدول ۱۹-۱۱ متوسط هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری و روستایی

متوسط هزینه کل (هزار ریال)	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	نرخ رشد
خانوار شهری	۱۳۲,۷۱۶	۱۶۴,۲۸۱	۲۰۵,۹۸۲	۲۳۴,۸۶۵	۲۶۲,۳۹۷	۲۸۴,۸۲۰	۳۲۹,۵۲۵	۳۹۳,۲۲۷	۴۷۴,۳۷۹	۶۲۱,۳۹۲	۱۸.۷٪
خانوار روستایی	۸۳,۹۷۳	۱۰۸,۱۸۸	۱۲۹,۵۶۰	۱۳۸,۵۲۸	۱۴۶,۹۸۳	۱۵۶,۹۰۷	۱۷۸,۶۷۰	۲۱۴,۴۷۲	۲۶۱,۰۰۶	۳۴۰,۶۷۹	۱۶.۸٪
هزینه‌های خانوار شهری به روستایی	۱.۵۸	۱.۵۲	۱.۵۹	۱.۷۰	۱.۷۹	۱.۸۲	۱.۸۴	۱.۸۳	۱.۸۲	۱.۸۲	-

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵-۲. سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

بررسی داده‌های مربوط به متوسط هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری و روستایی در پنج سال گذشته (جدول ۱۹-۱۲) نشان می‌دهد که بطور میانگین حدود ۷۵ درصد از کل هزینه‌های یک خانوار شهری و حدود ۶۰ درصد از کل هزینه‌های یک خانوار روستایی را "هزینه‌های غیر خوراکی" تشکیل می‌دهد.

جدول ۱۹-۱۲ سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص یک خانوار

شرح (هزار ریال)	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	
متوسط هزینه کل	۲۸۴,۸۲۰	۳۲۹,۵۲۵	۳۹۳,۲۲۷	۴۷۴,۳۷۹	۶۲۱,۳۹۲	شهری
سهم هزینه‌های غیر خوراکی	۷۶.۶٪	۷۶.۷٪	۷۶.۰٪	۷۵.۲٪	۷۴.۱٪	
سهم هزینه‌های خوراکی و دخانی	۲۳.۴٪	۲۳.۳٪	۲۴.۰٪	۲۴.۸٪	۲۵.۹٪	
متوسط هزینه کل	۱۵۶,۹۰۷	۱۷۸,۶۷۰	۲۱۴,۴۷۲	۲۶۱,۰۰۶	۳۴۰,۶۷۹	روستایی
سهم هزینه‌های غیر خوراکی	۶۱.۹٪	۶۲.۷٪	۶۲.۶٪	۶۰.۶٪	۵۹.۹٪	
سهم هزینه‌های خوراکی و دخانی	۳۸.۱٪	۳۷.۲٪	۳۷.۴٪	۳۹.۳٪	۴۰.۱٪	

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵-۳. متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

بررسی داده‌های مربوط به متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار شهری و روستایی در دهه ۹۰ (جدول ۱۹-۱۳) نشان می‌دهد که درآمدهای ناخالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۰ حدود ۶۳ درصد بیشتر از خانوارهای روستایی بوده است. این نسبت در سال ۱۳۹۹ به حدود ۷۸ درصد بیشتر از یک خانوار روستایی رسیده است (به عبارتی درآمدهای خانوار شهری به مراتب بیشتر از خانوار روستایی است). همچنین در دهه ۹۰ میانگین نرخ رشد درآمدهای ناخالص سالانه یک خانوار شهری حدود ۲۱.۴ درصد و روستایی حدود ۲۰.۳ درصد بوده است.

جدول ۱۹-۱۳ متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری و روستایی

متوسط درآمد (هزار ریال)	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	نرخ رشد
خانوار شهری	۱۳۰,۳۰۱	۱۶۷,۲۴۱	۲۰۴,۵۴۹	۲۴۱,۳۱۸	۲۷۸,۸۷۲	۳۱۷,۲۱۰	۳۶۶,۸۴۸	۴۳۴,۹۰۵	۵۴۱,۰۰۷	۷۴۶,۷۶۴	۲۱.۴٪
خانوار	۷۹,۷۲۷	۱۰۱,۲۸۱	۱۲۱,۰۹۱	۱۳۹,۰۵۱	۱۶۱,۰۳۸	۱۷۶,۸۶۶	۲۰۱,۸۴۲	۲۳۳,۱۱۴	۲۹۷,۰۲۲	۴۲۰,۴۷۰	۲۰.۳٪

متوسط درآمد (هزار ریال)	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	نرخ رشد
روستایی											
درآمدهای خانوار شهری به روستایی	۱.۶۳	۱.۶۵	۱.۶۹	۱.۷۴	۱.۷۳	۱.۷۹	۱.۸۲	۱.۸۷	۱.۸۲	۱.۷۸	-

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵-۴. مازاد یا کسری بودجه خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

بررسی داده‌های مربوط به ارقام درآمدها و هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری و روستایی در پنج سال گذشته (جدول ۱۹-۱۴) نشان می‌دهد که طی ۵ سال گذشته درآمدهای خانوار همواره بیشتر از هزینه‌ها بوده و این فاصله به مرور افزایش یافته است.

جدول ۱۹-۱۴: مازاد یا کسری بودجه خانوار

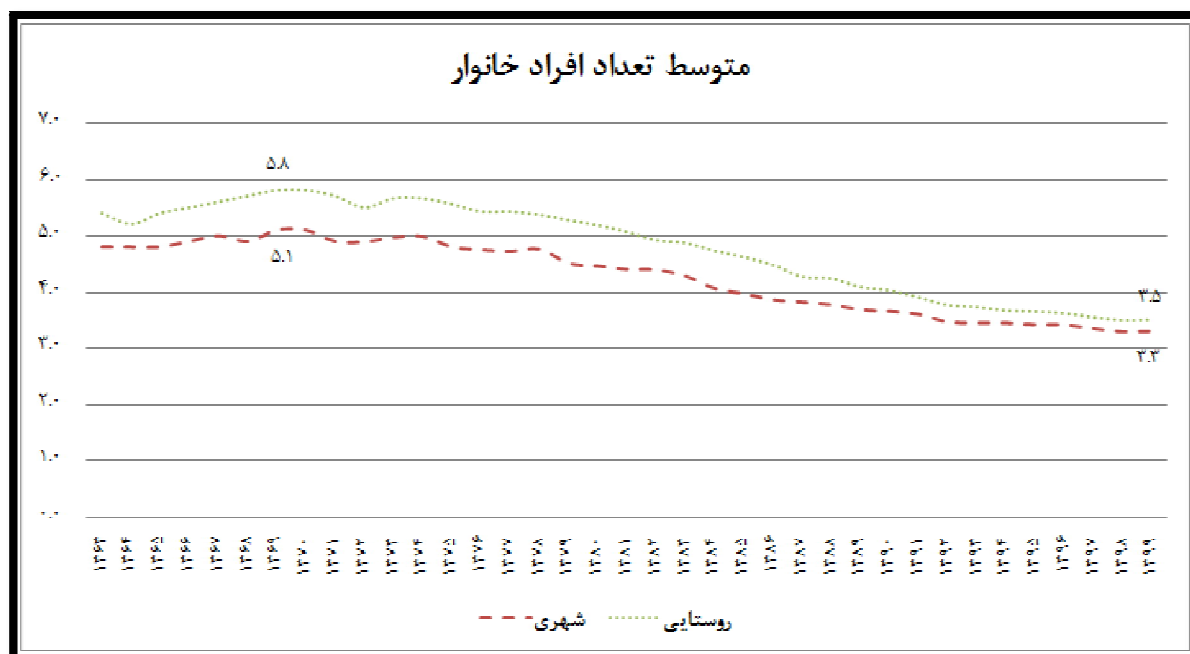
شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
مازاد درآمد به هزینه خانوار شهری	۱۱.۴٪	۱۱.۳٪	۱۰.۶٪	۱۴.۰٪	۲۰.۲٪
مازاد درآمد به هزینه خانوار روستایی	۱۲.۷٪	۱۳.۰٪	۸.۷٪	۱۳.۸٪	۲۳.۴٪

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵-۵. بررسی بعد خانوار (به تفکیک خانوار شهری و روستایی)

داده‌های مربوط به "بعد خانوار" نیز نشان از روند کاهشی بعد خانوار شهری و روستایی به زیر ۴ نفر در کشور دارد.

نمودار ۱۹-۲: روند متوسط تعداد افراد خانوار

ماخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

بطور کلی مهمترین چالش‌های بخش حاضر را می‌توان به شرح زیر نام برد:

- رشد نامطلوب ضریب جینی:
بررسی روند ضریب جینی نشان می‌دهد که توزیع درآمدها در سطح کشور و استان خراسان رضوی روندی نامطلوبی را در دهه ۹۰ طی کرده است. در این میان استان اردبیل مطلوب‌ترین روند و استان‌های هرمزگان و زنجان نامطلوب‌ترین روند ضریب جینی را داشته‌اند.
- فاصله بین درآمدها و هزینه‌های دهک‌های مختلف جامعه و لزوم اصلاح موضوع هدفمندی یارانه‌ها:
درآمدهای ناخالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۰ حدود ۶۳ درصد و در سال ۱۳۹۹ حدود ۷۸ درصد بیشتر از یک خانوار روستایی بوده است که نشان از افزایش اختلاف درآمدهای خانوارهای شهری و روستایی نسبت به هم است.
درآمدهای خانوار همواره بیشتر از هزینه‌ها بوده و این مازاد درآمدها بر هزینه‌ها از حدود ۱۱ درصد در سال ۱۳۹۵ به حدود ۲۰٪ در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است.
هزینه‌های سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۳۹۰ حدود ۵۸ درصد و در سال ۱۳۹۹ حدود ۸۲ درصد بیشتر از یک خانوار روستایی بوده است که نشان از افزایش اختلاف هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی نسبت به هم است.
بطور میانگین حدود ۷۵ درصد از کل هزینه‌های یک خانوار شهری و حدود ۶۰ درصد از کل هزینه‌های یک خانوار روستایی را "هزینه‌های غیر خوراکی" تشکیل می‌دهد.
- کاهش بعد خانوار و پیر شدن هرم سنی و لزوم حمایت از از خانوار و رشد جمعیت:
از ابتدای دهه ۷۰ تاکنون بعد خانوار در مناطق شهری و روستایی روندی نزولی به خود گرفته است، به نحوی که میانگین تعداد نفرات خانوارهای شهری از ۵.۱ نفر به ۳.۳ نفر و خانوارهای روستایی از ۵.۸ نفر به ۳.۵ نفر کاهش یافته است.

توصیه‌های سیاستی:

با عنایت به چالش‌های ذکر شده، توصیه می‌شود:

ضمن کنترل هزینه‌های جاری دولت و استفاده از سایر سازوکارهای لازم (مثلاً نظام مالیاتی) برای توزیع عادلانه ثروت بین دهک‌های مختلف خانوارها (و به تبع اصلاح روند ضریب جینی)، به نظر می‌رسد خانوارهای دهک اول (خصوصاً خانوارهای دارای زنان سرپرست خانوار) شایسته حمایت می‌باشند. همچنین می‌توان از شاخصه‌هایی همچون سرپرستی خانوار توسط زنان، وضعیت اشتغال، بُعد خانوار و همچنین کوچک و محقر بودن محل سکونت برای انتخاب خانوارهای شایسته حمایت استفاده کرد. از آنجایی که این خصوصیات معمولاً با ثبات بوده و در اثر زمان کمتر دستخوش تغییرات می‌شود در شناسایی نهایی خانوار جهت هدفمندی یارانه‌ها بسیار ضروری است.
با توجه به روند کاهنده بعد خانوار و اثرات نامطلوب این موضوع بر اقتصاد کشور (علاوه بر تبعات اجتماعی و خانوادگی) توصیه می‌شود، حمایت‌های مناسبی از فرزندآوری خانواده‌ها در نظر گرفته شود.

منابع و مأخذ:

- مرکز آمار ایران .
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- سالنامه آماری مرکز آمار و اطلاعات استانداری خراسان رضوی
- سایت استانداری خراسان رضوی
- معاونت نظارت مالی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان
- مرکز خدمات سرمایه‌گذاری اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان
- سازمان جهاد کشاورزی استان
- سازمان صنعت ، معدن و تجارت استان
- دفتر آمار و فرآوری داده های صنعت ، معدن و تجارت .
- سایت شرکت شهرک های صنعتی استان خراسان رضوی .
- سایت ایرنا
- اداره کل میراث فرهنگی ، صنایع دستی و گردشگری
- اداره کل راه آهن استان
- سالنامه آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای کشور
- ماهنامه آمار عملکرد شرکت فرودگاه های کشور
- گروه آمار و اطلاعات هوانوردی دفتر نوسازی فناوری معاونت برنامه ریزی و نظارت شرکت مادر تخصصی فرودگاه های کشور
- دفتر فناوری اطلاعات (سیستم تردد از مرزهای جاده ای) راه آهن ج. ۱.۱۰،
- گزیده شاخص ها و نماگرهای استان خراسان رضوی
- بررسی و مقایسه توزیع درآمد خانوارهای شهری در استان خراسان رضوی
- سرپرستی بانک های استان
- شورای هماهنگی بانک های استان
- سازمان بورس اوراق بهادار واحد مشهد مقدس
- سایت گمرک ایران
- گزارش عملکرد گمرکات خراسان رضوی
- گزارشات مدیران ارشد سازمان توسعه تجارت ایران